

ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННЦ «ІНСТИТУТУ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ» НААН
ІНСТИТУТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПОЛІССЯ НААН

СТАНОВЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(з міжнародною участю)

28 листопада 2017 р.

Житомир
2017

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського національного агроекологічного університету (протокол № 5 від 27.12.2017 р.)

Редакційна колегія

Скидан О. В.	доктор економічних наук, професор (голова);
Лупенко Ю. О.	доктор економічних наук, професор;
Кваша С. М.	доктор економічних наук, професор;
Витвицька О. Д.	доктор економічних наук, професор;
Пугачов М. І.	доктор економічних наук, професор;
Саблук П. Т.	доктор економічних наук, професор;
Малік М. Й.	доктор економічних наук, професор;
Кропивко М. Ф.	доктор економічних наук, професор;
Росоха В. В.	доктор економічних наук, старший науковий співробітник;
Єрмаков О. Ю.	доктор економічних наук, професор;
Грабар І. Г.	доктор технічних наук, професор
Якобчук В. П.	кандидат економічних наук, професор;
Швець Т. В.	кандидат економічних наук, доцент;
Приймачук Т. Ю.	кандидат економічних наук, старший науковий співробітник;
Плотнікова М. Ф.	кандидат економічних наук, доцент (відповідальний секретар)

Рецензенти:

Валінкевич Н.В., д.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та підприємництва Житомирського державного технологічного університету;
Кропивко М.М., д.е.н., ст. науковий співробітник, член апарата Національної академії аграрних наук України;
Ходаківський Є.І., д.е.н., професор, професор кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління Житомирського національного агроекологічного університету.

С80 Становлення механізму публічного управління розвитком сільських територій як пріоритет державної політики децентралізації. Матеріали Всеукр. наук. – практ. конф. (28 листопада 2017 р.). – Житомир: ЖНАЕУ, 2017. – 240 с.

До збірника ввійшли матеріали доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Становлення механізму публічного управління розвитком сільських територій як пріоритет державної політики децентралізації», присвячених розв'язанню актуальних проблем регіонального розвитку та формуванню пропозицій щодо самозабезпеченості, підвищення стійкості місцевих громад до зовнішніх чинників.

Для науковців, керівників та спеціалістів аграрного сектора, працівників державного управління, освіти та місцевого самоврядування, усіх, хто цікавиться проблемами розвитку сільських територій, особистості, суспільства та екологічного господарювання.

Збірник виготовлено з оригіналів доповідей авторів. Відповідальність за точність викладених у збірнику матеріалів несуть автори.

Роздруковано з оригіналу-макета замовника.

ЗМІСТ

<i>Мудрак Р. П.</i> Інвестиції у розвиток регіональної інфраструктури ринку як фактор стабільності продовольчого забезпечення населення	8
<i>Жудро М. К., Жудро Н. В.</i> Конструирование бизнеса в условиях электронной экономики	11
<i>Гільорме Т. В., Єлісєєв Є.Ю.</i> Перспективи імплементації енергозбереження в умовах розвитку агробізнесу в Україні	16
<i>Єгорова О. В., Губарь В. О.</i> Тіньова економіка в агробізнесі України	20
<i>Жудро М. М.</i> Электронная экономика и трансформация методологии идентификации дефиниций «органическое» и «умное» земледелие	25
<i>Захаріна О. В.</i> Механізм публічно-приватного партнерства та його роль в соціально-економічному розвитку країни.....	32
<i>Заюков І. В.</i> Реалізація франдрейзингу як перспективна форма розвитку територіальних громад в Україні.....	40
<i>Жудро И.Н.</i> Электронная экономика и форматирование кадастровых цен на землю в органическом агробизнесе	44
<i>Єгорова О. В., Родик Р. В., Рябко В. В.</i> Інноваційні засади розвитку агробізнесу	48
<i>Кільницька О. С., Бойко Б. Ю.</i> Стратегія розвитку самостійної зайнятості населення сільських територій.....	52
<i>Куренна О. О., Крикуненко А. С., Онищенко О. В.</i> Інноваційно-інвестиційна спрямованість на розвиток олійно-жирової галузі	56
<i>Кухарець В. В.</i> Інноваційно-енергетичні аспекти ведення агробізнесу	58

<i>Макрак С. В.</i> Методические подходы по определению сырьевой зоны крахмального завода	61
<i>Откаленко О. М.</i> Сільський розвиток в сучасному державному управлінні	67
<i>Першко Л. О., Пляховська М. С.</i> Шляхи підвищення рівня фінансової безпеки України	71
<i>Пугачова Н. С.</i> Формування економічного механізму екологізації аграрного виробництва в контексті децентралізації	73
<i>Редкошеєв К. О., Іванюк О. В.</i> Розвиток реінжинірингових бізнес-процесів в умовах модернізації економіки України	76
<i>Русак И. Н.</i> Основные направления развития сельских территорий в Республике Беларусь	79
<i>Сава А. П.</i> Алгоритм проведення оцінки розвитку сільських територій	84
<i>Семенець Г. В.</i> Перспективи розвитку територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні	89
<i>Скидан О. В., Булуй О. Г., Мартинчук І. В., Плотнікова М. Ф.</i> Публічне управління у розвитку сільських територій	97
<i>Соколова А. О.</i> Проблеми та перспективи зайнятості сільського населення регіону в умовах децентралізації	103
<i>Судак Г. В.</i> Місце та роль держави в управлінні розвитком сільського підприємництва в умовах децентралізації	108
<i>Тарасович Л. В.</i> Стан та перспективи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в умовах реформи місцевого самоврядування в Україні	112
<i>Тимошенко М. М.</i> Багатофункціональний сільський розвиток: сутність та напрями	115

<i>Трофімова Г. В., Зелінська А. М., Трофімов Б. В.</i> Парцелярне сільське господарство Житомирського Полісся як елемент брендингу сільських територій.....	117
<i>Тютюнник С. В., Тютюнник І. Ю.</i> Проблема нерівномірності розвитку регіонів України в умовах децентралізації.....	121
<i>Федотова Т. А.</i> Управління сільським розвитком в сфері зайнятості населення	126
<i>Ходаківський Є. І.</i> Публічне управління у розвитку сільських територій в умовах децентралізації.....	130
<i>Чайка Т. О., Яснолоб І. О., Бойко С. І.</i> Енергетична незалежність села як пріоритетна модель розвитку сільських територій.....	132
<i>Якобчук В. А.</i> Управління якістю аграрних підприємств в контексті децентралізації	136
<i>Яснолоб І. О., Радіонова Я. В.</i> Концептуальні основи забезпечення сталого інноваційного розвитку агропромислових підприємств.....	139
<i>Бовсуновська Н. М.</i> Родові садиби як інноваційний механізм розвитку сільських територій ..	143
<i>Бруховець Б. Ю.</i> Стартегія залучення іноземних інвестицій в умовах ПАТ «Україна».....	145
<i>Васильєв М. Л., Ващенко А. О.</i> Ефективність інвестицій у зелений туризм	148
<i>Гаджиалиєв Р. К.</i> Сельское хозяйство Республики Дагестан: состояние, проблемы и перспективы развития.....	152
<i>Гаєвська Л. А.</i> Капіталізація у системі розвитку підприємств	156
<i>Гамидов Г. Г.</i> Лизинг как источник финансирования основных средств предприятий АПК	161
<i>Дерев'яно О. Д.</i> Фахова компетентність як передумова ефективного управління організацією.....	164

<i>Дзензелівський О. Ю., Ващенко М. Ю.</i> Ресурсне забезпечення процесів децентралізації та розвитку сільських територій	166
<i>Захаріна О. В., Сліпчук І. О.</i> Актуальні питання вдосконалення державного управління системою забезпечення продовольчої безпеки країни	169
<i>Зінчук І. Ю., Базовська В. В.</i> Інноваційний розвиток регіонального ринку праці в сучасних умовах	174
<i>Ібрагімова О. М.</i> Суб'єкти бюджетного фінансування сільського господарства	178
<i>Кручак О. В.</i> Іноземні торгові марки в Україні: ліцензування та охорона.....	180
<i>Кучевський В. В., Якобчук В. П.</i> Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації	186
<i>Кучук К. В.</i> Впровадження нової торгової марки на підприємстві.....	189
<i>Лопатюк В. В.</i> Управління ресурсним потенціалом сільських територій в умовах децентралізації	194
<i>Лях О. Ю.</i> Розвиток трансферних технологій сільськогосподарських підприємств в умовах децентралізації	198
<i>Маслов Н. Р.</i> Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю аграрних підприємств	200
<i>Махмудов М. К.</i> Бюджетное финансирование как форма государственной поддержки сельского хозяйства	203
<i>Мединська І. В.</i> Використання моделі «аудит адміністративної діяльності» в системі документообігу організації.....	206
<i>Оргіш О. Л., Присяжнюк О. Ф.</i> Управління інвестиційними проектами ПАТ «Новоград-Волинський хлібозавод»	208

<i>Папірна І. М.</i>	
Стратегічне управління інноваційним розвитком галузі рослинництва ...	212
<i>Пасічник О. М.</i>	
Управління інноваційними стратегіями на підприємстві.....	215
<i>Пастовенська Л. В.</i>	
Інноваційні ресурси в системі управління організацією	218
<i>Прут Д. М., Кравець І. В.</i>	
Інноваційна діяльність галузі свинарства	220
<i>Саушкін О. В., Недільська Л. В.</i>	
Сучасний стан фондового ринку України.....	224
<i>Сморчок О. В., Кучевський В. В.</i>	
Регіональний розвиток територій через механізм «Родова садиба».....	229
<i>Токовий О. Л.,</i>	
Суть управління власним капіталом комерційних банків	232
<i>Фурман К. М.</i>	
Становлення та розвиток торгової марки як елемент інноваційної діяльності підприємства	235

Р. П. Мудрак, д.е.н., професор,
Уманський національний університет садівництва

ІНВЕСТИЦІЇ У РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ЯК ФАКТОР СТАБІЛЬНОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

За висновком спеціалістів Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, низька якість інфраструктури призводить до додаткових непродуктивних витрат, які фактично гальмують зростання реального ВВП [1]. За визначенням Ради по вивченню продуктивних сил України, повноцінна ринкова інфраструктура віднесена до основних системоутворюючих елементів продовольчого комплексу, і включає мережу підприємств високоорганізованих форм торгівлі [2]. Підтримка позитивних кількісних та якісних змін інфраструктури агропродовольчої системи країни має настільки важливе значення, що фінансування розвитку сучасної багатомережевої системи оптової та роздрібно торгівлі продовольством, постійний і ретельний моніторинг ринків і цін, координація взаємодії виробників і споживачів продовольства є основою державного регулювання продовольчих ринків у розвинутих країнах [3]. Важливим у розвитку продовольчого ринку є питання створення оптових ринків. Останні є основними організаторами та регуляторами товароруку продовольчої продукції від товаровиробника до споживачів [4].

Питання формування інфраструктури національного та регіональних продовольчих ринків, обґрунтування потреби в інвестиціях для її стійкого розвитку знайшли відображення в працях вітчизняних науковців. Зокрема, це роботи О. О. Красноручького [5], Н. М. Даценко [6], Т. Г. Дудара [7] та ін.

На відміну від розвинутих країн Заходу, де діють спеціалізовані оптові продовольчі ринки, в Україні відповідна продовольча мережа представлена переважно гуртовими складами, які продають кінцеві продовольчі товари оптом і в роздріб. Натомість, великих оптових ринків, де б продавалася худоба, продовольча сировина та напівфабрикати у нас досі немає. В такій ситуації абсолютно незамінним є перевірений досвід організації і функціонування гуртових продовольчих ринків у розвинутих країнах. Наприклад, одним із найбільших гуртових ринків продовольства в Європі є ринок Рюнжі (Франція), який створено у 1969 р. з метою гарантованого забезпечення Парижа та його приміської зони сільськогосподарською продукцією... Лише на придбання землі для його облаштування витрачено близько 1 млрд. франків... Ринок є змішаним державно-приватним акціонерним підприємством, яке має офіційну назву «Змішане ділове товариство – ринок національного значення «Рюнжі». Він

займає площу 220 га, поділену на сектори: фрукти та овочі; молочні продукти, продукти птахівництва; м'ясні продукти; морські та прісноводні продукти; декоративне садівництво. Ринок має розвинену інфраструктуру: криті торговельні зали площею 118 га, залізничні станції та автомобільні стоянки – 55 га, адміністративні приміщення – 47 га, сховища з регульованим температурним режимом для одночасного зберігання близько 250 тис. тонн плодоовочевої продукції; морозильні камери. Торговельні зали обладнані електронними табло, де наведено інформацію щодо продукції на ринку, її цін; прилавки просто неба для товарів, що надходять від 600 фермерських господарств. Ринок пов'язаний з найбільшими автомобільними магістралями країни, двома аеропортами, швидкісними лініями, по яких потяги курсують без зупинок зі швидкістю 120-140 км/год, що забезпечує зв'язок перевезень від крайнього півдня до півночі [8]. Інший приклад – Італія. У гуртових ринках італійська влада передусім вбачає не джерело наповнення муніципального бюджету чи особистого збагачення чиновників, а оптимізацію маркетингових технологій, логістичне просування сільськогосподарської продукції від поля до столу, комфортне місце зустрічі продавця і покупця, їх вичерпну поінформованість. Гуртовий плодоовочевий ринок у Римі – Centro Agroalimentare Roma (CAR) – розпочинає роботу о четвертій ранку. Згідно із законом, ринком управляє спеціально створене підприємство – акціонерне товариство. Державна частка в ньому представлена муніципальною владою (60% акцій), решта акцій – на руках гуртовиків, торгово-промислової палати, банку і транспортних організацій. Ринок займає площу 140 га в промисловій зоні міста, за 15-20 хвилин їзди до центру Риму. Це забезпечує хорошу транспортну розв'язку – адже ринок розташований на перетині трьох стратегічних шляхів: на північ – Флоренція, на південь – Неаполь, на схід – Пескара. Для того, щоб купити територію під забудову, головне підприємство CAR взяло кредит у банку терміном на 30 років, під високі на той час відсотки – 14% річних. Нині ставку знижено, оскільки акціонером ринку є банк, який пішов на поступки. Плата за землю є символічною, оскільки одне державне підприємство продало державну землю іншому підприємству загальнодержавного характеру. Закінчивши забудову, CAR передав ринок в управління іншій організації CAR Gest, яка сплачує орендну плату CAR, що йде на погашення банківської позики. CAR Gest отримує дохід за рахунок оренди торгових площ і плати за в'їзд на територію підприємства [9].

Отже, успіх організації та функціонування національного та регіональних продовольчих ринків безпосередньо пов'язаний із рівнем розвитку його інфраструктури, зокрема із кількістю та якістю гуртової торгівлі продовольчою сировиною та продовольством.

Список використаних джерел:

1. Бураковський І. Економічне зростання та інфраструктурні гальма / Бураковський І., Мовчан В., Сисенко Н., Юзефович І. (Інститут економічних досліджень та політичних консультацій) // Дзеркало тижня. – 2008. – №4(683). – С. 10.
2. Продовольчий комплекс України: стан і перспективи розвитку в умовах економічної глобалізації / [Коваленко А. О., Князев С. І., Дейнеко Л. В. та ін.]; під ред. Л. В. Дейнеко. – К.: Науковий світ: НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України, 2004. – 122 с.
3. Шубравська О. В. Сталий розвиток агропродовольчої системи України / О. В. Шубравська. – К.: Інститут економіки НАН України, 2002. – 203 с. – (Монографія).
4. Гойчук О. І. Продовольча безпека / Гойчук О. І. – Ж.: Полісся, 2004. – 348 с. – (Монографія).
5. Красноручський О. Функціонування маркетингової інфраструктури внутрішніх ринків продовольства і сільськогосподарської продукції / О.О. Красноручський // Збірник наукових праць ТНЕУ. – 2008. – Вип. 9. – С. 31–35.
6. Даценко Н. М. Продовольчий ринок: маркетинговий аспект / Н. М. Даценко // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(1). – С. 318–323.
7. Дудар Т. Г. Розвиток органічного агровиробництва як основа за забезпечення якості і безпечності сільськогосподарської продукції в Україні / Т.Г. Дудар, О.Т. Дудар // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2014. – Серія Економіка. Випуск 1(1). – С. 11–15.
8. Березін О.В. Проблеми формування продовольчого ринку України / О.В. Березін. – К.: Вища школа, 2002. – 212 с. – (Монографія).
9. Чопенко В. Як Чиполліно помирився із сеньйором Помідором. Чи прислужиться Україні італійський досвід організації гуртових продовольчих ринків? / В. Чопенко // Дзеркало тижня. – 2006. – №30(609). – С. 11.

М. К. Жудро д.э.н., профессор,
Белорусский государственный экономический университет,
Н. В. Жудро к.э.н., доцент
Белорусский национальный технический университет

КОНСТРУИРОВАНИЕ БИЗНЕСА В УСЛОВИЯХ ЭЛЕКТРОННОЙ ЭКОНОМИКИ

В ходе выполненных исследований установлено, что, несмотря на значительные расходы бюджета на развитие аграрного сектора в Беларуси в последние годы не наблюдается тренд устойчивого финансово-экономического роста в АПК. Это, прежде всего, касается сохранения в последние годы процессов стагнация финансового состояния экономики аграрных организаций, которые обусловлены главным образом имеющимися диспропорциями между вовлекаемыми в аграрное производство ресурсами и результатами их использования в АПК.

И, как следствие, правительство Беларуси в настоящее время сталкивается с экономическими проблемами эффективного государственного управления АПК, которые сдерживают формирование привлекательного инвестиционного и социально-экономического климата на селе, а также создание устойчивых предпосылок для инвестиционной и финансовой его самодостаточности.

Поэтому с целью преодоления финансово-экономической стагнации в Республике Беларусь сформулирована концепция дальнейшего наращивания объемов производства аграрной продукции и повышения социально-экономической эффективности функционирования АПК.

Для успешной реализации данной концепции в настоящее время разработаны научные рекомендации по достижению поставленных задач аграрной политики, которые можно объединить в две группы:

- увеличение объема производства аграрной продукции;
- сокращение затрат на ее производство за счет повышения уровня производительности труда, экономного использования материальных ресурсов, сокращения непроизводительных расходов, потерь и т.д.

В этой связи следует отметить, что согласно экспертным исследованиям потенциальных возможностей и параметров результативности концепции дальнейшего наращивания объемов производства аграрной продукции и повышения социально-экономической эффективности функционирования АПК установлены два противоречивые глобальные процессы.

Первый позитивный глобальный процесс в экономике АПК Беларуси.

В аграрном секторе Республики Беларусь в последние годы имеет место устойчивая тенденция роста объемов производства важнейших видов сельскохозяйственной продукции в растениеводстве и животноводстве. При этом этот рост не обусловлен высоким уровнем

инфляции. Данный вывод подтверждается ростом объемов продукции сельского хозяйства в пересчете на доллары США. Более того, согласно прогнозу, установленная тенденция сохранится и ближайшее время. То есть, сельское хозяйство накопило производственный потенциал роста производства.

Учитывая, что сельское хозяйство Беларуси ориентировано как на удовлетворение потребностей как внутреннего, так и внешних рынков в продуктах питания. Поэтому отдельные виды продовольственных товаров являются экспортным потенциалом страны.

Второй негативный глобальный процесс в экономике АПК Беларуси.

На фоне роста объемов производства сельскохозяйственной продукции наблюдается сохранение убыточных хозяйств. Основной причиной роста убыточности сельскохозяйственных организаций выступает просроченная кредиторская задолженность.

При этом просроченная кредиторская задолженность значительно превышает просроченную дебиторскую задолженность.

Исходя из вышеизложенного, можно заключить, что сформулированная стратегия дальнейшего наращивания объемов производства аграрной продукции и повышения социально-экономической эффективности функционирования АПК в Беларуси нуждается в коррекции.

В этой связи следует констатировать о необходимости коррекции и разработанных для успешной реализации данной стратегии научных рекомендаций на основе доминирующих как научных, так и экспертных традиционных следующих драйверов экономического роста:

- увеличение объема производства аграрной продукции;
- сокращение затрат на ее производство за счет повышения уровня производительности труда, экономного использования материальных ресурсов, сокращения непроизводительных расходов, потерь и т.д.

Позитивно оценивая предлагаемые традиционные драйверы экономического роста аграрного сектора, установлена ограниченность их практической реализации. Так как в современной экономике приведенные драйверы не позволяют организациям АПК справляться с возрастающими требованиями конкуренции на мировом рынке продовольственных товаров и турбулентности в мировой экономике.

Это обусловлено и тем, что рекомендуемые выше драйверы экономического роста аграрного сектора не позволяют существенно динамизировать устойчивое пропорциональное вовлечение в аграрное производство инвестиционных, производственных и финансовых ресурсов, а также не обеспечивают получение конкурентоспособной аграрной продукции.

И, как следствие, на практике имеют место диспропорции в структуре указанных ресурсов. Так, большую долю в структуре основных средств составляют пассивные технологические ресурсы: здания и сооружения.

Сохраняется отставание уровня профессиональной подготовки работников сельского хозяйства по сравнению с другими отраслями национальной экономики. При этом численность персонала основной деятельности снижается. Снижение численности рабочих происходит при одновременном увеличении численности и удельного веса руководителей и служащих в составе организаций АПК.

Наблюдается некоторое повышение рентабельности их деятельности при усиливающемся ухудшении финансового состояния аграрных предприятий: соотношение собственных и заемных средств снижается и о понижении финансовой их устойчивости. Это является следствием накопления излишних или слабо используемых запасов устаревшего оборудования, материалов, готовой продукции, товаров для продаж, отвлечение средств в образование сомнительной дебиторской задолженности, что также приводит к привлечению дополнительных заемных средств.

Указанные диспропорции в финансовой системе организаций АПК выступают негативным сигналом для их контрагентов при оценке степени финансового риска. Оптимизация структуры капитала является одной из наиболее сложных задач современного финансового состояния АПК Беларуси. Так как она призвана решать следующие базовые задачи: 1) максимизация уровня доходности (рентабельности) собственного капитала; 2) минимизация средневзвешенной стоимости совокупного капитала; 3) минимизация уровня финансовых рисков; 4) надёжное партнёрство в бизнесе.

Таким образом, можно утверждать, что в ходе выполненной экономической оценки современного состояния и перспектив развития экономики агропромышленного комплекса установлено сохранение низкой инвестиционной и социальной его привлекательности, сдерживания процессов капитализации в сельском хозяйстве и активизации диверсификации экспорта продовольственных товаров на высококонкурентные рынки стран ЕС, США и др.

Поэтому для реального повышения конкурентоспособности функционирования аграрного сектора Беларуси нужны новые драйверы реализации стратегии экономического роста. В этой связи следует считать весьма позитивными драйверы экономического роста, которые сформулированы Министерством экономики Республики Беларусь.

Первый из них это реформа государственных предприятий, которая включает следующие аспекты: а) однозначное и жесткое изменение мотивации менеджмента госкомпаний, ориентация на ежегодный прирост прибыли; б) внедрение лучших практик в систему корпоративного управления; в) формирование пула публичности, то есть выход на IPO на внутренних и внешних рынках; г) изменение как таковых подходов к промышленным и сельскохозяйственным субсидиям на основе принципов ВТО [1].

Второй драйвер предусматривает «конкурность направления финансовых потоков» с целью повышения эффективности использования направляемых инвестиций.

Третий драйвер это активизация экспорта как элемент балансировки финансовой ситуации в стране. То есть, безопасным правительство считает тот экономический рост, который основан на экспорте (внешнем спросе). При этом следует отметить, что в 2017 году экономический рост обеспечен, главным образом, за счет внутреннего спроса. В результате экономический рост, основанный на внутреннем спросе, привел в текущем году к возникновению внешних дисбалансов.

Критически оценивая алгоритмику реализации сформулированных правительством драйверов экономического роста, следует констатировать, что они не обеспечивают существенное повышение конкурентоспособности аграрного сектора Беларуси. Так как, они не позволяют организациям АПК справиться с возрастающими требованиями конкуренции на мировом рынке продовольственных товаров и турбулентности в мировой экономике.

Поэтому для позитивного протекания процессов в агробизнесе необходимо формировать «инновационное, инвестиционное конкурентоспособное предпринимательское видение» всеми его участниками перспективного развития АПК на условиях частно-государственного партнерства в условиях смарт-экономики.

Во главу высокой эффективности производственно-хозяйственной деятельности предприятия в условиях частно-государственного партнерства необходимо ставить, прежде всего, инструменты формирования эффективного менеджмента коммуникаций со всеми партнерами в финансовой сфере, которая позволит оптимизировать движение потоков денежных средств, снизить потери финансовых, инвестиционных, бюджетных ресурсов, провести сокращение излишнего и неэффективного администрирования, и, как следствие, придаст предприятию необходимое рыночное «движение» в сторону повышения прибыльности и эффективности его экономической деятельности.

Выполненные исследования свидетельствуют о том, что значительным тормозом реального ускорения развития экономики компаний выступает также институциональная и социально-экономическая инерция, связанная с длительными сроками новеллизации профессиональных компетенций, которые требуют определенного времени для их адаптации к требованиям нового состояния современной экономики которое может быть охарактеризовано как Smart-экономика или новая интеллектуальная экономика.

Конструирование бизнеса в условиях электронной экономики должно базироваться на учете альтернативного состояния развития бизнес-процессов, которое можно интерпретировать как «турбулентность» и «волатильность» внешнего рыночного окружения компаний. Указанные

новые аспекты рынка являются производными усиления влияния инструментов «искусственного» интеллекта. Согласно экономической природе турбулентности социально-экономические системы (рынки, компании) следует рассматривать не только в виде нелинейной функции, или “классической” линейной функции, а как комбинированную структуру 1) линейной и 2) нелинейной функций. При этом SMART-экономика форматирует новый вызов развития дизайна формирования профессиональных экономических компетенций предпринимателей, бизнесменов, инвесторов, менеджеров бизнес-проектов [2–5].

Таким образом, для реального и существенного повышения конкурентоспособности функционирования агропромышленного комплекса Беларуси необходимо рекомендовать в качестве приоритетных драйверов реализации стратегии экономического роста следующие: а) создание условий и реализации инструментов пропорциональной капитализации бизнес-процессов в АПК и других отраслях национальной экономики на основе принципов частно-государственного партнерства; б) создание эффективной рыночной сбалансированной инфраструктуры инновационной smart-экономики; в) формирование стратегической инвестиционной и социально-экономической привлекательности сельских территорий.

Список использованных источников:

1. Снопков Н. Драйверы для роста экономики в 2014 году существуют [Электронный ресурс]. – 2013. – Режим доступа: <http://udf.by/91180-nikolay-snopkov-drayvery-dlya-rosta-ekonomiki-v-2014-godu-suschestvuyut.html> Дата доступа: 29.11.2012.
2. Декрет о развитии цифровой экономики: что написано в документе, обещающем великую ИТ-революцию [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://news.tut.by/economics/558485> – Дата доступа: 22.12.2017.
3. Жудро М.К. Smart-экономика новый вызов развития дизайна формирования профессиональных экономических компетенций/ М.К. Жудро, Н.В. Жудро // Формирование организационно-экономических условий эффективного функционирования АПК : сборник научных статей 9-й Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 25–26 мая 2017 г.) / редкол.: Г.И. Гануш [и др.]. – Минск: БГАТУ, 2017. – С.149–154.
4. Жудро М.К. Индикаторы оценки социально-экономических систем в условиях цифровых систем / М.К. Жудро // Управление социально-экономическими системами: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Вологда, 2–3 февраля 2017 г.): в 2 т. / редкол.: Е. С. Губанова [и др.]. – Вологда: ВоГУ, 2017. – Т. 1. – С. 161–164.
5. Жудро М.М. Электронная экономика и форматирование гибридных бизнес-моделей взаимодействия компаний / М.М. Жудро // Вестник БГЭУ. – 2017. – № 5. – С. 65–73.

Т. В. Гільорме, к.е.н., доцент,
Науково-дослідний інститут енергетики при Дніпровському
національному університеті імені Олеся Гончара,
Є.Ю. Єлісєєв
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В УМОВАХ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Проблеми енергозбереження постає особо гостро для підприємств всіх галузей української економіки, особливо для агропромислового сектору. Шляхом запровадження економічних стимулів, держава надала необхідний імпульс суб'єктам господарювання, сприяючи активізації діяльності у цій сфері, та, насправді, створила нову високотехнологічну галузь української економіки, що має високу додану вартість, створену в Україні, галузь, яка успішно може конкурувати на світових ринках.

Високих техніко-економічних показників і стабільних робочих параметрів енергетичного обладнання можна досягти шляхом комплексного використання енергії сонця та вітру для комбінованого вироблення теплової і електричної енергії з їх акумуляуванням [1, с. 56]. Одним із факторів, що перешкоджають широкому використанню відновлюваних джерел енергії, є недостатність технічних рішень і технологічних схем їх реалізації, економічно прийнятних для середньої смуги – території України. Беручи до уваги значні фінансові витрати на спорудження системи енергозабезпечення з комбінованим використанням відновлюваних джерел енергії, дуже важливою є розробка коректних методик їх розрахунку з урахуванням вихідних даних конкретного користувача, що буде сприяти мінімізації загальної вартості. В іншому випадку зі значною часткою ймовірності робота системи енергозабезпечення буде незадовільною, що потягне за собою додаткові витрати на її переоснащення.

Модернізація й інноваційний розвиток методологічної платформи формування системи управління енергетичного комплексу є достатньо важким процесом, упродовж якого постійно необхідно долати бар'єри супротиву. Умовно ці бар'єри можливо поділити на три групи: комунікаційні, промислові та технічні [2]. Комунікаційні бар'єри пов'язані насамперед з проблемою формування мотивації активної поведінки кінцевого споживача енергосистеми. Необхідно створити систему інформування споживача, його навчання новітнім цінностям енергозбереження, зменшення деструктивної поведінки щодо розташування відповідного енергетичного обладнання безпосередньо від домівок тощо. Стимулювання споживача розширює можливості споживання енергозберігаючих технологій, сприяє формуванню позитивного іміджу інноваційних енерго-

зберігаючих технологій, можливостей оптимізації управління енергетикою, підвищення доступності мережі розподілу генеруючого обладнання. Значну роль в інноваційному розвитку в енергетичному комплексі відіграють сформовані у людини життєві установки, моделі поведінки, які або сприяють поширенню інновацій, або перешкоджають. Сприйнятливість чи несприйнятливість громадянського суспільства до інновацій в сфері енергозбереження на сучасному етапі в Україні визначається переважно соціальними чинниками (серед яких низький рівень якості життя значної частини населення не сприяє розвитку інновацій).

Від того, як індивіди сприйматимуть те чи інше нововведення, багато в чому буде залежати швидкість (а іноді і сама можливість) поширення усього нового. Однією з важливих характеристик, що сприяє успіху інновацій, є інноваційна сприйнятливість: відкритість новому досвіду, критичність мислення і здатність долати стереотипи.

Інноваційна сприйнятливість як особлива характеристика особистості, дозволяє подолати всі три групи бар'єрів модернізації енергетичного комплексу. Феноменологія інновації як нова, нетрадиційна ситуація будь-якої людської діяльності, насамперед у професійній сфері, веде до змін і вимагає від людини зміни звичних дій. Однією з важливих характеристик інноваційної особи є адекватна самооцінка. Зазвичай вважають, що самооцінка є єдиною дефініцією, проте багато авторів виділяють у ній різні складові: окрім ситуаційної ще й глобальну, індивідуальну і соціальну, а також розрізняють ситуативну і постійно знижену самооцінку. Іншими необхідними для інноваційної діяльності характеристиками, на наш погляд, є готовність до активізації дослідницької поведінки у відповідь на новизну стимулу, успадковане прагнення до пригноблення або повного припинення провідної діяльності і наполегливість. Індивіди з низьким «пошуком новизни» не бажають змін, порушень у неспішному рутинному ході свого життя і всіляко цьому чинять опір. Люди з високим «уникненням шкоди», як правило, заздалегідь сильно турбуються і гальмують свою діяльність завищеними, часто необґрунтованими, побоюваннями навіть у буденних обставинах, уникають нових вражень через ризик фізичної або психологічної шкоди, у них погана пристосовуваність до змін і нововведень.

Промислові бар'єри щодо впровадження інновацій в сфері енергетичного комплексу, особливо при модернізації на засадах відновлювальних джерел енергії, обумовлені [2]:

1. Низький рівень взаємодії в енергетичних компаніях: майже відсутність співробітництва та координації дій. Відповідно ця тенденція викликає низку проблем, які необхідно детально досліджувати в інтересах державного регулювання цих відносин, так і в інтересах компаній, що шукають переваги від налагодження партнерських зв'язків. Таким чином,

партнерські відносини є невід’ємним атрибутом життєдіяльності будь-якої енергетичної компанії, а в силу специфіки ринку кожен із них повинен співпрацювати навіть з конкурентами. У результаті компонента партнерства повинна бути невід’ємною складовою системи управління енергокомплексом – безпосередньо впливає на її цілі, її структуру та умови функціонування.

2. Проблеми невідповідності існуючого обладнання з елементами новітнього технологічного базису, відновної та ліквідаційної вартості обладнання, експлуатаційні витрати застарілого обладнання мінімізують капітальні витрати споживачів.

3. Стандарти суб’єктів господарювання з планування та проектування в цілому зосереджені на традиційній моделі енергетичного комплексу: централізована система генерації, технології минулого покоління, низька ймовірність переходу на активну участь споживачів у роботі енергосистеми.

4. Традиційними методами оцінювання інноваційних проектів з систем енергозбереження неможливо обґрунтувати заходи енергобезпеки відносно реальної або віртуальної загрози.

5. Власники та топ-менеджмент зазвичай не зацікавлені у змінах у процесах та технологіях налагодженої енергосистеми. Відсутність системи мотивації до збільшення витрат на дослідження та розробки в сукупних витратах енергетичних компаній призводить до відставання галузі.

Розробка та впровадження інноваційних технологій потребують суттєвого прискорення за рахунок подолання технічних бар’єрів:

6. Відсутність об’єднання різноманітних технологій у енергокомплексі – відсутність ефекту синергії.

7. Збільшення кількості учасників енергосистеми, зокрема електроенергетичних систем, призводять до виникнення проблем у площині безпеки.

8. Обмеження можливостей зберігання електроенергії: необхідно прискорити процес модернізації мережі.

9. Збільшення питомої ваги проведення технічного аналізу комп’ютерами призводить до втрат фундаментальних знань та розуміння принципів функціонування енергосистеми. Неможливість на даному етапі інформаційного суспільства створити штучний інтелект, обмеження наявної автоматизації процесів діяльності призводить до виникнення феномену втрат фундаментальних знань. Інвестиції носять все більш прикладний характер у галузі енергетики: орієнтація на швидкість окупності, що призводить до зменшення частоти проникнення інноваційних ідей у технологічний базис.

Поміркований підхід до інтегрованого або комплексного використання таких енергетичних ресурсів дозволить набути надійності, доступності безперебійного енергопостачання основних енергокористувачів

(агропромислові та промислові підприємства, комунальний сектор). У цьому контексті проблема надійного енергозабезпечення, у тому числі за рахунок використання енергії відновлюваних джерел, повинна розглядатися з точки зору проблеми енергетичної безпеки підприємства при формуванні його стратегій енергетичної безпеки [3]. Саме заходи щодо енергозабезпечення як складові енергетичної стратегії є пріоритетною умовою виживання агропромислового підприємства в умовах запровадження альтернативних джерел енергії. Стратегією розвитку підприємства на сучасному етапі соціального розвитку є зменшення зовнішньої енергозалежності суб'єктів господарювання з метою конкурентного виживання на глобальних ринках. Фабулою вирішення цього пріоритетного завдання є запровадження технологій з використанням альтернативних джерел енергії. Ефективне енергозабезпечення, генерування та розподіл енергії у сучасних мережах сприяють підвищенню конкурентоспроможності господарських суб'єктів, регіонів. Досягнення високої надійності в енергозабезпеченні, підвищення споживчої задоволеності на основі високої якості отримуваної клієнтами енергії є можливим через запровадження сучасних інноваційних, інформаційних рішень у сфері енергетики. Енергетична й економічна безпека функціонування суб'єктів господарювання та великих галузевих об'єднань забезпечується саме на основі використання здобутків прогресивних інноваційних технологій у сфері електроенергетики. Соціально-економічною ефективністю впровадження інноваційних енергетичних й інформаційних технологій є економія суспільної праці та заощадження важливих ресурсів. Результати фундаментальних досліджень відіграють важливу роль у функціонуванні інноваційних фірм на енергоринках. При цьому важливим є досягнення комерціалізації інновацій.

Список використаних джерел:

1. Накашидзе Л. В. Оцінка енергетичної безпеки при впровадженні технологій використання енергії відновлюваних джерел / Т. В. Гільорме, Л. В. Накашидзе // Східноєвропейський журнал передових технологій. – 2015. – №4/8 (76) – С. 54–59.
2. Гільорме Т.В. Методологічна платформа формування системи управління впровадження енергозберігаючих технологій // Управління енергозберігаючими технологіями в Україні та світі: методологія та практика: колективна монографія / за заг. ред. д-ра фіз. – мат. наук, проф. С. О. Смирнов. – Дніпро: ДНУ імені Олеся Гончара, ТОВ «Акцент ПП», 2017. – С. 23-49.
3. Renew able energy technologies: constant aliases series: Renew able Power Generation Costs. IRENA Secretariat. International Renew able Energy Agency (IRENA). – Abu Dhabi: IRENA Secretariat, 2012. – 12 p.

О. В. Єгорова, к. е. н., доцент,
В. О. Губарь
Полтавська державна аграрна академія

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В АГРОБІЗНЕСІ УКРАЇНИ

Суттєвою перешкодою ефективного публічного управління розвитком сільських територій України є загрозові масштаби тіньової економіки в агробізнесі. Нажаль, задля зменшення витрат і збільшення прибутку багато вітчизняних підприємців-аграріїв та простих селян заробляють гроші в тій чи іншій мірі нелегально. На даний час неможливо зробити навіть об'єктивний аналіз соціально-економічного стану аграрного бізнесу України без врахування частки економіки галузі, що перебуває у тіні. Економічна система не може ефективно працювати, якщо частина валового національного продукту, що не відображається у звітності та офіційній статистиці, перевищує 30 % [3].

Тіньова економіка є елементом життя агробізнесу, який приховує реальний стан господарської діяльності від державних органів з метою ухилення від сплати податків та адміністративних впливів. При цьому вона є природним станом стратегії виживання, але не стратегії розвитку.

Тіньова економіка є одвічною проблемою, яка існує в усіх країнах світу, незалежно від рівня їх економічного розвитку. У тіні сьогодні перебуває за різними даними від 10 відсотків до близько третини вітчизняного агробізнесу, що призводить, зокрема, до занепаду сільських територій. При цьому склалася ситуація, коли з нелегального бізнесу намагаються стягнути більше коштів, а не боротися із ним. Ще однією причиною тінізації в агробізнесі можна назвати звичку «хитрувати за звичкою» – наприклад, податок зменшили, але працівникам як видавали зарплату в конвертах, так і видають.

Часто рівень тінізації показує, наскільки бізнес покладається на державу, чи припустимий є рівень оподаткування, чи доступні кредити, наскільки ефективні економічні стимули для офіційного працевлаштування. Згідно з даними Міністерства економічного розвитку, нині найменше в тіні перебувають сільське, лісове та рибне господарство (10 %), найвищий показник тіні у фінансовій та страховій діяльності (51 %), добувної промисловості (50 %) та в операціях з нерухомістю (47 %), [1]. Головна особливість тіньової економіки в агробізнесі України полягає в тому, що вона невід'ємна від легальної і пов'язана із видами діяльності, які не є незаконними – виробництво сільськогосподарської продукції.

Тіньова економіка на мікрорівні агробізнесу об'єднує всі види економічної діяльності підприємств та громадян, які не відображені в офіційній статистиці, тобто офіційно не обліковані, а тому охоплює багато

проявів «тіньової» діяльності виробничо-господарських структур. В агробізнесі можна виділити такі основні складові тіньової економіки:

1) неофіційна економіка – діяльність домогосподарств, що виготовляють та споживають сільськогосподарську продукцію власного виробництва чи послуги галузі для власних потреб чи потреб членів своєї родини;

2) кримінальна (злочинна) економіка – незаконне виробництво та продаж заборонених законом товарів (наркотичних рослин) і послуг (наприклад, корупційні злочини). Найбільш поширеними в агробізнесі на сьогодні є злочини, які пов'язані із землею, злочини проти норм здійснення підприємницької діяльності, злочини, що перешкоджають правомірній підприємницькій діяльності, та інші;

3) підпільна (іллегальна) економіка – незаконне виробництво та продаж легальних товарів без їх документального оформлення та/або реєстрації підприємницької діяльності. Прихована («сіра») тіньова економіка це цілком дозволена економічна діяльність, пов'язана з виготовленням легальних товарів і наданням легальних послуг (оренди тощо), які частково не обліковані офіційною статистикою та, відповідно, приховані від оподаткування.

Основними проявами тіньової економіки в агробізнесі є: нелегальна зайнятість та заробітна плата; готівкові операції, що не обліковуються; нелегальні зовнішньоекономічні операції; виготовлення та реалізація необлікованої продукції; збут продукції за заниженими цінами; збільшення витрат за рахунок завищення вартості придбаних товарів тощо. Ці прояви найбільш помітні або в умовах високої інфляції, або в період відновлення фінансового стану та загальної економічної безпеки після значних фінансових руйнувань, включаючи і кризу останніх років. Вони знищують інвестиційний потенціал агробізнесу, його інноваційну активність, спустошують державний бюджет країни і знищують стабільність податкової, грошової та фінансово-кредитної системи. Збільшення масштабів тіньової економіки в агробізнесі веде до скорочення державних доходів, що, у свою чергу, знижує якість державного управління. Таким чином, зростання тіньової економіки позначається на всіх елементах офіційної. При цьому важко оцінити загальний ефект зростання тіньового сектора на офіційну економіку.

Ще однією специфічною рисою вітчизняної тіньової економіки в аграрній сфері є її структура. У більшості країн світу найчастіше в тіні перебуває малий бізнес та незареєстровані економічні суб'єкти. Однак в Україні найбільш масштабні ухилення від сплати податків практикують великі сільськогосподарські підприємства та агрохолдинги [2].

Найчастіше для перерозподілу на користь тіньового сектора великі підприємства використовують фінансові установи в офшорних зонах.

Привабливість цих зон для тіньових структур пояснюється особливим їх статусом та умовами функціонування (створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового, фіскального режиму, високого рівня банківської і комерційної таємниці, а також лояльність державного регулювання). В Україні значна частина тіньових операцій здійснюється через офшорні компанії [3].

При цьому оцінювати тіньову економіку взагалі і в агробізнесі зокрема винятково як негативне явище не зовсім правильно. Тіньова економіка є своєрідною «подушкою безпеки», яка часто навіть більш ефективно ніж офіційна економіка створює нові робочі місця, підвищує платоспроможність населення (частина доходів, отриманих у тіньовій економіці, відразу ж витрачається в офіційній), прискорює оборот товарів і послуг, особливо в часи економічних потрясінь. Отже, розвиток тіньової економіки може стимулювати розвиток офіційної економіки і приводити до додаткового загальному економічному зростанню.

В основі тіньових економічних відносин в агробізнесі лежить можливість приватизувати будь-яке суспільне благо (в тому числі і землю) і використати його для тіньового обороту [3]. Базовими факторами поширення тіньової економіки в агробізнесі України є:

- неефективне регулювання державою економічної діяльності, слабке і довільне забезпечення законів і нормативних актів правовою санкцією;
- скорочення офіційних джерел ресурсно-фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств;
- значне податкове навантаження на аграрний сектор на фоні високої вартості залучення кредитних ресурсів (зараз загальна податкова ставка в Україні згідно з даними Світового банку складає 37,8%, що відповідає рівню багатьох інших країн, але українцями сприймається як висока);
- порушення прав окремих суб'єктів економічних відносин внаслідок корупційних дій, які скорочують базу розширеного відтворення одних суб'єктів на користь іншим;
- порушення антимонопольного законодавства;
- цінові змови. Руйнівний ефект цього фактора виявляється у завданні збитків, загрозі економічній безпеці та соціальній стабільності держави;
- несприятлива ситуація на деяких зовнішніх товарних ринках вітчизняного експорту продовольства;
- зростання витратності продукції (у деяких товарних групах українські ціни перевищили світові);
- скорочення внутрішнього попиту на вітчизняну продукцію рослинництва і тваринництва, яка програє конкуренту боротьбу більш дешевим імпортним аналогом;
- зростання витрат на імпортну сировину та матеріали (насіння, засоби захисту рослин, добрива тощо) через знецінення національної

валюти та введення додаткового імпортного збору;

– наявність значних підприємницьких ризиків у галузі. Підприємницький ризик властивий будь-якій діяльності, але сільське господарство має вищий його рівень порівняно із іншими галузями економіки, оскільки значною мірою залежить від природнокліматичних умов та біологічних процесів;

– втрата Україною ринків країни-колишнім основним торговельним партнером;

– поява різноманітних економічних злочинів на територіях, непідконтрольних українській владі у ході збройного конфлікту, та розрив економічних та логістичних зв'язків із цими територіями.

Детінізація українського аграрного бізнесу можлива лише економіки за умови усунення вище перелічених чинників, які негативно впливають на економіку галузі, та комплексного реформування економіки шляхом реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної системи, припинення відпливу капіталу за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси.

Узагальнюючі думки експертів, ми вважаємо найбільш важливим та дієвими заходами боротьби із тіньовою економікою в аграрному секторі України наступні:

1) збереження тенденції до економічного зростання на фоні макроекономічної стабільності;

2) створення економічних умов, які дозволяли б бізнесу прибутково працювати і розвиватися в реальному секторі. Тобто, знижувати податковий тягар, надавати різноманітні пільгові безподаткові періоди (при початку діяльності та під час криз чи неврожаїв тощо);

3) протидія корупції. Боротьба з корупцією з боку сільськогосподарських товаровиробників у їхніх взаєминах з органами влади та державного або міського управління буде більш ефективною якщо вона буде колективною. Також потрібно забезпечити широкий доступ інформації щодо операцій з землею, конкурсів, тендерів на замовлення і закупівлі.

4) створення всім суб'єктам рівних конкурентних правил на внутрішньому ринку, впорядкування пільг та преференцій або інших важелів, які створюють бар'єри вступу на ринок;

5) доопрацювання антимонопольного законодавства, виходячи із правових, організаційних, економічних та інших особливостей аграрного виробництва в умовах великого землеволодіння окремих юридичних та фізичних осіб, розширення повноважень Антимонопольного комітету України;

6) недопущення знецінення вартості робочої сили в сільському господарстві;

7) зростання рівня заробітної плати в економіці, що підвищить

купівельну спроможність населення і стимулює споживчу активність та оборот роздрібною торгівлі;

8) поліпшення бізнес-клімату в умовах збереження відносної цінової та курсової стабільності, що сприяє зміцненню довіри інвесторів до вітчизняної економіки;

Методи боротьби з тіньовою економікою в агробізнесі не повинні зводитися до каральних санкцій за порушення умов заборони. Для боротьби з тіньовою економікою в агробізнесі України мало просто механічно скопіювати та використати досвід інших країн, натомість потрібно усунути причини, які її породжують, а не наслідки. Якщо підприємцям буде вигідніше працювати легально, ніж нелегально, це буде найголовніший мотивом до того, щоб вивести свої обороти з тіньової сфери. Крім того, боротьба з тіньовою економікою буде малоефективною, якщо одночасно з нею не проводити боротьбу з корупцією.

Також треба враховувати, що виведення агробізнесу з тіні, перерозподільний процес викличе незадоволення значної частини селян. Тому успіх боротьби з тіньовою економікою можливий лише за умови свідомої масової підтримки цієї боротьби в суспільстві, а це, у свою чергу, можливо досягти тільки при наявності високого рівня довіри до державних інститутів влади та низького рівня корупції.

Список використаних джерел:

1. Букатюк У. 40% діяльності українців заховано в сутінках. Чому тіньова економіка – це не так вже й страшно [Електронний ресурс] / У. Букатюк. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/414245/40-diyalnosti-ukrayintsiv-zahovano-v-sutinkah-chomu-tinova-ekonomika-tse-ne-tak-vzhe-j-strashno>
2. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/Download?id=03bb37c9-4771-43ab-b2a9-821009f0f407>
3. Скорук О.В. Тіньова економіка: сутність, причини виникнення та шляхи подолання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/20.pdf

М. М. Жудро, докторант
Белорусский государственный экономический университет

ЭЛЕКТРОННАЯ ЭКОНОМИКА И ТРАНСФОРМАЦИЯ МЕТОДОЛОГИИ ИДЕНТИФИКАЦИИ ДЕФИНИЦИЙ «ОРГАНИЧЕСКОЕ» И «УМНОЕ» ЗЕМЛЕДЕЛИЕ

Инструментариям теоретических, аналитических и эмпирических исследований явились публикации ученых-экономистов в научных журналах, материалы конференций, статистические данные. Информационной платформой явились данные государственных органов статистики республики, других стран, ФАО, технологические регламенты производства продовольственных товаров, электронно-информационные технологии.

При написании научной статьи использовались общенаучные методы (декомпозиции и композиции, абстрагирования и конкретизации), методы эмпирического анализа (сравнение, экспертные оценки, монографические исследования, приемы статистического анализа). Аналитические экспертные, эмпирические исследования потенциальных ключевых драйверов перспективного развития мирового рынка продовольственных товаров позволяют констатировать доминирование научных рекомендаций по приоритетному развитию наряду с производством традиционной сельскохозяйственной продукции и органического земледелия по производству органических продуктов.

Критическая диагностика изложенной концепции перспективного развития рынка продовольственных товаров позволила установить, что она не учитывает страновую актуализацию всей гаммы социально-экономических, маркетинговых, технико-технологических и экологических проблем инновационного производства продовольствия и ведения сельского хозяйства, лесоводства и рыбного хозяйства и продовольственных систем в условиях цифровой экономики. Так, актуальная концепция перспективного развития рынка продовольственных товаров должна быть встроена в национальную методологическую платформу конвергенции институционального, инвестиционного, маркетингового, социально-экономического и политико-экономического инструментария реализации трех фундаментальных государственных программ: Доктрины национальной продовольственной безопасности Беларуси до 2030 года [1]; Государственной программы инновационного развития Республики Беларусь на 2016–2020 годы [2] и цифровой экономики [3].

Целью приведенной выше национальной концепции выступает на мегауровне осуществить адекватное встраивание национального

агропромышленного производства в высокотехнологичный и конкурентоспособный мировой агробизнес.

На макроуровне в первую очередь снизить долю расходов населения на продукты питания и оптимизировать объемы продаж импортных товаров, а также гармонизировать динамику доходов организаций АПК и их национальных конкурентов из других секторов республики и других стран-конкурентов. В то же время в рамках сформулированных целей и задач в рамках реализации трех фундаментальных государственных программ: Доктрины национальной продовольственной безопасности Беларуси до 2030 года; Государственной программы инновационного развития Республики Беларусь на 2016–2020 годы и цифровой экономики проблематична.

Во-первых, предусмотренная задача на уровне социально-экономического развития агропромышленного комплекса преодолеть недостаточную покупательную способность населения и экономическую доступность продуктов питания, содержит практически неразрешимую дилемму. Так как в настоящее время сохраняется претендент «наличия экономических факторов сдерживания поддержки сбалансированного питания». К такого рода факторам следует отнести сохранение тенденции роста цен на продукты питания и стагнация доходов населения страны. И, как следствие, население с низкими доходами (неработающие пенсионеры, многодетные семьи, семьи с детьми) не может позволить себе достаточно полноценное питание. В 2015 году сократилось потребление отдельных видов свежих овощей, фруктов, всех видов рыбы и некоторых молочных продуктов.

Во-вторых, имеет место парадоксальное современное состояние национального АПК, суть которого сводится к тому, что при достигнутом превышающем реальные внутренние потребности объеме собственного производства базовых видов сельскохозяйственной продукции остается значительная часть населения с неполноценным питанием. По мнению авторов-разработчиков доктрины, зависимость сельскохозяйственной отрасли и предприятий обрабатывающей промышленности от зарубежных поставок в целом умеренная. Доля импортного сырья и материалов в затратах на производство сельхозпродукции составляет около 12%, пищевых продуктов, включая напитки и табак, — 21%. Однако при этом с неполноценным питанием в большей мере остаются семьи с детьми. В 2015 году домашними хозяйствами с одним ребенком потреблялось в расчете на члена семьи в год 71 кг мяса и 14 кг рыбы, с двумя детьми — 60 и 12, с тремя детьми — 58 и 11 кг соответственно. В семьях с тремя детьми отмечено самое высокое потребление картофеля.

В-третьих, концепция полноценного питания предполагает освоение не только традиционных, но и инновационных «умных» технологий произ-

водства «умных» продовольственных товаров, которое требует сравнительно более высоких удельных инвестиций. В результате достигнуто «аннуитетного» снижения доли расходов населения на »умные» продукты питания и оптимизировать объемы продаж импортных товаров, а также гармонизировать динамику доходов организаций АПК и их национальных конкурентов из других секторов республики и других стран-конкурентов ни теоретически, ни эмпирически невозможно.

В-четвертых, традиционная и доминирующая в мировой экономической и технологической науке концепция полноценного питания базируется на научных рекомендациях по приоритетному развитию наряду с производством традиционной сельскохозяйственной продукции и органического земледелия по производству органических продуктов.

В этой связи следует отметить, что авторское аналитическое и эмпирическое исследование теории и методологии технико-технологической и экономической ее состоятельности позволяет констатировать наличие в практике проведения научных изысканий по развитию органического земледелия игнорирования требований цифровой экономики.

Это обусловлено тем, что научный и эмпирический дизайн генерирования и разработки инструментов развития ключевых драйверов органического земледелия содержит недостаточно обоснованный методологический суверенитет. Методологическое противоречие заключается в том, что органическое земледелие (Organic) форматируется как важнейший элемент и принцип реализации интегрированной страновой экологической и агропродовольственной политики.

На практике традиционное земледелие обеспечивает производство продуктов питания и агротехнического сырья для перерабатывающей промышленности с использованием современных агротехнологий, включая химические и другие инновационные компоненты повышения доходности аграриев, а рекомендуемый в существующей научной и экспертной литературе институционально-технологический инструментарий развития органического земледелия исключает использование инновационных современных достижений в земледелии в соответствии с законодательными стандартами. В результате, согласно такого рода научным рекомендациям, организации АПК, вынуждены работать в соответствии с существующими принципами органического земледелия и должны внедрять только такие альтернативные инновационные аграрные технологии, которые исключают только внесение минеральных удобрений и синтетических химических пестицидов, гербицидов и т.д. Такая практика развития органического земледелия генерирует наметившуюся турбулентность спроса на

органические продукты питания, которая находит свое отражение в отсутствии устойчивого тренда аннуитетного линейного увеличения продаж в последние годы. Это обусловлено стагнацией доходов населения и повышением объемов продаж продуктов питания, которые по качественным характеристикам в результате использования научных достижений приближаются к органическим стандартам.

Исследование рекомендуемой в настоящее время методологии идентификации дефиниции «органическое земледелие» свидетельствует о наличии отождествления ее с преимущественно с «зеленой экономикой», целью которой достижение следующих целей: 1) повышение эффективности использования ресурсов; 2) снижение негативного воздействия на окружающую среду и 3) улучшение благосостояния и здоровья людей. Следовательно, методология идентификации дефиниции «органическое земледелие» в научной литературе преимущественно транслируется как метод организации и оптимизации управления производством, обеспечивающий снижение расходов сырья и материалов, энергетических ресурсов, негативного воздействия на окружающую среду и поставки на рынок конкурентоспособной продукции в соответствии с законодательными стандартами, а также направленный на повышение профессиональной компетентности и социальной ответственности предприятия.

В то же время выполненное исследование актуальных научно-методических рекомендаций, призванных обеспечить перспективное развитие высокотехнологичного и высококонкурентоспособного бизнеса на основе комплексного практикоприменения как «физического», так и «искусственного» интеллекта, свидетельствует о появлении нового тренда форматирования электронной экономики. Суть ее заключается в активном внедрении в деятельность высокотехнологичных, в том числе и в аграрных предприятий, информационно-коммуникационных технологий и «умных» агротехнологий, предполагающих «умное» практикоприменение «умных» агроингредиентов, которые позволяют производить не столько «органические», сколько более качественные и полезные для здоровья организма человека функциональные продукты питания.

И, как следствие, электронная экономика обеспечивает производство функционально-здоровых продуктов питания, экологическое агросырье, становление циркулярной экономики. При этом следует особо отметить, что функционально-здоровые продукты питания, которые произведены по «умным» агротехнологиям не только не уступают функциональным и качественным характеристикам продуктам питания, полученным в результате использования агротехнологий органического земледелия, но и существенно их превосходят [4].

Доказательством этому выступает то, что основные направления развития концепции «органического земледелия» экономики в Республике Беларусь сохраняют существенные ошибки в производстве, поставках и потреблении продуктов питания. Так, производимый, в том числе и соответствии с требованиями концепции «органического земледелия», белый рис сильно отличается от своего темного «прародителя». Ученые обнаружили, что в стограммовой чашке белого риса в среднем на 89% меньше витамина В1, чем в такой же чашке темного; на 84% меньше витамина В3 и на 81% — витамина В2. После обработки возрастает гликемический индекс риса. Ученые из США доказали, что даже одна порция белого риса в день на 11% увеличивает риск диабета 2 типа. Очистка риса привела к эпидемии болезни бери-бери, которая вспыхнула в Азии и была связана с дефицитом витамина В1.

С развитием промышленности белый хлеб, который отличается от цельнозернового из грубой муки тем, что для его приготовления используют пшеничную муку высшего сорта из полностью переработанного зерна. Такой помол вызывает потерю 70 % клетчатки, что сказывается на моторике кишечника и ослаблении иммунитета, а также потерю 60 % железа и полное разрушение других минералов. При этом калорийность такого хлеба в среднем выше на 30%.

В настоящее время макароны из мягких сортов пшеницы, производство которой доминирует в Беларуси, представляют собой прессованную хлебопекарную муку, состоят из быстрых углеводов и имеют высокий гликемический индекс. Их потребление приводит к набору лишних килограммов и связано с риском диабета 2 типа. На исторической родине макарон – в Италии – в 1960-х вступил в силу закон, который запрещает производить макароны из мягких сортов пшеницы. Там их готовят только из твердых сортов пшеницы. Твердая пшеница содержит много растительного белка и веществ, которые полезны для здоровья человека. Имена она защищают сердце.

В настоящее время технология производства твердого масла из жидкого растительного стала является основой маргаринового производства. В начале 1990-х ученые обнаружили, что во время отверждения растительное масло меняет свою структуру – полезные жирные кислоты превращаются в трансжиры. Исследования подтвердили, что они повышают уровень холестерина, провоцируют развитие ишемической болезни сердца, диабета и рака. Всемирная организация здравоохранения рекомендует полностью исключить трансжиры из рациона. В Дании, Австрии и Норвегии закон запрещает содержание более 2% трансжиров во всех продуктах.

Любая технология сохранения мяса с помощью соления, копчения и вяления позволила получать повседневные продукты: полуфабрикаты

и сосиски стали доступны всем. Исследования подтвердили, что такие продукты могут стать причиной рака толстой кишки. Бутерброд с двумя кусочками колбасы общим весом 50 г в день на 18% повышает риск этой болезни. Такой вывод сделали ученые ВОЗ на основании крупного анализа исследований. В 2015 году переработанное мясо официально внесли в список канцерогенов.

В настоящее время технология фастфуда остается одной из самых вредных. Во-первых, он калориен. Во-вторых, блюда быстрого питания состоят в основном из углеводов быстрого типа, сахара, соли, насыщенных жиров и трансжиров, при этом они не содержат клетчатки. В-третьих, для приготовления фастфуда используют фритюр — масло нагревают до температуры около 180 °С, что приводит к его окислению и образованию канцерогенов. К наиболее нежелательным для употребления в пищу является добавленный сахар или белый сахар из свеклы, который выступает как альтернатива тростниковому сахару.

Организм человека физиологически не приспособлен усваивать большое количество глюкозы, содержащееся в добавленном или белом сахаре из свеклы. Поэтому добавленный сахар провоцирует ожирение, развитие рака и болезней сердца.

Использование вместо минеральной газированной воды в небольшом количестве в лечебных целях искусственной газированной воды с добавлением сахара вредно для здоровья человека. Потребление даже одного стакана подслащенного газированного напитка в день повышает риск диабета и сердечно-сосудистых болезней.

Добавленную соль, содержащую натрий, согласно научным рекомендациям, необходимо потреблять не более 2,3 мг натрия в сутки (это чайная ложка поваренной соли с небольшой горкой). В США, например, едят в среднем почти на 50 % больше. Соль поступает в первую очередь из обработанных продуктов – ее используют в качестве консерванта для колбас, бульонных кубиков, соусов, сыров. Потребление большого количества натрия способствует повышению артериального давления и увеличивает риск сердечно-сосудистых заболеваний.

Консервы, произведенные даже из органического агросырья содержат добавленные соли и сахара и в процессе переработки они теряют большую часть витаминов и микроэлементов [4].

Приведенная выше аналитика позволила выявить методологическое противоречие в трансляции и практике применения, с одной стороны, существующих в республике научно-методических рекомендаций, призванных обеспечить перспективное развитие агробизнеса на основе концепций органического земледелия (Organic), зеленой экономики и, с другой стороны, концепции смарт-экономики (умной экономики). Установленное противоречие создает прецедент институциональной и

научной эклектики в процессе форматирования страновой социально-экономической политики.

Таким образом, сформулированный выше претендент теоретико-методологической эклектики в определенной мере присутствует в совместном использовании концепций традиционного органического земледелия, «зеленой» экономики и концепции «умных» организаций и нуждается в научной коррекции. Последняя базируется на методологии технико-технологического развития смарт-экономики [5, 6].

Список использованных источников:

1. «Меньше импорта, больше своего». Белорусам обещают к 2030 году сбалансировать питание [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://news.tut.by/economics/573727>. – Дата доступа: 20.12.2017.
2. О Государственной программе инновационного развития Республики Беларусь на 2016–2020 годы. Указ президента Республики Беларусь № 31 от 31 января 2017 г. № 31 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pravo.by/upload/docs/op/P31700031_1486414800.pdf – Дата доступа: 11.12.2017.
3. Декрет о развитии цифровой экономики: что написано в документе, обещающем великую ИТ-революцию [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://news.tut.by/economics/558485> – Дата доступа: 22.12.2017.
4. 10 главных ошибок в питании за всю историю человечества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://news.tut.by/go/572935.html> – Дата доступа: 23.12.2017.
5. Жудро, М.М. Электронная экономика и форматирование гибридных бизнес-моделей взаимодействия компаний / М.М. Жудро // Вестник БГЭУ. – 2017. – № 5. – С. 65–73.
6. Жудро М.К. Smart-экономика новый вызов развития дизайна формирования профессиональных экономических компетенций/ М.К. Жудро, Н.В. Жудро // Формирование организационно-экономических условий эффективного функционирования АПК : сборник научных статей 9-й Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 25–26 мая 2017 г.) / редкол.: Г.И. Гануш [и др.]. – Минск : БГАТУ, 2017. – С.149–154.

О. В. Захаріна, к. е. н., доцент,
Житомирський національний агроєкологічний університет

МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА ЙОГО РОЛЬ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Публічно-приватне партнерство є ефективним та перспективним інструментом економічного і соціального розвитку на регіональному та місцевому рівні, засобом залучення коштів у проекти, де державні та місцеві органи влади намагаються зберегти контроль та налагодити співпрацю з інвесторами. Під час такого співробітництва між державою і суб'єктами господарювання досягаються кращі техніко-економічні показники та результати господарювання, ефективніше використовуються державні ресурси і комунальне майно.

У сучасному розумінні партнерство державного і приватного секторів означає таку форму співпраці між державними органами влади та світом бізнесу, що має на меті забезпечити фінансування, будівництво, відновлення, управління або утримання інфраструктури чи надання суспільних послуг. Відмінною характеристикою публічно-приватного партнерства є те, що воно формується для досягнення як соціально важливих, так і економічно вигідних цілей.

Теорією і практикою державного та публічного управління в Україні займаються О. Андрійко, М. Білинська, А. Колодій, В. Мартиненко, О. Радченко, В. Толкованов та інші науковці.

Система партнерських відносин між державним і приватним сектором є одним з основних елементів теорії змішаної економіки. Необхідність та обґрунтованість її формування і дії обумовлюється такими положеннями ліберальної концепції розвитку: відповідність між формуванням інститутів приватної власності і процесом управління економічного розвитку; більш високий рівень ефективності економіки, що функціонує на засадах приватної власності у порівнянні з господарством, оснований на державній власності та прямому державному управлінні.

Поняття «Public-PrivatePartnership» у вітчизняній літературі перекладається переважно як «державно-приватне партнерство», «приватно-державне партнерство» або «публічно-приватне партнерство». Перевага надається визначенню «державно-приватне партнерство» яке, згідно Закону України «Про державно-приватне партнерство», являє собою рівноправне та взаємовигідне співробітництво між державою, територіальними громадами (в особі відповідних органів державної влади чи місцевого самоврядування) та приватними інвесторами у межах реалізації проектів, спрямованих на вирішення важливих для території соціально-економічних проблем [1].

Мета партнерства полягає у поєднанні найкращих сторін державного і приватного секторів для обоїпольної вигоди, а різноманітні види, форм і сфер застосування публічно-приватного партнерства роблять його універсальним механізмом для рішення цілого ряду довгострокових задач – від створення і розвитку інфраструктури до розробки та адаптації нових перспективних технологій. Для забезпечення участі приватного сектору в реалізації соціально важливих інфраструктурних проєктів, держава повинна створювати прийнятний для обох сторін баланс ризиків і переваг.

До сфер застосування державно-приватного партнерства в Україні, згідно законодавства, належить все те, що є частиною публічного сектора і забезпечує реалізацію інтересів суспільства в цілому, а саме:

- пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування;
- виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу;
- будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, морських і річкових портів та їх інфраструктури;
- машинобудування;
- збір, очищення та розподілення води;
- охорона здоров'я;
- туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт;
- забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем;
- оброблення відходів;
- виробництво, розподілення та постачання електричної енергії;
- управління нерухомістю тощо [1].

Проте ми поділяємо думку науковців, які не ототожнюють поняття державно-приватне партнерство з публічно-приватним партнерством. Якщо перше свідомо наголошує на першочерговій ролі держави та її інститутів по відношенню до інших економічних суб'єктів ринку, то в публічно-приватному партнерстві «лідерами» можуть виступати не лише органи державної влади чи місцевого самоврядування, але й потужні громадські організації, благодійні фонди та інші інститути громадянського суспільства. Така практика домінує в Європі, де до процесу прийняття політичних рішень залучаються громадяни, бізнес, громадські та недержавні організації, які виконують функцію контролю над урядом, забезпечуючи його прозору та публічну діяльність.

Партнерство державного і приватного секторів набуває різноманітних форм відповідно до ступеню залучення приватного та державного секторів та відповідно до рівня ризику, який приймають на себе сторони.

У першу чергу, це – контракти, які держава дає приватним компаніям: на виконання робіт та надання суспільних послуг, на поставку продукції для державних потреб тощо. Система короткострокових контрактів

достатньо поширена в господарській практиці органів державної влади як за кордоном, так і в Україні.

Інша група форм партнерства державного і приватного секторів охоплює орендні/лізингові відносини, що виникають у зв'язку з передачею державою в оренду приватному сектору своєї власності: будівель, виробничого обладнання тощо. В якості оплати за користування державним майном приватні компанії сплачують орендну плату.

Ще однією поширеною формою партнерства державного і приватного секторів є державно-приватні компанії. Участь приватного сектору в капіталі державного підприємства може передбачати акціонування (корпоратизацію) і створення спільних підприємств. Ступінь свободи приватного сектору в прийнятті адміністративно-господарських рішень визначається в такому випадку його часткою в акціонерному капіталі. Чим менша частка приватних інвесторів у порівнянні до держави, тим вузьчий спектр самостійних рішень вони можуть приймати без втручання держави.

Національна рада з питань публічно-приватного партнерства США пропонує наступну класифікацію форм ППП:

1. Партнерства, створені з метою якнайшвидшої реалізації пріоритетних інфраструктурних проєктів і, таким чином, створені згідно з процедурою пакетного тендеру.

2. Партнерства, створені для залучення управлінської експертизи приватного партнера для реалізації великих і комплексних програм.

3. Партнерства, пріоритетною метою яких є залучення нових технологій, розроблених у приватному секторі.

4. Партнерства, які мають на меті залучити різноманітні фінансові ресурси, доступні для бізнесу.

5. Партнерства, які дозволяють забезпечити сприятливі умови для розвитку інфраструктури, створеної приватним партнером.

У міжнародній практиці найбільш поширеною контрактною формою партнерства державного і приватного секторів, що використовується при реалізації масштабних проєктів, вважається концесія.

Концесія – це система відносин між державою (концедентом) і приватною юридичною або фізичною особою (концесіонером), що виникає внаслідок надання концедентом концесіонеру прав користування державною власністю за договором, за плату і на поворотній основі, а також прав на здійснення видів діяльності, які становлять виняткову монополію держави. Загалом в термінології Світового Банку під концесією розуміється прийняття приватною стороною функцій управління державним підприємством на протязі певного періоду часу та покладання на себе значних фінансових ризиків. Визначення концесії Законом України «Про концесії» включає як функції управління (експлуатації), так і права на створення (будівництво) об'єкта концесії. Таким чином, українське

законодавство визначає концесію у більш широкому колі відповідальності та функцій приватної сторони.

Деякі науковці розуміють під поняттям концесії таку форму державно-приватного партнерства, яка передбачає, що приватний інвестор проектує, фінансує, здійснює спорудження об'єкту, надає послуги, в обмін на право безпосередньо отримувати (збирати) дохід від споживачів послуг упродовж чітко визначеного періоду часу. Водночас, об'єкт залишається у публічній формі власності. Концесія є формою делегування державної послуги, яка визначається як контракт, згідно з яким державний орган передає використання державного об'єкта або інфраструктури публічному чи приватному суб'єкту, доходи якого мають, значною мірою, походити від кінцевих користувачів згаданого об'єкта або інфраструктури.

У рамках цієї класичної моделі публічний сектор передає об'єкт інфраструктури або право надавати послугу приватному оператору, який здійснює управління ППП упродовж встановленого терміну. Досить часто контракт передбачає проектування і будівництво об'єкту для надання послуги. Типова термінологія для таких контрактів описує в цілому і їхні функції. Контракти, в яких передбачено декілька функцій, є концесійними, або контрактами проектування – будівництво – фінансування – експлуатація (“Design – Build – Finance – Operate”), оскільки охоплюють всі вищевказані елементи: фінансування, проектування, будівництво, управління і технічне обслуговування. Переважно подібні види контрактів фінансуються за рахунок споживачів (наприклад, плата за питну воду, газ та електрику, громадський транспорт тощо, однак це не поширюється на соціальні проекти публічно-приватного партнерства в таких сферах як охорона здоров'я, освіта, оборона), [4].

Інша модель заснована на приватній фінансовій ініціативі (ПФІ), яка набула розвитку у Великій Британії. Сьогодні ця модель адаптована для застосування в Канаді, Франції, Нідерландах, Португалії, Ірландії, Норвегії, Фінляндії, Австралії, Японії, Малайзії, США і Сінгапурі як складова програми реформ з надання державних послуг. На відміну від класичної концесійної моделі в рамках приватної фінансової ініціативи, контракти щодо державних послуг і робіт, які фінансуються приватним сектором, охоплюють ті ж самі елементи, але з практичних міркувань зазвичай сплачуються не споживачам, а державою, наприклад, вуличне освітлення, лікарні, школи, автомобільні дороги з “гіньовою сплатою”, коли плата за користування залежить від обсягу транспортного потоку і виконується державою за фіксованими ставками. Головним елементом фінансування, завдяки якому місцеві органи влади в змозі платити приватному сектору за такі проекти, є кредити, що надаються центральною владою. Приватна фінансова ініціатива – це не просто різновид запозичень; запозичення повертаються після закінчення терміну

ПФІ постачальником послуг, який несе ризик у випадку, якщо послуга належної якості не була надана. У такому випадку місцеві органи влади передають приватному партнеру відповідальність за розробку схеми ПФІ і ризик, пов'язаний з реалізацією проекту. Кількість європейських країн, що реалізують проекти з публічно-приватного партнерства з кожним роком зростає. За останнє десятиліття у Великобританії та ЄС було укладено більше 1568 угод на реалізацію ППП загальною вартістю капіталу понад 280 млрд. євро. 91 % даних угод припадає на Великобританію, Францію, Німеччину, Португалію, Італію та Іспанію [3].

Отже, підсумовуючи вищесказане, основними формами реалізації проектів ППП є концесія, оренда державного майна, лізинг, угода про розподіл продукції, договір управління державним майном та договір про спільну діяльність. Найчастіше у світовій практиці використовуються концесія, оренда та лізинг. Найбільш поширеною формою з них є концесійні договори. Так, у Іспанії укладаються договори на спорудження автомагістралей, а в Італії, наприклад, – на розбудову та модернізацію об'єктів житлово-комунального господарства (табл. 1).

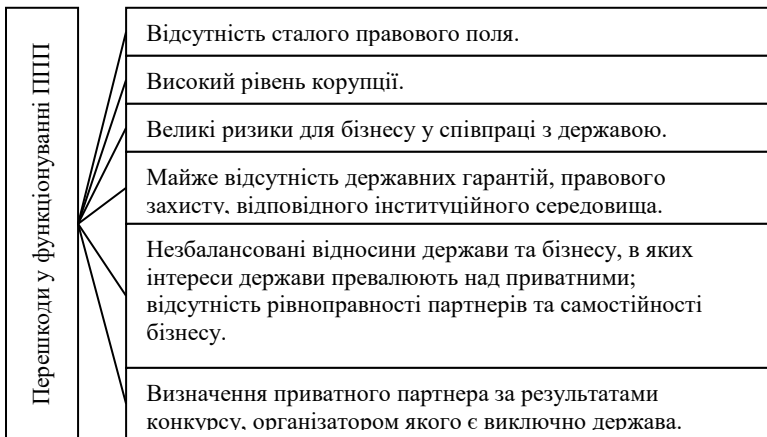
Таблиця 1

Світовий досвід використання приватно-публічного партнерства

<i>Реалізація інфраструктурних проектів</i>	
Будівництво автомобільних доріг, шкіл і лікарень.	Велика Британія, Іспанія, Фінляндія, Канада.
Будівництво швидкісних автомобільних і залізничних доріг, метрополітену та аеропортів, стадіонів.	Франція, Австрія, Португалія, Туреччина, Греція.
Будівництво поромних переправ.	Румунія, Болгарія, Греція.
Побудова нових та реконструкція зношених міських транспортних систем і об'єктів житлово-комунального господарства.	Австралія, Італія, Нідерланди, Ірландія.
<i>Реалізація гуманітарних проектів</i>	
Підвищення якості освіти і охорони здоров'я.	США, Канада, Німеччина.
Проведення наукових досліджень.	У Німеччині протягом 2012 р. приватні інвестиції у наукові дослідження становили понад 50 млрд. євро.
<i>Реалізація проектів щодо захисту навколишнього середовища</i>	
Захист навколишнього середовища. Рекреаційні об'єкти. Водні ресурси.	Канада

Найбільш поширене застосування публічно-приватного партнерства у Великобританії. Саме в цій країні вперше з'явився такий вид партнерства у 1992 р. завдяки Джону Майору, який запропонував «приватну фінансову ініціативу». Основна її ідея полягала в залученні приватних підприємців

до співпраці з державними органами влади з метою розвитку економічної та соціальної сфер. Що стосується розвитку ППП в Україні, то офіційно це 30 жовтня 2010 р. – набуття чинності Закону України «Про державно-приватне партнерство». І сьогодні Україна тільки на початку шляху його становлення. Основними перешкодами у функціонуванні публічно-приватного партнерства вважаємо наступні (рис. 1).

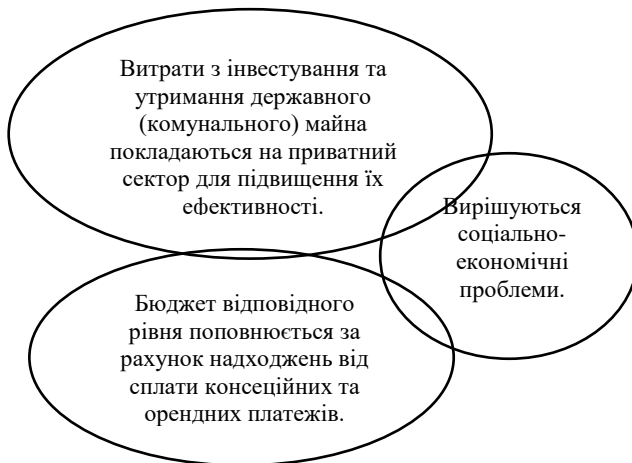

Рис. 1. Перешкоди у функціонуванні ППП в Україні

Мотивувати співпрацю між владою та бізнесом, на наш погляд, можна за рахунок створення привабливого інвестиційного клімату, пільгового оподаткування, ліцензування, митних пільг, захисту прав власності, розподілу з державою ризиків з утримання публічної сфери, надійного захисту інтересів інвесторів – приватних партнерів тощо. Разом із тим для ефективного введення механізму ППП доцільно окреслити чіткі межі інтересів держави (рис. 2) та інтересів бізнесу. Залучення приватного сектору до вирішення соціально-економічних питань вітчизняної економіки на паритетних умовах дозволить прискорити процес реформування, оновлення не тільки зношеної інфраструктури держави та міст, але й всієї системи державного управління.

Бізнес, вкладаючи інвестиції в публічний сектор, в свою чергу зацікавлений у своєчасних та якісних послугах, впровадженні нових технологій та економічній модернізації, що передбачає від держави певну відповідальність за забезпечення мінімального рівня рентабельності. Маючи свободу в прийнятті рішень, пов'язаних з господарською діяльністю, приватний партнер може за рахунок підвищення продуктив-

ності праці та інновацій збільшувати прибутковість бізнесу під час дії проекту [2].

Рис. 2. Інтереси держави у PPP

Отже, механізм державно-приватного партнерства, як одна з форм взаємодії держави та приватного сектору економіки, широко використовується у країнах із розвинутою ринковою економікою. Співпраця між державним і приватним секторами економіки дає можливість отримати бажаний рівень ефективності під час реалізації важливих для всієї країни масштабних проектів. Світовою практикою господарювання сформовано декілька базових моделей (форм) партнерства державного і приватного секторів, що характеризуються особливими формами власності, фінансування й управління, а також строками реалізації проектів.

Розвиток публічно-приватного партнерства є визначальним у забезпеченні соціально-економічного зростання країни. Проте для його ефективного розвитку мають бути створені відповідні умови, відпрацьована методологія ініціації, підготовки та реалізації проектів PPP, адаптовані широко застосовувані в світі механізми. В свою чергу, проекти на засадах публічно-приватного партнерства прискорюють удосконалення регуляторної бази в країні, підвищують прозорість бізнесу та знижують рівень корупції. Крім того, розширення участі приватного бізнесу в економіці створює конкурентні умови в сфері управління державною та комунальною власністю.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Зайдель М.І. Публічно-приватне партнерство: європейський досвід та українські реалії / М.І. Зайдель // Вісник ХНУ, серія «Питання політології». – № 1007. – 2012. – С. 151-157.
3. Запатріна І.В. Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи застосування для реалізації інфраструктурних проєктів і надання публічних послуг / І.В. Запатріна. – Режим доступу: http://eip.org.ua/docs/EP_10_4_62.pdf.
4. Підготовка та реалізація проєктів публічно-приватного партнерства: Практичний посібник для органів місцевої влади та бізнесу / С. Грищенко – К., ФОП Москаленко О.М., 2011. – 140 с.
5. Guidelines for successful public-private partnerships. European Commission Directorate General regional Policy. March 2003.
6. Municipal and Environmental Infrastructure Operations Policy. Document of the European Bank for Reconstruction and Development, as approved by the Board of Directors on 19 October 2004.
7. Guidelines on Private Public Partnerships for Infrastructure Development UNECE, ECE/2000/8.
8. The private management of cultural property Report Committee on Culture, Science and Education Rapporteur: Baroness Hooper, United Kingdom, European Democrat Group. Council of Europe, Parliamentary Assembly 24 October 2005.
9. Taylor, R. J. 2003. “Contracting for Health Services.” In Private Participation in Health Services Handbook, eds. A. Harding and A. Preker, 195–204. Washington, DC: World Bank.
10. PricewaterhouseCoopers. 2005. “Delivering the PPP Promise: A Review of PPP Issues and Activity.” Public Sector Research Centre. Promoting the Use of Performance-Based Contracts between Water Utilities and Municipalities in EECCA. OECD 2008.
11. Guidelines for Performance-Based Contracts between Water Utilities and Municipalities in EECCA, OECD, 2006.
12. Ukraine: Addressing Challenges in Provision of Heat, Water and Sanitation. World Bank Regulation of Ukrainian district heating sector, Dr. ValdasLukosevicius. USAID, 2007.
13. Ukraine multi-donor municipal heating and CHP modernization strategic assessment report, USAID 2007.
14. Overview of the heating sector of Ukraine. Anna Tsarenko, CASE Ukraine, 2007.

РЕАЛІЗАЦІЯ ФРАНДРЕЙЗИНГУ ЯК ПЕРСПЕКТИВНА ФОРМА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження викликана необхідністю активізації процесу реформування системи місцевого самоврядування в напрямку посилення децентралізації (правової, бюджетної, податкової тощо) з передачею широких повноважень на рівень територіальної громади, як фактору розвитку сільських територій (соціально-економічного, медико-демографічного тощо). За даними Держкомстату станом на 01.01.2017 р., чисельність населення, що проживало в сільській місцевості складало 30,8%, яке зменшилось порівняно з 2016 роком на 73,3 тис. осіб, а рівень його природного скорочення удвічі перевищує відповідний рівень у міських поселеннях [1]. Крім того, попри утворення близько 12 тис. територіальних громад, у більш як 6 тис. чисельність їх жителів становить менше 3 тис. осіб, з них у 4809 громадах – менше 1 тис. осіб, а у 1129 громадах – менше 500 осіб, а дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70 %. Додатково варто відмітити, що 483 територіальні громади на 90 % утримуються за рахунок коштів з державного бюджету [2]. Ця ситуація посилює фінансовий тиск не тільки на Державний бюджет України, а і на економіку країни в цілому. Тому з метою призупинення зазначених негативних тенденцій, забезпечення розвитку села, сьогодні необхідно активізувати процес об'єднання територіальних громад в межах реалізації реформи децентралізації, зокрема в напрямку пошуку додаткових фінансових ресурсів. Так, за три роки реалізації зазначеної вище реформи створено 413 об'єднаних територіальних громад, а приріст надходжень місцевих бюджетів за перше півріччя 2017 року склав майже 34 % [3]. Важливою складовою інноваційно-інвестиційного розвитку агробізнесу на сільських територіях та вирішення соціально-економічних і медико-демографічних проблем, є реалізація проектів Державного Фонду регіонального розвитку, міжнародних грантів тощо. Це дозволяє територіальним громадам вирішити проблему дефіциту фінансових ресурсів в межах фінансування соціально важливих для місцевих громад проектів, зокрема за рахунок реалізації перспективного інноваційно-інвестиційного напрямку, а саме – фандрейзингу, під яким в широкому тлумаченні в економічній літературі фандрейзинг розуміють пошук суб'єктами, зокрема підприємницької діяльності фінансових та інших ресурсів (матеріальних, людських, інтелектуальних та інших), з метою їх залучення в сферу реалізації соціально-економічних проектів важливих, у тому числі для об'єднаних

територіальних громад. При цьому написання зазначених проектів з метою отримання грантів є важливим інструментом фандрейзингу.

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.06.2017 року за номером 489-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій», передбачено диверсифікувати та розвивати сільську економіку, зокрема через створення організаційних, соціальних, економічних умов для розвитку різноманітних видів економічної діяльності та форм господарювання на селі (створення фінансово-економічних умов для підвищення економічної стійкості та конкурентоспроможності аграрного виробництва; забезпечення нарощування виробництва рослинництва та тваринництва, збільшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції; стимулювання продукції інноваційного розвитку аграрного виробництва, підвищення якості продукції і пришвидшення впровадження стандартів згідно з вимогами СОТ і ЄС). Тому одним із ефективних механізмів створення соціально-економічних умов розвитку сільських територій та об'єднаних територіальних громад, є написання проектів та отримання грантів. Під грантом, як відомо, розуміють безповоротні кошти, які надаються особам (організаціям) для реалізації відповідного соціального проекту.

Основними особливостями проекту, який подається на отримання гранту має бути: чітким, достовірним, орієнтованим на ціль, реалістичним, лімітованим, неповторним, з високою мірою складності, однозначним щодо визначення цільових груп і кінцевих бенефіціарів, з чітко визначеною системою управління, фінансування, з наявною системою моніторингу та оцінювання, у тому числі фінансово-економічним обґрунтуванням тощо. Важливо зазначити, що Державним Фондом регіонального розвитку України в 2017 році виділено додатково на реалізацію грантових проектів коштів у сумі 3,4 млрд. грн [3]. Тому в тезі проаналізовано основні діючі гранти (станом на 01.11.2017 р.), [4], їх мета та обсяг максимального фінансування (табл. 1). Вони нині є доступними для вітчизняних організацій (підприємств, установ) та окремих осіб. Таким чином, реалізація фандрейзингу, як свідчить проаналізована інформація в таблиці 1, є перспективним і потужним резервом розвитку територіальних громад та агробізнесу на сільських територіях, зокрема він дає наступні можливості для місцевих громад. Вирішувати глобальні виклики на місцевих рівнях, у тому числі дасть поштовх розвитку малого бізнесу, зменшить рівень безробіття і дефіцит фінансових ресурсів, покращить ситуацію із працевлаштуванням, вирішить ряд інших гострих соціальних проблем (розширення економічних можливостей для інвалідів, осіб, які мало конкурентоспроможні на ринку праці, внутрішньо переміщених осіб тощо).

Таблиця 1

Характеристика основних діючих грантів

№	Назва гранту	Мета
1	Контроль громадськості за виконанням Угоди про асоціацію	Сприяння виконання Угоди про асоціацію з ЄС. Максимальна сума (далі сума)– 750 000 грн.
2	«Відкриті двері» для підтримки організацій громадянського суспільства (ОГС)	Сприяння демократичним реформам, зокрема євроінтеграції; боротьбі з корупцією; децентралізації та ін. Сума –20 тис. дол. США.
3	«Школа фондів громад»	Сприяння розвитку місцевої філантропії через посилення спроможності фондів громад.
4	Короткострокові ініціативи громадських організацій	Сприяння залученню громадян та просування громадського активізму, обміну знаннями та навичками між громадянами. Сума – 20 тис. дол. США.
5	Європейський Фонд підтримки демократії	Розвиток і зміцнення демократичного громадянського суспільства у країнах, охоплених Європейською політикою сусідства. Сума – 150000 тис. євро.
6	Європейська молодіжна фундація	Зміцнення миру і співробітництва; сприяння тіснішій співпраці та взаєморозумінню між молоддю;заохочення обміну інформацією та ін.
7	Гранти від Фонду Джона і Кетрін Макартур	Підтримка індивідуальної творчості; зміцнення інститутів і допомоги; поліпшення державної політики; надання інформації громадськості.
8	Програма кредитування соціальних підприємств від WNISEF	Забезпечення кредитування соціальних підприємств за низькими відсотковими ставками. Сума – 30 млн. дол. США.
9	Європейська програма підтримки малого та середнього бізнесу	Полегшення виходу на зовнішні ринки; поліпшення умов для конкурентоспроможності та ін. Сума – 2,3 млрд. євро.
10	Гранти з організаційного розвитку ОГС	Посилення ОГС, які є активними у суспільстві та зацікавлені у власному організаційному розвитку. Сума – 7 тис. дол. США.
11	Швейцарське бюро співробітництва в Україні	Підтримка малих проектів, орієнтованих на діяльність громадських організацій. Сума – 0,6 млн. грн.
12	Глобальний інноваційний фонд соціальних інновацій	Інвестування в соціальні інновації. Сума – 15 млн. дол. США.
13	Фінансування організацій у справах людей з обмеженими можливостями	Підтримка людей з обмеженими можливостями, захист їх прав та свобод, права на самостійне життя і економічну самодостатність. Сума – 10 тис. євро.
14	TheCoca-ColaFoundation. Community Support Opportunity	Підтримка проектів щодо підвищення якості життя громад.
15	Фонд Ч. Ст. Мотта. Громадянське суспільство	Підтримка зусиль на посилення справедливості, рівності прав і підтримку в суспільстві. Сума – 15 тис. дол. США.
16	Уряд Нідерландів. Фонд захисту людських прав	Підтримка проектів щодо захисту прав людини в рамках програми «Повага прав людини». Сума – 499 тис. євро.
17	Європейський фонд за демократію.	Підтримка інноваційних локальних організацій, що працюють з вразливими групами дітей. Сума – 75 тис. дол. США.

Впровадження франдрейзингу дозволить, в межах реалізації проектів (грантів), залучити значну кількість мешканців територіальних громад до запровадження соціальних бізнес-ініціатив. Так, наприклад, отримання грантів місцевою громадою дозволить залучити значний фінансовий ресурс для кредитування актуальних напрямів бізнесу, у тому числі зеленого туризму. Франдрейзинг істотно може підвищувати рівень і якість життя мешканців місцевих громад в напрямку забезпечення якісного водопостачання, фінансування коштів на влаштування каналізації, централізованого або індивідуального тепло-газопостачання, освітлення вулиць, будівництва дошкільних і шкільних закладів, відновлення системи фельдшерсько-акушерських пунктів, вирішення питань щодо збору та переробки сміття та багато інших актуальних для територіальних громад проблем. Крім того, за рахунок реалізації соціальних проектів (грантів) територіальні громади мають можливість, в межах проведеної реформи децентралізації, посилювати контроль над боротьбою із корупцією і хабарництвом, над управлінською вертикаллю та вимагати від місцевих органів влади реалізації принципів, зокрема «прозорого та підзвітнього врядування», «відкритих вікон», «соціального діалогу», «соціальної відповідальності» тощо.

Отже, франдрейзинг дає змогу територіальним громадам додатково отримати фінансові ресурси не тільки для реалізації соціально-економічних проектів, але, поруч із реформою децентралізації, покращити інші важливі сфери життєдіяльності на селі, через мотивацію молоді залишатись на селі та займатись суспільно-корисною діяльністю. Це може бути одним із факторів, який позитивно вплине на подальший розвиток місцевої громади та економіки України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Населення та міграція. Демографічна ситуація в Україні у 2016 році». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Кавунець А. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні (регіональний аспект) / А. Кавунець, В. Дорох. – Вінниця.: ТОВ «Прес Корпорейшн Лімітед», 2016. – 94 с.
3. Гройсман В. Б. назвав кількість створених в рамках децентралізації територіальних громад. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/groysman-nazval-kolichestvo-sozdannyh-ramkah-1500736403.html>.
4. Офіційний сайт Вінницької обласної асоціації органів місцевого самоврядування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sg.vn.ua/category/grantu/>.

И.Н. Жудро, соискатель,
г. Могилев, Беларусь

ЭЛЕКТРОННАЯ ЭКОНОМИКА И ФОРМАТИРОВАНИЕ КАДАСТРОВЫХ ЦЕН НА ЗЕМЛЮ В ОРГАНИЧЕСКОМ АГРОБИЗНЕСЕ

Исследование современных методологических подходов к определению цен на аграрные угодья свидетельствует о преимущественной их ориентации на традиционного производство агропродовольственных товаров и недостаточном учете их стоимости применительно к органическому земледелию.

Это обусловлено доминированием в современной практике формирования рынка земельных ресурсов в республике институтов кадастровых систем оценки стоимости земли. В сельских районах кадастровые системы оказывают содействие увеличению инвестиций в традиционное сельское хозяйство с целью повышения его производительности. В городских районах кадастровая система имеет важное значение для поддержки развития активного рынка земли, позволяя покупать, продавать и арендовать землю эффективно, быстро и недорого. Кроме того, кадастровые системы позволяют оптимизировать налоги на землю, поддерживая широкий спектр городских услуг и позволяя эффективно управлять и предоставлять услуги местных органов власти на рынке земли и недвижимости.

В продвижении важности кадастровых систем в республике активно используется опыт Всемирного банка, Продовольственной и сельскохозяйственной организации Объединенных Наций (ФАО), Центра Организации Объединенных Наций по населенным пунктам (Хабитат) и ряда других международных организаций.

Эффективная кадастровая система рассматривается как фактор устойчивого социально-экономического развития и эффективного управления окружающей средой. Ключевым инструментом кадастровых систем является кадастр, который представляет собой сбалансированную и обновляемую систему земельной информации, содержащую геометрическое описание земельных участков (обычно как карту, но не обязательно), связанных с другими записями или регистрами, описывающими характер земельных интересов, а также владение или контроль этих интересов и их развитие.

Структурообразующим элементом процессов в рамках кадастровой системы являются цены на землю. В этой связи следует констатировать, что в Республике Беларусь Национальное кадастровое агентство завершило кадастровую оценку земель страны по видам их функционального использования – «жилая усадебная зона» и «рекреационная зона»,

«земли садоводческих товариществ и дачных кооперативов». Планируется, что результаты кадастровой оценки будут использоваться для расчета базовых арендных ставок, проведения аукционов по продаже земельных участков в частную собственность, приватизации, индивидуальной оценки недвижимости, расчета государственной пошлины, определения компенсаций при изъятии земельного участка для государственных нужд и т.д., а с 1 января 2018 года, в том числе, – для расчета налога на землю.

Сравнительная оценка средней кадастровой стоимости земель жилой усадебной зоны по республике свидетельствует о достаточно большом ее размахе. Так, ее максимальное значение в столице составляет 169,36 рубля за квадратный метр. Самая низкая кадастровая стоимость земель в сельских населенных пунктах Климовичского и Хотимского районов составила 12 копеек за квадратный метр (это в 1411 раз меньше, чем в Минске). Среди областных центров самыми дорогими являются земли Бреста (27,69 BYN / кв. м), а самыми дешевыми – Могилева, где средняя кадастровая стоимость земель жилой усадебной зоны составила 16,52 BYN / кв. м.

Позитивно характеризуя актуальную и весьма значимую кадастровую оценку земель страны по видам их функционального использования в Республике Беларусь, проведенную Национальным кадастровым агентством, тем не менее, следует признать ее методологическую и практическую ограниченность применительно к альтернативному органическому земледелию. Так, существующая дифференциация кадастровых цен на землю остается в большей мере не функциональная с точки зрения рынка традиционных и альтернативных продуктов питания, которые получены из органической сельскохозяйственной продукции. Учитывая небольшую практику распространения органического земледелия в Беларуси, исследования в большей мере были сосредоточены на оценке опыта стран с большей историей развития органического земледелия.

Сравнительные исследования органических и обычных фермы США по экономическим показателям 14 органических культур / животноводческих ферм, структурированных с целью репрезентативности на основе относительно однородных физических характеристик и типов сельскохозяйственных предприятий, показали, что рыночная стоимость сельскохозяйственных культур, произведенных на единицу площади, а также в большинстве случаев чистая прибыль была больше на органических фермах. Однако, при включении затрат на землю и неоплачиваемый семейный труд, традиционные фермы имели более высокий средний чистый доход [1]. Следовательно, существующая методология и практика определения цен на землю применительно к традиционному и органическому земледелию имеет определенные

недостатки. Наиболее очевидными для Беларуси является небольшой масштаб развития последнего.

Средние значения экономических показателей ферм с органическим и традиционным земледелием не позволяют учитывать высокую волатильность, которая имела место как в издержках, так и в доходности обоих типах земледелия в странах с большой историей развития органического земледелия.

В качестве недостатка выступает также и сложность учета синергетического межсекторального эффекта и компаудирования доходности ферм. Аргументом этому является противоречивые сравнительные оценки экономических показателей традиционного и органического земледелия респондентов. Так, одни из них отметили, что их чистая прибыль либо осталась прежней, либо увеличилась, а другие указали, что чистая прибыль снизилась [1]. Поэтому можно предположить, что многие из ответов респондентов были основаны на восприятии, а не на оценках качественных количественных значениях показателей. Не менее важной методологической проблемой определения цен на землю является прогнозирование структурных изменений в агробизнесе по мере развития органического земледелия. Так, важной противоречивой средой остается инвестиционная практика традиционного и органического земледелия [2].

На старте органические фермеры должны меньше инвестировать в агробизнес, чем традиционные фермеры по двум причинам. Во-первых, органические фермеры покупают меньше удобрений, гербицидов, пестицидов и т. д.

Во-вторых, затраты и доход сравнительно более аннуитетно распределяются в течение года на диверсифицированных органических фермах. Например, прибыль от урожая пшеницы в июле позволяет купить топливо для сбора урожая кукурузы, что уменьшает необходимость привлекать инвестиции для кукурузы. В то же время, органические фермеры, сталкиваются с менее выгодном положении по сравнению с обычными фермерами в отношении налоговых косвенных преференций. Налоговый кодекс Беларуси включает в себя несколько инструментов, таких как инвестиционное льготирование в отношении НДС, кредита, ускоренная амортизация и процентные вычеты, предназначенные для стимулирования инвестиций. Это является следствием привлечения для органического земледелия сравнительно меньших объемов традиционных инвестиций (использование инвестиционноекмх традиционных систем земледелия, кормления, мелиорации и других технологий), которые предполагают создание потенциальных условий для налоговых льгот. Так, исключение использования органическими фермерами специальных кормовых добавок, антибиотиков снижает инвестициемкость и продуктивность животноводства. Следовательно, органические производители

имеют несколько другую структуру инвестиций и поэтому на них не распространяются в полном объеме традиционные инвестиционные налоговые и другие традиционные льготы.

Более того, снижение внесения минеральных удобрений и других химических ингредиентов в органическом земледелии влечет за собой потенциальное уменьшение плодородия почв (фосфора, калия и других почвенных элементов), которое в перспективе будет провоцировать многие неизвестные проблемы. Другими словами, развитие органического земледелия будет сопровождаться ростом неопределенности агробизнеса. Если традиционное земледелие позволяет получать сравнительно устойчивый рост средней урожайности сельскохозяйственных культур, продуктивности животных и тем самым сдерживать рост постоянных издержек производства и препятствовать росту цен, то органическое земледелие создает претендент роста удельных постоянных издержек и цен на продукты питания.

Таким образом, органическое земледелие усложняет структуру агробизнеса, рынка продовольственных товаров, может экономически конкурировать с традиционным сельским хозяйством.

И, как следствие, требует активизацию и углубление исследований современных методологических подходов к определению цен на землю с преимущественной их ориентацией не только на традиционное производство агропродовольственных товаров, но и их стоимости применительно к органическому земледелию.

Список использованных источников:

1. Качек Т. Экономические последствия органического земледелия [Электронный ресурс] / Т. Качек, Л. Лангнер. – Режим доступа: http://eap.mcgill.ca/MagRack/AJAA/AJAA_2.htm
2. Декрет о развитии цифровой экономики: что написано в документе, обещающем великую ИТ-революцию [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://news.tut.by/economics/558485> – Дата доступа: 22.12.2017.
3. Жудро М.М. Электронная экономика и форматирование гибридных бизнес-моделей взаимодействия компаний / М.М. Жудро // Вестник БГЭУ. – 2017. – № 5. – С. 65–73.

О. В. Єгорова, к.е.н., доцент
Р. В. Родик,
В. В. Рябко
Полтавська державна аграрна академія

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ

Характерною рисою соціально орієнтованої ринкової економіки є ефективне функціонування агропромислового комплексу (АПК). Агробізнес є відтворювальним комплексом галузей і сфер економіки, державних законодавчих і виконавчих установ, які функціонують в єдності й забезпечують виробництво, переробку і збут продукції на основі сільськогосподарської сировини.

Інновації – це реальні процеси створення нових знань, систем та заходів виробництва, технологій і впровадження їх у сферу економіки чи державного управління, товарообміну чи міжнаціональних зв'язків.

Оскільки зовнішнє середовище агробізнесу постійно змінюється, повинні відбуватися адекватні зміни у внутрішньому середовищі сільськогосподарського підприємства, тобто останнє має здійснювати інновації. Без здійснення інноваційної діяльності підприємство припинить вносити корективи в асортимент продукції, що виробляється, технологію, методи і стиль управління, тобто припинить розвиватися. Як наслідок, не будуть враховані реалії ринкових потреб, що постійно змінюються, а отже, підприємство не буде відповідати вимогам зовнішнього середовища, не зможе бути ефективним щодо споживачів і втратить свою ринкову позицію.

Нові або поліпшені види продукції (продуктові інновації), послуги (інновації послуг), виробничі процеси й технології (технологічні інновації), виробничі системи, а також змінені соціальні відносини на підприємстві (соціальні або кадрові інновації) здатні суттєво підвищити ефективність підприємств АПК. Основною метою впровадження новачій є збереження і підвищення рівня ефективності використання ресурсів агровиробництва.

В сільському господарстві з впровадженням інновацій види продукції, як правило, не змінюються, а набувають покращених властивостей. Основними напрямками інноваційної діяльності в сучасній науці та практиці вважають агробіотехнології (генна модифікація, маркерна селекція, селекція сільськогосподарських культур, стійких до впливу різного роду негативних факторів, створення біопестицидів, біодобрив, ферментів тощо), а водночас й розвиток екологічно орієнтованих систем землеробства й агрогосподарування.

Інновації в агробізнесі здійснюються за наступними напрямками:

1) кадрові інновації – підготовка спеціалістів, здатних експлуатувати

нову техніку, обладнання і технології, підвищення їх кваліфікації, перепідготовка;

2) продуктивні інновації – розробка і освоєння нововведень, які забезпечують підвищення родючості земель сільськогосподарського призначення, зростання продуктивності тварин та урожайності сільськогосподарських культур;

3) технологічні інновації – забезпечують удосконалення техніко-технологічного потенціалу сільськогосподарського підприємства.

Серед усього різноманіття технологічних інновацій ми пропонуємо звернути увагу агробізнесу України на наступні інноваційні технології:

1. Поширення картографії - електронних карт, на які нанесено чіткі межі певних ділянок з можливістю їх корекції. Ділянки легко вирізняються візуально, надається можливість швидко переглянути повну інформацію про кожен ділянку в залежності від потреб користувача. Можна легко дізнатись площу ділянки, культуру, яка на ній вирощується, середні показники родючості чи ефективності, історію попередніх посівів, останню дату внесення добрив та безліч іншої необхідної інформації відповідно до потреб користувача.

Завдяки картографічним рішенням стає можливим: візуалізація динаміки аналізу ґрунтів, аналіз супутникових знімків з NDVI, створення карт врожайності культур, визначення найбільш продуктивних та врожайних ділянок, відстеження динаміки розвитку культур, контроль стану полів, прогноз врожайності тощо.

2. Впровадження інновацій у сфері логістики. Інтеграція управління підприємством із системами GPS-моніторингу дозволяє контролювати переміщення усього рухомого складу в режимі реального часу і, відповідно, вчасно реагувати на значні затримки чи відхилення від маршруту. Маршрути товароперевезень визначають за допомогою спеціальних алгоритмів в режимі реального часу таким чином, щоб максимально ефективно використати наявний автопарк для вчасного та якісного збору продукції та доставки її у визначені пункти, у визначений час. Такий ефект досягається за рахунок максимально ефективного використання усіх наявних транспортних засобів агропідприємства: вантажомісткість кожного транспортного засобу, що здійснює перевезення, повинна використовуватись повністю, а рух по маршруту відбуватись без відхилень і в межах відведеного на це часу.

3. Моніторинг технопарку. Для розробки рішень використовується GPS-трекінг техніки. Кожен кілометр фіксується і записується в базу даних, обчислюється кількість подоланих кілометрів за звітні періоди (день, місяць, рік). Також відстежується кількість відпрацьованих годин по кожній одиниці техніки шляхом введення так званих лог-буків.

Лог-бук – це мобільне рішення, що дозволяє працівнику звітувати про

свою діяльність в режимі реального часу та отримувати сповіщення, нагадування та попередження, скажімо про відхилення від маршруту чи про надмірну кількість годин роботи транспортного засобу (для захисту від виходу з ладу) тощо.

4. Інновації у сфері аналітики та планування.

Ефективні системи планування дозволяють максимально зменшити залежність від кліматичних умов, використовувати на свою користь особливості погоди, автоматизувати систему поливу, планувати внесення добрив на основі аналізу стану полів, моніторити наявність шкідників та планувати внесення пестицидів лише тоді, коли це насправді необхідно. Електронний агрохімічний паспорт кожного поля може бути доступним у комп'ютері чи на мобільному пристрої, а збереження даних у «хмарі» дозволить доступ із будь-якого зручного для користувача місця розташування.

5. Використання спеціалізованих CRM та HRM систем. Ці сучасні технології дозволяють спростити процес управління взаємовідносинами з персоналом, клієнтами, партнерами. Можливість в он-лайн режимі видавати інструкції працівникам та реагувати на їх запити. В свою чергу працівник може формувати польові звіти із прикріпленням фото чи відеоматеріалів, є також можливість відстежувати діяльність та ефективність роботи кожного працівника тощо.

6. Підвищення швидкості реагування на прийняті управлінським рішенням завдяки мобільності. Наймовірні можливості в управлінні відкривають смартфони та мобільні додатки. Відстеження та контроль транспортних засобів, контроль водіїв, нагадування, попередження, супровід та підтримка. За допомогою мобільних додатків уся необхідна інформація знаходиться прямо в руках у працівника у будь-якому місці, будь-якої миті. Такі програми допомагають миттєво вносити дані в систему та ділитись ними із іншими працівниками.

Наведені види інновацій можуть дати значний науково-технічний, економічний, податковий, ресурсний, соціальний ефекти. Проте, впровадження інновацій може давати не лише позитивний ефект, але й нейтральний чи навіть негативний. Позитивний результат свідчить про виправданість інновації та широке її використання, тому це сигналізує про її поширення на ринку. Нейтральний результат свідчить про невиправданість інновації та її подальше доопрацювання.

Негативний ефект може проявлятися:

- економічно – в випадку переважання вартісної оцінки інноваційної діяльності над вартісною оцінкою її результатів. Значні витрати на моделювання, випробування, апробацію досліджень в умовах значного ступеня ризику та недоступності фінансування на наукові розробки роблять неможливими самостійні дослідження для багатьох виробників;

- соціально – якщо в результаті інновації скорочуються працівники;
- екологічно – як результат шкідливого впливу діяльності суб'єкта господарювання на довкілля. Внаслідок непередуманого використання деяких інновацій в минулому втрачається можливість виробляти натуральні, екологічно чисті продукти харчування в майбутньому.

На підставі вищесказаного, можна зробити кілька висновків. Ефективність українського агробізнесу в сучасних умовах – проблема багатопланова, актуальна і складна. Основоположним можна вважати застосування нових інноваційних технологій агробізнесу. У рослинництві це «нульова обробка» ґрунту, яка скорочує витрату палива в разі і виключає застосування мінеральних добрив та отрутохімікатів, у тваринництві – розвиток племінної справи, належне обладнання тваринницьких приміщень тощо. Важлива також і робота з кадрами, селу та агробізнесу потрібні кваліфіковані фахівці.

Істотним інститутом підтримки інноваційної діяльності та одним з напрямків, що стимулюють розвиток інноваційних процесів в агробізнесі на регіональному рівні, може виступити створення обласних фондів підтримки інноваційної діяльності, що формуються як з бюджетних джерел, так і за рахунок відрахувань підприємств агробізнесу регіону.

Список використаних джерел:

1. Пашута М. Інновації як фактор випереджального розвитку економіки: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.personal.in.ua>.
2. Найденов В. С. Основи інноваційної політики / В.С. Найденов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icps.kiev.ua>.
3. Медведенко І. В. Від сталого зростання до сталого інноваційного розвитку / І. В. Медведенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icps.kiev.ua>
4. Кот О. В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно – економічне забезпечення / О. В. Кот // Проблеми науки. – 2008 – №9. – С. 30, 32–37.
5. Саранчук Г. М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності / Г. М. Саранчук // Інноваційна економіка. – 2010 – № 1 – С. 29–30.

О. С. Кільницька, к.е.н., доцент,
Б. Ю. Бойко, магістрант
Житомирський національний агроекологічний університет

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Діюча нині державна політика у сфері зайнятості сільського населення не має збалансованого підходу, переважають заходи щодо стимулювання зростання та підвищення ефективності аграрного виробництва без прив'язки до створення умов для поліпшення соціально-економічного становища селян, підвищення їх добробуту, продуктивної зайнятості на основі дієвих програм, що враховують потреби конкретних громад і територій. Відсутні підходи щодо врахування територіальних особливостей формування зайнятості сільського населення, що сприяє подальшій деградації депресивних регіонів. Саме регіональний підхід до забезпечення продуктивної зайнятості сільського населення є особливо актуальним через нерівномірність та диспропорції у розвитку всієї сукупності соціально-економічних та екологічних процесів, що є унікальними для кожної природно-економічної зони [1]. Це й обумовило актуальність та доцільність проведення окремого дослідження.

Самозайнятість є цілісною системою, яка формується під дією різноманітних чинників, а саме: соціально-економічних, організаційних, нормативно – правових, технологічних, інформаційних, екологічних, демографічних, психологічних тощо. Найістотнішими факторами, що визначають характер і величину обсягів самостійної зайнятості є: рівень безробіття, розмір заробітної плати найманих працівників, наявність вільних вакансій (робочих місць) на ринку праці, галузева структура зайнятості, обсяги інвестицій тощо. Самостійна зайнятість стає основною сферою трудової діяльності населення сільських територій не тільки внаслідок відсутності робочих місць, а й через низький рівень заробітної плати у сільському господарстві, обмеженість інвестицій внаслідок депресивного розвитку сільських територій України.

Основними особливостями зайнятості та кон'юнктури ринку праці у сільській місцевості є: нераціонально високий рівень залучення населення у суспільний сектор сільського господарства, наявність прихованого безробіття; розвиток вторинної форми самостійної зайнятості; низькі рівні оплати праці і доходів сільського населення. Вони спонукають селян до розвитку альтернативних видів зайнятості, зокрема самостійного створення робочих місць. Тим часом старіння і вимирання сільського населення, погіршення стану соціальної та виробничої інфраструктури, міграція молоді та інтелігенції із сіл, несприятливі умови ринкової інфраструктури для ведення бізнесу негативно позначилися на підприємницькій діяльності й індивідуальній трудовій діяльності сільських мешканців.

За даними Державної служби зайнятості України у I півріччі 2017 року чисельність зайнятого населення в Україні (у віці 15–70 років) становила 16,121 млн. осіб. Це на 3,193 млн. осіб менше, ніж у 2013 році (табл. 1). У I півріччі 2017 року рівень зайнятості населення країни становив 56,0 %, що на 4,2 процентних пункти менше від досягнутого рівня 2013 року (60,2 %). Зокрема, у міських поселеннях 56,9 %, а у сільській місцевості – 54,0 %. Найвищий рівень зайнятості спостерігався у м. Києві (61,6 %), Харківській (60,5 %), Київській (58,3 %) та Дніпропетровській (57,9 %) областях, а найнижчий – у Волинській (48,8 %), Донецькій (49,5 %) та Тернопільській (50,8 %) областях.

Таблиця 1

**Економічна активність населення
України (у віці 15–70 років), млн. осіб**

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	I півріччя 2017р.	I півріччя 2017р. до 2013р., +/-
Економічно активне населення	20,82	19,92	18,10	17,95	17,83	-2,99
Рівень економічної активності, %	64,9	62,4	62,4	62,2	61,9	-3,0
Населення зайняте економічною діяльністю	19,31	18,07	16,44	16,28	16,12	3,19
Рівень зайнятості, %	60,2	56,6	56,7	56,3	56,0	-4,2
Безробітні (за методологією МОП)	1,51	1,85	1,65	1,68	1,71	0,2
Рівень безробіття	7,3	9,3	9,1	9,3	9,6	+2,3
Економічно неактивне населення	11,27	12,02	10,92	10,93	10,97	-0,3

Примітка: побудовано автором за даними державної служби зайнятості України (без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим та м. Севастополь), [2].

Намітилися позитивні тенденції щодо скорочення кількості зайнятих у неформальному секторі економіки. Так, у I півріччі 2017 року, у порівнянні з I півріччям 2016 року, їх чисельність скоротилася на 299 тис. осіб та становила 3,7 млн. осіб. При цьому, скоротилася питома вага зайнятих у неформальному секторі з 24,4% у I півріччі 2016 року до 22,7% у I півріччі 2017 року [3]. Прикрим є той факт, що на загальному фоні зменшення чисельності населення України, зростає категорія безробітних осіб. На I півріччя 2017 року чисельність безробітних становила 1,7 млн. осіб, зокрема, у містах – 1,1 млн. осіб та 0,6 млн. осіб – у сільській місцевості. Для порівняння у 2013 році безробітні становили 1,5 млн. осіб.

У 2017 році рівень безробіття (за методологією МОП) склав 9,6 % економічно активного населення, що на 2,3 процентних пункти більше, ніж у 2013 році (7,3 %). Залишається високий рівень безробіття серед молоді віком 15–24 років – 17,8 % (у I півріччі 2016 року він становив

23,1 %). Довідково: у середньому по країнах ЄС рівень безробіття становив 7,6%, зокрема серед молоді віком 15–24 років – 16,9%. Серед міських мешканців рівень безробіття становив 9,2 %, а серед сільського населення – 10,4%. Найнижчий рівень безробіття спостерігався у Харківській (6,1 %), Київській (6,4 %), Одеській (7,1 %) областях та місті Києві – (7,0 %), а найвищий – у Полтавській (12,0 %), Кіровоградській (12,2 %), Тернопільській (12,3 %), Волинській (12,7 %), Донецькій (14,5 %) та Луганській (16,6 %) областях [3]. Кількість економічно неактивного населення у I півріччі 2017 року становила 11 млн. осіб, а серед населення працездатного віку – 6,9 млн. осіб. У вересні 2017 року кількість застрахованих осіб, за яких сплачується єдиний соціальний внесок становила 10,4 млн. (у вересні 2016 року – 10,7 млн. осіб). Найбільша кількість застрахованих осіб, зареєстрована у Дніпропетровській області (1,0 млн. осіб) та м. Києві (2,1 млн. осіб).

Протягом останніх трьох років в Україні намітилася стійка тенденція зростання безробіття та чисельності економічно неактивного населення вікової групи 15–70 років. Ці негативні тенденції на ринку праці можливо зменшити шляхом стратегії розвитку самостійної зайнятості населення, особливо сільських територій, де вона набуває значно більшого поширення, ніж у містах. За даними Державної служби статистики України на початок 2017 року чисельність зайнятого економічною діяльністю населення України становила 16,3 млн. осіб, у тому числі 11,2 млн. осіб в міських поселеннях та 5,1 млн. осіб в сільській місцевості. Їх структура за статусом зайнятості свідчить про те, що в сільській місцевості значно більше переважає самозайнятість, порівняно з можливістю створенням власних робочих місць мешканцями міст (табл. 2).

Таблиця 2

**Структура зайнятого населення України (у віці 15–70 років)
за статусом зайнятості та місцевістю у 2016 р., %**

Статус зайнятості	Міські поселення	Сільська місцевість
Працюючі за наймом	91,4	68,9
Роботодавці	1,3	0,8
Самозайняті	7,2	29,8
Безкоштовно працюючі члени сім'ї	0,1	0,5

Примітка: побудовано автором за даними державної служби статистики України (без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим та м. Севастополь), [2].

Маркетингові аспекти стратегії розвитку самозайнятості полягають у наступному: виділенні певних сегментів сільськогосподарського ринку для самостійно зайнятих осіб; забезпеченні сприятливих умов для внутрішньої та міжнародної торгівлі; створенні розвиненої ринкової інфраструктури у сільській місцевості для обслуговування дрібного приватного бізнесу; забезпеченні визначення та контролю якості сільськогосподарської продукції; сприянню у виробництві продукції, її вдосконаленні, впровадженні інтенсивних технологій та інших інновацій; розширенні послуг з

очищення, стандартизації, сортування, калібрування та пакування продукції; розширенні мережі заготівельних, транспортних і переробних послуг у сільській місцевості. Ці заходи збільшать чисельність підприємств дрібного і малого бізнесу, сприятимуть створенню робочих місць, конкурентоздатності, мобільності, підвищенню культури виробництва і рівня дохідності селян.

При формуванні сучасної стратегії розвитку самостійної зайнятості селян необхідно врахувати сформульовані нами концептуальні підходи, що передбачають такі напрями: демографічне оздоровлення сільського населення; удосконалення нормативно-правової бази; покращення системи фінансування та кредитування селян; диверсифікація виробництва, як одна з основ формування альтернативних джерел зайнятості сільського населення і розвиток внаслідок цього додаткових, у тому числі нетрадиційних для кожної даної сільської території, робочих місць; використання послуг аутсорсингу персоналу, що надасть можливість аграрним підприємствам залучати висококваліфікованих фахівців за умови їх тимчасового залучення, економити кошти на робочій силі, вчасно і професійно вирішувати поставлені завдання; сприяння об'єднанню самостійно зайнятих осіб у організації підприємців, кооперативи, профспілки, організації корпоративного типу тощо. Залучати до цих об'єднань підприємства (установи, організації) ділового підприємництва та систем обслуговування з забезпеченням джерелами поставок, засобами та предметами праці, транспортними та побутовими послугами; врахування соціальних, економічних, екологічних та інших чинників підвищення виробничої активності та заінтересованості сільського населення у ефективному використанні виробничого і ресурсного потенціалу сільських територій; розвиток особистих селянських та фермерських господарств; організація маркетингу; поліпшення інформаційно-консультаційного обслуговування; забезпечення професійної мобільності, підготовки та перепідготовки сільського населення; розробка і реалізація спеціальних систем та програм для безробітних; організація підприємців та інших самостійно зайнятих осіб; підвищення ролі профспілок.

Список використаних джерел:

1. Кільницька О.С. Ідентифікація соціально-економічних чинників формування зайнятості сільського населення Західного Полісся / О.С. Кільницька, А.О. Соколова // Теоретичні та практичні аспекти розвитку підприємництва в Україні: колективна монографія. – Умань: видавець «Сочінський М.М.», 2017. – С. 124–132.
2. Економічна активність населення України у віці 15–70 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdata/catalog/document?id=350793>
3. Щодо ситуації на ринку праці та результатів діяльності державної служби зайнятості у січні-жовтні 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=401365>

О. О. Куренна,
А. С. Крикуненко,
О. В. Онищенко, к.е.н., доцент,
Кременчуцький національний університет
ім. Михайла Остроградського

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ НА РОЗВИТОК ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ

В Україні, серед інших галузей, олійно-жирова промисловість є однією з найбільш інноваційних галузей вітчизняної економіки. Інноваційна діяльність підприємств олійно-жирової галузі здійснюється через впровадження комплексного обладнання для забезпечення повного циклу виробництва олії та похідних продуктів; застосування в технологіях виробництва олій та жирів нових видів каталізаторів; удосконалення технології екстракції олій та виробництва маргарину; використання відходів олійно-жирового виробництва для створення нової продукції; застосування спеціальних технологій для покращення органолептичних і фізико-хімічних властивостей вершкового масла та спредів на основі використання натуральних смакових та ароматичних добавок із натуральної молочної сировини тощо [1]. Однак частка підприємств в олійно-жировій галузі, які спрямовують свою діяльність на придбання нових технологій дуже незначна.

Причинами, що перешкоджають інноваційному розвитку галузі, є: недостатність власних фінансових ресурсів підприємств, необхідність здійснення великих витрат на нововведення та тривалий термін їх окупності, недостатня пряма фінансова підтримка з боку держави, відсутність системи захисту комерціалізації інноваційних розробок, слабкий зв'язок підприємств, науково-дослідних інститутів, держави у розробці та реалізації інноваційних проєктів; відсутність пільг у податковій та фінансово-кредитній сферах для підприємств, які впроваджують інновації [3].

Передовою причиною інноваційної «активності» підприємств олійно-жирової галузі являється низький рівень інвестиційних вкладів. Адже, їх лівова частка дістається великим підприємствам – монополістам, де застосовується й іноземний капітал, а інвестування середнього бізнесу вітчизняного простору залишається осторонь. До того ж, не є запорукою до успіху й те, що велику частину інвестування вкладають у збільшення виробничих потужностей, бо це не завжди означає їх сто відсоткову завантаженість, як ми могли зазначити це вже раніше.

Висвітлені проблеми в інноваціях на підприємствах цієї галузі та вкладання інвестицій у них, можна було б спробувати вирішити за допомогою такого важеля, як венчурні інвестиції, або ще їх називають

ризикові інвестиції. Початок своєї історії вони беруть з США, проте наше поняття цих інвестицій дещо відрізняється від зарубіжного. Якщо закордоном такі вкладення більше спрямовують у ІТ-технології, наукову прогресію, то у вітчизняній практиці користуються попитом такі сфери венчурного інвестування, як харчова промисловість, сільське господарство та переробка сільгосппродукції, будівництво, роздрібна торгівля.

Ризикованість венчурних інвестицій не відлякує інвесторів, бо є широкий спектр застосування цих вкладень, тож якщо його раціонально використати – можна отримати більші прибутки та значні переваги, ніж вкладання коштів в інші інститути спільного інвестування. Згідно українському законодавству, венчурні фонди, як і будь-який інший інститут спільного інвестування звільняється від сплати податку на прибуток та ПДВ до моменту завершення своєї роботи та виплати дивідендів. Це дозволяє забезпечити беззбиткове реінвестування грошей від реалізації проекту. Акумулюючи прибуток у рамках венчурного фонду, інвестор має змогу реінвестувати його в інші проекти без сплати податків [2]. Саме це приваблює більшість інвесторів до вкладання інвестицій у ризиковані проекти.

Зараз Україна не відповідає світовим стандартам з приводу застосування венчурних інвестицій у інноваційні високотехнологічні проекти, але їх застосування може послугувати додатковим важелем у вирішенні питань з приводу інноваційної спрямованості на розвиток олійно-жирової промисловості. Підтримка наукомістких підприємств, які будуть займатися не просто оновленням застарілого (зношеного) обладнання, а й розробкою та виготовленням нових апаратів для переробки сировини, цілком зможуть стати аналогами до закордонної техніки, яку ми імпортуємо за для використання на вітчизняних підприємствах та витрачаємо на це багато коштів, може послугувати вирішенню такого важливого та одвічного питання, як використання застарілого обладнання.

Список використаних джерел:

1. Купчак П. М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів: монографія / П. М. Купчак; [за ред. Л. В. Дейнеко]. – К.: Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2009. – 152 с.
2. Стариченко О. Особливості та можливості венчурних інвестиційних фондів в Україні інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ufin.com.ua/analit_mat/rzp/195.htm
3. Швед Т. В. Ідентифікація проблем розвитку підприємств олійно-жирової галузі в Україні / Т. В. Швед, І. С. Біла // Проблеми економіки. – 2015. – № 1. – С. 174–179.

ІННОВАЦІЙНО-ЕНЕРГЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ АГРОБІЗНЕСУ

На сьогодні, результативність агробізнесу значною мірою визначається його багатофункціональністю, необхідністю здійснення заходів щодо захисту навколишнього середовища, а також обмеженістю природних запасів традиційних джерел енергоресурсів. Саме перехід до ведення багатофункціонального агробізнесу здатний забезпечити розвиток енергетичного напрямку аграрного виробництва. Адже, сільське господарство здатне стати джерелом значних енергоресурсів – біосировини, з подальшою можливістю конвертувати в паливо. Під конверсією біосировини сільськогосподарського походження слід розуміти перетворення її в енергетичний ресурс з отриманням економічного та екологічного ефекту без негативного впливу на інші галузі аграрного виробництва. Використання біопалива, отриманого безпосередньо у ході сільськогосподарської діяльності, дає змогу частково замінити покупні енергоресурси, зокрема, біогаз може використовуватися децентралізованими блочними теплоелектроцентралями для електро- і теплопостачання (когенерація) або подаватися як очищений і збагачений біогаз (біометан) в існуючу газотранспортну мережу.

При визначенні впливу використання біосировини сільськогосподарського походження як палива на ефективність діяльності агробізнесу необхідно розглядати традиційно основні напрями їх використання в тваринництві, рослинництві, а також можливість використання для виробництва біопалива. Поєднання зазначених аспектів дає можливість одночасно розглядати складові ефективності діяльності аграрних підприємств, що в кінцевому результаті дозволяє забезпечити отримання додаткового доходу від конверсії органічної сировини в енергетичний ресурс та підвищити ефективність господарської діяльності підприємств. Але для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва біопалива необхідне запровадження інноваційних заходів. Запровадження інноваційних заходів – комплексне завдання, виконання якого можливе за основними напрямками: впровадження енергоощадних технологій, застосування нетрадиційних поновлюваних джерел енергії, удосконалення організаційних аспектів. В біоенергетичному секторі агробізнесу інноваційні заходи передбачають процес конверсії органічної сировини в певний вид енергоресурсу. Існує ряд факторів, що забезпечують доречність виробництва та використання біопалива у агробізнесі: виробництво поновлюваної енергії, виробництво екологічно чистих

органічних добрив, широка різноманітність сировини, яка може застосовуватися для роботи біогазових установок, тощо.

Для оцінки ефективності процесу конверсії органічної сировини та використання біопалива в аграрному секторі раціональним буде порівняння вартості ресурсів і необхідних зусиль для їх отримання із цінністю передбачуваних результатів. Ефективність процесу виробництва окремо взятого виду біоенергоресурсу можна провести за кількістю виділеної енергії – енергетичною цінністю; за вартістю даного виду енергії; за кількістю викиду шкідливих речовин при використанні біоенергоресурсу. При встановленні економічного впливу на ефективність ведення агробізнесу за умов впровадження інноваційних заходів (конверсії органічної сировини) слід здійснювати порівняння економічної оцінки технології конверсії органічної сировини та можливої економії фінансових і енергетичних ресурсів. Даний підхід враховує взаємопов'язані потреби в органічній сировині та дохідність суміжних галузей сільськогосподарського. Очікуваний результат від конверсії органічної сировини буде залежати в першу чергу від ціни електроенергії, що склалася на ринку та витрат на конверсію органічної сировини в біопаливо (енергоресурс).

Найбільшою перешкодою для ведення біоенергетичного агробізнесу в Україні є обмеженість досвіду виробництва та фінансових ресурсів для необхідних інвестицій, а також відсутність чіткої державної політики в цій галузі, стимулів для зниження викидів шкідливих речовин; відсутність економічних стимулів для підприємств. В Україні законодавством передбачаються такі джерела та інструменти для фінансування заходів енергозбереження та виробництва теплової енергії з біомаси: місцевий бюджет; субвенції з державного бюджету; кредити та гранти міжнародних фінансових організацій; кредити українських комерційних банків; власні кошти підприємств; інші надходження, не заборонені законодавством [1]. Кожне із зазначених джерел має певні обмеження та специфіку використання. Зокрема, фінансування проєктів з виробництва теплової енергії з біомаси, можуть здійснюватися за рахунок бюджету розвитку місцевих бюджетів (в основному від продажу майна та землі, що належать відповідній місцевій громаді). Українські комерційні банки кредитують проєкти з виробництва теплової енергії з біомаси, що реалізуються здебільшого в межах одного року (враховуючи велику ризикованість інвестування), [2].

Проте, зростання цін на вичерпні енергетичні ресурси забезпечує підвищений інтерес інвесторів до даної галузі, що поряд з державною підтримкою може призвести до розвитку конкурентного біоенергетичного сектору агробізнесу.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 №243 «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності та розвитку сфери виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2016 роки» зі змінами затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 929 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929-2015-%D0%BF>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Кернасюк Ю. Конкурентні переваги агробізнесу в альтернативних джерелах енергії [Електронний ресурс]. / Ю. Кернасюк // http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/archive.html?func=show_edition&id=113 Агробізнес сьогодні. – 2014. – № 18 (289). Режим доступу: <http://agro-business.com.ua>
4. Кухарець С.М. Отримання енергії в аграрному виробництві на основі інноваційних технологій / С.М. Кухарець // Сучасний стан і перспективи ефективного використання земельних ресурсів Житомирської області: зб. ст. наук. – практ. конф., 20–21 січ. 2016 р. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – С. 96–100.
5. Кухарець В. В. Конверсія біосировини як складова інноваційної діяльності підприємств: регіональний аспект / В. В. Кухарець, В. П. Якобчук, С. В. Ярош // Вісник ЖНАЕУ. – 2017. – № 1 (59), т. 2. – С. 155–164.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ПО ОПРЕДЕЛЕНИЮ СЫРЬЕВОЙ ЗОНЫ КРАХМАЛЬНОГО ЗАВОДА

Повышение конкурентоспособности продукции агропромышленного комплекса основывается на интеграционных процессах сельскохозяйственных и перерабатывающих организаций. Особое значение в данном ключе приобретают вопросы загрузки производственных мощностей перерабатывающих предприятий, формирования оптимальной сырьевой зоны. В данном связи нами предложены методические подходы к определению размера сырьевой зоны картофелеперерабатывающих предприятий, которые включают:

во-первых, поэтапный алгоритм определения оптимального радиуса размещения сырьевой зоны по переработке картофеля, который содержит разработанную формулу вычисления радиуса посевов картофеля при конкретных производственно-экономических условиях возделывания данной культуры с учетом потребностей населения и предприятий по переработке;

во-вторых, систему показателей и критериев, влияющих на размер сырьевой зоны, которая количественно представлены коэффициентами. Это позволяет учитывать фактические маршруты перемещения транспортных средств с учетом дорожных условий и затрат на транспортировку картофеля; фактические и нормативные уровни урожайности картофеля с учетом балла плодородия пашни; распаханность земель в регионе; научно обоснованная структура посевов картофеля с учетом севооборота и предшественников; процент выхода крахмала с 1 ц картофеля с учетом сортовых особенностей клубней; допустимые уровни порчи продукции при хранении (в зависимости от срока хранения) и транспортировке; количество населения в целом по региону и в крупном населенном пункте;

в-третьих, шкалу изменения системы показателей и критериев, влияющих на размер сырьевой зоны, и коэффициентов их измерения в зависимости от конкретных особенностей каждого региона.

Количественный расчет оптимизации сырьевой зоны основывается на определении рационального радиуса посевов картофеля с учетом производственно-экономических условий хозяйствования определенного региона (формула):

$$R = \sqrt{\frac{M \times 100\% / K_{\text{вых. крахмала}}}{100 \times \pi \times K_{\text{осв}} \times K_{\text{расп}} \times K_{\text{уд. картофеля}} \times V_{\text{план}} \times \dots \times K_{\text{товарности}}}}$$

где R – средний радиус посевов картофеля, га;
 M – планируемый объем переработки крахмала в год, т;
 $K_{\text{вых. крахмала}}$ – коэффициент выхода крахмала с 1 тонны картофеля, %
 π – математическая постоянная, равная отношению длины окружности к её диаметру (3,14);
 $K_{\text{осв}}$ – коэффициент освоенности земли (отношение площади сельскохозяйственных угодий к общей площади земли);
 $K_{\text{расп}}$ – коэффициент распаханности (отношение площади пашни к площади сельскохозяйственных угодий);
 $K_{\text{уд. картофеля}}$ – удельный вес посевов картофеля в площади пашни;
 $Y_{\text{план}}$ – планируемая урожайность картофеля, т/га;
 $K_{\text{товарности}}$ – коэффициент планируемой товарности реализации на переработку.

Нами выделена следующая система показателей и критериев, влияющих на размер сырьевой зоны [1–13]:

– **уровень выхода крахмала в зависимости от сорта.** Сорта картофеля с высоким уровнем крахмала (Магнат, Ласунак, Здабыток и др.) имеют наибольшую удельную массу клубней и наивысшее количество сухого вещества. На содержание крахмала в клубнях картофеля существенное влияние оказывают сорт и погодные условия. Разница в накоплении крахмала между сортами достигает 5–7 % и в зависимости от климатических условий – 3–5 % и более. Меньшим крахмалонакоплением характеризуются раннеспелые сорта. Так, выращенные на супесчаной почве ранние сорта содержат в клубнях 13,7 % крахмала, среднеранние – 15,8, среднеспелые – 17,2, среднепоздние – 18,9 и поздние – 21,1 %.

Крахмалистость клубней зависит также от типа почвы. Различия в содержании крахмала в зависимости от почвы может достигать 2–3 % и более. Лучшими являются легкосуглинистые почвы, которые полнее обеспечивают корни и молодые клубни кислородом и влагой, обладают достаточной емкостью поглощения и умеренным температурным режимом. Величина накопления крахмала в клубнях зависит также от их размера. Крахмалистость клубней одного куста может колебаться от 16 до 25 %. Обычно у сортов одной группы спелости, имеющих клубни среднего или относительно небольшого размера, крахмала содержится больше, нежели у крупноклубневых.

– **потребность хозяйства в картофеле для внутреннего и внешнего использования.** При составлении бизнес-плана конкретного сельскохозяйственного предприятия особая роль отведена составлению баланса прихода-расхода продукции. В данном случае для планирования статьи «расход» следует учитывать следующие факторы: потребность

хозяйства в семенном фонде картофеля (до 20,0 % или 3–4 т в расчете на гектар посевной площади), внутрихозяйственное потребление картофеля как продукта питания (до 50,0 % в зависимости от принятой культуры общественного питания), использование картофеля в кормовых целях (до 50,0 % в зависимости от вида животных и типа их содержания), продажа населению (до 50,0 % в зависимости от удаленности крупного населенного пункта и количество его жителей). Статья «приход» предопределяется достигнутым и планируемым уровнями урожайности, использованной технологией производства картофеля и посевной площадью. Потребность населения в свежем картофеле в зависимости от количества жителей в регионе и научно обоснованного уровня потребления картофеля.

– **планируемая урожайность в зависимости от балла плодородия пашни с учетом достигнутого уровня урожайности.** Уровень урожайности картофеля определяется множеством факторов: технология возделывания картофеля, природно-климатическая зона возделывания картофеля, используемые сорта и другие факторы. Вместе с тем при прочих равных условиях основное влияние на урожайности за ряд лет оказывает балл плодородия пашни.

– **уровень сельскохозяйственного освоения земель в регионе** определяется как отношение общей площади сельскохозяйственных угодий к площади региона. В данном случае следует учитывать концентрацию сельскохозяйственных земель в определенном регионе, площадь городов, дорожное покрытие и др.

– **концентрация посевов картофеля.** Показатель концентрации посевов картофеля зависит от севооборота. Так, в структуре посевной площади картофель может достигать до 40,0 %.

– **естественные потери картофеля при хранении.** Наибольшая естественная убыль характерна для свежесобранных клубней. При переходе клубней в состояние покоя эти процессы замедляются, а вместе с ними снижается и величина естественной убыли массы. Снижение температуры и повышение относительной влажности вызывают уменьшение величины естественной убыли массы.

Особенностью картофеля является сравнительно невысокое тепло- и влаговыделение, что позволяет хранить его большими массами. При хранении картофель поражается многими физиологическими и микробиологическими заболеваниями, которые вызывают появление активируемых потерь. Проведение системного анализа вышеприведенных показателей в динамике и в разрезе хозяйств с разным производственно-экономическим потенциалом позволило разработать шкалу изменения коэффициентов, учитывающих фактические и нормативные уровни урожайности картофеля с учетом балла плодородия пашни; распаханность

земель в регионе; допустимые уровни порчи продукции при хранении (в зависимости от срока хранения) и транспортировке и др. (таблица), [2, 7, 11, 13].

Таблица

Шкала изменения системы показателей и критериев, влияющих на размер сырьевой зоны крахмального завода

<i>Система показателей</i>	<i>Коэффициенты</i>				
Уровень выхода крахмала в зависимости от: – сорта (Ксорта)	Лилия	Уладар	Бриз	Здабыток	Маг
	12,4– 15,7 %	11,5– 17 %	12,1– 16,4 %	19-24 %	17-23%
	0,14	0,15	0,145	0,22	0,19
– погодных условий в зависимости от количества осадков и средней температуры (Кпогод.)	количество осадков				
	до 240 мм	240-260 мм	260-280 мм	280-300 мм	свыше 300 мм
	1,1	1,05	1,00	0,95	0,9
	температура воздуха				
	до 20	20-22	22-24	24-26	свыше 26
	0,9	0,95	1,00	1,05	1,1
– типа почвы (Кпочв.)	песчаные	супесчаные	торфяно-болотные	легко-суглинистые	средне-суглинистые
	0,9	0,95	1,0	1,05	1,1
Потребность хозяйства в картофеле для внутреннего пользования (семена, питание рабочих, на корм скоту и т.д.) в зависимости от достигнутого уровня урожайности (Квн.потр.)	до 180	180-240	240-300	300-360	свыше 360
	0,15	0,12	0,1	0,08	0,07
Планируемый уровень урожайности (ц/га) в зависимости от балла плодородия пашни (Ур-ть)	плодородие пашни				
	до 23 баллов	23-26 балла	26-29 балла	29-32 балла	свыше 32 баллов
	240	280	320	400	450
Уровень сельскохозяйственного освоения земель (Косв.зем.)	удельный вес площади сельскохозяйственных угодий к площади региона, %				
	50,0	55,0	60,0	65,0	70,0
	0,5	0,55	0,6	0,65	0,7
Концентрация посевов картофеля (Кконт.)	Удельный вес посевной площади под картофелем в структуре пашни, %				
	10,0	15,0	20,0	30,0	40,0
	0,01	0,15	0,2	0,3	0,4
Естественные потери картофеля при хранении (Кпотер.) в зависимости от урожайности и сроков хранения	срок хранения				
	до 1 месяца	1-2 месяца	2-3 месяца	3-4 месяца	свыше 4 месяцев
	0,01	0,02	0,03	0,05	0,07
	фактический уровень урожайности, ц/га				
	240	280	320	400	450
	0,008	0,001	0,012	0,014	0,016

Новизна методики заключается в обосновании системы критериев и коэффициентов, влияющих на формирование оптимальной сырьевой зоны для перерабатывающих предприятий, и уровня их влияния на величину радиуса сырьевой зоны в зависимости от конкретных условий хозяйствования, а также выявлении границ изменения данных показателей.

Методические подходы могут быть использованы при составлении бизнес-планов сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий, программ развития регионов.

Список использованных источников:

1. Абалакин, А.А. Развитие картофелепродуктового подкомплекса (на материалах Центрального федерального округа): автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук: 08.00.05 / А.А. Абалакин // ГНУ «Всероссийский научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства РАСХН». – Москва, 2007. – 28 с. [Электронный ресурс]. – Режим поиска: http://catalog.belab.by/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?LNG=&Z21ID=&I21DBN=BELAL&P21DBN=BELAL&S21STN=1&S21REF=1&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=10&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=
2. Банадысев, С.А. Семеноводство картофеля: организация, методы, технология / С.А. Банадысев. – Минск, 2003. – 325 с.
3. Гусаков, В.Г. Аграрная экономика: термины и понятия: энциклопедический справочник / В.Г. Гусаков, Е.И. Дереза. – Минск: Белорус. наука, 2008. – 576 с.
4. Казакевич, П.П. О достижениях и задачах современной белорусской аграрной науки / П.П. Казакевич // Весці нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Серыя аграрных навук. – 2016. – №3. – С 10.
5. Карпеш, А.И. Влияние агротехники уборочного периода на фитосанитарное состояние клубней при хранении / А.И. Карпеш // Картофелеводство: сб. науч. тр.: в 2 ч. / РУП «Науч.-практ. центр НАН Беларуси по картофелеводству и плодоовощеводству»; редкол.: С.А. Турко (гл. ред.) [и др.]. – Минск, 2013. – Т. 21. Ч.2 – С. 42–49.
6. Леньков, И.И. Эффективные параметры картофелеводства регионально-го АПК / И.И. Леньков, М.М. Радько, В.О. Левкина // Модельные программы реструктуризации и реформирования экономики: материалы IV международной научной конференции (21–23 июня 2007 г.) / Министерство сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь, УО «БГСХА», Белорусский республиканский фонд фундаментальных исследований. – Минск, 2007. – С. 151–154. [Электронный ресурс]. – Режим поиска: http://catalog.belab.by/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?LNG=&Z21ID=&I21DBN=BELAL&P21DBN=BELAL&S21STN=1&S21REF=1

&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=10&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=

7. Настольная книга картофелевода / С.А. Турко, М.И. Рубель, В.Г. Иванюк и др.; Под ред. С.А. Турко; РУП «Науч. – практ. центр НАН Беларуси по картофелеводству и плодовоовощеводству». – Минск, 2007. – С 39–43.

8. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by>. – Дата доступа: 06.09.2017 г.

9. Об утверждении Государственной комплексной программе развития картофелеводства, овощеводства и плодководства в 2011–2015 годах: Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 31.12.2010 г. № 1926 // Консультант Плюс: Версия 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

10. Об утверждении Государственной программы развития аграрного бизнеса в Республике Беларусь на 2016–2020 годы: Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 11.03.2016 г. № 196 (изменение и дополнение от 16.06.2014 г. № 585) // Консультант Плюс: Версия 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

11. Подлужный, Г.И. Научные основы картофелеводства Могилевской области – Минск: УП «ИВЦ Минфина», 2005. – 225 с.

12. Синельников В.М. Формирование кооперативно-интеграционных структур в картофелепродуктовом подкомплексе Беларуси: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук: специальность 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / В.М. Синельников // УО «БГСХА». – Горки, 2011. – 24 с. [Электронный ресурс]. – Режим поиска: http://catalog.belal.by/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?LNG=&Z21ID=&I21DBN=BELAL&P21DBN=BELAL&S21STN=1&S21REF=1&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=10&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=

13. Экономика организаций и отраслей агропромышленного комплекса. В 2 кн. Кн. 2 / В. Г. Гусаков [и др.]; под общ. ред. акад. В. Г. Гусакова. – Минск: Беларус. Наука, 2007. – 702 с.

СІЛЬСЬКИЙ РОЗВИТОК В СУЧАСНОМУ ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Сучасний стан сільських територій України, характеризується не лише значними структурними, функціональними та пов'язаними із ними демографічними проблемами, він також відзначається значним потенціалом до розвитку сільськогосподарської та інших видів підприємницької діяльності на селі. Водночас реалізація цього потенціалу є неможливою без ґрунтового дослідження проблем і перспектив економічного розвитку сільських територій не як другорядної після міст за важливістю категорії, а як повноцінної та потребує активної підтримки складової регіональної економіки, що є не лише місцем виробництва сільськогосподарської продукції, але й територією проживання та отримання доходів третини населення держави і більш ніж половини населення Карпатського регіону [1, с. 113].

Занепад сільських територій призвів до зниження рівня життя сільського населення, часткової його деградації та зuboжіння, зменшення кількості об'єктів соціальної інфраструктури села тощо.

Сільське населення країн членів Європи становить близько 55% всього населення, що складає понад 75% всієї території Європи [2, с. 120]. Враховуючи дані аспекти в країнах ЄС постало питання щодо впровадження комплексних програм економічного розвитку сільських територій. Адже головними пріоритетами політики ЄС стали питання для вирішення проблем сільської міграції, боротьби з бідністю, розширення зайнятості населення, забезпечення рівності, можливостей і задоволення потреб населення, покращення якості життя, можливості для розвитку особистості, поліпшення сільського благополуччя. Так, між сільськими і міськими територіями було досягнуто більш справедливий баланс бюджетних витрат, капіталовкладень в інфраструктуру, збільшення фінансування програм економічного розвитку сільських територій.

Європейський Союз перебуває у постійному пошуку найбільш ефективних та далекоглядних шляхів виходу з кризи. При цьому основний аспект робиться на створенні робочих місць і скороченні бідності. З цією метою розроблено Стратегію «Європа 2020».

Для забезпечення реалізації стратегії «Європа 2020» була створена сильна та ефективна система економічного управління для координації політичних кроків на загальноєвропейському та національному рівнях. Ця стратегія зосереджена на досягненні п'яти амбітних цілей в галузі

зайнятості, інновацій, освіти, скорочення масштабів бідності і клімату / енергії. Ними стали [3]:

1. Зайнятість: охоплення зайнятстю 75 % населення у віці 20–64 років.
2. Науково-дослідні роботи: на них виділятиметься 3% від ВВП ЄС.
3. Зміна клімату/енергія: зниження викидів парникових газів на 20% (або навіть 30%, якщо є необхідні умови); досягнення частки енергії з відновлюваних джерел в структурі енергетичного балансу 20%; підвищення рівня енергоефективності на 20%.
4. Освіта: максимальне охоплення шкільною освітою, скорочення відсіву протягом навчального року нижче 10%; забезпечення освітою третього рівня принаймні 40% осіб у віці 30 – 34 років.
5. Бідність/соціальна ізоляція: зменшення кількості осіб, які перебувають у зоні ризику чи на межі бідності і соціальної ізоляції, щонайменше на 20 млн осіб.

Напрями розвитку політики сільського розвитку в контексті Стратегії «Європа 2020» представлена на рис. 1.

Рис. 1. Сільський розвиток в контексті Стратегії «Європа 2020»

На сьогоднішній день понад 77% території ЄС класифікується як сільські (47% землі сільськогосподарського призначення, а 30% – ліси).

Повним робочим днем охоплено 13,7 млн фермерів, які займаються інтенсивним, традиційним, органічним та іншими видами землеробства. Ця різноманітність посилилась з появою нових країн-членів з Центральної та Східної Європи. Поширеними є сімейні ферми, які успадковуються від одного покоління до іншого. Середній розмір ферми близько 12 га (для порівняння, в США 2 млн фермерів і середній розмір – 180 га), [4].

Аграрна політика ЄС спрямована на підтримку сільського господарства, яке забезпечує продовольчу безпеку (в контексті зміни клімату) та сприяє збалансованому розвитку всієї Європи в сільській місцевості, в тому числі тих, де умови виробництва є важкими.

Стратегічні орієнтири умов і дій щодо розвитку сільських територій України подаються в прийнятих законах, цільових програмах, директивних розпорядженнях міністерств і відомств.

До найважливіших системних проблем, що гальмують розвиток сільських територій в Україні, слід віднести:

- економічні проблеми (зокрема, це переважно монофункціональність аграрного сектора, застарілі методи господарювання на селі, нарощування структурних диспропорцій сільськогосподарського виробництва, низький рівень матеріально-технічної бази);

- соціальні проблеми (погіршення демографічної ситуації в сільській місцевості та вимирання сіл, низький рівень якості життя сільського населення, високий рівень безробіття, значна трудова міграція сільського населення, занепад соціальної інфраструктури);

- екологічні проблеми (погіршення екологічної ситуації, деградація ґрунтів, поширення ерозійних процесів)[5,с. 85].

Децентралізація владних та фінансових повноважень держави на користь місцевого самоврядування є однією з найбільш визначальних реформ з часів української незалежності.

Головним стратегічним завданням модернізації системи державного управління та територіальної організації влади, яка сьогодні здійснюється, є формування ефективного місцевого самоврядування, створення комфортних умов для проживання громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг. Досягнення зазначених цілей неможливе без належного рівня економічного розвитку відповідних територій, їх фінансового забезпечення і достатніх джерел для наповнення місцевих бюджетів.

Саме фінансовий аспект є одним із найсуттєвіших, від якого, у великій мірі, залежить успішність функціонування об'єднаних територіальних громад. Наявність економічно активних суб'єктів підприємницької діяльності, достатня кількість кваліфікованих трудових ресурсів, розвинена промислова та соціальна інфраструктура – все це та багато іншого є основою для успішного розвитку громади.

Список використаних джерел:

1. Плотнікова М. Ф. Соціально-економічний розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади / М.Ф. Плотнікова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – №4. – С. 112–117.
2. Панасюк О. Ю. Міжнародний досвід розвитку сільських територій в умовах децентралізації влади / О.Ю. Панасюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – №23. – С. 120 – 123.
3. European Commission (2015), «Europe 2020 targets», available at: http://ec.europa.eu/europe2020/Europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_en.htm
4. European Commission (2014), «The common agricultural policy (CAP) and agriculture in Europe», available at: http://ec.europa.eu/agriculture/faq/index_en.htm#3
5. Проніна О.В. Стан, проблеми та перспективи розвитку сільських територій в Україні / О.В. Проніна // Держава та регіони. – 2016. – №2 (54). – С. 84–88.

Л. О. Першко, к. е. н., доцент,
М. С. Пляховська, магістрант
Університет державної фіскальної служби України

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Важливість фінансової стабільності держави на сучасному етапі не викликає сумнівів. Зважаючи на це, у контексті досліджень проблем економічної безпеки держави належне місце має бути відведене розгляду шляхів підтримки фінансової безпеки України на належному рівні. Бюджетна безпека є також необхідною умовою забезпечення позитивних зрушень у національній економіці, підвищення якості життя громадян та їх соціального захисту, розвитку всіх сфер життєдіяльності суспільства на сучасному етапі реалізації реформ.

Дослідженню теоретичних і практичних проблем дотримання фінансової безпеки присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, У. Оутса, Л. Абалкін, І.Ф. Білько. Окремі аспекти та особливості підвищення рівня фінансової безпеки досліджують В.В. Бурцев, З.С. Варналій, О.А. Гриценко, Б.В. Губський, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, В.В. Кузьменко, О.Д. Ладюк, В.І. Мунтіян, Г.А. Пастернак-Таранушенко, В.А. Предборський, А.І. Сухоруков, В.К. Сенчагов, В.І. Шлемко, Н.М. Яценко. Велика увага, що приділяється зазначеному напрямку, свідчить про актуальність проблематики і необхідність подальших досліджень, зважаючи на багатовекторність поняття, що розглядається.

Метою статті є ідентифікація внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці України та обґрунтування шляхів підвищення її рівня.

Бюджетна система є віддзеркаленням соціально-економічних процесів у державі. Бюджетні інструменти мають забезпечувати їх позитивну динаміку та здатність знижувати негативний вплив численних викликів і ризиків, які загострюються не лише в період кризи, а й у період трансформаційних зрушень, які нині відбуваються в політико-економічній та соціально-культурній сферах.

Сучасний стан бюджетної системи України сформувався під впливом низки деструктивних зовнішніх та внутрішніх викликів, які загострили її дисбаланси і водночас актуалізували питання забезпечення бюджетної безпеки. Варто наголосити, що оцінка бюджетної безпеки здійснюється на основі її індикаторів, що визначаються Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29.10.2013 р. [1].

Протягом останніх років відбулось суттєве зростання державного боргу та обсягів фінансового ресурсу на його обслуговування. У 2011–2013 рр. зовнішній борг збільшився на 5,1 млрд дол. США, а запозичення в іноземній валюті стали джерелом значних курсових ризиків. Звідси ми вбачаємо, що стрімке зростання державного боргу у 2014–2015 рр. стало наслідком різкої девальвації гривні, а зовнішні запозичення із «дешевого джерела ресурсів» стали основною проблемою бюджетної політики. А тому варто зазначити, що зростання надходжень до бюджету у 2015–2016 рр. дало змогу знизити гривневі запозичення, проте потреба в залученні коштів не зменшується, оскільки за позичення не обхідні для забезпечення платоспроможності України щодо зовнішніх боргів та нагромадження боргових зобов'язань держави в умовах фіскальних дисбалансів посилює навантаження на бюджет.

Отже, несприятливий інвестиційний клімат у країні, зниження світових цін на сировинні товари, скорочення кредитування економіки і погіршення на 2017 р. прогнозу розвитку світової економіки створюють додаткові ризики недосягнення прогнозованого на наступний рік зростання реального валового внутрішнього продукту [2].

Висновки. Результати даних дослідження індикаторів бюджетної безпеки України дають змогу зробити висновок про необхідність реформування системи управління державними фінансами. Зниження дефіциту бюджету та забезпечення збалансованості бюджетної системи, дотримання режиму фіскальної консолідації дасть змогу країні зменшити боргове навантаження та послабити інфляційний тиск, що важливо для повернення довіри інвесторів та збільшення притоку інвестицій, що в подальшому дасть змогу урівноважити рівень фінансової безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MethodichniRekomen-datsii>.
2. Рахункова палата України. Висновки щодо проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/index>
3. Звіт про виконання державного бюджету України у 2016 році. Державна казначейська служба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
4. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Споживацьке ставлення до природних ресурсів, що проявлялося в активному використанні потужної агротехніки і широкої хімізації виробництва, привело до того, що в сучасних умовах завдання накопичення високих врожаїв вступило в серйозне протиріччя з можливостями підтримки екологічної рівноваги в навколишньому середовищі. Статистика доводить, що сільське господарство України – найбільш природомістка галузь, яка використовує 41,6 млн. га сільськогосподарських угідь (68,9 % території України), в тому числі 32,5 млн. Га ріллі (53,8 %), 7, 9 млн. га сінокосів і пасовищ (13,1 %), 0,9 млн. га багаторічних насаджень (1,5 %), [1, с. 4].

Земельні перетворення та незадовільний стан розв'язання соціально-економічних та екологічних проблем на селі, що проходять в досить повільному темпі, який не відповідає сучасним вимогам та потребам, негативно відбиваються на економічному та екологічному розвитку територіальних громад, призводять до поглиблення серйозних проблем у сільськогосподарському землекористуванні, погіршення загальноприйнятої системи стандартів якості життя людей, контролю погіршення привабливості сільських територій для іноземних інвесторів та ін. Для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку сільських територій, в умовах формування цілісної системи їх розвитку, створення умов, поліпшення якості життя населення, підвищення ефективності використання виробничих ресурсів, необхідно активізувати процес децентралізації влади, розмежувати функції та повноваження центральних і місцевих органів влади та місцевого і регіонального самоврядування, визначити заходи з реформування адміністративно-територіального поділу країни з урахуванням інтересів територіальних громад, враховуючи історичні, економічні, демографічні особливості та культурні традиції відповідних територій.

Переорієнтація багатьох вище приведених напрямів на розв'язання заходів щодо розвитку сільських територій активізує гармонізацію державних і місцевих інтересів, вирівнювання відмінностей між містом, селом, зумовить активний розвиток продуктивних сил. Саме такий підхід має за мету дозволити створити підґрунтя для формування ефективного розвитку сільських територій, розвитку сприятливого бізнесового середовища, яке активізуватиме зростання кількості малого і середнього бізнесу на селі, створення привабливого іміджу села [2, с. 51–52].

Рух у бік екологізації сьогодні – світовий тренд. В опублікованому в 2010 році для обговорення документі Європейської комісії «Спільна аграрної політики Європейського союзу до 2020 р.: продукти харчування, природні ресурси і сільські території – майбутні завдання» визначено три мети аграрної політики на 2014–2020 рр.: 1) життєздатне виробництво продовольства; 2) стале використання природних ресурсів та пом'якшення наслідків зміни клімату; 3) збалансований територіальний розвиток. У представленому Європейською Комісією в кінці 2011 р Проекті реформи САП ЄС на період до 2020 р, Серед ключових принципів визначена екологізація з метою досягнення довгострокової продуктивності та збереження екосистеми [3, с. 90].

Проаналізувавши вітчизняну і зарубіжну літературу можна виділити три основні типи економічних механізмів екологізації: перший тип – компенсуючий (м'який, пасивний); другий тип – стимулюючий розвиток екологізбалансованих і природоохоронних виробництв і видів діяльності; третій тип економічного механізму природокористування можна охарактеризувати як жорсткий [4, с. 150–156]. На практиці дані механізми в чистому вигляді не існують. Як правило, відбувається їх синтез. Важливу роль при цьому відіграють конкретні технології, види діяльності, територіальне і зональне розміщення підприємств. Зокрема, для нашої країни в найближчій перспективі ефективним було б поєднання стимулюючого і жорсткого механізмів. Наприклад, стимулювання розвитку органічного сільського господарства в поєднанні з економічними інструментами, властиві жорсткому механізму екологізації через уповільнення техногенного розвитку сільського (мінімізація використання пестицидів, важкої техніки, скорочення оброблюваних площ і т.д.) буде сприяти поліпшенню екологічної ситуації та ослаблення деструктивного впливу антропогенної діяльності на навколишнє середовище [5, с. 160].

Важливим завданням при розробці механізму екологізації сільськогосподарського виробництва є визначення системи цілей, які включають основну мету, істотні і конкретні цілі. Кожному рівню цілей притаманні свої методи. Загальною метою розробки економічного механізму екологізації сільськогосподарського виробництва є забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини на основі екологізації здійснення виробничої діяльності. Основна мета механізму екологізації сільськогосподарського виробництва полягає у створенні умов, за допомогою застосування економічних важелів і стимулів забезпечують узгодження економічних і екологічних інтересів суб'єктів господарювання і суспільства в цілому. У свою чергу, реалізація поставленої мети вимагає розробки системи цілеспрямованих і послідовних заходів на місцевому (локальному), регіональному та загальнодержавному рівнях.

Якщо посилити роль місцевого самоврядування, та «спустити» відповідальність та повноваження, щодо розробки економічного механізму екологізації аграрного виробництва на місця, де є краще розуміння проблем та переваг тої чи іншої території, то підвищиться і його відповідальність перед територіальними органами за дотримання соціальних стандартів кожного громадянина, що і буде фактором становлення високотехнологічної економіки аграрного виробництва, стимулювання інноваційної моделі розвитку.

Список використаних джерел:

1. Державний земельний кадастр України (станом на 1 січня 2014 року) / Державний комітет із земельних ресурсів України. – К., 2014. – 136 с.
2. Лазарева О. В. Новітня траєкторія розвитку сільськогосподарського землекористування в контексті децентралізації / О. В. Лазарева // Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», № 5 (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/5-2017/UKR/lazarieva.pdf>.
3. Попова О. Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014-2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України / О. Л. Попова // Економіка АПК. – 2013. – № 12. – С. 89–96.
4. Бігдан О. В. Теоретико-методологічні основи економічного механізму екологізації аграрного виробництва / О. В. Бігдан, О. В. Ходаківська // Наука в житті сучасного людини: монографія. – 2013. – С. 245–258.
5. Бігдан О. В. Економічний механізм екологізації сільськогосподарського виробництва: теоретичні та методологічні аспекти / О. В. Бігдан // Інноваційна економіка. – 2012. – № 12. – С. 159–162.

К. О. Редкошеєв, магістрант
О. В. Іванюк, к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроєкологічний університету

РОЗВИТОК РЕІНЖИНІРИНГОВИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Інжиніринг являє собою інженерно-консультаційні послуги по створенню підприємств і об'єктів. Він є важливим методом збільшення ефективності вкладеного в об'єкт капіталу. Інжиніринг розглядається як визначена форма експорту послуг (передача даних, технологій, досвіду) із країни виробника в країну замовника й охоплює комплекс робіт із проведення попередніх досліджень, підготовки техніко-економічного обґрунтування, комплексу проектних документів, а також розробку документації по організації виробництва і керуванню, експлуатації устаткування і реалізації готової продукції. Останнім часом на міжнародному ринку з'явився новий вид послуг – послуги реінжиніринга. Реінжиніринг – це інженерно-консультаційні послуги з перебудови системи організації виробничо-торговим і інвестиційним процесами суб'єкта з метою підвищення його конкурентоздатності та фінансової стійкості.

Реінжиніринг як прийому інноваційного менеджменту зачіпає інноваційний процес, спрямований на виробництво нових продуктів і операцій, так і на їх реалізацію, просування, дифузію. Оскільки кінцевою метою реінжинірингу є нововведення (тобто інновації), то реінжиніринг у більш вужькому розумінні є реінжиніринг інновацій.

Американський вчений Майкл Мартин Хаммер, визначав реінжиніринг як «фундаментальне переосмислення і радикальне перепроєктування ділових процесів для досягнення різких, стрибкоподібних покращень у вирішальних, сучасних показниках діяльності компаній, таких як вартість, якість, сервіс і темпи» [1, с. 312]. Розглянемо основні ключові поняття даного визначення:

«Процеси»: Це поняття – найважливіше у визначенні реінжинірингу, адже головною його метою є різке прискорення реакції підприємства на зміни в потребах споживачів за багатократного зниження усіх видів витрат;

«Фундаментальний»: Повинні бути отримані відповіді на найбільш суттєві питання про діяльність підприємства: «Чому ми повинні робити те, що ми робимо?», «Чому ми повинні робити це саме такими способами?». Реінжиніринг спочатку визначає, що підприємство повинно робити, і тільки потім – як робити. Він ігнорує те, що є, і концентрується на тому, що повинно бути;

«Радикальний»: Відкидання всіх існуючих структур і процедур втілення нових способів виконання робіт;

«Різкий»: Реінжиніринг не застосовується у випадках, коли планується підвищення ефективності діяльності на 10-100%. Його застосування доцільно для різкого підвищення показників діяльності на 500-1000% шляхом заміни старих методів управління новими.

Реінжиніринг застосовується у трьох основних випадках:

- в умовах, коли фірма знаходиться у стані глибокої кризи (високий рівень витрат, низький попит на продукцію фірми тощо). В Україні така ситуація характерна для підприємств традиційних галузей – машинобудування, текстильної, аграрної;

- в умовах, коли поточний стан фірми може бути визначено задовільним, однак прогнози її діяльності є несприятливими. Фірма стикається з несприятливими для себе тенденціями в сфері конкурентоспроможності, дохідності, рівня попиту та ін. Така ситуація характерна для багатьох українських банків, фінансових компаній, комерційних організацій. Тут фірма реагує на негативні зміни обставин, поки вони не набули ще фатального для неї характеру;

- реалізацією можливостей реінжинірингу займаються успішні і агресивні організації. Застосування реінжинірингу в цій ситуації є найкращим варіантом ведення бізнесу [2, с. 247].

Щодо українських підприємств, то у даній економічній ситуації, для них властивий кризовий реінжиніринг, оскільки більшість підприємств в державі знаходяться у стані довготривалої кризи та коливаються між «життям» та «смертю» компанії. Для вітчизняних підприємців реінжиніринг бізнес-процесів може стати чудовим шансом виходу на новий рівень бізнес-відносин, чинником підвищення конкурентоспроможності фірми та можливістю виходу її на світові ринки.

Під час проведення реінжинірингу бізнес-процесів, підприємство цікавить не статичний, а динамічний результат. Це ми можемо зрозуміти, якщо розглянемо основні відмінності реінжинірингу та процесу постійного шляху оптимізації бізнес-процесів. Як можна побачити з таблиці 1, реінжиніринг – це фундаментальне переосмислення бізнес-процесів, що застосовується за необхідності радикальних змін і передбачає створення цілком нових, більш ефективних бізнес-процесів на підприємстві з метою досягнення істотного поліпшення якості функціонування організації. Однак, не всі підприємства можуть дозволити собі реінжиніринг, оскільки є нестача кваліфікованих спеціалістів з реінжинірингу, опір працівників змінам, нестача коштів тощо [3, с. 406].

Таблиця 1

Відмінності між реінжинірингом та оптимізацією бізнес-процесів

<i>Параметри</i>	<i>Поступова оптимізація</i>	<i>Реінжиніринг</i>
Рівень змін	Нарощуваний	Радикальний
Початкова точка	Існуючий процес	«Чистий лист»
Частота змін	Безперервно/одноразово	Одноразово
Необхідний час	Короткий	Довгий
Напрямок	Знизу вгору	Зверху вниз
Охоплення	Вузьке, на рівні функцій	Широке, міжфункціональне
Ризик	Помірний	Високий
Основне середовище	Статистичне управління	Інформаційні технології
Тип змін	Культурний	Культурний/Структурний

Отже, проаналізувавши таке поняття, як реінжиніринг, можемо зробити висновки, що він застосовується майже у всіх сферах бізнесу, оскільки його використання в управлінні підприємством сприяє не тільки підвищенню економічної ефективності, а й визначається всебічним використанням людського фактору, масштабним застосуванням новітніх технологій та розробок, вирішенням складних комплексних проблем. В Україні застосування реінжинірингу бізнес-процесів може суттєво покращити ринкову діяльність, ліквідувати кризові явища. Якщо врахувати специфіку української економіки, стратегічним завданням підприємств є провадження комплексної програми реінжинірингу, що включає якісне вдосконалення основних бізнес-процесів з одночасним застосуванням новітніх інформаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Апопій В.В. Організація і технологія надання послуг: навч. посіб. / В.В. Апопій, І.І. Олексин, Н.О. Шутовська, Т.В. Футало за ред. В.В.Апопія. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 312 с. (Альма-матер).
2. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навч. посібник для студ. вузів / Г.М. Дроздова. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 247 с.
3. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / В.В.Козик, Л.А.Панкова, Н. Б. Даниленко. – К.: Знання, 2008. – 406 с.

И. Н. Русак, к.э.н., доцент,
Белорусский государственный экономический университет

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Республика Беларусь является страной, характеризующейся развитой системой сельского хозяйства. Существующее административно-территориальное деление не менялось с периода нахождения в составе Советского союза. Количество районов за период 2001-2017 годы не изменилось и составило: в целом по Республике Беларусь -118; в Брестской области – 16; Витебской – 21; Гомельской – 21; Гродненской – 17; Минской – 22; Могилевской – 21 [1].

Важное значение в проводимой региональной политике занимает политика поддержки развития села. На сегодняшний день в стране насчитывается 23174 сельских населенных пункта (табл. 1).

Таблица 1

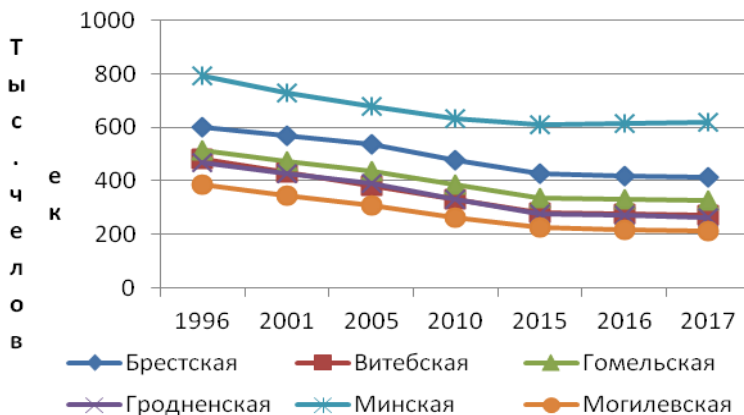
Административно-территориальное деление Республики Беларусь

Область / регион	Города		Поселки городского типа		Сельские Советы		Сельские населенные пункты		
	2001	2017	2001	2017	2001	2017	2001	2017	Откл (-), ед.
Брестская	20	21	9	8	230	195	2179	2158	21
Витебская	19	19	28	24	248	193	6586	6249	337
Гомельская	17	18	18	15	278	242	2611	2273	338
Гродненская	14	15	19	16	195	162	4383	4308	75
Минская	24	24	19	18	308	217	5237	5201	36
Могилевская	14	15	11	8	198	155	3154	2 985	169
Республика Беларусь	109	113	104	89	1457	1 164	24150	23174	976

Источник: собственная разработка на основе данных Национального статистического комитета.

В Республике Беларусь политика устойчивого развития сельского хозяйства и сельских территорий в настоящее время формируется в соответствии с основными положениями подпрограммы «Развитие электроэнергетики и газификации села» Государственной программы «Комфортное жилье и благоприятная среда» на 2016 -2020 годы, Государственной программы по преодолению последствий катастрофы на Чернобыльской АЭС на 2011 – 2015 годы и на период до 2020 года; Государственной программы развития аграрного бизнеса в Республике Беларусь на 2016–2020 годы и некоторых других госпрограмм.

В последние годы правительство приступило к работе над развитием сельских территорий. Данная работа является реакцией на ярко выраженные процессы урбанизации и миграции населения в крупные города, областные центры и столицу, а также проводимую политику замедления темпов уменьшения численности населения в сельской местности (рис. 1, рис. 2).

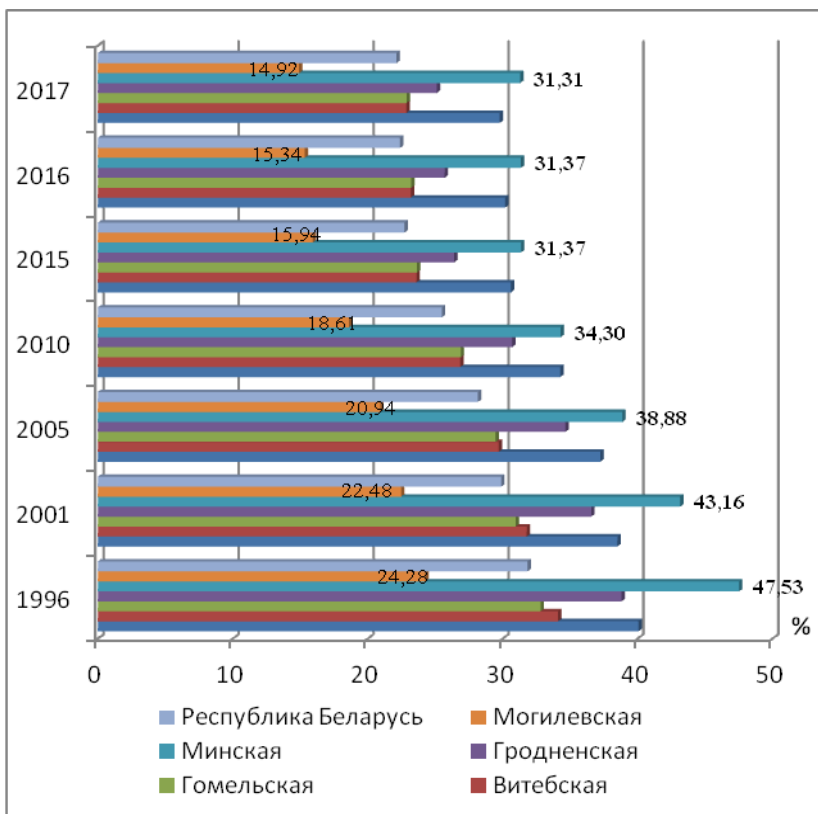
Рис. 1. Численность сельского населения по областям (на начало года; тысяч человек)

Источник: собственная разработка на основе данных Национального статистического комитета

В целях повышения благосостояния сельского населения, эффективной работы агропромышленного комплекса, государственными органами местного управления и самоуправления обеспечиваются условия беспрепятственного функционирования, благоприятствования мотивированному развитию юридических лиц различных форм собственности и организационно-правового устройства, их размера и специализации [2]. Важное значение приобретает политика развития социальной инфраструктуры в сельской местности. В качестве основных мероприятий по развитию социальной инфраструктуры в сельской местности, которая направлена на развитие агрогородков, зон их влияния, деревень и сел можно выделить: обеспечение занятости населения; развитие системы социального обслуживания; строительство жилья; обеспечение безопасности жизнедеятельности; предоставление коммунальных услуг; развитие электроэнергетики и газификации; развитие связи и информатизации; совершенствование сети автомобильных дорог общего пользования; развитие образования;

развитие здравоохранения; развитие культуры; развитие физической культуры, спорта и туризма; развитие бытового обслуживания; развитие розничной торговли и общественного питания; юридическое обслуживание населения [2].

Рис. 2. Доля численности сельского населения в общей численности населения, %

Источник: собственная разработка на основе данных Национального статистического комитета (на гистограмме отражены подписи данных по Минской и Могилевской областям).

Помимо этого получили распространение и государственно-частные механизмы развития сельских территорий. На территории Республики Беларусь действует ряд некоммерческих организаций и фондов, направленных на развитие сельских территорий: Международный фонд развития сельских территорий; Фонд «Новая Евразия»; проекты Международной

технической помощи и ряд других. К примеру, благодаря реализации проекта Фонда «Новая Евразия», на территории Республики Беларусь созданы ресурсные центры, которые могут в последующем превратиться в так называемые «точки роста» сельских территорий (табл. 2).

Таблица 2

Ресурсные центры и их территории

№ п/п	Территориальное положение Ресурсного центра
1	Территория Кривосельского сельского совета Вилейского района Минской области
2	Территория Мотольского сельского совета Ивановского района Брестской области
3	Территория Деревновского сельского совета Слонимского района Гродненской области
4	Территория Воложинского и Першайского сельских советов Воложинского района Минской области
5	Территория Чемерисского сельского совета Брагинского района Гомельской области
6	Территория Споровского сельского совета Берёзовского района Брестской области
7	Территория Кревского и Залесского сельских советов Сморгонского района Гродненской области
8	Территория Желудокского и Орлевского сельских советов Щучинского района Гродненской области
9	Территория Видомлянского сельского совета Каменецкого района Брестской области и Чернавчицкого сельского совета Брестского района
10	Территория Ходосовского сельского совета Мстиславского района Могилевской области
11	Территория Судковского и Борисовщанского сельских советов Хойникского района Гомельской области
12	Территория Бабиничского и Мазоловского сельских советов Витебского района Витебской области

Источник: собственная разработка на основе [3].

В качестве перспектив развития сельских территорий в Республике Беларусь можно выделить:

- индивидуальный подход к развитию каждой территории (разработка стратегий устойчивого развития);
- создание рабочих мест в сельской местности в рамках проводимой государственной политики развития сельских территорий;
- увеличение количества негосударственных организаций;
- привлечение международных грантов на развитие сельских территорий;

- активное развитие транспортной, информационно-коммуникационной инфраструктуры в сельской местности;
- стимулирование роста оплаты труда в сельской местности, в том числе закрепление основных положений в нормативно-правовых документах Республики Беларусь и другие.

Развитие сельских территорий в Республике Беларусь позволит в дальнейшем не только обеспечить продовольственную безопасность страны, но и повысит уровень социально-экономического развития районов, областей, позволит создать бренд Беларуси, который выведет нашу страну на конкурентоспособную позицию на мировом рынке.

Список использованных источников:

1. Официальный сайт Национального статистического комитета Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Минск, 2017. – Режим доступа: <http://belstat.gov.by>. – Дата доступа: 12.07.2017
2. О государственной программе устойчивого развития села на 2011–2015 годы: Указ Президента Респ. Беларусь, 01 авг. 2011 г., № 342 // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.
3. Официальный сайт Фонда Новая Евразия. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eurasia.by/>. – Дата доступа: 21.11.2017.

А. П. Сава, к.е.н., старший науковий співробітник,
докторант
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Важливим етапом наукового дослідження розвитку сільських територій є проведення оцінки їх соціально-економічного стану.

Для створення інформаційної бази такої оцінки необхідним є використання множини систематизованих показників, що визначають і надають можливість оцінити, моделювати, прогнозувати соціально-економічний розвиток окремої сільської території або їх сукупності в межах адміністративного району, регіону чи держави загалом.

Необхідно відзначити, що при значній увазі науковців до даної проблеми, досі недостатньо опрацьовані методики оцінки рівня соціально-економічного розвитку сільських територій. Деякі дослідники обмежуються аналізом просторової асиметрії в територіальному розрізі розвитку і розміщення сільськогосподарського виробництва. Сильною стороною даної методики є широкий спектр показників, що характеризують стан сільського господарства. Однак, на нашу думку, оцінювати стан і перспективи розвитку сільських територій лише за результати в аграрній сфері багато в чому не є доречним. По-перше, сільськогосподарське виробництво хоч і є традиційною діяльністю для цієї місцевості, але не визначальним за економічними оцінками. По-друге, сільську територію у межах адміністративного устрою України становлять понад 90 відсотків, на якій розміщують суб'єкти господарювання різних галузей. Тому оцінювати необхідно загальне підприємництво. По-третє, оцінка розвитку сільських територій потребує комплексного дослідження за усіма складовими: економічної, соціальної та екологічної.

Застосування існуючих методик для аналізу і оцінки рівня соціально-економічного розвитку сільських територій України обмежується структурою інформації офіційної статистики, яка не надає деякі дані в необхідному розрізі. Доцільно розрізняти оцінку рівня соціально-економічного розвитку сільських територій як результуючого показника і оцінку її потенціалу для досягнення стратегічних цілей управління як вихідного показника. Такий поділ може здатися дещо несподіваним, однак, відокремлюючи поточні результати від накопиченого базису, він дозволяє оцінити ефективність використання наявного ресурсного потенціалу, охарактеризувати якість роботи органів державної і місцевої влади та обґрунтувати перспективи розвитку територіальних утворень [1, с. 7–8]. Важливим у цьому процесі є і те, що показники повинні надавати

можливість не тільки «горизонтального» порівняння (між регіонами, адміністративними районами), а й розгляду складових більш нижчого рівня (проводити «вертикальний» аналіз). Безумовно, перелік обраних показників може, а за окремими напрямками аналізу навіть повинен змінюватися, проте їх кількісний та якісний склад повинен визначатися законодавчими межами і методологічними підходами, тобто вони повинні бути доступні для усіх рівнів управління та їх отримання повинно базуватися на єдиній методиці обчислення.

Загалом при побудові системи оцінювання розвитку сільських територій, на нашу думку, необхідно врахувати декілька вимог та завдання, які ставляться перед нею:

1) включати офіційну, науково обґрунтовану та придатну для розрахунків сукупність показників, які максимально характеризують комплексний стан сільських територій за трьома складовими сталого розвитку (економічній, соціальній та екологічній);

2) підбір індикаторів та обчислення показників повинно базуватися на єдиному методологічному підході та враховувати загальні вимоги до отриманої інформації (достовірність, адекватність, репрезентативність, співвідносність, вичерпність, доступність);

3) забезпечувати можливість порівняння аналогічних показників на різних рівнях управління сільськими територіями, тобто їх застосування повинне мати значимість для «вертикального» і «горизонтального» аналізу;

4) кожен показник певного індикатора оцінювання повинні мати конкретну управлінську цінність та економічну значимість для розрахунку, а також розрізнення показників-стимуляторів і показників-дестимуляторів;

5) забезпечувати мінімальні затрати зі збору, обробки інформації і базуватися на офіційних та підтверджених її джерелах (Державної служби статистики України, Державної фіскальної служби України);

6) вихідна інформація має впорядковуватися у вигляді матриці, рядками якої є набір показників, які характеризують різні аспекти розвитку сільських територій, а стовпці – значення окремих показників, в тому числі за всіма одиницями досліджуваної сукупності, що забезпечуватиме достатність статичної і динамічної варіації.

Виходячи із наведених вимог ми побудували схему методологічних підходів до оцінки розвитку сільських територій (рис. 1). Для створення адекватної бази для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення розвитку сільських територій пропонується застосувати економічну модель, що ґрунтується на методичному інструментарії теорії нечітких множин [2]. Основна ідея полягає у тому, що на основі нечітких множин, тобто різних за кількісним і якісним виміром показників, можливо

побудувати модель ефективного управління функціонуванням сільської території на основі єдиного комплексного показника.

Рис. 1. Методичні підходи до оцінки розвитку сільських територій

Джерело: розроблено автором.

Відповідно пропонується наступний алгоритм структуризації математичної моделі ефективності функціонування сільської території з визначенням параметрів (критеріїв) у вигляді нечітких множин.

Нехай G – лінгвістична змінна, що визначає рівень розвитку сільської території. Зазначимо, що значення змінної G залежить від економічних, соціальних та екологічних факторів. Цю залежність можна описати наступною формулою:

$$G = f(X, Y, Z), \quad (1)$$

де X – сукупність економічних факторів;

Y – сукупність соціальних факторів;

Z – сукупність екологічних факторів.

Зазначені фактори у запропонованому алгоритмі оцінки стану і розвитку сільських територій відповідають трьом блокам критеріїв відбору найбільш вагомих індикаторів і доцільних показників наукового дослідження із заданої тематики. Загалом розглянута система методів, індикаторів та показників оцінки стану сільських територій має інтегральний характер та наступну форму (рис. 2).

Рис. 2. Схема інтегральної оцінки розвитку сільських територій
Джерело: розроблено автором.

Економічний блок оцінки ми пропонуємо розглядати за наступною системою індикаторів, кожному із яких відповідає сукупність показників:

1. Рівень ресурсного забезпечення (X_1).
2. Рівень економічного розвитку (X_2).
3. Рівень інвестиційної привабливості (X_3).
4. Рівень підприємницької активності (X_4).

Соціальний блок оцінки ми пропонуємо розглядати за наступною системою індикаторів, кожному із яких відповідає сукупність показників:

1. Рівень демографічної ситуації (Y_1).
2. Рівень освіти (Y_2).
3. Рівень зайнятості (Y_3).

4. Рівень розвитку інфраструктури (Y_4).

5. Рівень якості життя (Y_5).

Екологічний блок оцінки ми пропонуємо розглядати за наступною системою індикаторів, кожному із яких відповідає сукупність показників:

1. Рівень стану земельних ресурсів (Z_1).

2. Рівень стану водних ресурсів (Z_2).

3. Рівень стану атмосферного повітря (Z_3).

Підсумовуючи результати, нагадаємо, що основним завданням комплексної оцінки розвитку сільських територій є виявлення та доведення сталого взаємозв'язку між темпами економічного зростання, рівнем розвитку соціуму та належним станом природокористування. Тому подальше дослідження полягає у емпіричному доказі. Це потребує застосування адекватного методичного забезпечення на усіх рівнях управління, за допомогою якого можна проаналізувати процеси, що відбуваються, та надати об'єктивну узагальнюючу оцінку економіко-соціально-екологічній системі.

Список використаних джерел:

1. Ксьонжик І. В. Методологічні засади впливу рівня інфраструктурного забезпечення на динаміку соціально-економічного розвитку сільських територій / І. В. Ксьонжик // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні: Причорноморська регіональна наук.–практ. конф. професорсько-викладацького складу, 23-25 квітня 2014 р. – Миколаїв: МНАУ, 2014. – С. 7-8.

2. Ротштейн О. П. Діагностика на базі нечітких відношень в умовах невизначеності / О. П. Ротштейн, Г. Б. Ракитянська. – Вінниця: Універсум, 2006. – 276 с.

3. Сава А.П. Обґрунтування процедурних особливостей методології оцінки розвитку сільських територій / А.П. Сава // Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. Ч.2. Технічні науки. Економічні науки. – Випуск 26, 2017. – С.204–215.

Г. В. Семенець, аспірант*
Житомирський національний агроекологічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Сучасна модель господарювання територіальних громад вимагає нових управлінських підходів до процесу стратегічного планування майбутнього розвитку та стратегічної моделі управління загалом. Загальна мета розвитку населених пунктів полягає в покращенні соціально-економічних та екологічних умов урбанізованих територій, умов проживання та праці всіх їх мешканців. Такі зміни повинні ґрунтуватися на залученні нових, додаткових фінансових ресурсів з різноманітних джерел, прискоренні передачі та застосування досвіду та технологій, децентралізації повноважень, зміцненні місцевого потенціалу та партнерства державного й приватного секторів, а також громад в інтересах вдосконалення інфраструктури і соціальних послуг та забезпечення екологічно раціонального управління ними, широкій участі в процесі прийняття управлінських рішень громадських груп та організацій.

У вітчизняній науці державне управління чимало праць присвячено вивченню питань становлення та розвитку територіальної громади, проблемам організації та діяльності цього інституту в державі. Так, зазначені питання поставали предметом дослідження в наукових працях ряду вітчизняних вчених, таких як М. Баймуратов, О. Батанов, В. Кампо, В. Кравченко, М. Орзіх, В. Погорілко, Ю. Тихоміров, О. Фрицький та ін.

Метою статті є визначення питання взаємодії органів влади різних ланок щодо процесу децентралізації на рівні територіальної громади та шляхи її подальшого розвитку. Виклад основного матеріалу дослідження функціонально-цільова активність, що є змістовним аспектом поняття громади, може бути дослідженою лише при застосуванні публічно-правового підходу. Він тісно пов'язаний з вже зазначеними підходами. Застосування публічно-правового підходу дозволяє встановити місце і роль територіальної громади в системі місцевого самоврядування й організації публічної влади в цілому та вимагає розмежування її з іншими суб'єктами місцевого самоврядування.

Територіальні громади виступають самостійним джерелом публічної недержавної (муніципальної) влади, і ця ідея покладена в основу усієї моделі місцевого самоврядування, що реалізується в Україні. Публічна влада територіальної громади, обмежуючись територією певного населеного пункту, поширюється на всіх осіб, що перебувають на цій

---

* Науковий керівник – к.е.н., професор В. П. Якобчук

території. Вона спрямовується на вирішення питань місцевого значення і реалізується територіальною громадою безпосередньо, а також через створені нею органи місцевого самоврядування на основі власної самостійної та достатньої матеріально-фінансової бази.

Процесом реалізації належної громаді влади виступає специфічна форма управління, яка має характер самоврядування, тобто такого управління, суб'єкти і об'єкти якого співпадають. Самоврядна діяльність територіальної громади характеризується наявністю та власним змістом таких її елементів, як цілі, завдання, функції, компетенція, форми діяльності. Філософські та загальносоціальні основи теорії управління дають підстави визначити особливість територіальної громади – суб'єкта управління як такого, що, з одного боку, здійснює самодіяльність, саморегулювання та самоорганізацію, а з другого – перебуває у сфері упорядковуючого впливу з боку держави, виступаючи об'єктом зовнішнього стосовно нього управління. Ця особливість втілюється у підзаконному характері діяльності територіальної громади – вона реалізує своє право на здійснення місцевого самоврядування лише в межах Конституції та законів України.

Дублювання повноважень між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування на сьогоднішній день є однією з найважливіших проблем, що потребує якнайшвидшого вирішення. Вже декілька років в Україні йде розмова про необхідність чіткого розподілу повноважень, компетенції та відповідальності між вищевказаними органами, але реальних кроків поки ще немає. Для забезпечення якісного виконання органами місцевого самоврядування їх завдань необхідно надати їм відповідні повноваження. На сьогодні органи місцевого самоврядування не мають достатніх повноважень для повноцінної діяльності на своїй території. Тут мається на увазі спроможність самостійного прийняття рішень, їх реалізація, а також пошук необхідних ресурсів. У Європейській Хартії місцевого самоврядування це підкреслюється особливо. У ст. 4 п. 3 говориться про те, що здійснення державних повноважень, як прав людини, повинно покладатися на органи влади, найбільш близькі до громадян. Децентралізація владних повноважень (передача частки повноважень органів центральної влади на регіональний та місцевий рівень) є найкращим засобом забезпечення ефективного державного управління та якісного надання послуг населенню. Для цього є свої причини.

По-перше, децентралізація повноважень дає можливість більшої гнучкості системи управління, більш швидкого реагування на зміни та врахування їх.

По-друге, послуги населенню мають надаватися саме тими органами влади, що найбільш наближені до нього.

По-третє, це сприяє більшому залученню населення до процесів управління та до процесу створення й надання послуг, до процесів прийняття управлінських рішень в цілому.

За останні декілька років було розроблено та прийнято низьку документів, що визначали як необхідність здійснення децентралізації, так і шляхи її досягнення. Так, у Концепції державної регіональної політики, що затверджена Указом Президента України від 25 травня 2001 р. № 341/2001, значна увага приділяється питанням децентралізації та деконцентрації повноважень центральних органів виконавчої влади й наданню більш широких повноважень органам місцевого самоврядування. Зазначається, що «оптимізація територіальної організації державної влади та місцевого самоврядування має забезпечити підвищення ефективності управління процесами розвитку регіонів шляхом удосконалення розподілу повноважень та функцій між територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування з метою уникнення дублювання, спрощення системи управління, її фінансового забезпечення та економії бюджетних коштів». У Програмі державної підтримки розвитку місцевого самоврядування в Україні, що затверджена Указом Президента України від 30 серпня 2001 р. № 749/2001 також окремо підкреслюється необхідність розмежування сфер відповідальності та компетенції органів державної влади та органів місцевого самоврядування в сфері надання державних і громадських послуг.

Одним із завдань адміністративної реформи в Україні має бути сприяння становленню та розвитку місцевого самоврядування на основі його чіткого функціонального розмежування з повноваженнями виконавчої влади. У межах адміністративної реформи розглядається питання децентралізації управління.

Необхідність децентралізації державної влади зумовлена тим, що вона не може бути досить ефективною, здійснюючись з центру. Сучасна ситуація в Україні дозволяє зробити висновок щодо необхідності введення додаткових повноважень територіальним громадам.

В Україні ще досі мають місце ситуації, коли економічно вигідні та опрацьовані регіональні проекти не одержують схвалення та дозволу на реалізацію у вищих інстанціях, незважаючи на те, що саме на місцевому рівні набагато краще видно як самі проблеми, так і оптимальні шляхи їх розв'язання. На сьогоднішній день вкрай важливо надати органам місцевого самоврядування більшу самостійність, але діяти вони повинні в рамках закону і нести відповідальність за свою діяльність. Це особливо підкреслюється в Європейській Хартії про місцеве самоврядування: «...під місцевим самоврядуванням розуміється право та дійсна спроможність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину

державних справ та керувати нею, діючи в рамках закону під свою відповідальність та в інтересах місцевого самоврядування...». У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» в ст. 79 «Про дострокове припинення повноважень...» не оговорюється можливість їх припинення як у разі невиконання, так і недостатнього виконання, а також за бездіяльність. Цей факт не може не відбиватися на якості роботи цих органів та структур, а також їх посадових осіб.

На погляд деяких учених, зокрема М. Баймуратова та О. Батанова, важливе значення має відігравати класифікація функцій територіальних громад відповідно до статусу адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких здійснюють місцеве самоврядування певні локальні колективи. Відповідно до цього можна виділити функції територіальних громад сіл і селищ, функції територіальних громад міст (районного підпорядкування) і територіальних громад районів у містах (де вони створюються), а також функції територіальних громад міст обласного підпорядкування, міст Києва та Севастополя.

Нажаль, подібний поділ і групування функцій територіальних громад майже не відображений у спеціальній літературі. Складність проблеми щодо класифікації за даними критеріями полягає в тому, що комплекс функцій, які виконують «різномірні» територіальні громади, за своєю природою не розрізняється між собою, оскільки спрямовані на вирішення однакових питань – питань місцевого значення. Тобто, за своєю сутністю, за об'єктами управлінського впливу вони тотожні. Проте, на думку авторів, чітке розмежування функцій територіальних громад, згідно з поділом території України на

адміністративно-територіальні одиниці, відповідно до якого будується система державних органів і система місцевого самоврядування, стане на перешкоді втручання місцевих органів державної виконавчої влади та органів територіальних громад, що функціонують на вищих «поверхах» адміністративно-територіального устрою, у справи територіальної громади, яка функціонує на нижчому рівні адміністративно-територіального поділу, сприятиме цивілізованому співробітництву територіальних громад з іншими суб'єктами місцевої влади відповідності до принципів місцевого самоврядування [1–9].

Таким чином, територіальні громади, реалізуючи право на місцеве самоврядування, здійснюють велике коло функцій технологічного характеру, що сприятиме ефективнішому вирішенню питань місцевого значення, які постають перед жителями певних територій.

Характеристика основних напрямів і видів муніципальної діяльності жителів відповідних територій дозволяє дійти висновку, що комплекс функцій їхніх локальних колективів і спільнот утворює певну систему, елементи якої (окремі функції) спрямовані на вирішення окремих завдань

місцевого значення, а в цілому вона (система функцій) має на меті здійснення територіальними громадами права на місцеве самоврядування.

Критеріями виділення окремих функцій територіальних громад, їх класифікації і систематизації є об'єктивний характер комплексу завдань, вирішити які прагне місцеве самоврядування і предметна характеристика діяльності територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування. Наскільки багатогранні й різнопланові завдання, що постають перед місцевим самоврядуванням, настільки різноманітні за змістом і напрямом діяльності територіальних громад, тобто їх функції. Діапазон функцій, здійснюваних територіальними громадами, дуже широкий. Систему цих функцій складають функції як аналогічні функціям держави, так і ті, що властиві виключно або переважно суб'єктам місцевого самоврядування.

Відповідні засади повноважень закладені у ст. 19 Конституції України, згідно з якою органи місцевого самоврядування та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України, а також у ст. 71 Закону про місцеве самоврядування України, згідно з яким, територіальні громади, органи та посадові особи місцевого самоврядування самостійно реалізують надані їм повноваження. Однак з метою ефективного розподілу праці по реалізації повноважень самоврядування, Конституція України застосовує принцип «безпосередньо» і «через».

Стосовно цього принципу ч. 3 ст. 140 Конституції і п. 2 ст. 2 Закону про місцеве самоврядування передбачають три рівні асоціацій, органів і посадових осіб, які здійснюють місцеве самоврядування, а саме: територіальні громади базового рівня, які здійснюють надані їм повноваження безпосередньо; ради базового рівня та їх виконавчі органи, через які реалізуються повноваження самоврядування, і районні обласні ради (регіональний рівень самоврядування), які представляють інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Деталізуються та конкретизуються повноваження місцевого самоврядування в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», в галузевому законодавстві та в інших правових актах.

У сучасних дослідженнях з адміністративного права децентралізацію визначено як такий спосіб організації публічної влади в державі, за якого адміністративно-територіальні одиниці або інші територіальні утворення мають право самостійно вирішувати питання місцевого значення і реалізувати власні завдання у межах, встановлених законодавством та під відповідальність уповноважених органів і посадових осіб, а втручання у їх діяльність може відбуватись винятково з метою нагляду за законністю в передбачених законом випадках і відповідних формах.

Отже, особливістю таких визначень є новий підхід до розподілу і реалізації владних й інших адміністративних функцій, що передбачає відхід від ієрархічної системи управління й організації влади, високий рівень самостійності низки суб'єктів з одночасним обмеженням сфери нагляду та контролю за їх діяльністю. За децентралізованої моделі організації влади орган вищого рівня не може втручатися в діяльність органу нижчого рівня, не може здійснювати щодо нього управлінської діяльності та видавати накази чи розпорядження. Межі самоврядування органів, що виконують завдання на засадах децентралізації публічної адміністрації, визначаються заходами нагляду. При цьому нагляд і контроль застосовують винятково у випадках та у спосіб, передбачені законом.

Специфічною формою децентралізації адміністративних функцій є делегування повноважень – наділення тимчасовими повноваженнями конкретних суб'єктів щодо прийняття рішень із чітко визначених питань у справах, що належать до компетенції уповноважуючого органу. При децентралізації влади делегування повноважень є конкретизованою системою виконання повноважень та відповідно реалізації публічних функцій на чітко окреслений термін і з вказівкою на конкретного виконавця відповідного завдання. Метод делегування повноважень може бути реалізовано на різних рівнях адміністрації, а також всередині конкретного органу (від керівника – підлеглому). Делегування повноважень сприяє посиленню відповідальності, самостійності, підвищенню рівня кваліфікації, а також може застосовуватись адміністрацією як тимчасовий захід з експериментальною метою – перед децентралізацією певної функції на необмежений термін згідно із законодавством.

Отже, перевагами та позитивними наслідками децентралізації є:

- час і місце прийняття рішення, що відповідають очікуванням з боку громадськості (особи, колективу, громади тощо);

- реалізація рішення відбувається за участі суб'єкта прийняття рішення або під його відповідальність;

- завдяки оптимальній структурі управління спрощується система і процедура прийняття рішення;

- прозорість і відкритість процедур прийняття рішення та процесу його реалізації, що призводить до підвищення ефективності адміністративної діяльності, виявлення помилок, джерел їх походження ;

- період часу для надходження інформації з рівня виконавця на рівень прийняття рішення і навпаки ;

- підвищення свідомості та загострення почуття відповідальності за здійснені заходи і прийняті рішення. Посадова особа в децентралізованій системі перестає бути безособовим елементом у незрозумілому їй апараті;

зміцнення інноваційного потенціалу при прийнятті владних рішень;
мінімізація бюрократизму;

зручність та відчуття безпеки і комфорту для фізичних і юридичних осіб;

взаємовідносини між особою та адміністрацією набувають ознак партнерства і породжують відчуття «спільної справи» в обох сторін;

звільнення керівництва від поточних справ, що посилює можливість зосередження керівної ланки на справах стратегічного значення, тощо;

гнучкість процесу виконання відповідних функцій, що дозволяє швидше пристосовуватися до зовнішніх чи внутрішніх змін;

підвищення ініціативності працівників нижчого рівня, більш повне та ефективне використання людського потенціалу, підвищення мотивації праці;

об'єктивна оцінка результатів прийнятих реалізованих рішень;

потенційна гнучкість щодо їх покращання, вдосконалення, виправлення помилок тощо;

територіальна децентралізація передбачає наближеність до споживача публічних послуг тощо.

Список використаних джерел:

1. Баймуратов М. О. Місцеве самоврядування як загальний спадок людської цивілізації та феномен сучасного світового конституціоналізму / М. О. Баймуратов // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 4–5. – С. 38–47.
2. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії і практики: монографія / О. В. Батанов; відп. ред. М. О. Баймуратов; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Юрид. думка, 2010. – 656 с.
3. Батанов О. В. Функції територіальних громад як суб'єктів місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Батанов Олександр Васильович; Нац. акад. наук України Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2000. – 20 с.
4. Григор'єв В. А. Публічність і самостійність самоврядної (муніципальної) влади [Електронний ресурс] / В. А. Григор'єв. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/228-konst-pravo/3496-2010-01-22-22-17-1.html>.
5. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін.; Центр політико-правових реформ. – К.: Москаленко О. М., 2012. – 212 с.
6. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навч. посіб. / Укр. асоц. місцевих та регіональних влад; [підгот. та ред. Д. Сах, М. По-

лонський; розробив В. Негода та ін.]. – [2-е вид.]. – К.: ПРООН. Муніцип. прогр. врядування та сталого розвитку, 2006. – 256 с.

7. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах: зб. наук.-аналіт. та навч.-метод. матеріалів, норм.-прав. акт. з питань впровадження доброго врядування на місц. рівні / М-во регіон, розвитку та будівництва України; В. С. Куйбіда, В. В. Толкованов. – К. : Крамар, 2010. – 258 с.

8. Конституція України [Електронний ресурс]: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/normativno-pravovi-akti-z-pitan-kpr/konstitutsiya-ukraini/>

9. Толкованов В. В. Розвиток місцевого самоврядування в Україні в контексті реалізації політики європейської інтеграції / В. В. Толкованов // Наукові праці: наук.-метод. журн. – Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Вип. 169, т. 181. – С. 7–12. – (Серія «Державне управління»).

О. В. Скидан, д.е.н., професор,
О. Г. Булуй, к.е.н., доцент,
І. В. Мартинчук, к.е.н.,
М. Ф. Плотнікова, к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроєкологічний університет

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Народ як єдине джерело влади в Україні має безумовне й пріоритетне право на її безпосереднє здійснення. Це право природне. Саме тому в частині 1 ст. 21 Загальної декларації прав людини встановлено, що кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників. Здійснення влади народом визначається в Конституції України як народне волевиявлення. За змістом воно може стосуватися будь-яких аспектів життя народу: політичного, економічного, соціального, культурного тощо. Щоб безпосереднє народовладдя відповідало інтересам народу, було справжнім волевиявленням, воно має здійснюватися в певних правових формах, які попередньо визначаються й закріплюються Конституцією України та окремими законами України.

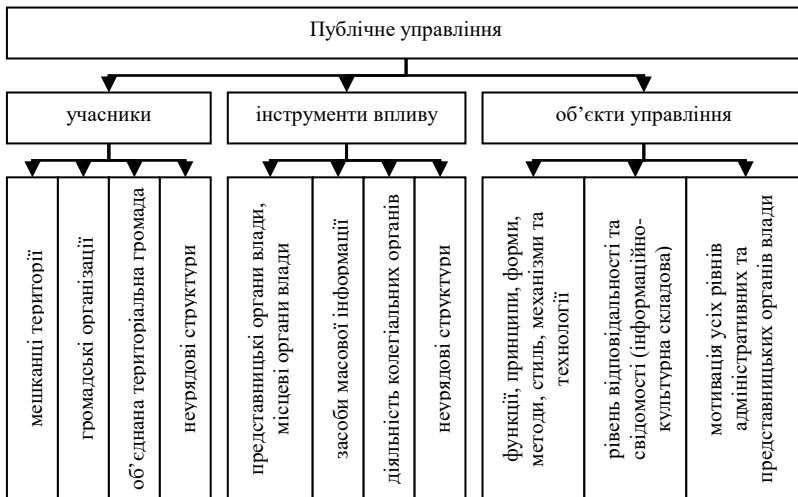
У ст. 69 Конституції України проголошується, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум (конституційне право зараховує їх до основних форм реалізації безпосереднього народовладдя) та інші форми безпосередньої демократії. До інших форм прямого народовладдя належать народні обговорення, плебісцити, відкликання депутатів, загальні збори населення. Пряме народовладдя, пряма демократія – це система форм безпосереднього вільного волевиявлення народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні шляхом прямої його участі у встановленні представницьких органів державної влади, органів місцевого самоврядування і безпосередньому прийнятті владних рішень, передбачених Конституцією України та законами України. Як бачимо, теоретична частина (законодавче поле) системи народного волевиявлення вибудована доволі ґрунтовно і якісно. Права і свободи виписані в законодавчих актах теоретично дають можливість людині вирішити усі сторони своєї життєдіяльності. Але, як ми уже наголошували, це лише в теорії. Хто вирішував свої життєві проблемні питання у владних коридорах, той знає, що там існує такий майстерний бюрократичний «футбол», який витримує до кінця не кожен громадянин України. І проблема складається в більшій мірі не в слабкій кваліфікаційній підготовці працівників тієї чи іншої установи державних органів влади, а в недостатньому морально-етичному рівні виховання цих працівників. В супереч конституційній постановці питання, що працівники

органів державної влади це «слуги народу», ми маємо в більшості випадків картину майже діаметрально протилежну, начебто люди приходять до органів державної влади просити «милостиню» особисто з карманів працівників цих установ. І ходять люди по владних коридорах розшукуючи свої листи і звернення та відповіді на них, витрачаючи на це свій час і кошти. Прикладом відсутності прозорого підходу є досвід 20 сімей з Вінниччини, що був висвітлений в газеті «Голос України».

Місцеві державні органи влади в межах своїх повноважень здійснюють виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізують повноваження, делеговані їм відповідною радою. Враховуючи, що органи державної влади діляться на законодавчу, виконавчу і судову гілки влади, розглянемо природу цих органів, їх залежність і функції, які передбачено Конституцією України. Так, ст. 5 Конституції України передбачає, що «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». Таким чином ми бачимо, Основним Законом передбачено, що управлінська функція в Україні належить її народу. Своїми рішеннями (через вибори) народ визначає форми організації державних владних органів. І в ст. 6 Конституції України передбачено, що «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України». Народ здійснює владу безпосередньо через органи державної влади і органи місцевого самоврядування. Отже, механізм народовладдя в Україні розрізняє дві основні форми демократії: пряму (безпосередню) і здійснювану через відповідні органи, насамперед через представницькі та інші виборні органи.

Не краща картина роботи з населенням і в представницьких органах влади. Поняття «представницька влада» характеризує не так функціональне призначення, як природу влади, спосіб її здійснення. Сукупність повноважень, делегованих народом або його частиною своїм виборним представникам, що об'єднані у спеціальну колегіальну установу (парламент, раду), на чітко визначений строк, а також сукупність власне представницьких органів влади становить представницьку владу. Цю владу не можна ототожнювати із законодавчою, оскільки не будь-яка представницька влада включає законодавчі повноваження. Слід визначити головні причини такого незадовільного стану морально-етичного рівня працівників органів державної та представницької влади на обласному рівні для того, щоб визначити шляхи позитивних змін у цих питаннях.

Гнучкий характер реагування на зовнішні та внутрішні впливи та тренди розвитку дозволяє забезпечувати стійкість територій як з позиції виробничої, так і суспільство утворюючої діяльності, сприяти самозабезпеченню та відновленню природно-ресурсного потенціалу. Як складова політичного процесу діяльність публічного адміністрування є багатовекторною та багатофункціональною за своїм змістом й формою вираження внаслідок тісного зв'язку з чисельними групами та індивідами, які задіяні у різних структурах та громадах. Формування органів публічного адміністрування в Україні є ініційованим з боку населення та громад, як механізм оптимізації їх функціонування в межах населених пунктів, зокрема сільських (рис. 1).

Рис. 1. Віртуальна модель інформаційно-енергетичного простору
Джерело: власні дослідження.

Хід і визначення проблем, а також підходи до реформування системи управління розвитком локальних утворень у світі та в нашій країні є спорідненими, зокрема це система соціалізації управління (соціократії), розробки інструментів та механізмів їх дієвої реалізації [10]. В сфері управління, моніторингу, контролю та забезпечення регуляторної політики велика роль належить системі освіти, яка має крім світоглядно-інформаційної, ще й енергетично-часову складову, як інструменту стратегічного планування та прогнозування, створення відповідного простору та гештальтного проекту, де реалізація організуючого управлінського впливу здійснюється як прямо, так і опосередковано через волевиявлення громадян та їх груп, діяльність громадських та неурядових

організацій, структури координаційного характеру, зокрема державно-партнерські у всіх сферах суспільного життя як засіб реалізації громадянами їх прав і свобод. Зростання ролі людського чинника у формуванні, становленні, функціонуванні владних структур та системи публічного адміністрування (механізм їх ефективного функціонування) спрямовують вектор управління в площину синтелектично-поведінкового менеджменту як «мистецтва виконувати роботу через інших людей».

Всесвіт побудований на основі закону єдності та боротьби протилежностей, що символізує й провокує рух і розвиток систем. Стійкість систем забезпечується за рахунок багатоманітності видів та функцій елементів – багато організмів забезпечують виконання однієї функції цілісної системи (синонімія – одне й те саме повторюється багато разів – надлишковість, – здатність забезпечуючи цілісність та стійкість системи вищого порядку, що складається з систем нижчого порядку), кожен елемент системи спроможний реалізовувати багато функцій (амоністичність – по аналогії з філологією, залежність значення ввід контексту – рухливість, гнучкість – здатність забезпечує мобільність системи, її здатність до пристосування). Формування простору на основі хвильових процесів, передача енергії та інформації в часі наочно демонструє просторово-часову субстанцію, що визначає стан та розвиток систем, якими вона скеровує. Фактично діяльність системи суспільство в умовах просторово-часового функціонування має ознаки: 1) *мовної подібності* (солетонне збудження елементів системи – стійкі енерго-інформаційні хвилі, у яких не лінійність та дисперсія врівноважені, на рівні торсіонних полів вони володіють здатністю зчитувати інформацію з інших елементів системи та транслювати її у внутрісистемний простір та за межі біосфери – як функціональний прояв ноосфери, описаний В.І. Вернадським); 2) *голографічність* – система «людське суспільство» діє на основі образних структур (мова – теж образна структура) – соціуму, як і біосистемі, потрібна інформація, щоб сформувати свою котиривимірну структуру (просторово-часову), – це реалізується за рахунок голографічної пам'яті (система, що забезпечує розвиток, наприклад, генетичний код, є «голограмою» – системою векторів, які дозволяють системі «соціум» та її елементам, – людині, родині, народові, нації, країні, наднаціональному утворенню, правильно орієнтуватися в межах загальної планетарної системи, всесвіту тощо); 3) *змішуваність* (entangle) – квантова нелокальність або телепортація енерго-інформаційного стану та/або простору. Найбільший прояв вона має в родових та екологічних поселеннях [1]. Практика їх діяльності є формою прямого народовладдя, публічного управління та адміністрування. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю в Україні, а держава відповідає

перед людиною за свою діяльність; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2]. Наразі в Україні функціонує низка поселень нового типу на кшталт біосферних, лісосадів, зелених сіл, агромістечок, екологічних поселень, поселень родових садиб, екополісів, міст ХХІ ст. Найбільшу частку з них (понад 80 %) на території України становлять родові поселення, покликані сприяти оздоровленню населення, підвищенню продовольчої та економічної безпеки мешканців, примноженню природно-ресурсного території, які реалізують понад 150 видів самозайнятості та підприємницької активності, в тому числі у сфері органічного виробництва, безвідходної життєдіяльності, екологічного будівництва, насінництва, садівництва, ягідництва, грибництва тощо.

На відміну від міст, які є інтенсивними споживачами ресурсів утвореними поза межами території та продуцентами відходів, Родові поселення, навпаки є системоутворюючими механізмами, що складаються переважно з молоді (середній вік поселенців 35 ± 5 років), яка веде здоровий спосіб життя, схильна вкладати інвестиції та впроваджувати інновації [3–8].

Організація родових поселень дозволяє розширити спектр зайнятості на сільських територіях, в тому числі через впровадження інноваційних та наукомістких технологій. Формування мережі населених пунктів на сільських територіях на принципах «Родової садиби» сприятиме зміцненню сімейних цінностей, відродження роду, родової пам'яті. Через п'ятдесят років вартість земельної ділянки під родовою садибою становитиме 2 млн. доларів. Створення родового поселення як колективу однодумців розвиватиме творчу активність, громадську свідомість та відповідальність мешканців територій.

Список використаних джерел:

1. Pinker S. The Village Effect. How Face-to-Face Contact Can Make Us Healthier, Happier, and Smarter / S. Pinker. – Hardcover: Random House. – 368 p.
2. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%E2%2F96%E2%F0>
3. Батуріна Р. М. «Родова садиба» – один з напрямів сталого розвитку сільських територій / Р. М. Батуріна // Агроінком. – 2013. – № 4/6. – С. 102–109.

4. Кропивко М. М. Організаційні особливості створення родових садиб як альтернативної форми розвитку господарств населення / М. М. Кропивко // Наук. вісн. Мукачівського держ. ун-ту. – 2015. – № 2 (4), ч. 2. – С. 24–29.
5. Кропивко М. М. Родові садиби – альтернативний шлях розвитку сільської території / М. М. Кропивко // Агробізнес сьогодні. – 2015. – №6(325). – С. 88–89.
7. Ходаківський Є.І. Формування системи розвитку сільських територій на засадах підприємництва, саморегулювання та державного управління / Є.І. Ходаківський, М.Ф. Плотнікова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія Економічні науки. – 2013. – № 33, Ч. 3. – С. 21–26.
8. Плотнікова М.Ф. Багатофункціональний підхід в управлінні сільським розвитком в умовах глобалізації / М.Ф. Плотнікова // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2014. – № 26. – С. 140–150.
10. Присяжнюк О. Ф. Проблеми адміністрування сільського соціально-економічного розвитку Житомирської області / О. Ф. Присяжнюк, М. Ф. Плотнікова // Агросвіт. – 2016. – № 1–2. – С. 3–7.
11. Присяжнюк О. Ф. Удосконалення моделі управління аграрними проектами / О. Ф. Присяжнюк, М. Ф. Плотнікова // Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. – 2017. – vol 3 № 1. – С. 164–172.
12. Присяжнюк О. Ф. Напрямки удосконалення управління інноваційними проектами в Україні / О. Ф. Присяжнюк, М. Ф. Плотнікова // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 776. – С. 303–308.

А. О. Соколова, к.е.н., доцент,
Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція НААН

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Розвиток сільських територій в умовах децентралізації повинен базуватись на основі гармонійної єдності економічних, екологічних та соціальних чинників задля повноцінного використання виробничо-ресурсного потенціалу сільської місцевості. Проте ці завдання не будуть досягнутими без формування та ефективного використання однієї з найважливіших складових сукупного економічного потенціалу села – трудових ресурсів. В цих умовах істотно зростає значення науково-дослідних робіт щодо зайнятості та мотивації праці сільських жителів, регіональних особливостей демографічного та соціально-економічного стану на селі.

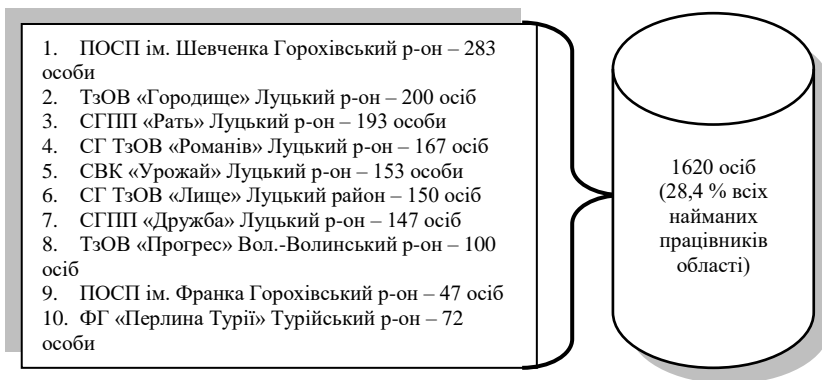
Дослідженню проблем зайнятості сільського населення та розвитку сільських територій присвячені наукові роботи О.М. Бородіної, П.І. Гайдуцького, Е.М. Лібанової, М.Й. Маліка, О.М. Могильного, О.М. Онищенка, І.В. Прокопи, О.Л. Попової, П.Т. Саблука, К.І. Якуби та інших. Проте, динамічні зміни умов життя та господарювання в сільській місцевості на етапі поступового нарощування економічного зростання в умовах децентралізації управління вимагають поглибленого вивчення регіональних особливостей, проблем і перспектив зайнятості сільського населення.

Формування розвинутого ринку праці в сільській місцевості Волинській області, підтримання належної збалансованості між вільними місцями і вивільненими з виробництва працівниками – одна з основних проблем зайнятості сільського населення. Сучасний ринок праці в аграрному секторі економіки Волинської області характеризується значними динамічними змінами потоків робочої сили сільського населення під впливом різноманітних факторів, які відчутно впливають на формування кон'юнктури ринку праці [3].

Середньооблікова кількість штатних працівників Волинської області, що займались сільським господарством та наданням пов'язаних з ним послуг (дані наведено по юридичних особах та відокремлених підрозділах юридичних осіб із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб) у 2016 р. склала 5,7 тис. осіб, або 3,4 % зайнятих в економіці і соціальній сфері області, у 2015 р. вона становила 6,2 тис. осіб. У 2010 р. цей показник складав 12,0 тис. осіб, тобто чисельність працюючих зменшилась майже вдвічі. На рис. 1. наведено ТОП – 10 найбільших роботодавців в галузі сільського господарства Волинської області, які забезпечують роботою

1620 осіб (28 % від усіх найманих працівників галузі). Доведено, що ці підприємства області варто позиціонувати як економічно привабливі об'єкти залучення інвестицій, у т.ч. іноземних, що сприятиме розвитку сільської економіки в умовах децентралізації управління. Вважаємо, що саме такі господарства є економічною базою розвитку сільських територіальних громад, зокрема об'єднаних, виходячи із рентабельності їх діяльності.

Проведене дослідження свідчить про те, що у сільській місцевості Волині існує приховане безробіття, структурні диспропорції між робочою силою і робочими місцями. Створення динамічного ринку праці досліджуваного регіону потребує комплексної діяльності за широким спектром напрямів, базовими з яких є працевлаштування незайнятих, їх соціальна адаптація та психологічна підтримка, професійне навчання та консультування, підтримка підприємництва і самозайнятості, стимулювання розвитку альтернативних видів зайнятості на селі тощо.

Рис. 1. ТОП – 10 найбільших роботодавців сільського господарства Волинської області у 2016 р.

Джерело: побудовано за даними Департаменту агропромислового розвитку Волинської ОДА

Як і в попередні роки, у 2016 р. спостерігалось перевищення кількості вибулих працівників порівняно з прийнятими. Впродовж минулого року число звільнених на 22,3 % перевищило кількість прийнятих (у 2015 р. – на 15,5 %). Із сільськогосподарських підприємств області звільнено 2,6 тис. осіб, з них 23,4 % – жінки. Серед звільнених 98,5 % розраховались за власним бажанням та згодою сторін, 1,2 % – скорочено. В той же час 2,2 тис. осіб прийнято на роботу, з них 20,4 % – жінки (таблиця). В порівнянні з 2015 р. коефіцієнт обороту робочої сили зменшився на 4,8 в.п. і становив 83,3 % при середньообласному 49,4 %. Рівень використання робочого часу

збільшився проти 2015 р. на 1,1 в.п. і становив 88,8 % табельного фонду часу (в економіці і соціальній сфері області – відповідно на 1,3 в.п. і 84,1%).

Таблиця

**Мобільність кадрів у сільському господарстві
Волинської області у 2010–2016 рр.**

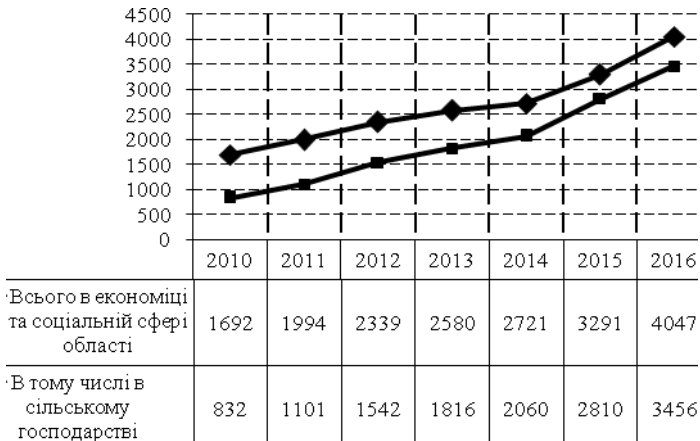
Показник	2010 р.	2012 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. до 2010 р., +/-
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	12093	8435	6164	5734	-6359
Прийнято працівників, осіб	3706	2914	2520	2150	-1556
Вибуло працівників, осіб	5719	5082	2910	2629	-3090
У % до середньооблікової кількості штатних працівників:					
- прийнято	30,6	34,5	40,9	37,5	6,9
- вибуло	47,3	60,2	47,2	45,8	-1,5

Джерело: розраховано за даними [1, с. 6].

Загалом за рік 340 осіб, або 5,9 % середньооблікової кількості штатних працівників, з економічних причин працювали в режимі неповного робочого дня або тижня, у зв'язку з чим кожним з них втрачено по 32 дні, ще 169 осіб, або 2,9% перебували у відпустках без збереження заробітної плати (на період припинення виконання робіт) – втрачено в середньому по 11 днів (в економіці і соціальній сфері області – відповідно по 25 і 13 днів).

У 2016 р. середньомісячна номінальна заробітна плата працівників сільського господарства становила 3456 грн (в області – 4047 грн), що на 23,0 % більше, ніж у 2015 р. Для порівняння: у промислових підприємствах вона збільшилась на 27,6 % і дорівнювала 5532 грн, будівельних організаціях – на 27,3 % і 4121 грн; на підприємствах транспорту, складського господарства та допоміжної діяльності у сфері транспорту – на 17,0 % і 4279 грн. Торік, які в попередні роки, темпи росту заробітної плати працівників сільського господарства були одними із найвищих, але її рівень залишався невисоким. На рис. 2. наведено середньомісячну заробітну плату штатних працівників по області та в галузі сільського господарства.

У шостій частині сільськогосподарських підприємств Волині середньомісячні заробітки не перевищували законодавчо встановлених мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму для працездатних осіб на кінець року (1600 грн), майже в кожному п'ятому – вони були в межах від 1600 грн до 2000 грн, у 35% – від 2000 грн до 4000 грн, в 27 % – понад 4000 грн [1, с. 6]. Позитивним є те, що заборгованість з виплати заробітної плати перед працівниками сільського господарства відсутня.

Рис. 2. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників, грн.

Джерело: побудовано за даними [5, с. 76].

Адміністративно-територіальна реформа у Волинській області триває вже два роки. Станом на 1.05.2017 р. на території регіону вже сформовано 15 територіальних громад (Велицька, Голобська, Дубівська, Заболоттівська, Зимнівська, Княгининівська, Литовезька, Люблинецька, Павлівська, Поворська, Пороміська, Прилісненська, Смолигівська, Устилузька, Шацька), у 5 громадах (Вишнівській, Заборольській, Забродівській, Колодяжненській, Самарівській) відбулись вибори, а ще 40 має бути створено (разом 50), [2]. Метою адміністративної реформи є поетапне створення такої державної системи управління, що забезпечить становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури і демократії [4]. Нова система управління сільськими територіями повинна бути максимально наближеною до людей, їх потреб та запитів. Нині найбільшою проблемою на селі є високий рівень безробіття, міграція, самозайнятість значної частини сільського населення – і, як наслідок, – низький рівень доходів та життя людей. Розвиток сільських територій прямо залежить від якості управління трудовим потенціалом (забезпечення умов для його збереження і відтворення, створення можливостей для ефективного прикладання трудової діяльності, регулювання мобільності працівників тощо).

Встановлено, що на рівень зайнятості трудових ресурсів сільських територій Волині впливає ряд факторів, які можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів відносять наступні: нормативно-правове

регулювання зайнятості і безробіття; науково-методичне та інформаційно-консультативне забезпечення ефективної самозайнятості населення; розвиток прогресивних технологій підтримки малого підприємництва на селі тощо. В свою чергу внутрішніми факторами, що впливають на процес формування використання трудового потенціалу села у Волинській області є: розвиток соціальної інфраструктури; економічна ефективність сільськогосподарського виробництва в підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання; відсутність дієвих мотиваційних стимулів до праці та ін. Вважаємо, що адміністративно-територіальна децентралізація повинна змінити не лише ієрархію, побудову та принципи діяльності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, а й суттєво вплинути на вирішення соціальних проблем та використання людського капіталу на селі.

Список використаних джерел:

1. Аграрний комплекс Волині: економ. доповідь / за ред. В. Ю. Науменка; Головне управління статистики у Волинській області. – Луцьк, 2017. – 32 с.
2. Волинська область. Об'єднані громади області // Gromada. Info – Портал об'єднаних громад України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://gromada.info/region/Волинська область](http://gromada.info/region/Волинська_область).
3. Збалансований розвиток сільських територій Волинської області: оцінка, проблеми, перспективи: доповідна записка / В.В. Борщевський, І.М. Куліш, І.Р. Залуцький, Н.А. Цимбаліста. – Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 2015. – 65 с.
4. Концепція адміністративної реформи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/810/98>.
5. Статистичний щорічник Волинь – 2016 / за ред. В. Ю. Науменка; Головне управління статистики у Волинській області. – Луцьк, 2017. – 455 с.

Г. В. Судак, здобувач*
Житомирський національний агроєкологічний університету

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ В УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В умовах активізації процесів децентралізації в Україні сільські підприємницькі формування є локомотивом економічного розвитку, збільшення доходів і скорочення бідності у сільській місцевості. Такі суб'єкти господарювання створюють також основу для соціальної стабільності, громадянського суспільства. Однак нерозвинена інфраструктура, недосконала діяльність громадських служб, неадекватні механізми врегулювання спорів, неможливість виходу на ринки і отримувати формальне фінансування залишаються сьогодні серйозними перешкодами щодо підвищення ефективності функціонування підприємницьких структур [5, с. 2].

Процес залучення сільського населення до створення формувань підприємницького типу, як інтегрального соціально-економічного процесу, полягає у розбудові ефективних підприємницьких стратегій, яким має належати ключове місце у формуванні новій моделі розвитку економіки в умовах посткризового відновлення та реалізації євроінтеграційних пріоритетів. Вимір підприємництва має включатися у всі напрями економічної політики держави з метою формування дієвої системи умов, стимулів і мотивацій щодо реалізації соціально-економічного потенціалу країни.

Розвиток сільського підприємництва є особливо актуальним у період пошуку нових економічних моделей та стратегій, що сприятимуть посиленню стійкості та формуванню джерел розвитку національної економічної системи. Для реалізації зазначеного завдання передусім слід спрямувати зусилля на поживлення внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту. Пріоритет має надаватися напрямам, що сприяють досягненню швидкого позитивного ефекту розкриття потенціалу внутрішнього ринку для економічного зростання, зберігаючи при цьому збалансованість розвитку окремих складових попиту [2, с. 64].

Основи державної підтримки підприємницької діяльності на селі в Україні закладаються національним законодавством. При цьому регіонам надається можливість в рамках своєї компетенції конкретизувати загальні установки, адаптувати їх до регіональних умов функціонування суб'єктів сільського підприємництва. Також законодавством надається свобода для регулювання органами влади на місцях окремих аспектів діяльності таких підприємств. Зокрема, місцеві органи влади та самоврядування можуть визначати власні галузеві пріоритети в розвитку підприємництва,

---

*Науковий керівник – д.е.н., професор О. В. Скидан

створювати спеціальні фонди для його підтримки, вишукувати для них додаткові джерела фінансування.

Найбільш актуальними проблемами сільського підприємництва є такі як: обтяжлива система оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності; адміністративний тиск; дефіцит обігових коштів, відсутність дієвої фінансово-кредитної та ресурсної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності; нерозвиненість інфраструктури з підтримки підприємництва; низький рівень знань та професійних навичок працівників; відсутність підприємницької ініціативи; низька продуктивність праці як наслідок відсутності та недоступності нових високоєфективних технологій; незадовільне забезпечення правовою та економічною інформацією, в тому числі, брак оперативної інформації про ринки збуту та актуальні ціни на сільськогосподарську продукцію тощо.

При розробці напрямів удосконалення вітчизняної системи державного регулювання підприємництва доцільним є вивчення відповідного позитивного зарубіжного досвіду. Більшість розвинених країн також стикаються з проблемою занепаду сільських регіонів, однак зважена державна і регіональна політика їх розвитку дозволяє значною мірою стабілізувати ситуацію і вирішити більшість проблем, диверсифіковано стимулюючи формування джерела прогресу територій, в першу чергу розвиваючи бізнес [3, с. 26–29].

Програми підтримки підприємництва на селі передбачають, як правило, надання на пільгових умовах кредитів або грантів для започаткування бізнесу, а також його інформаційний, організаційний супровід; навчання підприємців, їх методичну підтримку. Загалом пріоритетними завданнями соціального підприємництва є такі, як: формування джерел життєдіяльності та розвитку сільських територій, насамперед для забезпечення належного рівня соціально-економічної безпеки населення; створення робочих місць; соціальна адаптація працездатного населення, інвалідів, літніх людей, залучення до окремих видів робіт дітей працездатного віку та ін; ефективне використання ресурсного потенціалу, особливо у випадках, коли створення підприємств вимагає значних капіталовкладень (наприклад, створення туристичних підприємств, рекреаційних центрів на базі пам'яток культури, збереження екологічних ландшафтів та природних ресурсів тощо); підвищення рівня освіти, культури населення, розвиток соціальної інфраструктури, що сприятиме як більш ефективному задоволенню потреб населення, так і підвищенню привабливості територій для проживання в цілому.

За таких умов очевидним є той факт, що створення соціальних підприємницьких формувань повинно здійснюватися за активної підтримки держави, органів місцевої влади та безпосередньої участі територіальних громад [3, с. 26–29].

Підприємницька діяльність передбачає обов'язкову взаємодію з державними органами влади в особі владних структур різного рівня та територіальною громадою. Така взаємодія має реалізовуватися в рамках

окремого організаційно-економічного механізму, що має ряд відмінних особливостей. В умовах трансформації економічних відносин взаємодія владних і підприємницьких структур є процесом, який постійно еволюціонує та потребує безперервного вдосконалення окремих елементів механізму впливу владних інститутів на систему підприємництва, а системи підприємництва – на територіальну громаду [5, с. 7–8].

Співпрацю підприємницьких і владних структур та територіальної громади можна визначити як систему взаємовідносин на принципах соціального партнерства, результативності, субсидіарності, легітимності з метою реалізації функцій кожного із суб'єктів взаємодії за допомогою оптимальної консолідації їх потенціалу для вирішення завдань, що сприяють стійкому розвитку відповідної території.

Механізм взаємодії суб'єктів місцевого розвитку передбачає максимально ефективне і раціональне використання ресурсів окремої території для стимулювання підприємницької активності та забезпечення соціальної і екологічної відповідальності усіх суб'єктів взаємодії.

Принцип субсидіарності означає постійне оцінювання обґрунтованості дій владних структур з погляду наявних можливостей; регулювання взаємодії державних і недержавних структур, що передбачає надання переваги суспільним (громадським) інститутам порівняно з державними. Відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування дотримання принципу субсидіарності передбачає, що надання державних послуг при максимально можливому їх наближенні щодо реалізації суспільних послуг до безпосереднього споживача підвищує ефективність здійснення таких операцій. Практичне застосування принципу субсидіарності означає, що всі види суспільних благ і послуг мають бути проаналізовані з точки зору доцільності передачі повноважень у їх наданні між державним і місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами.

Ідеї субсидіарності були розвинені в тріаді «індивідуум – суспільство – держава», де вищою цінністю і самодостатністю володіє індивідуум. Суспільство і держава існують тільки завдяки людині або для людини; права й свободи громадянина при цьому є джерелом усіх прав і обов'язків держави та громадянського суспільства. Виходячи з даного постулату в рамках доктрини субсидіарності, ставиться і вирішується низка взаємозв'язаних питань щодо організації оптимальної підтримки членів суспільства [1].

Принцип легітимності пов'язаний з морально-психологічним сприйняттям влади громадянами, визнання її права здійснювати управління соціальними та економічними процесами, згода, готовність їй підпорядковуватися. При цьому варто враховувати те, що легітимність є явищем досить широким та складним та виражає зв'язок інтересів сільських підприємців з їх внутрішньою оцінкою, яка залежить від їх стверджень, світосприйняття та повсякденного життя. Легітимність може

бути частковою та навіть неузгодженою, оскільки в суспільстві існують різні прошарки населення з різними інтересами.

Функціонування сучасного організаційно-економічного механізму взаємодії владних і підприємницьких структур потребує належного координаційного забезпечення. Така координація має проводитися системно та одночасно на державному, регіональному, районному та місцевому рівнях, що дасть можливість узгодження пріоритетів та інтересів усіх сторін щодо взаємодії з урахуванням потреб конкретної територіальної, зокрема сільської, громади.

Отже, для забезпечення ефективності функціонування механізму взаємодії владних і підприємницьких структур необхідною є розробка відповідного інституційного забезпечення, що гарантуватиме дотримання визначених принципів взаємодії. Відповідно пропонується формування спеціалізованих постійних комісій на відповідних рівнях, функціональне навантаження яких полягатиме в підготовці нормативно-правових ініціатив і документів, ліквідації непорозумінь між суб'єктами взаємодії, обґрунтуванні пріоритетних напрямів їх партнерства, контролю та координації програм і проєктів.

Список використаних джерел:

1. Єлагін В. П. Соціальна держава та принцип субсидіарності в системі владних відносин провідних держав світу [Електронний ресурс] / Є. П. Єлагін // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ХРІДУ Національної академії державного управління при Президентові України. – 2009. – № 1 (35). – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/ Apdu/2009_1/doc/4/01.pdf.
2. Механізми розвитку підприємництва в умовах посткризового відновлення економіки України: аналіт. доп. / Д.С. Покришка, Я.А. Жаліло, Д.В. Ляпін, Я.В. Белінська [та ін.]. – К.: НІСД, 2010. – 72 с.
3. Мокий А.И. Развитие социального предпринимательства в малом бизнесе для повышения уровня социально-экономической безопасности сельских территорий / А.И. Мокий, А.И. Дацко // Современное развитие малого бизнеса: материалы I Всерос. профессиональн. конф. / НОУ ВПО “Челяб. ин-т экономики и права им. М. В. Ладосина”; [отв. ред.: С.Б. Синецкий; редкол.: М.Н. Степанова, С.В. Лихолетова, И.С. Баздрин]. – Челябинск, 2013. – 152 с.
4. Пауэлл Колин Л. Предпринимательство – основа экономического развития / Колин Л. Пауэлл // Экономические перспективы. – 2004. – Т. 9, Н. 1. – 49 с.
5. Трухачев В. В. Организационно-экономический механизм взаимодействия властных и предпринимательских структур: автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством (экономика предпринимательства)” / Трухачев Владимир Владимирович; Ставропольский государственный аграрный университет. – Ставрополь, 2012. – 23 с.

Л. В. Тарасович, к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університету

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УМОВАХ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

На етапі активних дій щодо реформування місцевого самоврядування в Україні доцільним є обґрунтування перспектив розвитку аграрних товаровиробників в «нових» для них організаційно-економічних умовах. Дієвою формою організації аграрного бізнесу вбачається сільськогосподарська обслуговуюча кооперація [1]. Впровадження реформ, пов'язаних із розвитком засад самоврядності корелює з суттєвими змінами в механізмах державного управління та активним залученням сільських громад до формування політики розвитку на локальному та центральному рівнях. Слід зазначити, що сучасні трансформації у вітчизняній системі місцевого самоврядування відбуваються з урахуванням базових принципів формування і реалізації стратегії сталого сільського розвитку в силу становлення демократичної соціально-орієнтованої держави.

Децентралізація – система управління, при якій частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоврядування. В таких умовах закріплюється принцип спроможності місцевого самоврядування, що гарантує наділення його достатніми повноваженнями й ресурсами. Крім того, всі особливості території (економічні, екологічні, соціальні, історичні, культурні, демографічні тощо) враховуються при стратегічному плануванні її розвитку, закріплюються гарантії щодо матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування, зокрема щодо місцевих податків та зборів. Із запровадженням Конституційних змін земля, рухоме й нерухоме майно, природні ресурси, інші об'єкти, що перебувають та території сільських громад, підпадають під юрисдикцію територіальних громад та їх органів місцевого самоврядування – жодне питання місцевого значення не може вирішуватися без їх згоди [5]. У цьому контексті сільськогосподарська обслуговуюча кооперація вбачається економічним підґрунтям новостворених об'єднаних громад, що, в силу ряду позитивних аспектів децентралізації, сприятиме економічному зростанню сільських територій та економіки.

Резерви розвитку сільських територій криються не стільки у додатковому залученні інвестицій ззовні, скільки в ідентифікації можливостей реалізації їх наявного потенціалу за рахунок об'єднання зусиль сільського населення з метою вирішення спільних проблем в їх господарській діяльності [6]. Станом на 01.01.2017 р. в Україні зареєстровано 1097 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів,

членами яких є 24,8 тис. осіб [2]. Багатофункціональні кооперативи становлять 44,5 %, сервісні – 27,6, заготівельно-збутові – 13,8, переробні – 6,1, постачальницькі – 2,9 % та інші – 5,1 %. Найбільшу кількість СОК зафіксовано у Житомирській (119 од.) та Вінницькій (105 од.) областях, найменшу – у Донецькій (29 од.) та Тернопільській (25 од.) областях. Слід зазначити, що працюючих СОК лише 589, з них молочарських – 151, обробітку землі та збирання врожаю – 152, м'ясні – 34, плодоовочеві – 76, зернові – 35 та з надання інших послуг – 141 од. [3]. Середньостатистичний український СОК у рік надає послуг на суму 55,3 тис. грн, пайовий фонд складає 108 тис. грн, основні фонди – близько 99 тис. грн, щомісяця надає послуг дійсному члену на суму 136,4 грн [4]. Завдяки розвитку кооперативів на сільських територіях станом на 01.01.2017 р. створено 1636 постійних робочих місць, які утримують 21758 гол. ВРХ, з яких: 16953 гол. корів та 4188 – гол. свиней, реалізовано 48,7 тис. т молока, 2,8 тис. т зерна, 0,2 тис. т м'яса, 3,2 тис. т плодоовочевої продукції [3].

Важливо відмітити, що в умовах реформи місцевого самоврядування створення СОК – це не лише створення нової юридичної особи, а й об'єднання селян для забезпечення життєздатності та економічного зростання села. Для розвитку власного кооперативу його членами, тобто селянами, розроблятимуться та реалізуватимуться стратегічні проекти та бізнес-плани розвитку сільських громад з метою залучення інвестицій як з обласного бюджету, так і міжнародних фондів. В цьому контексті чітко простежується посилення маркетингового аспекту розвитку сільських громад. Крім того, кооперація є гарним інструментом для навчання людей довірі та співпраці, а також вирішення фінансових проблем об'єднаних територіальних громад та розвитку інфраструктури села. Кооперативи сприятимуть створенню нових робочих місць у сільській місцевості, а відтак – підвищенню рівня фінансової спроможності селян.

Результати проведених досліджень вказують на існування ряду чинників, що стримують формування і розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні, ключовими з яких слід вважати такі: відсутність ефективних форм державної підтримки та регулювання; неврегульованість чинного законодавства, зокрема податкової політики; низький рівень поінформованості та недостатня обізнаність сільського населення щодо сутності, принципів та переваг кооперування; низький рівень професійності менеджменту кооперативів щодо специфіки такої форми підприємництва [6].

Децентралізація влади є однією з вимог концепції сталого розвитку та закономірною реформою в країні в тому випадку, якщо вектором обрано прогресивний розвиток за європейськими правилами, нормами та стандартами. Такі країни, як Польща, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія, скандинавські країни свого часу провели таку реформу, що в цілому

сприяло розвитку сільських територій та економіки, у т. ч. на кооперативних засадах [6]. В контексті зазначеного, першочерговими заходами адаптації сільського кооперативного бізнес-середовища до функціонування та розвитку в умовах децентралізації є: формування сприятливого правового поля для розвитку сільськогосподарської кооперації та його імплементації в українське законодавство; активізація кооперативної освіти на інноваційних засадах; розробка дієвих програм розвитку сільських громад в контексті впровадження принципів соціально-економічного зростання крізь призму поширення кооперативної ідеї.

Висновки. В умовах реформи місцевого самоврядування сільськогосподарська обслуговуюча кооперація розглядається сучасним інструментом розвитку сільських територій. Це можливо за рахунок об'єднання зусиль селян з метою вирішення спільних проблем в їх господарській діяльності. Кооператив, з огляду на переважно неналежну ресурсну базу та обмежений доступ товаровиробників до організованого аграрного ринку, розглядається самодостатньою інституцією демократичного суспільства, що сприяє ефективному формуванню бюджету не лише членів кооперативу, а й територіальних сільських громад.

Список використаних джерел:

1. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу: [друге вид.; доп. і перероб.] / В. Зіновчук. – К.: Логос, 2001. – 380 с.
2. Міністерство аграрної політики та продовольства України: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=3719>.
3. Правове поле розвитку сільськогосподарської кооперації потребує змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agronews.ua/node/75057>.
4. Розвиток сільськогосподарської кооперації є одним із пріоритетів аграрної політики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/rozvitok-silskogospodarskoj-kooperacii-e-odnim-iz-prioritetiv-minagropolitiki>
5. Сас О. Децентралізація під лупою: аналіз плюсів та мінусів для об'єднаних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/blog/56-detsentralizatsiya-pid-lupoyu-analiz-plyusiv-ta-minusiv-dlya-obyednanih-gromad>.
6. Тарасович Л. В. Кооперація як інструмент економічного зростання сільських територій та економіки в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / Л. В. Тарасович // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 16. – С. 239–244. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-16-2017>.

М. М. Тимошенко, к.е.н., доцент,
Житомирський агротехнічний коледж

БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СІЛЬСЬКИЙ РОЗВИТОК: СУТНІСТЬ ТА НАПРЯМИ

В аграрному секторі економіки України впродовж двадцяти останніх років відбуваються трансформаційні процеси, які постійно вимагають як удосконалення, так і активного пошуку нових шляхів забезпечення стабільного, економічно обґрунтованого зростання і досягнення на цій основі сталого розвитку.

Вагомий внесок у дослідження розвитку сільських територій зробили як вітчизняні так і зарубіжні автори: В.М. Баулін, О.М. Бородіна, О.Г. Булавка, Г.М. Газізов, Т.О. Зінчук, С.І. Мельник, Н.В. Морозюк, О.І. Павлов, І.В. Прокопа, В.П. Рябоконь, Х.М. Семенишин, М.І. Стегней, М.П. Талавирич, В.К. Терещенко, В.В. Юрчишин та інші. Однак, незважаючи на багатоглибкість наукових досліджень, окремі питання, пов'язані із багатоглибкістю розвитку сільських територій на сучасному етапі, залишаються недостатньо вивченими.

Нині в Україні сформувалася та реалізується концепція багатоглибкісної сільського господарства, суть якої полягає в тому, що сільське виробництво – це не просто виробництво сільгосппродукції, а поєднання трьох ключових суспільних сфер: економіки, соціальної сфери й екології. В економічній площині сільське господарство формує доходи для значної частини населення, що проживає у селах, забезпечує місцеву торгівлю і розвиток місцевих ринків. У соціальній сфері створює здорові продукти харчування, забезпечуючи здоров'я нації, забезпечує соціальний розвиток сільських територій. В екологічній – сприяє збереженню ґрунтів, водних і лісових ресурсів, біорізноманіття й клімату.

Концепція багатоглибкісної враховує необхідність системного розгляду питань продовольчої безпеки, соціальної й економічної ролі сільського господарства, стану навколишнього середовища. Дослідження сільських територій з точки зору їх багатоглибкісної, дозволить створити відповідні організаційно-економічні, нормативно-правові, фінансові, соціально-демографічні та інші умови для реалізації концепції багатоглибкісної сільського розвитку в Україні. Вважаємо, що наведений перелік не є вичерпним, вказані функції можуть бути доповнені продовольчо-споживчою, фіскальною, екологічною, організаційною, інноваційно-технологічною та іншими, оскільки концепція багатоглибкісної розглядає агросферу як основу економіки, соціальної і природоохоронної сфер сільських територій. Слід відмітити, що вище вказана концепція означає необхідність системного підходу до гармонізації виробничого, природного, соціально-економічного, культурно-релігійного середовища, враховуючи традиції українського селянства.

Встановлено, що будь-яка сільська територія містить середовище розміщення виробничих і рекреаційних ресурсів на ній, необхідних для

забезпечення життєдіяльності сільського населення та сільськогосподарської діяльності й характеризується багатофункціональністю. За будовою сільські території є складним поліфункціональним утворенням, різнорівневим та багаторізновидним об'єктом управління. Тому, що формування відповідного організаційно-економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку як конкретної сільської територіальної громади так і сільських територій України в цілому, повинен супроводжуватися, перш за все, моніторингом потреб сільських жителів, а також аналізом наявного виробничо-ресурсної бази, людського потенціалу, фінансової самодостатності, інноваційно-інвестиційних можливостей, галузевої спрямованості та поселенської мережі з позиції багатофункціонального сільського розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бородіна О.В. Державна підтримка сільського господарства: концепція, механізми, ефективність / О.М. Бородіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ief.org.ua/Arjv_EP/Borodina106.pdf.
2. Заліско В. Д. Сільські території України: стратегічні пріоритети розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки: [монографія] / В. Д. Заліско; Національний університет ДПС України. – Ірпінь: НУДПСУ, 2014. – 502 с.
3. Лопатинський Ю.М. Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади / Ю.М. Лопатинський. – Чернівці: Рута, 2006. – 365 с.
4. Малік М. Й. Концептуальні засади розвитку сільських територій / М.Й. Малік, В.А. Пулім [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/8/156.pdf>
5. Методичні рекомендації з підвищення економічної ефективності аграрних підприємств / Ю.С. Коваленко, І.В. Охріменко, О.В. Демченко [та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 60 с.
6. Скидан О.В. Аграрна політика України в період ринкової трансформації: монографія / О.В. Скидан. – Житомир: Вид-во «Житомирський національний агроєкологічний університет», 2008. – 376 с.
7. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка та О.Г. Булавки. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с.
8. Preparations for the 1999 Ministerial Conference: Negotiations on Agriculture. Communication from Japan to the General Council. WT/GC/W/220, June 1999.
9. Nitsenko V. Business Model For A Sea Commercial Port As A Way To Reach Sustainable Development Goals / V. Nitsenko, I. Nyenno, I. Kryukova, T. Kalyna, M. Plotnikova // Journal Of Security And Sustainability Issues. – 2017. – Volume 7, Number 1. – P. 155–166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4\(13\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4(13)) (ISSN 2029-7017 print/ISSN 2029-7025 on-line)

Г. В. Трофімова, к. с.-г. н., доцент,
А. М. Зелінська, к. е. н., доцент,
Б. В. Трофімов, магістрант
Житомирський національний агроекологічний університет

ПАРЦЕЛЯРНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЖИТОМИРСЬКОГО ПОЛІССЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ БРЕНДИНГУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

«Неназване не існує»
(Китайське прислів'я)

Характерними тенденціями для України стало скорочення кількості сільських поселень (в останні шість років (2011-2017 рр.) на 80 одиниць [5, с. 17; 6, с. 10]), послаблення їх демографічного потенціалу (кількість сільського населення зменшилася з 14,3 млн осіб до 13,1 млн осіб [5, с. 8, 6, с. 5]), руйнація соціальної інфраструктури на селі. У 2016 р. найбільше скорочення сільського населення відбулося у Вінницькій, Полтавській та Житомирській областях.

Утім ринкове середовище вимагає пріоритетного розвитку сільських територій, оскільки тут реалізуються соціально-економічні інтереси різних статевовікових груп населення, відносини суспільства і людини, задовольняються матеріальні та духовні їх потреби, створюються належні умови життєдіяльності. Як самостійна система сільські території об'єднують сільську поселенську мережу, природні та трудові ресурси, добробут, виробничу і соціальну інфраструктуру.

Стратегія розвитку сільських територій потребує нових інструментів реалізації, із яких до найбільш ефективних належить брендинг територій.

Перші сучасні теоретичні та прикладні аспекти брендингу територій були опубліковані у виданні Ф. Котлера, К. Асплунда, Д. Хайдера, І. Рейна «Маркетинг територій: залучення інвестицій, підприємств, мешканців та туристів у міста, комуни, регіони та країни Європи» [1]. Найбільш детальні дослідження брендингу територій представлені у працях Г. Я. Студінської [2, 3, 4] та інших вітчизняних, Н. П. Шалигіної [7] і зарубіжних науковців. Майже всі наукові праці висвітлюють розвиток іміджу країни, регіону або міста, як важливої складової концепції просування території. Недостатньо уваги присвячено брендингу локальних сільських територій. Отже, подальших досліджень потребують питання бренд-потенціалу сільських поселень.

Термін «бренд» (brand [brɛnd]) походить від древньонорвезького слова, що означає «ставити клеймо». Первинне поняття використовувалося для таврування великої рогатої худоби, коней, овець та інших свійських тварин, а також було створено для позначення джерела, виробника чи

власника продукту або речі. Сьогодні поняття «бренд» зазвичай вживається для позначення або ідентифікації виробника чи продавця продукту або послуги. Створення бренду території – один із способів позиціонування і формування пізнаваності поселення його цільовими групами: туристами, інвесторами, підприємцями, молоддю, новими кваліфікованими працівниками та творчими людьми. Для сільських територій використання брендингу дасть можливість зміцнити місцеве самоврядування, стати успішними, самодостатніми, залучити на свою територію капітал, туристів, талановитих творчих людей. Брендінг сільських поселень – це процес створення системи цілей та заходів спрямованих на пошук найсуттєвіших відмінностей, які характеризують індивідуальність і неповторність локальної території, визначення їх складових, які можуть стати конкурентними перевагами серед інших сільських поселень.

Житомирському Поліссю притаманна широка диференціація природних екосистем (вісім класів), що характеризується різними рельєфними і мікрокліматичними умовами, гідрологією, типами ґрунтів та відповідним біорізноманіттям. Екосистеми Полісся за ступенем організації здебільшого представлені парцелями (структурна, дрібна за площею, частина горизонтального розтину біогеоценозу, яка відрізняється від інших його частин складом своїх компонентів та їх ознаками), [8, с. 22]. Ці властивості зумовили історично традиційну практику багатогалузевого розвитку сільського господарства на дрібних ділянках землі, зокрема скотарства (велика рогата худоба, свинарство, вівчарство, козівництво, конярство). Таке ведення сільського господарства відомо як парцелярне селянське господарство (фр., від лат., частка – невелике приватне земельне володіння; клаптик землі, на якому за допомогою примітивних засобів виробництва ведеться дрібне (парцелярне) селянське господарство).

Багатогалузевість скотарства у парцелярному сільському господарстві відома давно. Але особливо значимою стала в умовах трансформованого сільського господарства, з появою нових і багатьох землевласників та землекористувачів. Проявляється вона у більш повному використанні наявних ресурсів, зокрема праці й матеріальних засобів. Також урізноманітнена структура виробництва агропродовольчих товарів зі сформованими ланцюгами доданої вартості зменшує його вразливість.

Багатофункціональність села і багатогалузевість сільського господарства, на думку М. Гурного, утворюють:

виробничі завдання, тобто виробництво високоякісного продовольства в достатній кількості, що є одним зі складових елементів продовольчої безпеки, при одночасному збереженні родючості землі, участі в економічному розвитку і вкладі у національний дохід;

завдання охорони середовища, пов'язаного зі здоров'ям, – створення і підтримка сільських краєвидів, регенерація і зберігання води, створення привабливих місць проживання, відпочинку і лікування;

соціальне завдання – створення добрих умов життя і праці на селі, налагодження й зміцнення соціальних зв'язків місцевої громади, а також між виробниками і споживачами сільськогосподарської продукції;

культурне завдання – збереження давніх та створення нових культурних цінностей, пов'язаних із життям на селі, охорона історичних, культурних, архітектурних і природних пам'яток [9, с. 24].

Сутність багатогалузевого розвитку парцелярного сільського господарства зводиться до наступного:

виробництво агропродукції за технологіями, що не деградують довкілля;

скорочення шляху продукції від селянина до споживача елімінування окремих ланок агробізнесу (переробка, торгівля) і прийняття цих функцій сільськогосподарськими виробниками;

раціональне просторове господарювання на селі, збереження і охорона культурного ландшафту;

підвищення ролі сільського поселення в збереженні культурної спадщини села й інтегрованості локальних громад; покращення довкілля шляхом обмеження загроз, викликаних труднощами з утилізацією виробничих відходів;

збільшення туристичних достоїнств села через збагачення привабливості краєвиду;

обмеження ерозії ґрунтів, ризиків повеней шляхом раціонального використання землі, регулювання водних ресурсів, об'єднання природоохоронних і рекреаційних функцій сільських територій.

Сьогодні сільським поселенням доводиться конкурувати за інвестиції, фахівців, транспортні та туристичні потоки, економічні та культурні потоки. Отже старі моделі не відповідають запитам сучасного розвитку сільських територій. У таких умовах все більшої актуальності набуває брендинг поселень (територій) шляхом просування його локальних ексклюзивних відмінностей. Якість й асортимент продукції скотарства, виробленої у парцелярних сільських господарствах Житомирського Полісся, на основі унікальних властивостей екосистемних парцел будуть відрізняти сільське поселення з власним брендом з-поміж інших сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Котлер Ф. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Ф.Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер. – СПб: Питер, 2005. – 382 с.

2. Студінська Г.Я. Маркетинг міста постановка проблеми / Г.Я.Студінська, В.А. Студінський // М. М. Міклухо-Маклай – вчений, мандрівник, гуманіст / Голов. Ред. М. Ю. Костиця, В. І. Тимошенко. – В-во «Волинь»: Ж., 2011. – С. 189–194.
3. Студінська Г.Я. Формування бренд-простору в умовах глобалізації економіки / Г.Я. Студінська // Економічний вісник університету. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – № 32/1. – С. 21–27.
4. Студінська Г.Я. Брендінг сучасного українського міста: постановка питання / В.А. Студінський, Г.Я. Студінська // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: матеріали XVIII Міжнар. наук.–практ. конф. (29-30 трав. 2013 р.) / відп. ред. Л. Г. Ліпич – Луцьк: Вежа-Друк, 2013. – С.189–190.
5. Чисельність наявного населення України [Електронний ресурс]: стат. зб. – К.: Держ. служба статистики України, 2011. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Чисельність наявного населення України [Електронний ресурс]: стат. зб. – К.: Держ. служба статистики України, 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Шальгіна Н. П. О роли брендінга в формировании туристской привлекательности региона / Н. П. Шальгіна, М. В. Селюков, Е. В. Курач // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 8. – С. 1165–1168.
8. Якушенко Д. М. Класифікація екосистем Житомирського Полісся / Д. М. Якушенко // Український фітоценологічний збірник. – Київ, 2005. – Сер. С, вип. 1 (23).
9. Gorny M. Ekofilozofia rolnictwa / Wyd. Centrum Edukacji ekologicznej wsi. – Krosno, 1992. – 104 s.

С. В. Тютюнник, к. е. н., доцент,
І. Ю. Тютюнник, магістрант
Полтавська державна аграрна академія

ПРОБЛЕМА НЕРІВНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку економіки Україна має розгалужений аграрний сектор, що здатний забезпечити виробництво конкурентоспроможної аграрної продукції. Проте на регіональному рівні існує тенденція щодо недооцінювання ролі сільських територій у загальній структурі економіки областей України.

Основним видом виробництва серед сільських територій залишається аграрне виробництво. При цьому нерозвиненими є несільськогосподарські види діяльності, що посилює кризові тенденції в розвитку сільських територій, активізує процеси міграції працездатного сільського населення до міст.

Ключовою реформою на даний час є децентралізація. Її основні цілі – переорієнтувати в зворотний бік сільську міграцію, боротьба з бідністю, розширення зайнятості населення, забезпечення рівних можливостей і задоволення потреб населення, покращення якості життя, активізація можливостей для розвитку особистості та поліпшення стану соціального розвитку [6].

За даними Державної служби статистики України станом на 1 січня 2017 р. чисельність наявного населення України становила 42584542 осіб (без урахування тимчасово окупованої території АРК та м. Севастополь), а частка сільського населення складає 30,8 % [7]. Сільське, лісове та рибне господарство станом на 2016 р. займало 11,7 % у структурі ВВП України [3]. У табл. 1 наведено регіональні особливості чисельності та зайнятості населення України за 2016 р.

За даними табл. 1 можна виокремити п'ять регіонів-лідерів за чисельністю населення: Донецька, Дніпропетровська області, м. Київ, Харківська та Львівська області. Натомість найменше населення проживає у Чернівецькій, Кіровоградській, Чернігівській, Волинській та Херсонській областях. Найбільша чисельність сільського населення характерна для областей Правобережної України (Львівська, Закарпатська, Одеська, Вінницька, Івано-Франківська та ін.). Найменша чисельність сільського населення у Сумській області. Проаналізувавши частку сільського населення у загальній чисельності можна зробити висновок, що у переважній більшості регіонів переважає міське населення. Перевищення сільського населення над міським спостерігається у Закарпатській, Чернівецькій, Івано-Франківській та Рівненській областях.

Таблиця 1

Чисельність та зайнятість населення: регіональні особливості, тис. осіб [7]

Області України	Чисельність населення,	Сільське населення		Чисельність зайнятого населення	Зайняте населення у сільському, лісовому та рибному господарстві	
		чисельність	у % ¹		чисельність	у % ²
Україна	42584,5	13102,2	30,8	16276,9	2866,5	17,6
Вінницька	1590,4	780,2	49,1	658,8	205,8	31,2
Волинська	1041,0	496,4	47,7	382,1	79,6	20,8
Дніпропетровська	3230,4	529,3	16,4	1425,4	107,4	7,5
Донецька	4244,1	391,8	9,2	748,4	63,6	8,5
Житомирська	1240,5	509,9	41,1	507,6	73,6	14,5
Закарпатська	1258,8	793,2	63,0	505,5	125,4	24,8
Запорізька	1739,5	396,5	22,8	734,9	122,2	16,6
Івано-Франківська	1379,9	774,8	56,2	556,9	160,1	28,7
Київська	1734,5	656,6	37,9	736,3	47,2	6,4
Кіровоградська	965,8	358,6	37,1	375,7	103,4	27,5
Луганська	2195,3	286,7	13,1	298,5	38,2	12,8
Львівська	2534,0	989,4	39,0	1047,0	191,5	18,3
Миколаївська	1150,1	364,1	31,7	498,1	138,6	27,8
Одеська	2386,5	790,8	33,1	1000,6	165,9	16,6
Полтавська	1426,8	541,2	37,9	570,4	120,6	21,1
Рівненська	1162,8	610,4	52,5	474,2	85,5	18,0
Сумська	1104,5	345,4	31,3	478,5	111,9	23,4
Тернопільська	1059,2	585,6	55,3	407,6	132,9	32,6
Харківська	2701,2	522,4	19,3	1236,6	167,5	13,5
Херсонська	1055,6	409,3	38,8	441,0	130,3	29,5
Хмельницька	1285,3	558,9	43,5	510,1	137,0	26,9
Черкаська	1231,2	529,6	43,0	517,5	147,2	28,4
Чернівецька	908,1	517,0	56,9	376,1	108,3	28,8
Чернігівська	1033,4	364,1	35,2	424,8	99,2	23,4
м. Київ	2925,8	х	х	1364,3	3,6	0,3

¹ Розраховується у % до загальної чисельності населення.

² Розраховується у % до загальної чисельності зайнятого населення.

Проаналізуємо місце сільського господарства у формуванні валового регіонального продукту по областях України у 2015 р. (табл. 2). Згідно даних Державної служби статистики України найбільший валовий регіональний продукт у 2015 р. мали Дніпропетровська, Харківська,

Донецька, Київська та Одеська області. Найбільше продукції сільського господарства виробили Вінницька, Полтавська, Дніпропетровська, Харківська та Черкаська області.

Таблиця 2

Місце сільського господарства у формуванні валового регіонального продукту по областях України [5]

Області України	Валовий регіональний продукт, млн. грн ¹	Продукція сільського господарства ²		у тому числі, млн. грн	
		млн. грн	у % ³	продукція рослинництва	продукція тваринництва
Україна	1988544	239467,3	12,0	168439,0	71028,3
Вінницька	59871	18221,4	30,4	11435,7	6785,7
Волинська	31688	6434,4	20,3	3657,6	2776,8
Дніпропетровська	215206	15141,4	7,0	10673,9	4467,5
Донецька	115012	6938,1	6,0	4469,8	2468,3
Житомирська	38425	8063,2	21,0	5252,3	2810,9
Закарпатська	28952	4095,9	14,1	2099,3	1996,6
Запорізька	89061	10055,7	11,3	7932,1	2123,6
Івано-Франківська	45854	5697,3	12,4	2709,4	2987,9
Київська	104030	14154,2	13,6	8715,6	5438,6
Кіровоградська	38447	11000,4	28,6	9056,8	1943,6
Луганська	23849	4035,7	16,9	3158,1	877,6
Львівська	94690	9024,9	9,5	5471,5	3553,4
Миколаївська	48195	8951,2	18,6	7257,9	1693,3
Одеська	99761	10642,1	10,7	8550,0	2092,1
Полтавська	95867	16660,7	17,4	12902,2	3758,5
Рівненська	35252	6408,7	18,2	4148,5	2260,2
Сумська	41567	9847,5	23,7	7779,5	2068,0
Тернопільська	26656	8145,8	30,6	5806,7	2339,1
Харківська	124843	14679,5	11,8	11443,9	3235,6
Херсонська	32215	10836,1	33,6	8520,2	2315,9
Хмельницька	41088	11598,7	28,2	8131,5	3467,2
Черкаська	50843	14622,1	28,8	8855,7	5766,4
Чернівецька	18506	4287,4	23,2	2638,5	1648,9
Чернігівська	36966	9924,9	26,8	7772,3	2152,6

¹ Без врахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції.

² У постійних цінах 2010 року.

³ Розраховується у % до валового регіонального продукту.

При цьому найбільшу частку продукції сільського господарства у валовому регіональному продукті займала у Херсонській (33,6%), Вінницькій (30,4%) і Черкаській (28,8%) областях. У всіх областях України (крім Івано-Франківської) продукція рослинництва переважає над

продукцією тваринництва. Цьому сприяють природно-кліматичні особливості регіонів України.

Відповідно до Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.» основними напрямками розвитку сільських територій є:

1) надання державної підтримки для підвищення рівня облаштування сільської місцевості як сфери життя, діяльності та побуту селян, розмежування політики щодо підтримки сільського господарства та розвитку сільських територій;

2) створення рівних умов для підтримки сільськогосподарських виробників незалежно від їх виду, типу, розміру, форми власності та господарювання;

3) раціоналізація структури сільськогосподарського виробництва для підвищення його доданої вартості;

4) диверсифікація сільськогосподарського виробництва, розвиток альтернативних видів економічної діяльності у сільській місцевості;

5) стимулювання зайнятості населення в сільській місцевості поза сферою сільськогосподарського виробництва, включаючи розвиток аграрного бізнесу, сільського туризму, народних ремесел і промислів, підприємств сфери послуг, збору та переробки дикорослих ягід і грибів, лікарської сировини тощо;

6) пріоритетний розвиток сфери сільської соціальної інженерної інфраструктури (насамперед автомобільних доріг, телекомунікації та інших засобів інформаційного забезпечення, об'єктів комунального господарства, сфери освіти та охорони здоров'я);

7) реконструкція та модернізація зрошувальних систем;

8) розвиток різних форм господарювання за умови пріоритетності формування господарств, що відіграють важливу соціально-економічну роль для сільських громад;

9) створення умов для соціального розвитку села, стійкої мотивації до соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі, суміжних секторах виробництва і сфері послуг;

10) підвищення рівня привабливості проживання в сільській місцевості, виконання програми державної підтримки молодих працівників, залучених до роботи в сільських населених пунктах [4].

Нерівномірність розвитку регіонів України в умовах кризи містить загрозу не лише економічному та соціальному добробуту в окремих регіонах, але й ризики для інтегрованості економічного простору країни. Нерівномірність регіонального розвитку України посилює диференціацію якості життя та міжрегіональні відмінності у рівнях розвитку людського капіталу, зовнішню міграцію трудових ресурсів, нерівномірний регіональний розподіл фінансово-інвестиційного капіталу тощо [1].

Основою для формування нової регіональної політики, націленої на гармонійний розвиток регіонів, є всебічна підтримка та стимулювання місцевого економічного розвитку [2].

На основі проведеного аналізу можна виділити три найбільш перспективні області України для розвитку агропромислового комплексу: Вінницька, Тернопільська та Херсонська. Дані області характеризуються:

- одними з найбільших показників частки сільського населення (відповідно 49,1; 55,3 та 38,8 %) та частки зайнятого населення у сільському господарстві (відповідно 31,2; 32,6 та 29,5 %);

- найбільшою часткою продукції сільського господарства у валовому регіональному продукті (30,4; 30,6 та 33,6 % відповідно).

Проте на сьогодні існує ряд невирішених проблем. Для забезпечення рівномірного розвитку даних територій підхід до розвитку сільського господарства повинен бути всебічним та комплексним. Зокрема для забезпечення сталого розвитку сільських територій необхідно визначити регіональні пріоритети в економічній, екологічній та соціальній сферах та знаходити можливості реалізації кожного з них.

Отже, комплексний соціально-економічний розвиток сільських територій – це основа розвитку аграрного сектора економіки, ефективного вирішення соціальних проблем та поступового переходу до сталого економічного зростання сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Бойко А. В. Конвергенція та нерівномірність розвитку регіонів України: ризики, тенденції, перспективи / А. В. Бойко // Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – 2014. – № 1 (44). – С. 72–78.
2. Вершигора Ю. З. Нерівномірність розвитку регіонів України та шляхи її подолання [Електронний ресурс] / Ю. З. Вершигора, В. Г. Вершигора // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua>.
3. Державна служба статистики України: статистична інформація. – [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.» № 385 від 06 серп. 2014 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
5. Сільське господарство України: статистичний щорічник. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Чернятіна В. А. Вплив децентралізації на розвиток сільських територій [Електронний ресурс] / В. А. Чернятіна. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua>.
7. Чисельність наявного населення України. Офіційний сайт. Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Т. А. Федотова, к.е.н., доцент,
Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКИМ РОЗВИТКОМ В СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Розвиток сільських територій – необхідна умова національного використання їх природного потенціалу, яка визначається насамперед перспективами працевлаштування населення. У переважній більшості сіл люди можуть бути зайняті тільки в сільському виробництві та в соціальній інфраструктурі. Великий капітал обминає село, оскільки має достатню робочої сили в містах, де умови діяльності зручніші та надійніші. Сільську зайнятість потрібно розглядати в масштабах кожного сільського району, оскільки майже всі види діяльності тепер організуються на цьому рівні.

При тому, що проблеми зайнятості та безробіття набули високої гостроти та актуальності, вони залишаються незабезпеченими достатньою інформацією і в зв'язку з цим належним чином не аналізуються. Визначити показники зайнятості можна тільки приблизно. У звітах з праці № 1-ПВ відображається кількість працівників і витрати праці, але вони мають гриф конфіденційності. Тому необхідно зробити цю інформацію прозорою і відкритою. Форми ж звіту з праці слід поширити на всіх юридичних осіб незалежно від кількості працюючих. Значний інтерес для досліджень становлять господарські книги, які ведуться в сільрадах і різнобічно характеризують кожне домогосподарство в сільській місцевості.

Серйозною вадою обліку в районних організаціях є те, що він спрямовується тільки на одержання загального районного показника для передачі на обласний рівень. Інформація по населених пунктах і по роботодавцях не розподіляється і не аналізується. Моніторинг робочих місць ведеться в управлінні соціального захисту населення, але власний облік не ведеться, користуються даними державного реєстратора. Відповіді на питання про кількість робочих місць не може дати жодний орган. Отже, ситуація із зайнятістю населення на сільських територіях повинна бути контрольована органами місцевого самоврядування, районними організаціями. Для цього треба внести низку змін в організацію управління в сільських районах. Важливо, щоб усі підприємства й організації реєструвалися й звітувалися за місцем фактичного розташування, де вони використовують земельні та трудові ресурси. Інформація, яку мають районний центр зайнятості, відділ податкової служби, управління пенсійного фонду, управління земельних ресурсів, повинна розроблятися в розрізі населених пунктів.

З 1 січня 2013 р. в Україні набув чинності новий Закон про зайнятість. Даний нормативно-правовий акт має на меті стимулювати роботодавців і

місцеву владу створювати нові робочі місця, дати незахищеним верствам населення можливість отримати робоче місце та багато інших задекларованих законодавцем ефективних нововведень. В ньому передбачені певні заходи щодо стимулювання зайнятості в сільській місцевості та вирішення кадрового питання аграрного сектору економіки. Але казати про те, що запропоновані нововведення кардинально змінили ситуацію із зайнятістю населення на сільських територіях не можна.

Прогресивним нововведенням, що могло би сприяти поліпшенню стану безробіття в сільських місцевостях є те, що роботодавець, який протягом року створював нові робочі місця і платив зарплату не менше трьох мінімальних зарплат в місяць, за кожного прийнятого на роботу, має право на пільгу протягом наступного року у розмірі 50 % від суми нарахованого ЄСВ за цього працівника. Він втрачає право на компенсацію, якщо зменшить ФОП і штатну чисельність працівників. Також вводиться 100-процентна компенсація по сплаті ЄСВ за прийом на роботу незахищених верств населення. Такий працівник, направлений службою зайнятості, пропрацювати повинен не менше двох років [1].

Проте у разі звільнення таких працівників за ініціативою роботодавця доведеться повернути державі всі гроші. А при звільненні такого працівника за угодою сторін (до чого працівник дуже прагнучим) з центру зайнятості направлять наступного. Це обмежує свободу дій роботодавця у разі прийому на роботу недбайливого працівника або невідповідності його вимогам робочого місця. Ще одне обмеження – право отримати пільги мають роботодавці, які не мають заборгованостей зі сплати ЄСВ або пенсійних внесків. Тому роботодавці не прагнули застосовувати ці пільги в своїй діяльності.

Законодавчо введена новітня норма щодо залучення на сільські ринки праці молодь – молоді фахівці, що укладають контракт на роботу в сільській місцевості, отримають стартові виплати у розмірі п'яти мінімальних заробітних плат. Для її залучення передбачено складання договору з підприємствами, організаціями і установами на термін не менше трьох років з наданням житла на час роботи і одноразової адресної допомоги у розмірі 10 мінімальних зарплат. Якщо такий фахівець відпрацює там 10 років, то житло переходить в його власність. Проте стартова виплата на сьогодні не є такою значною сумою, що мотивує молодого фахівця переїхати на роботу до сільської місцевості. Також працювати протягом десяти років для отримання житла в сільській місцевості не можна визнати дієвим стимулюючим заходом. Крім того, отримане житло у зв'язку з відсутністю на нього територіального попиту буде потім важко продати, до того ж його вартість в десятки разів дешевше вартості житла в місті, і навіть його продаж не дасть змоги придбати на ці кошти житло в місті.

Найбільш дієвою для роботодавців в сільській місцевості є наступна норма. Законом чітко передбачена можливість роботодавця укласти з працівниками договори на оплату їх навчання з подальшим обов'язком відпрацювати у нього протягом узгодженого терміну, але не більш трьох років. Також чітко встановлений обов'язок співробітника відшкодувати працедавцеві витрати на навчання у разі відмови відпрацювати узгоджений термін. Дана норма дає певні переваги обом сторонам і дозволяє в певній мірі вирішити проблеми працевлаштування випускників, здійснювати інвестування в освіту за рахунок коштів бізнесу та гарантовано отримувати роботодавцям робочу силу необхідної кваліфікації.

Законом України «Про зайнятість населення» передбачено створення умов для самозайнятості населення та підтримки підприємницької ініціативи [1, розділ IV, ст. 24]. Проте в ньому по-суті відсутні дієві стимули до ефективного ведення особистого господарства. Як впливає із проаналізованих норм, вирішення питань зайнятості в сільській місцевості України залежить, насамперед, від кількості і якості робочих місць. Процес їх створення, а також збереження достатньо складний і вимагає значних витрат. Але насправді в держбюджеті коштів на проголошені заходи не передбачено, тобто більшість законодавчих норм носять виключно декларативний характер.

Для майбутнього села важливо зберегти кваліфіковані кадри. Тривогу викликає те, що часто стають непотрібними трактористи-машиністи – головна категорія сільськогосподарських працівників – через те, що припиняють роботу місцеві підприємства, вирощування польових культур передоручається заїжджим загонам. Різних спеціалістів потребують бюджетні організації, тому необхідно, щоб не зменшувалося їх фінансування. Потрібно сприяти працевлаштуванню селян у містах, допомагати їм у переїздах.

Вирішувати проблему кадрового забезпечення підприємств та зайнятості на селі можливо лише поєднавши зусилля служби зайнятості, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та роботодавців шляхом підтримки суб'єктів господарювання, які створюють нові робочі місця через надання пільг за рахунок місцевих та державного бюджетів; створення додаткових робочих місць у сільській місцевості через розвиток малого підприємництва і самозайнятості, професійної освіти. Щоб уникнути такої проблеми як безробіття на селі потрібно надати певну допомогу громадянам сіл, щоб вони могли займатися підприємництвом. Адже саме підприємництво є запорукою економічного зростання країни. Служба зайнятості сприяє збільшенню кількості підприємців, надаючи незайнятому населенню конкретні соціальні послуги, зорієнтовані на започаткування та розвиток власного бізнесу.

Державними засобами необхідно розширювати попит на сільсько-господарську продукцію і просувати її на міжнародні ринки – у такий спосіб вдається створити додаткові робочі місця в аграрному виробництві. Країна втрачає від того, що населення, промисловість, інші галузі зосереджуються у великих містах і біля них. Багатий природний потенціал держави може бути раціонально використаний при рівномірному розміщенні продуктивних сил по території. Кожний сільський район – важлива ланка народногосподарського комплексу, і через райони вирішення проблеми зайнятості населення може бути спрямоване в організаційне русло. Через те, що в Україні недостатньо розвинене сільське господарство, втрачається чимала кількість робочих місць. Для розвитку сільського господарства необхідно вдосконалити систему збуту виготовленої продукції, чого можна досягнути через втручання держави шляхом захисту національного виробника та надання пільг що до оподаткування експортованої продукції. Ці заходи допомогли б, по-перше, розвинути ринок збуту, а по-друге, збільшити кількість робочих місць для сільського населення [2, с. 130].

Сільськогосподарські землі необхідно розглядати як робочі місця та джерела доходів селян. Зайнятість у сільгоспідприємствах може бути значно збільшена інтенсифікацією структури виробництва, розвитком трудомістких галузей. Найбільші резерви зайнятості нами вбачаються в активізації діяльності особистих господарств сільського населення.

На сільських територіях необхідно організувати дієву систему аналізу стану зайнятості населення, узгоджену роботу сільських, селищних, районних рад, місцевих центрів зайнятості, органів податкової служби, пенсійного фонду, комітету земельних ресурсів, управлінь агропромислового розвитку. Районні програми зайнятості мають конкретизуватися в розрізі населених пунктів і включати завдання всім підприємствам та організаціям, незалежно від форм власності та відомчого підпорядкування. Створення реального дієвого механізму включення особистих селянських господарств у систему соціально-трудова відносин пов'язане із забезпеченням державою необхідних економічних умов їх функціонування, збільшенням їх доходності та рівня індивідуальних доходів селян на рівні середньомісячної заробітної плати в галузі сільського господарства.

Список використаних джерел:

1. Про зайнятість населення України: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
2. Чернявська Ю.Б. Актуальні проблеми розвитку ринку праці на селі / Ю.Б. Чернявська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5(38). – С. 124–132.

Є. І. Ходаківський, д.е.н., професор
Житомирський національний агроекологічний університет

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Основним орієнтиром публічного управління, а вірніше координації та створення умов розвитку кожної особистості є праці доктора наук, професора з етики Карла Войтили, відомого всьому світові як його Величність Понтифік папа Римський Іоан Павло II, що правив католицькою (найбільшою в світі) церквою понад 26 років і здобув визнання як Святого. Його фундаментальні науково-релігійні праці – енцикліки «Сіяння Правди» та «Все про людську працю» є основним орієнтиром побудови концептуальних основ управління, доцільної координації людської діяльності на основі адаптаційних чинників формування оптимізму (Провидіння) в людському розвитку.

Вітчизняна наукова думка характерна позиціями фізичної економіки, що започаткована С. Подолинським, розвинута В. Вернадським, а в наш час активізована М. Руденком, головою нині діючого наукового товариства ім. С. Подолинського, професором В. Шевчуком. А зовсім недавно (2016 р.) з'явилася в світ публікація Ю. М. Канигіна та В. І. Кушерця «Фізична економія (енергія історичного прогресу)», в якій автори повідомляють, що фізична економія як наука набирає все більше обертів в різних країнах світу. Особливою є її роль у становленні України як потужної аграрної держави. Будь-яка нова теорія потребує еволюційної модернізації. В світовій цивілізації з'явилися нові напрямки щодо використання безвичерпної ментальної енергетики з точки зору спільності науки та релігії, без якої механіко-діалектична наука заходить в «глухий кут». Але зовсім недавно з'явилися в світ нові відкриття М. Руденка про наявність Духоматерії та дослідження в галузі природи торсіонних полів Е. Мулдашева, І. Грабара, О. Блаватської та стосовно координації людської поведінки професора, Святого, Карла Войтили.

Слід зазначити, що поняття публічного управління та адміністрування в методичних джерелах досі ще не визначено. Найчастіше вкорінені поняття «державне управління» та «публічне адміністрування». Однак, зазначено, що в глибинному сенсі такі дефініції органічно споріднені. В публічних джерела часто вживана поняття «державне управління» як окреме та тотожне з ним «публічне адміністрування». Наші дослідження здебільшого зорієнтовані на визначення загальної категорії «управління» у вужчому значенні менеджменту, що визначено Оксфордським словником англійської мови як «спосіб, манера спілкування з людьми; влада та мистецтво управління; уміння особливого роду й адміністративні навички;

орган управління, адміністративна одиниця; інтеграційний процес, за допомогою якого професійно підготовлені спеціалісти формують організації і управляють ними через визначення цілей та розробки способів їх досягнення».

Першим Президентом академії наук України В.І. Вернадським в праці «Автотрофічність людства» визначено пріоритетний напрям ноосферного майбутнього, яке ґрунтується на знаннях тонкого невидимого світу (інтелектуальної енергії). Тому вбачаємо, що в системі ієрархії (вертикалі) публічного управління та адміністрування «державному управлінню» належить пріоритет. За нашими дослідженнями на основі запропонованої методики гештальтів (образів) держава «повинна бути присутня» скрізь. Це також підтверджується класиками світової економіки.

Конкретизуючи методи та засоби публічного управління необхідно зосередитись на наукових принципах управління застосування методів та прийомів високопрофесійного психологічного менеджменту. Мова йде про застосування засобів публічного впливу на індивідуальності та масового виконавця юридичних норм і правил державного управління.

Наразі в конструюванні гештальтів управлінських систем за нашими дослідженнями (підручник «Психологія управління», 2016 р.) стержневою цілісністю є наявність лідерства, в тому числі за критерієм Європейської Фундації Q-менеджмент. В перспективі подальших досліджень передбачено апробацію таких розробок на об'єктах місцевого самоуправління зі зміною понятійного апарату та застосування науково обґрунтованих механізмів впливу в системі менеджменту, що побудовані на основі принципів психології та в контексті публічного управління та адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Семенчук Т.Б. Сутність категорії «Публічне адміністрування» та передумови її формування / Т.Б. Семенчук // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – №42. – С. 386–389.
2. Perelman Ch. The New Rhetoric: A. Treatise on Argumentation / Ch. Perelman. – L., 1969. – 261 p.
3. Plotnikova M. Conceptual Basis for Ukrainian Rural Development / M. Plotnikova // Regional Formation and Development Studies. – 2015. – № 3. – P. 134–144.
4. Ходаківський Є. І. Психологія управління: підручн. 5-те вид. перероб. та доп. [текст] Підручник. / Є. І. Ходаківський, Ю. В. Богоявленська, Т. П. Грабар. – К.: ЦУЛ, 2016. – 492 с.

Т. О. Чайка, к.е.н.,
І. О. Яснолоб, к.е.н.,
Полтавська державна аграрна академія,
С. І. Бойко

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

ЕНЕРГЕТИЧНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СЕЛА ЯК ПРІОРИТЕТНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

До першочергових і нагальних проблем сьогодення є забезпечення раціонального енергоспоживання з мінімальним негативним впливом на навколишнє природне середовище, обачливим використанням енергетичних ресурсів, залученням альтернативних джерел енергії за розумного та достатнього задоволення технологічних і побутових потреб громадян у всіх видах і формах енергії. Особливо це стосується сільських територій, оскільки більше 20 років перетворень в сільському господарстві в Україні не привели до поліпшення добробуту, якого очікували жителі сільської місцевості. Сьогодні сільські території знаходяться в складних умовах: поширені безробіття та бідність, фізична та соціальна інфраструктури (системи соціального забезпечення, охорону здоров'я, культура, дитячі садки, школи і т.д.) знаходяться в поганому стані, кадрові ресурси (рівень освіти тощо) не розвиваються належним чином, а також продовжує погіршуватися ситуація з природними ресурсами і навколишнім середовищем.

В той же час, сільські території мають достатній потенціал для використання альтернативних джерел енергії (біопаливо, вітроенергетика, геліоенергетика тощо) в зв'язку з їх більшою доступністю та незначністю інфраструктурних об'єктів, які підлягають переходу на такі джерела енергії. Однак, недолік, в першу чергу, фінансових ресурсів та досвіду впровадження інноваційних технологій, створюють перешкоди до їх розробки, впровадження та ефективного функціонування на території України. Доцільно відзначити, що проекти за принципом «енергоефективне село» активно працюють у європейських країнах, наприклад, Федеративній Республіці Німеччина, Франції, Польщі. Дані проекти є довгостроковою цільовою програмою, що складається із низки мікропроектів, метою яких є забезпечення енергетичної сталості сільських громад та зменшення витрат місцевих бюджетів на енергетичні носії. Інноваційні технології впроваджуються інвесторами, дозволяючи рекламувати їх у дії.

В Україні проекти з використання альтернативної енергії комплексно впроваджуються з 2005 р. у с. Северинівка (Вінницька область) і з 2013 р. у с. Веселе (Харківський район, проект «Енергоефективне село»), що впроваджується Інститутом сталого розвитку і який став першим у

Національному конкурсі «Найкращі соціальні проекти» серед проектів у галузі енергоефективності.

На нашу думку, сьогодні стійкий і тривалий розвиток сільських територій в Україні та їх ефективне функціонування повинні ґрунтуватися на таких пріоритетних напрямках, як: екологічність, енергозбереження, альтернативна енергетика та соціо-економічність. Саме розробка та впровадження таких цільових програм розвитку для сільських територій дозволить не лише забезпечити їх екологічну, соціальну та економічну незалежність, а й забезпечить стійкий тривалий і розвиток на засадах раціонального ресурсовикористання.

За нами дослідженнями, для ефективної реалізації проекту з підвищення енергетичної незалежності сільської території, рекомендовано дотримуватись таких умов:

1. Максимальна концентрація об'єктів соціальної сфери на території.
2. Готовність громадськості до змін.
3. Надійні і постійні джерела фінансування.
4. Енергетична паспортизація населеного пункту.
5. Використання максимальної кількості можливих джерел альтернативної енергії.
6. Вивчення та подальша передача досвіду.
7. Пошук інвесторів для майбутніх проектів.
8. Відкритість для подальшої модернізації об'єктів, кооперація з сусідніми населеними пунктами.

Враховуючи вищенаведене, нами розроблено проект створення енергонезалежного села у Полтавській області, який передбачає наступні розробки:

1. Плани та проекти будівництва будинків для населення та будівель сільської інфраструктури з:

- урахуванням кращих організаційних рішень та інноваційних проектів;

- використанням довговічних та більш ефективних матеріалів;

- застосуванням альтернативних джерел енергії з урахуванням місцевих сировинних джерел;

- використанням нових або адаптованих до відповідних умов інженерних систем для дому та села, що дозволяють обійтися без комунікацій (водопроводу, каналізації, звичайного опалення, а в найближчій перспективі без електромереж, тобто повністю автономних);

2. Плани та проекти будівництва енергетичної мережі з альтернативних джерел енергії для потреб громадськості та індивідуальних потреб мешканців.

3. Плани сівозмін і технологічні карти для вирощування сільськогосподарських культур за технологіями природного землеробства.

4. Ефективна система збуту екологічно безпечної сільськогосподарської продукції.

Першочерговими заходами для переходу громадських будівель на альтернативні джерела енергії є:

1. Проведення енергетичного аудиту громадських будівель для визначення необхідних заходів по підвищенню рівня їх енергоефективності.

2. Проведення визначених заходів з термомодернізації будівель.

3. Організація процесу вирощування, збору та зберігання енергетичних культур (міскантус, верба тощо), рослинних решток сільськогосподарських культур та відходів лісового господарства.

4. Встановлення котлів на біомасі для отримання теплової та електричної енергії.

5. Встановлення теплонасосної установки для опалення будинку культури.

6. Встановлення сонячних батарей для забезпечення вуличних світильників та інших об'єктів електроенергією.

7. Організація «розумної мережі» (smart grid) керування енергією.

Так, найбільшими споживачами енергії, які утримуються за рахунок бюджетних коштів, є загальноосвітня школа та культурно-спортивний центр (див. табл. 1).

Таблиця 1

Структура споживання енергії комунальними закладами села, 2016 р.

Назва установи	Обсяг споживання природного газу, тис. м ³	Обсяг споживання електроенергії, кВт.	Загальна опалювальна площа приміщень, тис. м ²
Загальноосвітня школа (ЗОШ)	25,595	12771	1,4
Культурно-спортивний центр (КСЦ)	7,228	8490	1,5
Разом	32,823	21261	2,9

Джерело: статистичні дані

Нова система з використанням альтернативних джерел енергії дозволить (табл. 2):

- підвищити енергетичну безпеку територіальної одиниці за рахунок диверсифікації джерел енергії;
- зменшити екологічне навантаження за рахунок зниження викидів CO₂ від традиційних видів палив у атмосферу;
- забезпечити населення якісними комунальними послугами за доступними цінами;
- створити платформу для впровадження проекту енергонезалежного села.

Таблиця 2

**Очікувані результати від реалізації проекту
для загальноосвітньої школи**

Найменування показника	Значення показника	
	ЗОШ	КСЦ
1. Скорочення споживання природного газу:		
- скорочення у %	94	80
- скорочення в натуральних показниках, тис. м ³ /рік	24,1	5,8
- економія коштів від скорочення споживання газу, тис. грн в рік	211,1	52,0
2. Скорочення споживання електроенергії:		
- скорочення у %	88	35
- скорочення в натуральних показниках, кВт × год/рік	9,9	5,5
- економія коштів від скорочення споживання газу, тис. грн в рік	26,5	7,0
3. Скорочення викидів CO₂ (від заміщення використання природного газу та впровадження енергоефективних заходів):		
- скорочення у %	94,0	80,0
- скорочення в натуральних показниках, тонна/рік	50,6	12,2
4. Скорочення викидів CO₂ (від заміщення використання електроенергії та впровадження енергоефективних заходів):		
- скорочення у %	88	35
- скорочення в натуральних показниках, тонна/рік	10,8	6,0
5. Створення регіонального ринку місцевих видів палива:		
- організація заготівлі і зберігання біопалива, т. у.п. /рік	6,9	6,5
- створення нових робочих місць в громаді	2	2

Джерело: авторські розрахунки

Таким чином, проекти заміщення традиційних джерел енергії альтернативними та поновлювальними є повинні входити до пріоритетних напрямів державної політики на всіх рівнях. Створення енергонезалежних сільських територій полегшить вирішення багатьох гострих соціальних проблем, а також забезпечить швидкий розвиток нового бізнесу та створить величезний ринок для новітніх вітчизняних науково-технічних розробок в різних областях, включаючи альтернативну енергетику, утилізацію відходів, «smart house» з використанням інформаційних технологій, які не мають в даний час реального попиту в Україні. Великий попит на якісні оздоблювальні матеріали сприятиме розвитку їх вітчизняного виробництва.

В. А. Якобчук, аспірант*
Житомирський національний агроекологічний університет

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ АГАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Використання стандартів якості в менеджменті українських підприємств відстає від впровадження аналогічних стандартів від Китаю в 3,5 рази, а по Європейським країнам в 40 разів. Така ситуація призвела до погіршення менеджменту аграрних підприємств, документообігу на підприємствах, викликала зниження рівня кваліфікації працівників, якості продукції тощо, що суттєво послабило їх конкурентоспроможність.

Особливо складною у питаннях впровадження систем менеджменту якості залишається ситуація в аграрному секторі економіки. Це може бути проілюстровано статистичними даними, що свідчать про невідповідність і продукції і систем управління аграрними підприємствами міжнародним стандартам ISO 9001–2015, також підтверджується зниженням питомої ваги обсягів міжнародної сертифікації аграрної продукції, обсягом інспектувань, недостатньою якістю контролю та аудиту аграрних підприємств.

Дослідження в галузі формування систем управління якістю аграрних підприємств проводились рядом відомих українських вчених: В. П. Галушкою, О. Д. Гудзинським, Й. С. Завадським, І. Г. Венецьким, А. М. Довжиною, П. Я. Калитою, О. І. Момотом та іншими.

Метою дослідження є розробка методичних рекомендацій щодо впровадження показників оцінки ефективності системи управління якістю аграрних підприємств в умовах децентралізації.

Результатом співпраці Національної агенції з акредитації України (НААУ) з міжнародними організаціями на засіданні Ради з Багатосторонньої Угоди ЄА в м. Брюсселі (Бельгія) за результатами розгляду групи оцінювання ЄА за діяльністю НААУ було прийнято рішення про підписання Багатосторонньої Угоди ЄА з сертифікованими системами менеджменту між НААУ та ЄА. Це надає органам з оцінки відповідності, що акредитовані в Україні надавати послуги з оцінки систем менеджменту за міжнародними стандартами, в тому числі і для аграрних підприємств. Ця оцінка буде визнаватись в країнах ЄС та у всіх країнах світу, де впроваджено міжнародні стандарти та системи управління якістю.

---

*Науковий керівник – д.е.н., професор, заслужений діяч науки та техніки України С.І. Ходаківський

В сучасному аграрному секторі економіки України значно посилюється конкуренція, що призводить усвідомлення виключної ролі менеджменту якості як основу підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Таким чином, виникла гостра необхідність у підприємств аграрного сектору перейти від окремих несистематизованих елементів управління якістю до їх об'єднання в єдину, комплексну систему управління з врахуванням всіх факторів менеджменту якості.

Значним підґрунтям створення таких систем може стати адміністративна реформа та процес децентралізації. Так, знову створенні об'єднанні територіальні громади (ОТГ) в умовах децентралізації розширюють свою матеріальну базу, покращують інвестиційний клімат, посилюють фінансову спроможність, отримують нові можливості для впровадження нових технологій, підвищення кваліфікації працівників і якості продукції. Саме децентралізація та посилення впливу громадянського суспільства на діяльність аграрних підприємств дасть можливість побудувати системи управління якістю які будуть логічно обґрунтовані, апробовані в громадах та включати елементи соціальної відповідальності агробізнесу.

Підприємства разом з ОТГ зможуть чітко визначити:

- функції системи якості з врахуванням спільних інтересів;
- перелік процесів життєвого циклу продукції де формується якість;
- наявність та стан документації, що обслуговує системи якості;
- виконавців функцій управління системою якості аграрних підприємств;
- напрями корекції діючих документів та створення нових, що обслуговують системи якості;
- можливості підвищення кваліфікації працівників;
- шляхи розвитку креативності та творчості у вирішенні питань якості аграрних підприємств.

В процесі децентралізації та посилення ролі ОТГ в діяльності агробізнесу дозволять ефективніше реалізувати функції ссете якості, в межах розробки інтегрованих стратегій слугуватимуть удосконаленню планування, координації і методичного забезпечення діяльності підрозділів в системі якості аграрних підприємств. Громада може сприяти результативному проведенню внутрішніх аудитів якості, організації діяльності гуртків якості, організації та фінансування сертифікації аграрної продукції, навчанню кадрів тощо.

Список використаних джерел:

1. Джуран Д. Все о качестве: Зарубежный опыт/ Д. Джуран. Выпуск 2. Высший уровень руководства и качество. – М.: Изд-во стандартов, 1993. – 45 с.

2. Должанський А. М. Системи управління якістю / А. М. Должанський, Н. М. Очеретна, І. М. Ломов. – Дніпропетровськ: Видавництво «Свідлер А.Л.», 2009. – 390 с.
3. Калита П. Я. Главное звено. Деловая лирика и публицистика. Издание пятое, дополненное / П. Я. Калита. – К.: Украинская ассоциация качества. – 2011. – 220 с.
4. Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або) екологічного управління: ДСТУ ISO 19011:2003 – [Чинний від 2004-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 24 с. – (Національні стандарти України).
5. Момот А. И. Экономический механизм управления качеством/ А. И. Момот. – Донецкий национальный технический университет. – Донецк: Норд-Пресс, 2005. – 384 с.
6. Окрепилов В. В. Всеобщее управление качеством: учеб. / В. В. Окрепилов. Кн. 1. – СПб.: Изд-во СПб УЭФ, 1996. – 454 с.
7. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів: ДСТУ ISO 9000-2007 – [Чинний від 2008-01-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2008. – 29 с. – (Національні стандарти України).
8. Системи управління якістю. Вимоги: ДСТУ ISO 9001:2009 – [Чинний від 2009-09-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 26 с. – (Національні стандарти України).
9. Українська асоціація якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaq.org.ua>.
10. Шаповал М. І. Менеджмент якості: підручник / М. І. Шаповал. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 475 с.

І. О. Яснолоб, к.е.н.,
Я. В. Радіонова,
Полтавська державна аграрна академія

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Відкритість економіки України, зростання інтеграційних процесів у світовій економіці викликає посилення конкуренції з боку іноземних товаровиробників, що в свою чергу, ставить вітчизняні підприємства перед необхідністю адаптації своєї діяльності до світових тенденцій розвитку господарства.

Теоретичним та практичним аспектам інноваційного розвитку присвячені роботи таких вчених, як Ю. Хотели, А. Гальчинського, П. Друкера, В. Захарченка, С. Ільяшенка, М. Кондратьєва, Б. Санто, Д. Тиса, М. Туган-Барановського, Д. Черванева, Й. Шумпетера та інших.

Однак недостатньо висвітленим залишається аспект забезпечення ефективного функціонування вітчизняних агропромислових підприємств, орієнтованих на інноваційну концепцію розвитку в умовах нестабільної євроінтеграційної економіки.

Соціально-економічна система України сьогодні знаходиться в стані переходу від відтворювального типу розвитку до інноваційного, орієнтованого на впровадження нововведень. За таких умов відбувається з'єднання виробничої та науково-технічної сфер, що сприяє технологічному прориву в різних галузях господарської діяльності. Відтак, авторами запропоновано нове бачення концепції інноваційного розвитку агропромислових підприємств (рис. 1).

На першій стадії досліджується кон'юнктура ринку, виявляються сильні та слабкі сторони діяльності підприємства та визначаються тенденції його розвитку.

На другому етапі відбувається співставлення можливостей та небезпек, обумовлених зовнішнім середовищем, а також сильні та слабкі сторони підприємства.

Третій – обумовлює вибір цільових ділянок ринку (сегментів або ніш) для реалізації проектів інноваційного розвитку агропромислових підприємств.

Четвертий – виявляє ризики інноваційного розвитку та коректує роботу за результатами аналізу (у разі необхідності).

На п'ятому та шостому етапах формується система цілей та організаційна структура на поточні та довгострокові періоди діяльності, визначаються пріоритетні завдання, вирішення яких сприятиме досягненню поставлених цілей.

Рис. 1. Концепція інноваційного розвитку агропромислових підприємств

Джерело: авторська розробка.

На етапі планування виробничо-збутової та фінансової діяльності розробляються перспективні та поточні плани та визначаються джерела їх фінансування.

На останньому етапі виконується збір та аналіз інформації, що характеризує процеси у зовнішньому середовищі та процеси всередині самого підприємства, приймаються рішення щодо розробки нових варіантів інноваційного розвитку.

Ефективна реалізація запропонованої концепції управління інноваційним розвитком агропромислового підприємства повинна

здійснюватися за допомогою господарського механізму управління інноваційним процесом.

Для інноваційної стратегії агропромислових підприємств такий механізм виступає організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком (ОЕМУІР).

ОЕМУІР є підсистемою традиційного організаційно-економічного механізму підприємства та реалізується за формами та методами управління всією господарською діяльністю, враховуючи інноваційну концепцію підприємства.

ОЕМУІР агропромислових підприємств спрямований на досягнення конкретних інноваційних цілей шляхом впливу на спеціальні сфери та фактори для досягнення поставлених цілей за допомогою використання конкретних ресурсів або потенціалів підприємства.

ОЕМУІР на агропромислових підприємствах складається з наступних структурно-функціональних систем [2].

1. Система прогнозування та планування інноваційного розвитку агропромислових підприємств визначає стратегію та стратегію відповідно до напрямків науково-технічної, виробничо-господарської та збутової діяльності, враховуючи матеріально-технічне забезпечення, інвестиційну діяльність.

2. Система організації інноваційних процесів, враховуючи виявлені в результаті функціонування системи прогнозування та планування розвитку напрямків та варіантів розвитку, забезпечує: виділення пріоритетів і переваг у діяльності підприємства; формування та перебудова організаційних структур управління інноваційним розвитком; ресурсне забезпечення формування цільових ринків; здійснення контролю за процесами інноваційного розвитку в умовах зміни зовнішнього та внутрішнього середовища та своєчасно коректує процеси розвитку (у разі необхідності).

3. Елементи системи мотивації та стимулювання є метою стимулювання працівників та керівників агропромислових підприємств для активізації інноваційної діяльності.

4. Система фінансування інноваційної діяльності здійснює накопичення коштів для реалізації інноваційних задумів, що впливає на швидкість виведення інновацій на ринок, а, отже, і на її комерційний успіх. Планування інноваційних процесів передбачає також визначення обсягу коштів, необхідних для здійснення всіх видів інноваційної діяльності та оцінки можливостей підприємства накопичити їх у тимчасових рамках, які відповідають життєвому циклу інновацій.

5. За допомогою системи контролю процесу розробки та зміни пріоритетів постійно проводиться аналіз достатності мотивації функціонуючого проекту інноваційного розвитку та здійснює відповідні корективи в систему мотивації або розвитку.

6. Система інформаційного забезпечення виступає певним каналом обміну необхідною інформацією для управління інноваційним розвитком підприємств та здійснює її накопичення, зберігання й аналіз.

Як впливає з вище викладеного ОЕМУІР є багаторівневим і полісистемним, тому досягнення цілей можливе лише в разі узгодженої взаємодії всіх підсистем і складових, а також збереження його структурної цілісності.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновки, що інноваційна концепція розвитку агропромислових підприємств є необхідною умовою не тільки для сталого розвитку підприємства, але й у цілому для їх подальшого функціонування.

Впровадження інноваційної концепції розвитку та формування ефективного механізму управління інноваційним розвитком (ОЕМУІР) агропромислового підприємства в період становлення ринкових відносин дозволить: забезпечити довгострокове та ефективне функціонування підприємств; підвищити конкурентоспроможність, що в перспективі дозволить заручитися провідними позиціями на ринку; постійно вдосконалювати виробничі бази; безперервно підвищувати свій технічний та технологічний рівні.

Список використаних джерел:

1. Захарченко В. І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації [Текст]: навч. посіб. / В. І. Захарченко, Н. М. Корсікова, М. М. Меркулов. – К.: Центр учбов. л-ри, – 2012. – 446 с.
2. Ілляшенко Н.С. Організаційно-економічні засади інноваційного маркетингу промислових підприємств: [монографія] / Н. С. Ілляшенко. – Суми: ВТД «Вид-во СумДУ», 2011. – С. 99.
3. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией / М. И. Круглов. – М.: Русская деловая литература, 1998. – 767 с.
- 3 Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент [Текст]: навч. посіб. / П. П. Микитюк. – К.: Центр учбов. л-ри, – 2007. – 400 с.
5. Петерс Т. Представьте себе! Превосходство в бизнесе в эпоху разрушений / Т. Петерс; [пер. с англ.] – СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2004. – 352 с.

Н. М. Бовсунівська, магістрант*
Житомирський національний агроекологічний університет

РОДОВІ САДИБИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Стрімкий розвиток (урбанізація) міст відбувається за рахунок сільських територій. В економічному плані це, в основному, диспаритет цін, а в демографічному – перетік населення з «села» в «місто». Згідно з офіційними даними, щорічно з мапи України знімається 20 сільських населених пунктів. Всього за роки незалежності зникли з мапи України більше 600 населених пунктів, а це приблизно 300 тис. га, які звільнились і обов'язком держави є проведення там ґрунтозахисних заходів, фінансування яких є обмеженим. Разом з тим, за останні 15–20 років в українському суспільстві проявились прямо протилежні тенденції: розвивається наростаючими темпами процес перетоку міських жителів на сільські території. Характерним і позитивним показником являється віковий ценз нових поселенців, що складає 35 (± 5) років. Це вік, коли людина найбільш активна, а також схильна до народження дітей. Започаткування нових, відродження і розвиток зникаючих населених пунктів на сільських територіях відбувається, в основному, на принципах ідеї родових садіб. Ця ідея передбачає надання законодавчого права кожному громадянину України, при бажанні, отримати 1 га землі для облаштування родової садіби, безоплатно в постійне користування, без права продажу, з правом передачі лише в спадок.

Не зважаючи на те, що ідею родових садіб не ініційовано як державними, так і представницькими владними структурами, вона розвивається в українському суспільстві досить активно. Для прикладу можна сказати, що 7 років тому в Житомирській області було започатковано 1 родове поселення, а наразі їх 12 в 7 районах. Привертає увагу активна позиція жителів родових поселень в усіх напрямках розвитку сільських територій, від екологічних до соціально-економічних і духовних. При такій активній позиції жителів родових поселень, як нової генерації сільських жителів, можлива і, як показує практика, реалізація ст. 5 Конституції України про те, що «... єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». Проект вже розпочато за інформаційно-консультаційної підтримки ЖНАЕУ та буде реалізовано на теренах Новоград-Волинського району як модельного для даної ідеї з подальшим поширенням в інших районах області.

Отже, на практиці, на території Несолонської сільради, Новоград-Волинського району представниками родового поселення «Гранідуб» (с. Дубівка) створено і зареєстровано в сільраді громадську організацію

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент М. Ф. Плотнікова

(Громаду), яка на громадських засадах опікується питаннями організації життєдіяльності на території сільради. В селах, які розташовані на території сільради створено вуличні комітети і обрано довірених осіб вулиць, які представляють інтереси жителів своїх вулиць на конференції представників Громади.

Будучи по суті інноваційно-інвестиційним проектом, в перспективі результати реалізації ідеї «Родова садиба» на сільських територіях України є наступні:

1. Розвиток сільських територій – відновлення населених пунктів (600 зниклих і 600 тих, які на межі зникнення) – відроджено 1200 населених пунктів.

2. Кількість жилих дворів по 1 га в 1200 населених пунктах становитиме (1200*250) – 300 тис. дворів.

3. Розмір фінансових вкладень, які здійснять фізичні особи, власники родових садіб в розрахунку на один рік по 1200 населених пунктах становитиме (300 тис. дворів * 30 тис. грн./рік) – 9 млрд. грн.

4. Заробітна плата, як показує практика, становить у вартості товарів і послуг біля 30%. Це означає, що в 9 млрд. грн. фінансових вкладень заробітна плата становитиме (9 млрд. грн. * 30 %) – 3 млрд. грн.

5. Кількість щорічно додатково зайнятих на виробництві товарів і наданні послуг, які можуть бути забезпечені фондом зарплати в 3 млрд. грн. і при середньомісячній зарплаті 3,7 тис. грн. (за даними Пенсійного Фонду за 2015 р.) становитиме понад 80 тис. чол.

6. Податок на заробітну плату, який направляється щороку в бюджет, з зарплати 3 млрд. грн. становитиме (3 млрд. грн.*30%) – 1 млрд. грн.

7. Бюджет зекономить щороку, враховуючи, що заробітна плата в 3 млрд. грн. дозволить зайняти на виробництві товарів і наданні послуг більше 80 тис. чол., кошти на суму (80 тис. чол. * 974-місячна допомога по безробіттю) – 935 млн. грн.

8. Кожна родова садиба буде виробляти екологічно чистої аграрної продукції на суму біля 20 тис. грн., тобто в рік 300 тис. родових садіб вироблять на суму (20 тис. грн. * 300 тис. садіб) – 6 млрд. грн.

Список використаних джерел:

1. Плотникова М.Ф. Направлення многофункционального развития сельских территорий / М.Ф. Плотникова // PROGRESS. – 2013. – № 1–2. – С. 44–48.
2. Плотникова М. Ф. Каталізатори інвестиційно-інноваційного розвитку на сільських територіях / М.Ф. Плотникова // Стратегія економічного розвитку України. – 2016. – № 39. – С. 107–117.

Б. Ю. Бруховець, магістрант*
Житомирський національний агроекологічний університет

СТАРТЕГІЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ПАТ «УКРАЇНА»

Розв'язання проблем трансформації національної економіки України на ринкових засадах, перехід до нових прогресивних технологічних процесів вимагає залучення значних обсягів інвестицій. За оцінками спеціалістів, для створення повноцінної експортоорієнтованої економіки України необхідно 40–50 млрд. дол. США. Внутрішні можливості інвестування на разі обмежені та залежать від загальноекономічної ситуації в Україні, яка нині негативно позначається на всіх інвестиційних процесах. У теперішніх умовах господарювання практично припинився процес оновлення основних фондів.

Україна на сучасному етапі розвитку її економіки повинна створити сприятливе інвестиційне середовище для залучення колосальних фінансових ресурсів. Адже інвестиції є джерелом коштів, необхідних для модернізації та розвитку української економіки. Вони сприяють залученню нових виробничих технологій, а також технологій ринкової поведінки. Важливим є саме те, звідки вони надходять та куди спрямовуються. Особливо важливим є залучення інвестицій з високо розвинутих країн світу, що характеризується належним рівнем ринкової культури.

Національне законодавство, що визначає правовий режим іноземного інвестування, базується на нормативних актах господарського законодавства. До них відносяться: Конституція України, зокрема її положення щодо забезпечення державою соціальної орієнтації економіки України та гарантування захисту прав усіх суб'єктів, в т. ч. права власності (ч. 4 ст. 13), права приватної власності (ст. 41), права громадян на підприємницьку діяльність (ст. 42) та Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про режим іноземного інвестування» ітн.

Аналізуючи платоспроможність, ліквідність та фінансову стійкість можна прийти висновку, що недостатність робочого капіталу для поточних потреб стримує розвиток та призводить до скорочення виробництва. Підприємство шляхом переговорів із споживачами та постачальниками намагається скоротити заборгованість між підприємствами. Покращення ліквідності за оцінками фахівців емітента можливе тільки за рахунок покращення розрахунків, зменшення зростання цін на матеріали, стабільності законодавства. У звітному періоді довгострокових договорів, не виконаних на кінець звітного періоду не укладалося.

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент М. Ф. Плотнікова

Аналізуючи ділову активність, найбільший темп приросту спостерігається в обсягу випуску продукції – на 1% у 2016 р. порівняно з 2014 р. Збільшення обсягів реалізації продукції можна пояснити збільшенням попиту на продукцію, або ж, підвищення потужностей використання основних засобів підприємства, підвищення їх фондівіддачі. Збільшення обсягу реалізації продукції позитивно впливає на рентабельність операційної діяльності підприємства, що визначає ефективність господарської діяльності товариства. Товариство має значний потенціал щодо посилення своїх позицій на ринку, що підтверджується зростанням виручки від реалізації.

Оцінюючи рівень ефективності ПАТ «Україна» (м. Житомир), варто відзначити, що в 2014–2016 рр. підприємство мало прибутки: у 2015 р. в порівнянні з 2014 р. прибуток зріс, адже в 2014 р. спостерігався збиток. В 2016 р. спостерігається незначне зменшення обсягу чистого прибутку на 7,9 %. Отже, можна зробити висновок, що у звітному 2016 р. на обсяг чистого прибутку підприємства (на його зменшення на 7,9 %) вплинуло: зменшення виручки від реалізації товарів (робіт, послуг) на 14,7 %; зменшення собівартості продукції на 18,7%; збільшення фінансових витрат на 10,2 %. Оцінка інвестиційної привабливості ПАТ «Україна» порівняно з основними конкурентами свідчить, що ефективності використання капіталу пов'язана із встановленням оптимального його обсягу, оптимізацією структури, дослідженням найбільш привабливих джерел та форм залучення, забезпеченням ефективного використання капіталу в усіх видах діяльності підприємства, організацією його обороту.

У досягненні своїх цілей ПАТ «Україна» має намір використовувати як систему базових, так і набір похідних стратегій, змістове наповнення, особливості яких виникають і формуються у процесі реалізації базових стратегій. Систему похідних стратегій диверсифікації ПАТ «Україна» утворюють стратегія входження на нові ринки, освоєння нової продукції, пропозиція сувенірної та корпоративної продукції, стратегія диверсифікації у споріднені галузі, стратегія диверсифікації у неспоріднені галузі, стратегія відновлення та економії, як наслідок матиме місце стратегія реструктуризації та стратегія ліквідації нерентабельних структурних підрозділів підприємства. Кожна з них конкретизує систему далекосяжних дій підприємства, різною мірою пов'язаних з базовими стратегіями.

Основною метою інформаційно-ресурсного забезпечення діяльності ПАТ «Україна» є сприяння наданню послуг інформаційного характеру як безпосередньо з боку представників підприємства, так і опосередковано через ЗМІ та управління цим процесом через комплекс заходів з матеріально-технічної підтримки діючих та імовірних партнерів; забезпечення їх актуальною інформацією з питань розвитку товариства; залучення широкого кола громадськості до розв'язання наявних проблем, що стримують

його розвиток; розповсюдження інформації про діяльність підприємства як інструменту формування його позитивного іміджу тощо.

ПАТ «Україна» найближчим часом має намір підсилити присутність в шести містах України: Києві, Житомирі, Рівному, Черкасах, Дніпропетровську і Львові. У 2018 р., за словами генерального директора товариства планує збільшити обсяги продажу продукції на 45–50 тис. од. Зараз кількість клієнтів оператора складає близько 510 тис. ум. пар. Потенційний ринок збуту власної продукції оцінюється менеджментом компанії як 900 тис. умовних пар, або 150 тис. домогосподарств. До того ж протягом наступного року ПАТ «Україна» хоче вивести на ринок продукцію підвищеного комфорту та міцності, що будуть вироблені на оновленому обладнанні японського виробництва. Вищий рівень продуктивності обладнання дозволить знизити собівартість продукції на 30 %.

Список використаних джерел:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України [Електронний ресурс] // ВВР. – 1991. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
2. Про інвестиційну діяльність. Закон України //ВВР України. – 1991. – № 47. – ст. 646. (зі змінами і доповненнями). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
3. Про іноземні інвестиції. Закон України [Електронний ресурс] // ВРУ. – 1991. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2198-12>
4. Гринів Т.Т. Іноземні інвестиції в Україні в умовах кризи: стан і перспективи розвитку / Т.Т. Гринів // Національний університет «Львівська політехніка», кафедра обліку та аналізу – 2010. – с. 69–73.
5. Плотникова М.Ф. Направлення многофункціонального розвитку сільських територій / М.Ф. Плотникова // PROGRESS. – 2013. – № 1–2. – С. 44–48.
6. Плотникова М. Ф. Каталізатори інвестиційно-інноваційного розвитку на сільських територіях / М.Ф. Плотникова // Стратегія економічного розвитку України. – 2016. – № 39. – С. 107–117.

М. Л. Васильєв,
ВГО «Народний рух захисту Землі»
А. О. Ващенко, магістр*
Житомирський національний агроєкологічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ У ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ

Здатність територій та суб'єктів господарювання залучати інвестиції визначає перспективи їх розвитку в умовах динамічного ринкового середовища. Створення комунальних підприємств, обслуговуючих кооперативів, споживчих спілок, приватизація та конверсія дозволяють залучити в тому числі стратегічних партнерів як з вітчизняного суспільного сектору, так і з Європи та світу. Трансформація інвестиційного механізму на локальному рівні збоку залучення мікроінвестицій для розвитку територіальних громад є дієвим джерелом розвитку національної економіки.

Правові засади інвестиційного забезпечення визначені Законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про іноземні інвестиції», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», «Про іноземні інвестиції», «Про режим іноземного інвестування» та іншими нормативно-правовими актами. Питання розвитку інвестиційних процесів є в центрі уваги наукових досліджень О. Білоруса, В. Герасимчука, Б. Губського, А. Дука, Ю. Зайцева, І. Каленюка, Т. Ковальчука, Ю. Лопатинського, Д. Лук'яненка, І. Луцького, І. Малого, З. Маніва, А. Музиченка, А. Наливайка, П. Нікіфорова, С. Покропивного, А. Поручника, Л. Руденка, Т. Циганкової та інших. Однак, динамічний характер розвитку суспільного середовища вимагає подальших досліджень у цій сфері, зокрема на галузевому рівні.

Практика засвідчує, що елементно-технологічна ефективність суспільних процесів мінімально досягається за 35–40 % рівня фінансування галузевих структур, а також в разі реінвестування та зовнішнього забезпечення відтворювальних процесів. При цьому просте відтворення досягається на рівні 25–30 %, технічне переозброєння і реконструкція – 35–45 %, розширене відтворення – 70–75 % залучення інвестиційних ресурсів [1–2].

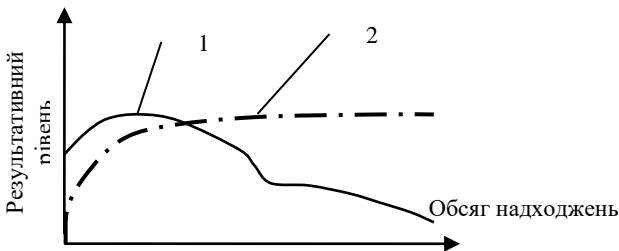
Розвиток навичок, формування та підкріплення змін відбувається на основі очікувань та практичного втілення задач розвитку. Реально вкладаються зусилля в короткостроковій перспективі, коли рівень розвитку системи росте (на початку змін будь-які надбання підіймають результат на рівень вище, пізніше темпи зростання в відсотковому співвідношенні зменшуються – події розвиваються як множина

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент М. Ф. Плотнікова

малозначущих надбавь – велика частина справ є опанованими, що знижує мотивацію в силу того, що прогрес стає менш помітним).

Криві інвестиційних надходжень без та з залученням інвестиційних ресурсів в зелений туризм характеризується динамікою подальшого розвитку внаслідок додаткового стимулювання цільових грошових потоків (динаміка наведена на прикладі галузі зеленого туризму, аналогічною є динаміка у значній кількості інших суспільно-господарюючих систем), які спонукають до дій (рис. 1).

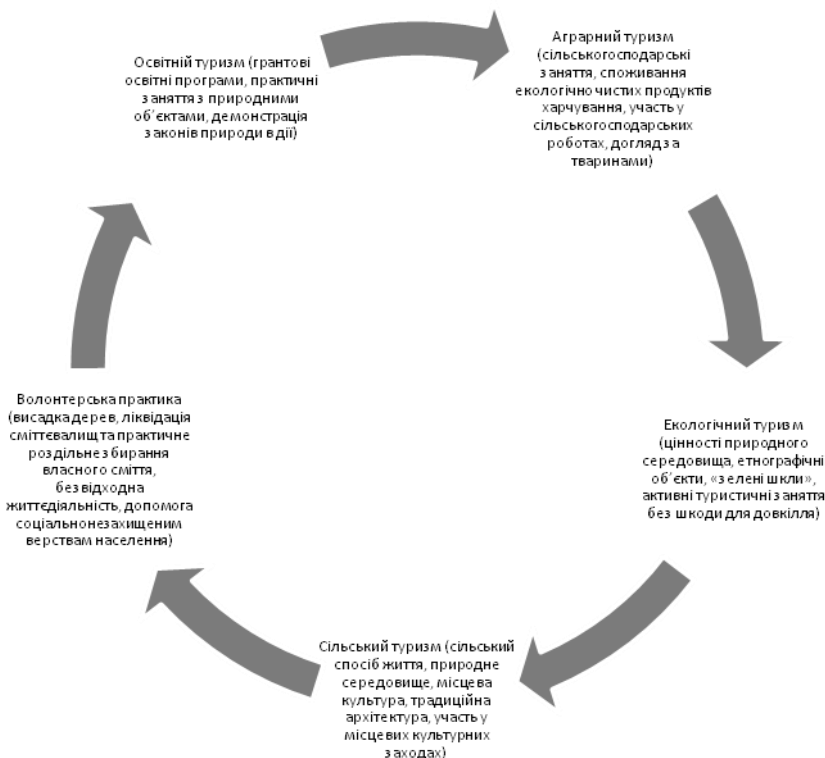
Рис. 1. Ефективність розвитку зеленого туризму без (1) та з (2) залученням зовнішнього інвестування

Гармонізація взаємодії елементів системи досягається за рахунок урізноманітнення форм та проявів процесів підсистем, що входять до її складу цілісної системи туристичного комплексу. Багатовекторність системи дозволяє забезпечувати її стійкість та страхування можливих ризиків. Зберігаючи унікальність, самобутність та індивідуальний підхід, досягається задоволення інтересів системи та її розвиток [2–4]. Механізм забезпечення вказаних задач є узгодженим з нормативно-правовими підходами в управлінні, інструментами прямого адміністрування та економічними засобами заохочення до цілеспрямованої поведінки. Іншим моментом, що формує засади привабливості зеленого туризму для інвесторів є практика освітнього зеленого сільського туризму, що проходить етапи свого становлення в умовах територіальних громад України (рис. 2).

Останнє є механізмом розвитку потенціалу територіальної громади, бюджетного наповнення та/або підвищення розвитку людського капіталу за одночасного підвищення конкурентоспроможності діючих та майбутніх (якщо мова йде про студентство) фахівців на ринку праці внаслідок набуття практичного досвіду та навичок суспільно-корисної діяльності в ігровій, соціально-орієнтованій, конкурсній чи творчо-пошуковій формі.

Орієнтований на ресурсозбереження, екологію простору та свідомості людини, організацію та облаштування зон навчання та/або відпочинку, зелений сільський туризм має практичну спрямованість та пряму інформаційність внаслідок інклюзії в процес, що забезпечує сталість розвитку особистості та територіальної громади в умовах децентралізації владних повноважень без додаткового залучення бюджетних асигнувань.

Волонтерсько-освітній характер діяльності має привабливість з позиції його реалізації та дозволяє опікуватися екологічним станом довкілля, сприяти його покращенню.

Рис. 2. Ознаки та риси зеленого освітнього сільського туризму

Мальовнича історико-культурна спадщина українського села, збережені народні традиції, ремесла та промисли розширюють світогляд та є базисом для перенесення спадщини, старовинних самобутніх традицій та культури на новій світоглядній основі у діяльність молоді сьогодення. Знання лікувально-рекреаційних ресурсів, в тому числі лікування травами, закалювання, милування чудовими краєвидами привчає молодь до патріотизму по відношенню до своєї Малої батьківщини, країни, планети в цілому, сприяє поліпшенню умов та якості життя населення в містах, в тому числі за рахунок набуття практичних навичок спілкування зі свійськими тваринами, опанування традиційного реманенту, методикам проживання за безвідходної життєдіяльності та незалежності від комунальних структур. Додатковим підходом до ефективного розвитку

зеленого туризму є реалізації ідеї «Родова садиба» [5–6]. Економічний з позиції організації та реалізації, зелений освітній сільський туризм в родових садибах та родових поселеннях знайомить з умовами проживання й харчування з врахуванням всіх етнічно-культурних груп, що мешкають на теренах України, особливостями побуту та сільськогосподарською діяльністю, традиціями і звичаями регіону. Можливість самообслуговування в межах кемпінгів та наметових містечок формує навички активного способу життя, може мати ознаки фауно- та флористичні, культурологічні та етнографічні.

Отже, природне середовище, місцева культура, традиційна архітектура, участь у місцевих культурних подіях, розкривають широкі можливості використання природного, матеріального і культурного потенціалу як особистості .так і регіону, формують розуміння культури організованого розвитку і відпочинку, зміцнення родини за рахунок демонстрації передового досвіду родинних зв'язків, відбувається становлення дієвої платформи реалізації особистості, її розвиток.

Список використаних джерел:

1. Леванова Г. М. Устойчивое потребление: концептуальные положения и актуальность внедрения / Г. М. Леванова // Эко- и агротурим: перспективы развития на локальных территориях [Текст]: тезисы докл. II Междунар. науч. – практ. конф., 22–23 апреля 2010 г., г. Барановичи, Респ. Беларусь / редкол.: В. Н. Зуев (гл. ред.) [и др.]. – Барановичи: РИО БарГУ, 2010. – С. 247–250.
2. Living in harmony: inspring stories from ecovillages / Editor: Dalia Vidickiene. Vilnius: BMK Leidykla, 2013. – 124 p.
3. Павлов В. І. Інститути та інституції аграрного природокористування: регіональний вимір: Монографія / В. І. Павлов, В. М. Заремба, Ю. Г. Фесіна. – Луцьк: Надтир'я, 2008. – 212 с.
4. Писаренко П. В. Екопоселення: від фантастики до реалій Полтавщини / П. В. Писаренко, Т. О. Чайка // Вернадська ноосферна революція у розв'язанні екологічних та гуманітарних проблем. Збірник матеріалів IV Всеукраїнських Моргунівських читань із міжнародною участю, присвячених 90-річчю від дня народження видатного українця / за ред. В. І. Аранчій та ін.; відпов. за вип. П. В. Писаренко, М. М. Опара, В. Ф. Моргун. – Полтава: Дивосвіт, 2014. – С. 155 – 160.
5. Плотнікова М. Ф. Інноваційно-проектний вектор стійкого сільського розвитку / М. Ф. Плотнікова, О. Ф. Присяжнюк // Наук. пр. Полтавської держ. аграр. акад. Сер. Екон. науки. – 2014. – Вип. 1 (8), т. 1. – С. 246–255.
6. Плотнікова М.Ф. Принципи та механізми розвитку сільських територій / М.Ф. Плотнікова // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2016. – № 3 (03). – С. 76–81.

СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В республике созданы благоприятные условия для развития сельского хозяйства. Сельское хозяйство Дагестана в 2015 году в фактических ценах обеспечило объем производства продукции на сумму в 99,3 млрд. руб. Производство продукции сельского хозяйства на душу населения в Республике Дагестан в 2015 году, по расчетам АБ-Центр, составило 33,1 тыс. руб. В структуре сельского хозяйства Республики Дагестан в 2015 году с незначительным отрывом преобладало животноводство, доля которого в общем объеме сельхозпродукции составила 55,3 %. На долю продукции растениеводства пришлось 44,7 %. В сельском хозяйстве Дагестана значительная роль отводится овцеводству и козоводству, молочно-мясному скотоводству, а также птицеводству. В 2015 году по численности стада овец и коз Республика Дагестан заняла лидирующую позицию, также вошла в тройку лидеров по размеру стада крупного рогатого скота. Что касается выращивания зерновых культур, то в Республике Дагестан значительная роль отводится производству риса. Из масличных культур в Дагестане в основном выращиваются семена подсолнечника

Животноводство Республики Дагестан в 2010–2015 гг. Характеризовалось: ростом стада овец и коз, при этом за последние несколько лет, отмечались незначительные сокращения производства баранины и козлятины; ростом стада КРС, в том числе коров, при этом также растут объемы производства говядины и молока; ростом объемов производства мяса домашней птицы и яиц. В 2015 году стоимость продукции животноводства в Республике Дагестан составила 54,9 млрд. руб. Общий объем производства мяса всех видов в убойном весе составил 127,8 тыс. тонн. Из этого объема на говядину пришлось 47,2 %, на мясо домашней птицы – 32,1 %, на баранину и козлятину – 20,3 %, на свинину – 0,1 %, на другие виды мяса – 0,3 %.

Скотоводство Дагестана в последние годы демонстрирует устойчивый рост производства говядины и молока. поголовье крупного рогатого скота в Республике в хозяйствах всех категорий по состоянию на конец 2015 года составило 1 011,3 тыс. голов, в том числе, поголовье коров насчитывало 485,2 тыс. голов. Производство говядины в Дагестане в 2015 году находилось на уровне 106,2 тыс. тонн в живом весе (60,3 тыс. тонн в перерасчете на убойный вес). Объемы производства говядины в данном регионе показывают положительную динамику. За 5 лет они выросли на

12,1 %, за 10 лет – на 42,9%, к 2001 году – на 70,7%. Производство молока в Дагестане в хозяйствах всех категорий в 2015 году достигло 820,2 тыс. тонн. В регионе отмечается значительный рост производства молока.

Производство мяса птицы в Республике Дагестан в 2015 году составило 55,1 тыс. тонн в живом весе (41,1 тыс. тонн в перерасчете на убойный вес). За 5 лет объемы производства данного вида мяса возросли в 5,2 раза, за 10 лет – в 7,1 раза, к 2001 году – в 8,2 раза. Производство яиц в Республике Дагестан в 2015 году в хозяйствах всех категорий составило 230,0 млн. штук (0,5% от общероссийского объема производства). За 5 лет объемы увеличились на 8,7%, однако за 10 лет произошло их сокращение на 24,7 %, к показателям 2001 года – на 14,0 %.

В сельском хозяйстве Дагестана особое место занимает разведение мелкого рогатого скота. поголовье овец и коз в Республике Дагестан по состоянию на конец 2015 года составило 5 183,8 тыс. голов. Производство баранины и козлятины в Дагестане в 2015 году составило 58,4 тыс. тонн в живом весе (25,9 тыс. тонн в перерасчете на убойный вес).

Объемы производства продукции растениеводства в Республике Дагестан в 2015 году в стоимостном выражении составили 44,4 млрд. руб. Общий размер посевных площадей в 2015 году составил 344,8 тыс. га. В 2015 году в структуре посевных площадей Дагестана наибольшую долю занимали кормовые культуры. На озимую и яровую пшеницу пришлось 19,3 %, на озимый и яровой ячмень – 7,0 %, на кукурузу на зерно – 5,8 %, на рис – 4,6%, на подсолнечник – 2,1 %, на бахчевые продовольственные культуры в промышленном секторе – 1,0%, на овес, озимую и яровую тритикале – по 0,5 %, на овощи открытого грунта и картофель в промышленном секторе – по 0,4 %, на зернобобовые культуры – 0,2 %, на озимую и яровую рожь – 0,1 %. Прочие площади занимали 19,3 %. Производство продукции растениеводства в Дагестане

В 2015 году валовые сборы зернобобовых культур в Республике Дагестан снизились на 18,6 % до 0,8 тыс. тонн (0,03 % от общероссийского объема производства). Из этого объема 0,7 тыс. тонн пришлось на фасоль и 0,03 тыс. тонн на горох (в общероссийских сборах доля незначительна). При этом, по отношению к показателям 2014 года, фасоли в регионе было произведено на 17,6% меньше, объемы производства гороха выросли на 65,5 %. В том числе под фасоль было засеяно 0,5 тыс. га, под горох – 0,03 тыс. га. При этом, размеры площадей под горох, за минувший год, выросли на 52,6 %, под фасоль – сократились на 26,0 %. Размеры посевных площадей подсолнечника также сократились на 13,2 % до 7,1 тыс. га.

Агропромышленный комплекс является основным звеном экономики республики. Несмотря на увеличение объема производства сельскохозяйственной продукции за последние годы и некоторое улучшение финансового состояния сельскохозяйственных предприятий, общее

положение производителей сельскохозяйственной продукции остается довольно непростым. Среди основных проблем развития агропромышленного комплекса республики можно назвать высокие ставки налогообложения и процентные ставки по кредитам, неразвитость рыночной инфраструктуры – рынков сельхозпродукции и продовольствия, техники, снижение природного потенциала отрасли – плодородия почвы, площадей сельхозугодий, поголовья племенного скота, низкая эффективность использования пахотной земли. Ухудшает ситуацию отсутствие необходимой социальной инфраструктуры и комплексного обустройства села, низкий уровень образования и привлекательности труда в сельском хозяйстве, дефицит кадров.

Сдерживающими факторами развития отрасли являются низкий уровень механизации, значительный износ действующего парка сельскохозяйственных машин, высокие цены на новую технику, недостаточное развитие лизинга оборудования и техники в агропромышленном комплексе и другие. Однако, не смотря на существующие в отрасли трудности, в последние годы хорошие результаты были достигнуты как в растениеводстве, животноводстве, так и в сфере переработки продукции. Зерновых культур собрано в два раза больше, чем в предыдущие года, и притом за счет роста урожайности. Устойчивое развитие аграрного производства в Дагестане обеспечивается благодаря государственной финансовой поддержке. Механизм ее реализации позволил мобилизовать на помощь аграрному сектору хозяйства республики её внутренние резервы, структуры государственной и муниципальной власти, патриотично настроенных предпринимателей, всю общественность. Резервами повышения эффективности хозяйствования являются использование неиспользуемых по прямому назначению сельскохозяйственных земель, повышение эффективности использования земель отгонного животноводства, изъятие плохо используемых земель ГУ, ГУПов, МУПов в Фонд перераспределения РД, вовлечение в оборот заброшенных сельхозугодий, защита земель от эрозии почв, совершенствование механизмов реализации произведенной продукции, в том числе за счет организации мест торговли.

Успешные инвестпроекты в агропромышленном комплексе основа успеха и локомотив развития не только сельского хозяйства, но и всей экономики Дагестана. Руководством республики активно поддерживается реализация ряда ключевых инвестиционных проектов, таких как «Дагагрокомплекс», «АгроДагИталия», «Агрико Северный Кавказ», АПК «Экопродукт». Велико число возведенных хозяйственных объектов, запущена новая модель развития виноградарства, акцентировано внимание на развитии горного садоводства и т.д. «Побочным эффектом» развития сельского хозяйства является и решение проблемы трудоустройства

населения. Отметим, что только за счет реализации проекта «АгроДагИталия» планируется трудоустроить 5,5 тысяч человек, сезонными работами на виноградниках уже занято более 2 тысяч человек. Также установлено, что развитие овощеводства в Дагестане определено руководством республики как одно из ключевых направлений развития агропромышленного комплекса.

Исходя из реалий экономического состояния и ситуации, сложившейся в агропромышленном комплексе республики, можно прогнозировать, что в ближайшей перспективе развитие агропромышленного комплекса республики в большей мере будет осуществляться за счет мобилизации его внутренних резервов, с активизацией процессов интеграции, формирования рыночной инфраструктуры, уменьшения завоза продовольствия и возрастания спроса на свои продукты питания, повышения финансовой устойчивости товаропроизводителей в следствие небольшого роста цен. Большую актуальность имеет официальная оценка скрытых объемов экономики. После решения вопросов инвестирования и статистики на первый план выходят мероприятия, направленные на развитие сельского хозяйства республики.

Список использованных источников:

1. Официальный сайт Главы Республики Дагестан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: president.e-dag.ru.
2. Официальный сайт правительства Республики Дагестан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: e-dag.ru.
3. Министерство сельского хозяйства Дагестана [Электронный ресурс]. – Режим доступа: mcxrd.ru.
4. Официальная статистика: Дагестанстат [Электронный ресурс]. – Режим доступа: dagstat.gks.ru.
5. Экспертно-аналитический центр агробизнеса «АБ-Центр» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ab-centre.ru.

КАПІТАЛІЗАЦІЯ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Ефективність використання наявних ресурсів підприємств є основою їх платоспроможності та фінансової стійкості в умовах ринку. Оптимізація структури капіталу сприяє підвищенню рентабельності кампаній, зниженню ризикованості діяльності, що визначає актуальність досліджень.

Значний внесок у вивчення питань сутності капіталу, оптимізації його структури та впливу на результати діяльності підприємств внесли такі вітчизняні та зарубіжні вчені як Дж. Зечнер, І. Лук'яненко, К. Маркс, А. Маршал, Т. Оплер, Д. Рікардо, У. Петі, П. Самульсон, А. Сміт, С. Тітман, Е. Фам, І. Фішер, К. Френч, Р. Хенкель, Д. Хікс, А. Ховакіміан, І. Школьник та інші.

Динамічний розвиток суспільних відносин, потреба структуризації та оптимізації наявного капіталу, галузеві особливості формування найкращої структури капіталу підприємства, можливості економіко-математичного моделювання структури капіталу та залучення інструментів щодо його оптимального використання потребує подальших досліджень у цій сфері.

Зміщення пріоритетів управління на користь централізованого планування створює жорсткі умови господарювання й обмежує можливості ефективного управління ресурсами підприємств. Використання капіталу підприємств відповідно до його ознак як економічної категорії передбачає управління джерелами доходів, ліквідних активів (в тому числі об'єктами купівлі-продажу, виробничими та інвестиційними ресурсами), носіями ризику, засобами нагромадження, об'єктами власності та тимчасового уподобання тощо [1–6]. Оцінка характеру та часу фінансування капіталу, відповідальності кредиторів, компенсації можливих збитків, аналіз кредитоспроможності, ризику, незалежності, розподілу доходів та активів дозволяє формувати довгострокову стратегію розвитку підприємств в умовах невизначеності та ризику [7–14].

Оптимізація структури капіталу має забезпечувати мінімізацію ризиків та середньої вартості залучених ресурсів, а також максимізацію прибутковості діяльності компанії як в поточному періоді, так і на перспективу за рахунок здійснення інвестицій та ефективного використання наявних активів. Оцінку ефективності використання капіталу проводили на прикладі ТОВ «НПК», яке спеціалізується на

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент М. Ф. Плотнікова

виготовленні меблів, столярних виробів та будівельних конструкцій з деревини. Товариство має три виробничі цехи. В структурі товарної продукції переважають побутові корпусні меблі (55 % з тенденцією до зростання), двері, вікна та дверні блоки (12 % з тенденцією до скорочення).

Для виробництва підприємство переважно використовує вітчизняні та імпортовані екологічно чисті матеріали (масиви різних порід деревини, ламіноване ДСП, протиударний пластик PVC, кольорове скло та оздоблювальні матеріали). Основними каналами реалізації продукції є мережа гіпермаркетів Епіцентр та продаж на замовлення.

Цінова політика на основі визначення середньої ринкової ціни, широкий асортимент продукції, гнучкість технологічних процесів дозволяють досягати конкурентоспроможності, що дозволило збільшити чистий дохід ТОВ «НПК» на 47 % протягом 2014–2016 рр.

При цьому собівартість продукції зросла на 54 %, середньорічна вартість необоротних активів – на 16 %, середньорічна вартість оборотних активів – на 3,5 %, середньооблікова чисельність працівників – на 2 особи, продуктивність праці – на 45 %, чистий прибуток скоротився – на 19 %, рентабельність підприємства знизилась – на 1,3 %.

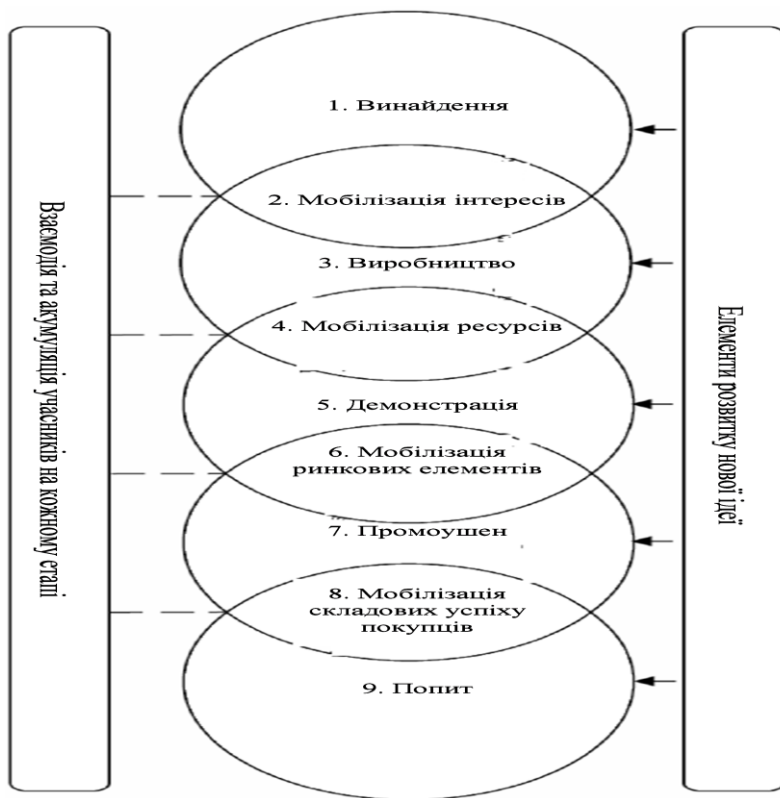
У структурі капіталу основна частка належить власному капіталу (77 % з тенденцією до зниження). Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості становить 5,55, що є позитивним з позиції використання тимчасово залучених ресурсів. Коефіцієнт окупності власного капіталу становить 4,2 % з тенденцією до зростання, що позитивно позначається на діяльності товариства.

Водночас, з метою покращення фінансового стану та управління зобов'язаннями доцільним є удосконалення структури капіталу за рахунок збільшення частки залучених ресурсів. Основу доходів підприємства складають доходи від реалізації продукції (96 %). В структурі операційних витрат визначальна частка належить матеріальним витратам (34 %) та витратам на оплату праці (36 %).

Оцінка показників ліквідності засвідчує перевищення нормативних показників. Аналогічною є ситуація щодо оцінки фінансової стійкості (фінансова стійкість ТОВ «НПК» є в межах нормативних значень з відповідною тенденцією щодо поліпшення ситуації). Рентабельність активів товариства становить 4,5 %. Алгоритм капіталізації інновацій включає наступні етапи, наведені на рис. 1.

Розрахунок ефекту лівереджу дозволив визначити ставку відсотку за кредит ТОВ «НПК» в національній валюті для реалізації інвестиційного проекту, а також оцінки доцільності залучення іноземних інвестицій під заставу. Встановлено, що залучення кредитних ресурсів для товариства є збитковим, тоді як залучення іноземних інвестицій дозволяє підвищити

рентабельність власного капіталу до 8,5 % за умови доведення частки залученого капіталу до 40 % за процентної ставки 6,5 %, а очікувану суму прибутку – до 3,1 млн. грн.

Рис. 1. Алгоритм капіталізації бізнес-ідей

Джерело: сформовано на основі [15].

Залучення іноземних інвестицій спрямовуватиметься на удосконалення асортименту продукції на користь виробництва будівельних матеріалів, попит на які зростає. При цьому ефект фінансового левериджу, пов'язаний з підвищенням дохідності власного капіталу становитиме 0,4 %. В силу того, що середній рівень дохідності нижчий за середню ставку залучення ресурсів, ефективність фінансування можлива за умови, коли дохідність активів вища за ринкову відсоткову ставку на кредитні ресурси.

Отже, використання наявного капіталу в умовах ТОВ «НПК» є ефективним за рахунок оптимізації співвідношення власних та залучених

ресурсів. Удосконалення структури капіталу за рахунок залучення іноземних інвестицій є доцільним до певної межі, що визначена середнім рівнем дохідності залучення ресурсів. Ефективність додаткового фінансування можлива лише за умови, коли дохідність активів вища за ринкову відсоткову ставку на кредиті ресурси, що спостерігається за обмежених умов кон'юнктури ринку.

Список використаних джерел:

1. Плотнікова М.Ф. Інформація як об'єкт управління інвестиційною діяльністю підприємств / М.Ф. Плотнікова // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – №234. – С. 104–106.
2. Плотнікова М.Ф. Економіко-математичне моделювання інноваційної діяльності підприємств / М.Ф. Плотнікова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки: Випуск 31: У двох частинах . М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Черкас. держ. технолог. Ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2012. – Ч.1. – С. 62–66.
3. Плотнікова М.Ф. Інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності / М.Ф. Плотнікова // Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління [текст]: Міжнар. наук.-прак. конф., 2012 р., 1–3 черв., м. Судак: [матеріали]. – Сімферополь: ДІАЙП, 2012. – С. 250–251.
4. Плотнікова М.Ф. Інвестиційно-інноваційні основи формування національного багатства та суспільного розвитку / М.Ф. Плотнікова // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 1(10). – Полтава: ПДАА. – 2015. – С. 212–223.
5. Плотнікова М.Ф. Інноваційно-інвестиційна практика сільського розвитку як стійкої суспільно-економічної системи / М.Ф. Плотнікова // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 1. – С. 37–44.
6. Скидан О.В. Методичні рекомендації щодо змісту і організації практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Інвестиційний менеджмент» для студентів галузі знань 0306 «Менеджмент і адміністрування» спеціальності «Менеджмент ЗЕД» ОКР «Спеціаліст» та ОКР «Магістр» / О.В. Скидан, М.Ф. Плотнікова, О.Г. Булуй, О.Ф. Присяжнюк. – Житомир: ЖНАЕУ, 2013. – 133 с.
7. Скидан О.В. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств: навч. посіб. / [О. В. Скидан, Л. М. Левківська, Т. В. Швець, О.Г. Булуй, М.А. Мартинюк, М.Ф. Плотнікова]; за заг. ред. д. е. н. О. В. Скидана. – Житомир: Вид-во ЖНАЕУ, 2014. – 348 с.
8. Плотнікова М.Ф. Аналіз галузевої інвестиційної привабливості / М.Ф. Плотнікова // Тези доповідей V Міжнар. наук. – теор. конф.; відп. ред. З.В. Гуцайлюк. – Тернопіль, 2007. – С. 279–281.

9. Плотнікова М.Ф. Інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності / М.Ф. Плотнікова // Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління [текст]: Міжнар. наук.–прак. конф., 2012 р., 1-3 черв., м. Судак: [матеріали]. – Сімферополь: ДІАЙПІ, 2012. – С. 250–251.
10. Плотнікова М.Ф. Моделювання як метод управління інвестиційними процесами / М.Ф. Плотнікова // Теорія і практика сучасної економіки. Матеріали XIII міжнар. наук. – практ. конф.: Черкаси, 10 листопада 2012 р. / Відп. ред. Хомяков В.І., Пасічник Ю.В. – Черкаси: ЧДТУ, 2012. – С. 235–236.
11. Загорівська Т.П. Екологічна освіта як основа інвестицій у людський капітал та мотивація праці / Т.П. Загорівська, М.Ф. Плотнікова // Наука, Молодь, Екологія – 2012 (Актуальні проблеми екологічної освіти та виховання: теорія, практика, перспективи): зб. матеріалів наук. – практ. конф. (14-16 листопада 2012 року, м. Житомир). – Житомир: Вид-во Поліграфія 3x15, 2012. – С. 146–148.
12. Кільницька О.С. Інвестиційна привабливість інформаційних систем / О.С. Кільницька, М.Ф. Плотнікова // Інформаційно-психологічні аспекти кіберсоціалізації людини. Збірник доповідей наукового семінару 24 квітня 2013 року. – Житомир: ЖВІ НАУ, 2013. – С. 41–42.
13. Ходаківський Є.І. Інвестиційна привабливість виробництва аграрної продукції / Є.І. Ходаківський, М.Ф. Плотнікова // Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. Випуск 33: у трьох частинах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технолог. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2013. – Частина III. – С. 21–26.
14. Присяжнюк О.Ф. Управление инвестиционной привлекательностью аграрного сектора / О.Ф. Присяжнюк, М.Ф. Плотникова // Культура народов Причерноморья. – 2013. – №256. – С. 154–157.

ЛИЗИНГ КАК ИСТОЧНИК ФИНАНСИРОВАНИЯ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ ПРЕДПРИЯТИЙ АПК

Высокий уровень износа сельскохозяйственных машин и оборудования показывает, что традиционный амортизационный механизм обновления основных средств не способен выполнить инвестиционную функцию в АПК, поскольку сроки службы сельскохозяйственной техники превышают нормативные, а амортизационные отчисления не могут компенсировать выбытие активной части основных средств.

За годы реформирования агропромышленного комплекса его технический потенциал значительно снизился. В настоящее время наличный парк тракторов в стране не соответствует потребностям сельскохозяйственного производства ни по количеству (31 % от потребности), ни по техническому уровню машин – около 80 % тракторного парка составляют машины, отработавшие свыше 15 лет. Например, машинно-тракторный парк АПК в настоящее время состоит из машин, изношенных на 70–80 %, однако покупательная способность хозяйств не превышает 10 % к потребности в ресурсах. Чтобы повысить уровень обеспеченности сельского хозяйства и в целом агропромышленного комплекса машинами и оборудованием и достигнуть соответствия с нормативами по количеству и срокам их службы, необходимо увеличить имеющийся парк технических средств в 2-3,5 раза. Однако, объем лизинговых услуг еще не отвечает реальным потребностям предприятий АПК в совершенствовании их технического парка. Чтобы довести количество машин в АПК до нормативной потребности, ежегодно требуется 160 млрд.руб. при закупках в ныне действующих ценах, что в сумме составит 800 млрд.руб. Только для сохранения существующего уровня обеспеченности АПК техникой необходимо закупать ее на сумму не менее 70 млрд.руб. ежегодно.

За период с 2011–2015 гг. было поставлено в лизинг товаропроизводителям агрокомплекса страны более 130 тыс. ед. различной техники: перерабатывающего и животноводческого оборудования – на сумму около 15 млрд. р., в том числе: тракторов – 29,1 тыс., автомобилей – 6 тыс., зерно- и кормоуборочных комбайнов – свыше 24,5 тыс., прочих сельскохозяйственных машин более – 30 тыс. единиц, оборудования для животноводства и перерабатывающих предприятий – на 800 млн.руб. Однако выделяемых госбюджетных финансовых средств крайне недостаточно. С учетом потребности в технике согласно нормативам эти объемы поставок должны быть увеличены в 8–10 раз. Понятно, что таких

финансовых ресурсов для восстановления технического потенциала АПК в ближайшей перспективе не будет выделено. Поэтому одной из наиболее востребованных форм лизинга является лизинг техники, который является эффективной государственной формой поддержки АПК. Это подтверждено практикой работы с хозяйствами и заводами и их положительным отношением к лизингу.

Известно, что лизинг в аграрном секторе нашей страны представляет собой передачу потребителю техники в долговременную аренду с оплатой ее стоимости по частям в течение двух и более лет, а экономическом смысле лизинг – кредит, предоставляемый лизингодателем лизингополучателю в форме передаваемого в аренду имущества. Таким образом, для сельскохозяйственного товаропроизводителя лизинг одновременно решает две важные проблемы – приобретение техники и финансирование этих операций.

Лизинг позволяет сельскохозяйственным товаропроизводителям и переработчикам выкупать предметы лизинга в рассрочку, и цена этих предметов остается неизменной на весь период аренды. Преимущество лизинга в сфере АПК состоит, кроме всего прочего, в том, что он не исключает, а даже предполагает и другие формы государственного регулирования, например налоговые и кредитные льготы. Техника, переданная в лизинг селу, не облагается налогом на имущество, так как до полного выкупа она принадлежит государству и находится на балансе сельскохозяйственных товаропроизводителей, которым предоставлены льготы по налогам. Кроме того, для всех лизингополучателей установлена низкая арендная плата (3 % от остаточной стоимости предмета лизинга), дифференцированная оплата первоначальных взносов и сроки лизинга в зависимости от стоимости предметов. Таким образом, указанные преимущества лизинга позволяют утверждать, что лизинг техники наиболее эффективная форма поддержки АПК. Техника, приобретенная по лизингу, в конечном итоге обходится лизингополучателю в 1,5–2 раза дороже по сравнению с прямой покупкой. Это и является основным сдерживающим фактором широкого развития лизинга новой техники. Значительно дешевле обойдется сельскому товаропроизводителю приобретение в лизинг восстановленной техники. Под лизингом восстановленной техники следует понимать аренду централизованно отремонтированных машин. Ремонтный фонд этих машин предлагается выкупать у хозяйств – для восстановления с последующей передачей этим же или другим хозяйствам в лизинг.

Торговля восстановленной техникой на мировом рынке завоевывает все более прочные позиции, и в некоторых странах объем продаж достигает 20 % от совокупных продаж машиностроительной продукции. В Германии в 2014 г. рынок восстановленной техники составил 14 млрд.

долларов, в странах ЕС – 70 млрд. долларов. Спрос имеется, объемы растут. Хорошо развит вторичный рынок в странах Восточной Азии, в Индии, Бразилии, Турции. У фермеров ряда зарубежных стран объемы механизированных работ, выполняемых восстановленной техникой, превышают 50–60 %. На рынки подержанной техники эти машины поступают после 5–7 лет эксплуатации и используются до 15 и более лет. Даже в развитых странах Запада, в США и Японии на каждый новый трактор приходится 3–4 года бывших в эксплуатации. В нашей стране вторичный рынок техники пока развит слабо. На селе из-за отсутствия финансовых средств из двух изношенных машин собирают одну, из трех – две и т. д. Ремонтный фонд сельскохозяйственной техники относительно дешевый, не более 10 % стоимости новой машины. В то же время спрос на технику огромный.

Следовательно, вместо одной новой машины появляются возможности на те же средства ввести в строй 5–7 восстановленных, а вместо одной импортной – не менее 12 отремонтированных машин, используя оптимальные варианты восстановления парка машин, не прекращая его обновления. В таких условиях необходимость и целесообразность функционирования рынка восстановленной техники, основанной на инвестициях, направляемых на организацию ремонта машин с последующей передачей их в лизинг или в свободную продажу более чем очевидны.

Итак, состояние экономики сельского хозяйства в настоящее время диктует необходимость поиска новых подходов к инвестиционной политике и механизмам её реализации, а также к формам воздействия государства на процессы, происходящие в этой сфере. Одним из способов улучшения финансового состояния для предприятий агропромышленного комплекса является особая форма инвестирования – лизинг. Использование лизинга в комплексе мер поддержки сельского хозяйства, служит эффективным инструментом формирования инвестиционной привлекательности АПК, тем самым обеспечивая восстановление и активизацию воспроизводства активной части основных средств.

Список использованных источников:

1. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление / Д. Аакер. – 6-е изд. – СПб: Питер, 2002. – 544 с.
2. Nitsenko V. Business Model For A Sea Commercial Port As A Way To Reach Sustainable Development Goals / V. Nitsenko, I. Nyenno, I. Kryukova, T. Kalyna, M. Plotnikova // Journal Of Security And Sustainability Issues. – 2017. – Volume 7, Number 1. – P. 155–166 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4\(13\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4(13)) (ISSN 2029-7017 print/ISSN 2029-7025 on-line)

ФАХОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Пріоритетним завданням ефективної роботи організації є питання кадрового забезпечення. Кадрова політика передбачає оптимальне використання трудових ресурсів, розвиток кадрового потенціалу, тобто підвищення ефективності кадрової системи.

Основними методами реалізації кадрової політики є: планування з покращення якості кадрового забезпечення, рух кадрів, самоосвіти; організація добору кадрів на конкурсній та поза конкурсній основі для заміщення посад; створення кадрового резерву; первинна та вторинна професійна адаптація на відповідній посаді; проходження випробувального терміну; підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів; контроль та координація кадрового забезпечення; оцінювання рівня професійної компетентності та результативності спеціалістів в рамках щорічного оцінювання, атестації, функціональних обстежень, аудиту ефективності; статусна та фінансова мотивація роботи фахівців і спеціалістів; інформаційне та інше забезпечення прийняття кадрових рішень.

Під державною кадровою політикою розуміють кадрове забезпечення державної служби; служби в органах місцевого самоврядування; кадрове забезпечення державних підприємств, установ та організацій, що забезпечують виконання функцій держави. Сучасні глобалізаційні умови розвитку країн вимагають упровадження інноваційної моделі здійснення кадрової політики, відповідно до якої передбачається виробити новий стиль кадрового забезпечення органів влади й управління високопрофесійним управлінським персоналом, здатним задовольняти потреби населення шляхом надання якісних та ефективних управлінських послуг.

Понятійний апарат кадрового управління, що використовуються у теорії публічного управління формується такими категоріями як «компетентність», «професійна компетентність», «компетенція» і «професіоналізація». Компетентність – це показник ступеня відповідності, адекватності професіоналізму службовця змісту компетенції його посади. Під професійною компетентністю розуміють здатність до креативного (творчого) мислення, прийняття ефективних рішень у нестандартних ситуаціях, застосування інноваційних підходів у роботі. Компетенція

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент Л. І. Симоненко

публічного органу влади – це закріплена законом (або іншим нормативним актом) сукупність владних повноважень (прав і обов'язків), юридичної відповідальності і предмета діяльності. Професіоналізація службовця – це інструмент реалізації кадрової політики, який передбачає комплекс заходів щодо підвищення рівня його професійної компетентності шляхом підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, формування та передачі професійного досвіду, самоменеджменту та самовдосконалення, а також профорієнтації та реалізації професійних комунікацій. Професіоналізація здійснюється, насамперед, через систему формування фахової компетентності через професійне навчання з метою поліпшення спроможності спеціалістів і фахівців виконувати аналітичну роботу.

Висновки. В інноваційній моделі навчання основними напрямками діяльності вищих навчальних закладів стають: 1) навчання сучасними науковими результатами в теоріях лідерства, політики, економіки, фінансів, практичної психології, мотиваційного менеджменту та ін.; 2) розширення освітнього простору за рахунок створення тренінгових центрів, студій, коучингових консультацій, тощо для апробації нових знань і вмінь на практиці; 3) оновлення системи фінансування підвищення фахової підготовки в умовах децентралізації; 4) розвиток можливостей вищих навчальних закладів щодо дистанційного навчання; 5) розширення форм навчання на робочому місці (взаємонавчання, дослідження, засвоєння та експертиза освітніх інновацій, колективна творчість тощо); розширення інформаційно-комунікативного тощо. Розбудова ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для організацій і публічних структур є гарантом формування фахової компетентності з метою реалізації поставлених цілей.

Список використаних джерел:

1. Вступ до публічного адміністрування: навчальний посібник / Н. Л. Гавкалова, Т. А. Власенко, Л. Ю. Гордієнко та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора Н. Л. Гавкалової. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 372 с.

О. Ю. Дзензелівський, магістрант*
Житомирський національний агроекологічний університет,
М. Ю. Ващенко
Житомирський торговельно-економічний коледж КНТЕУ

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА РОВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Задоволення ресурсних потреб виробників товарів, робіт та послуг, територіальних громад та окремих громадян відбувається через компоненти природного середовища, в тому числі за рахунок їх біорізноманіття.

Аспектам ресурсного галузевого забезпечення розвитку сільських територій займалися В Дудченко, Р. Морозова, Є. Федорчук. Природно-ресурсний потенціал та механізми підвищення ефективності його вико- ристання розкриті в працях Ю. Гінчук, А. Ключника, І. Червена, В. Шибаніна та ін. Однак, відсутність системного підходу в управлінні ресурсним забезпеченням в умовах глобалізації та децентралізації розвитку сільських територій не знайшли свого цілісного відображення, що визначило вибір теми дослідження.

Потреба раціонального використання ресурсного забезпечення стратегічного розвитку галузевого виробництва, територіальних об'єднань та населення, що їх заселяє, визначає напрями та механізми, що мають бути застосовані. Глобалізаційні засади формування базису чистого довкілля, здорової нації та інвестиційно, господарсько та життєво-привабливих територій одним з критеріїв ефективності використання їх ресурсного потенціалу визначає екологічний стан довкілля, зокрема води, повітря, родючості ґрунтів, біорізноманіття та стійкості агроландшафтів, здоров'я населення [1]. Водночас, відходи виробництва та життєдіяльності можна розглядати в якості сировини для іншого виробництва та суспільних процесів. Тому формування засади безвідходності є безумовно потребою формування засад стійкості систем.

Науково-практичне вирішення проблем раціонального використання ресурсного потенціалу територій та його відтворення лежить в площині формування управлінських рішень системного характеру, в основі якого покладено принципи, що реалізуються в процесі децентралізації та інших соціально-економічних реформ в країні. Враховуючи подвійний характер виробничо-ресурсного потенціалу соціально-економічних систем на сільських територія, що формується як матеріальна умова виробництва та розширеного відтворення ресурсів і збалансована система чинників

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент М. Ф. Плотнікова

функціонування організаційно-правових форм. Враховуючи, що ефективність функціонування суб'єктів господарювання зумовлене обраними стратегіями управління їх розвитком, механізм управління виробничо-ресурсним потенціалом визначається сукупністю процесів, методів, підходів та інструментів, спрямованих на створення дієвого та результативного господарського механізму.

Засобами кореляційно-регресійного аналізу визначено модель кількісного впливу основних складових виробничо-ресурсного потенціалу на рівень ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, де критерієм ефективності обрана величина чистого доходу в розрахунку на 1 га посіву або 1 голову худоби (Y), а чинниками, що його визначають: рівень рентабельності ($x1$), питома вага посівів у сівозміні та поголів'я тварин у структурі стада ($x2$), ціна реалізації 1 ц продукції ($x3$), витрати на систему захисту рослин в розрахунку на 1 га та тварин в розрахунку на 1 голову ($x4$), що відображається формулою (1):

$$Y=a0+a1x1+a2x2+a3x3+a4x4, (1)$$

де $a1, a2, a3, a4$ – відповідні коефіцієнти кореляції, або в загальному плані (2), коли кількість чинників є більшою:

$$Y=a0+\sum a_{ixi}. (2)$$

В свою чергу результативна складова також залежить від низки зовнішніх чинників, серед яких пріоритетними є тенденції кон'юнктури світового ринку сільськогосподарської продукції, розвитку НТП, споживчих переваг тощо та результати діяльності урядових та неурядових структур, громадських організацій та інших складових суспільного розвитку. Тому становлення та розвиток виробничо-ресурсного потенціалу в умовах глобалізації та децентралізації суспільних процесів має спиратися на сталіх (соціально-еколого-економічних) засадах, що враховує коадаптивну парадигму природокористування, визначальним принципом якої є принцип сумісності та цілісності системи «природа – виробництво – суспільство – стійке зростання».

Концептуальні підходи до галузевого та територіального розвитку в своїй основі передбачає раціональне використання виробничих ресурсів, наслідком якого є характер доступу до їх ресурсів майбутніх поколінь на як завгодно довгий період та постійне зростання потенціалу території в результаті таких життєдіяльності та господарювання. Одним з можливих механізмів реалізації такого розвитку є формування державної політики розвитку родових садиб та родових поселень.

Список використаних джерел:

1. Вернадський В.І. Біосфера та ноосфера / В.І. Вернадський. – М.: Айрис-прес, 2004. – 576 с.
2. Грабар І. Г. Синергетика економічних систем: [навч. посіб.] / І. Г. Грабар, Є. І. Ходаківський, О. В. Вознюк, Л. Ю. Возна та ін. – Житомир. – 2003. – 244 с.
3. The modern social and economic policy of Ukraine: problems of providing for and enhancing of adequate living standards and quality of life / Yu. Bogoyavlenska, M. Plotnikova, E. Khodakivsky // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. – 2010. – № 21 (2). – P. 18–26.
4. Ходаківський Є.І. Формування системи розвитку сільських територій на засадах підприємництва, саморегулювання та державного управління / Є.І. Ходаківський, Т.М. Ратошнюк, Л.Л. Капітула, М.Ф. Плотнікова // Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. – 2016. – № 25. – С. 158-170.
5. Плотнікова М.Ф. Направлення багатофункціонального розвитку сільських територій / М.Ф. Плотнікова // PROGRESS. – 2013. – № 1–2. – С. 44–48.
6. Родова садиба: економіка, технології, комунікації, екологія: навч. посіб. / М. Л. Васильєв, Г. Грабар, С. В. Молодецька, М. Ф. Плотнікова. – Житомир: Рута, 2017. – 272 с.
7. Васильєв М.Л. Перспективи розвитку сільських територій та Концепція «Родової садиби»: соціально-екологічний аспект / М.Л. Васильєв, М.Ф. Плотнікова // Вісник ЖНАЕУ. – 2014. – № 2, Т. 4, ч. II. – С. 412–423.

О. В. Захаріна, к. е. н., доцент,
І. О. Сліпчук

Житомирський національний агроекологічний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Питання продовольчої безпеки займають важливе місце в концепціях національної безпеки всіх розвинутих країн світу. Як свідчить світова практика, лише та держава, яка може забезпечити право кожного громадянина на доступ до безпечних для здоров'я і повноцінних продуктів харчування в будь-яких умовах, здатна проводити незалежну політику. Тому Україна, намагаючись вийти на міжнародну арену та інтегруватися в європейське співтовариство, буде своєю аграрну політику саме на основі концепції продовольчої безпеки.

Державне управління – це владний вплив на життєздатність людей з боку органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій шляхом застосування сукупності методів (економічних, адміністративних, інформаційно-психологічних та ін.) з метою досягнення цілей суспільного розвитку і, в тому числі, забезпечення продовольчої безпеки країни.

Вивченню питань регулювання ринку зерна в Україні присвячені наукові роботи таких вітчизняних вчених, як В.Бойка, В.Бондаренка, Т.Гайдука, П.Гайдуцького, О.Захарчука, М.Кучера, С. Мочерного, П. Саблука, О.Шпичака, Л.Худолій та ін. Теорією і практикою державного та публічного управління в Україні займаються О. Андрійко, М. Білинська, А. Колодій, В. Мартиненко, О. Радченко, В. Толкованов тощо. Проте важливі аспекти підвищення ефективності виробництва та формування ринку зерна стосовно регіональних умов потребують більш глибокого розгляду. Згідно чинного законодавства України, продовольча безпека визначається як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

Продовольча безпека повинна розглядатися не тільки на державному, але і регіональному рівні, який обумовлюється різноманітністю природно-кліматичних умов, соціально-економічним становищем окремих територій, демографічною ситуацією, рівнем заробітної плати тощо. Задоволення потреб у продуктах харчування повинно здійснюватися відносно кожної конкретної людини у місцях її проживання. Концепція продовольчої безпеки на регіональному рівні не означає самозабезпечення продовольст-

вом регіону. Вона передбачає, що регіон повинен виробляти достатньо зернової продукції для власних потреб, але якщо він не може повністю себе забезпечити зерном, то повинен бути готовим імпортувати необхідну кількість зерна з інших областей країни або з-за кордону для задоволення потреб споживачів в продуктах харчування, а також тваринництва в фуражному зерні.

Потреба Житомирської області в продовольчому зерні складає 156,0 тис. т, в тому числі на резерв зерна припадає 14,0 тис. т зерна. При сприятливих природно-кліматичних умовах, раціональному використанні матеріально-технічних ресурсів та при дотриманні всіх норм обробітку ґрунту, область зможе повністю забезпечити себе продовольчим зерном. Основна частина продовольчого зерна буде використана хлібозаводами області та іншими промисловими підприємствами (85,0 тис. т), а також спожита населенням (57,0 тис. т). Основними факторами, що стримують процес формування регіональної продовольчої безпеки є недостатній рівень виробництва і споживання основних продуктів харчування, в тому числі і зернової продукції, недостатній розвиток ринкової інфраструктури, що забезпечує низький рівень інформованості щодо потреб місцевих та регіональних ринків, незбалансованість харчового раціону та низький рівень якості та безпеки продовольства.

Забезпечення повноцінного харчування населення області може здійснюватися шляхом реалізації заходів підтримки товаровиробників, переробних та торговельних підприємств, населення, шляхом підвищення зайнятості, проведення політики обмеження торговельних надбавок на основні продовольчі товари, в тому числі і на зерно та продукти його переробки.

Наразі в теорії управління розроблено ряд концепцій щодо вирішення продовольчої проблеми. Серед основних поширення набули:

- концепція інтенсивного зростання сільськогосподарського виробництва;
- концепція задоволення «основних людських потреб»;
- концепція сталого розвитку;
- концепція багатofункціональності сільського господарства.

Останніми роками все більший вплив на розвиток продовольчої безпеки справляє концепція сталого розвитку, яка передбачає взаємозв'язок і дотримання раціональних пропорцій дії економічних, екологічних, технологічних і соціально-демографічних чинників на сільськогосподарське виробництво. Доцільним є розгляд продовольчої безпеки стосовно всього людства, країн або груп країн, окремих регіонів, домашнього господарства і окремої індивіда тощо. Забезпечення продовольчої безпеки на кожному рівні зумовлюється внутрішніми (економіка даного рівня, у тому числі доходи, обсяг і структура споживання) і зовнішніми (стан

продовольчої забезпеченості вищого рівня) чинниками. На стан внутрішньої продовольчої безпеки кожного рівня частково впливає продовольча безпека нижчого рівня ієрархії.

Державна аграрна політика має бути підпорядкована не частковій чи тимчасовій підтримці розвитку окремих ланок аграрної сфери, а спрямована на здійснення системних перетворень у ній.

Суть *державного управління продовольчою безпекою* розкривається в його функціях, зокрема, формування і відтворення ефективних суб'єктів ринкових відносин, формування і підтримка стійкого попиту та пропозиції на продукти харчування і сільськогосподарську сировину тощо.

Держава може виконати ці та інші функції, якщо формування системи продовольчого забезпечення буде засноване на реалізації таких принципів:

- принцип раціонального аграрного протекціонізму;
- принцип програмно-цільового регулювання й підтримки; принцип гарантії державної підтримки сталого розвитку;

- гнучкий диференційований підхід залежно від форм власності й ефективності господарювання, значущості в забезпеченні стійкості та екологічності відтворення, потенційної конкурентоспроможності виробленої продукції, рівня розвитку підприємництва, рівня ризику, ефективності участі в реалізації державних програм тощо; принцип мотиваційної спрямованості державного регулювання і підтримки; принцип максимально ефективного використання ресурсів.

Запропоновано такі практичні рекомендації органам державної влади щодо регулювання забезпечення продовольчої безпеки:

- продуктова підтримка груп ризику, до яких належать вагітні жінки та діти, віком до 1 року;

- створення дисципліни фінансування соціальних установ продуктової безпеки;

- здійснення цільового перерозподілу бюджетних коштів щодо фінансування установ для дітей-сиріт.

Підвищення ефективності державного регулювання національної продовольчої безпеки має здійснюватися шляхом перерозподілу на користь місцевих органів влади повноважень і коштів, необхідних для реалізації проектів комплексного соціально орієнтованого розвитку сільських територій у контексті підвищення рівня продовольчої безпеки України. Основними завданнями держави щодо забезпечення необхідного рівня продовольчої безпеки України мають бути:

- досягнення стійкого зростання сільськогосподарського виробництва завдяки поліпшенню використання ресурсного потенціалу та підвищенню ефективності виробництва;

- стабілізація ринкової кон'юнктури і цінових коливань на сільськогосподарську продукцію та продукти харчування;

– наближення рівня споживання населенням продуктів харчування до науково обґрунтованих норм;

– забезпечення доступності продовольства відповідно до купівельної спроможності населення та забезпечення необхідної якості продуктів харчування;

– забезпечення продовольчої безпеки шляхом збільшення експорту продовольчої продукції (за умови відповідного забезпечення потреб внутрішнього ринку) і зниження (заміщення) імпорту продовольства, що виробляється (може вироблятися в достатній кількості) в Україні.

Механізм державного регулювання продовольчої безпеки України має сприяти:

– гармонізації чинного законодавства відповідно до вимог і положень СОТ та законодавства ЄС;

– інтеграції України у світовий продовольчий ринок та розширення участі в роботі міжнародних організацій, у тому числі сільськогосподарських;

– підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках шляхом сприяння залученню інвестицій в аграрний сектор та впровадженню на цій основі сучасних технологій і менеджменту, розвитку кооперації, горизонтальної та вертикальної інтеграції;

– збільшенню обсягів виробництва і постачання на зовнішній ринок агропродовольчої продукції з високим рівнем доданої вартості;

– залученню коштів міжнародних фінансових організацій для розвитку аграрного сектора (в контексті подолання світової продовольчої кризи) та розвитку сільських територій.

На наш погляд, головний механізм розв'язання даної проблеми полягає у створенні умов для розвитку сільського господарства, всіх сфер продовольчого ринку, а також підвищення рівня платоспроможного попиту населення країни.

Таким чином, вирішенням питання продовольчої безпеки країни повинен займатися не тільки аграрний сектор країни. Ця проблема носить комплексний характер і пов'язана з макроекономічним розвитком держави в цілому, в тому числі розвитком та покращенням макроекономічних показників регіонів України. Проте в окремих регіонах, в тому числі і Житомирській області, в яких аграрний сектор відіграє значну роль у розвитку регіональної економіки, саме проблема функціонування аграрного виробництва є однією з визначальних в процесі забезпечення продовольчої безпеки в даному регіоні. Так, зростання виробництва та підвищення його ефективності забезпечує зростання макроекономічних показників, підвищення доходів населення та поліпшення якості їх харчування. В свою чергу, публічне управління при цьому виступає як

пошук найкращого способу використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей суспільного розвитку, спільно організований урядом, представницькою владою та громадянським суспільством.

Список використаних джерел:

1. Амбросов В. Трансформаційні процеси в аграрній сфері регіону // Економіка України. – № 8. – 2003. – С. 66–70.
2. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки. Теоретико-методологічний аспект. К.: “Світ знань”, 2002. – 527 с.
3. Желюк Т.Л. Публічне управління: сучасні реалії та перспективи для України / Т.Л. Желюк // Збірник матеріалів доповідей за матеріалами Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Публічне управління та регіональна політика в країнах Центральної і Східної Європи» (22 жовтня 2012 року). – Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – 202 с.
4. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України: Наукова доповідь / За ред. академіків І.І. Лукінова і П.Т. Саблука. – К., 2000. – С. 33–37.
5. Саблук П.Т. Основні положення нової економічної парадигми національної продовольчої безпеки України ХНІ ст. // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 54–60.
6. Шарій В.І. Характеристика світових тенденцій розвитку місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / В.І. Шарій // Публічне адміністрування: теорія і практика: електронний збірник наукових праць. – 2012. – Випуск 1 – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Patp/2012_1/12svirms.pdf.
7. Pollitt C. Public Management Reform: A Comparative Analysis / C. Pollitt, G. Bouckaert. – Oxford: University Press, 2004. – 240 p.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Потреба використання рефлексивно-стратегічного підходу в стимулюванні розвитку регіонального ринку праці обумовлена новітніми теоретичними тенденціями з формуванням неінституціональної й поведінкової теорій. Застосування рефлексивно-стратегічного підходу при стимулюванні розвитку регіонального ринку праці в умовах модернізації економіки повинно ґрунтуватись на закономірностях не лише «поведінки» ринків та інституцій, але й *економічної поведінки індивідів*. Економічна поведінка при цьому являє собою людську поведінку, пов'язану з вибором і прийняттям рішень стосовно раціонального використання ресурсів (простору, енергії, матеріальних цінностей, часу, зусиль, грошей) з метою задоволення різного роду потреб [1]. Слід розуміти, що набуття системних ознак порядку прийняття рішень населенням у ринкових умовах чітко відображає його економічну поведінку, яка може проявлятися як безпосередньо в соціально-трудовах контактах, так і в повсякденному житті у різних формах діяльності та при споживанні соціальних послуг. При цьому типологія економічної поведінки може передбачати традиційний, афективний, ціннісно-раціональний, цілераціональний, апатійний і приховано-апатійний типи.

Виходячи з вкрай загрозливих тенденцій кон'юнктурних диспропорцій регіональних ринків праці України, особливо в контексті надмірної праценадлишковості, неможливості ринкового саморегулювання в умовах інституціоналізованої недобросовісної конкуренції та інших деструктивів, використання інструментарію рефлексивного управління може дати значні ефекти, особливо враховуючи:

1) схильності економічно активного населення до продуктивної праці – історично український народ звик важко працювати, хоча й часто не отримував натомість значних матеріальних вигод, а задовольняв таким чином лише базові свої потреби, у зв'язку з чим вартісні оцінки його робочої сили є доволі заниженими. Тому працелюбство та готовність до праці населення України на різних посадах є стратегічною потенційною перевагою навіть у міжнародних масштабах;

2) достатньо високу чутливість економічно активного населення до інформаційних впливів, значну включеність у політичні процеси та орієнтацію в них, наростаючі темпи доступу до мережі Інтернет, кабельного телебачення з можливістю ознайомлення з різними

---

*Науковий керівник – к.е.н., професор В. П. Якобчук

інформаційними джерелами, що визначає загальні світоглядні засади суспільства та поведінку в соціально-трудовах відносинах;

3) надзвичайно високу впливовість матеріального чинника на продуктивність, результативність праці, вибір сфери зайнятості, що спрощує варіативність та ресурсну затратність непрямого впливу на поведінку зайнятого населення в соціально-трудовах відносинах і незайнятих при мотивації до праці з відмовою від добровільного безробіття.

Рефлексивне управління вчені розглядають як цілеспрямований вплив на інформаційну структуру, яка є ієрархією уявлень людини, вершинам котрої відповідає інформація суб'єктів системи про суттєві параметри, уявлення інших суб'єктів системи, уявлення про уявлення та ін. [2]. Тобто якщо мова йде про рефлексивне управління економічною поведінкою суб'єктів ринків праці, то тут повинні проявлятися непрямі впливи на їх уявлення, сприйняття, а надалі і рішення щодо: усвідомлення своїх соціальних ролей; змін ціннісного сприйняття результатів праці, норм корпоративної культури, соціальних взаємодій у трудовому колективі; поведінки у відносинах, керованої моральними цінностями й обмеженими ресурсами (у тому числі часовими); готовності праці згідно конкретної форми зайнятості. Важливими умовами ефективного рефлексивного управління є: 1) приховані прояви дії його інструментарію з довготерміновими наслідковими ефектами; 2) системний і послідовний характер впливу, базований на цілеорієнтованості розвитку ринків праці; 3) наявність зворотного зв'язку між впливаючим суб'єктом та тим, що піддається впливу.

Оскільки метою рефлексивного управління постає затребувана економічна поведінка населення, то вимагає уточнення найбільш типових її проявів на регіональному рівні в Україні, зокрема за результатами аналізу стану ринку праці Житомирської області. Як вже згадувалось вище, згідно висновків соціологів вирізняються такі основні типи економічної поведінки людини, як традиційна, афективна, ціннісно-раціональна, цілерациональна, апатійна і приховано-апатійна. Домінування одного з типів економічної поведінки для більшості суб'єктів ринку в значній мірі детермінує рівень розвитку регіонального ринку праці загалом. Дуже важливим критеріальним вимірником розподілу різних типів економічної поведінки, які проявляються на ринках праці, є рівень активності індивідів з виявленням відношення до модернізацій. З позиції забезпечення розвитку регіональних ринків праці очевидно є більш вигідним домінування економічної поведінки з активним позиційним відношенням (табл.).

Проблема сучасного рефлексивного управління в Україні через інформаційне поле криється в його переважній *спрямованості на політичні цілі* – свідоме нагнітання соціальних конфліктів, особливо між різними мезорегіонами країни, одержання переваг у виборчих процесах,

відвернення уваги суспільства від важливих соціально-економічних питань тощо.

Таблиця

Рекомендований інструментарій рефлексивного управління розвитку регіональних ринків праці в Україні

Кон'юнктурні деформації	Рекомендований рефлексивний вплив	Урахування регіональної специфіки
Праценадлишковість	Формування мотивів самозайнятості з наслідковим створенням нових робочих місць	Підтримка бізнесу у пріоритетних для регіону видах економічної діяльності
Недобросовісне конкурентне середовище	Формування гострого неприйняття неформальних форм міжсуб'єктних взаємодій, використання лобістичних впливів владних структур	Поступове додання проявів недобросовісного конкурентного середовища у пріоритетних для регіону видах економічної діяльності
Демотивація продуктивної праці	Усвідомлення власних можливостей індивіда для розвитку своїх трудовотенційних характеристик, пошуку місця праці та соціальної захищеності після завершення кар'єри	Вплив через найбільш авторитетні для суспільства недержавні структури в регіоні
Демотивація інноваційної праці	Усвідомлення важливості суспільного ефекту результатів праці, що б покращували якість життя інших людей	Активізація інноваційної діяльності через наукові, освітні організації й бізнес як еталон для наслідування інших суб'єктів
Демотивація дотримання та покращення стандартів організації праці	Високий рівень відповідальності за можливості розвитку та рівень використання трудовотенційних характеристик працівників, особливо щодо їх здоров'я та подальших проявів у працездатності	Цільова підтримка одного з суб'єктів бізнесу з відмінними умовами праці як еталонного для наслідування інших роботодавців, що б засвідчувало економічну вигідність створення якнайкращих умов для трудової діяльності персоналу
Масовість тіньових форм зайнятості	Інституціоналізація як одних з найвищих цінностей сфери соціально-трудова відносин рівня безпеки людини та її соціального захисту, що є неможливими при нелегальній чи напівлегальній зайнятості	Поступове додання найбільш поширеного в регіоні виду тіньової форми зайнятості (для прикладу, оплати праці в «конвертах»)
Стихийний міжтериторіальний перерозподіл людських ресурсів	Посилення патріотизму зі схильностями до продуктивної праці в рідному краї, розвитку тут бізнесу та створення нових робочих місць	Коригування міграційних спрямованостей з урахуванням потреб економіки регіону в кадрах відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня

По суті підходи рефлексивного управління набувають *ознак маніпулювання*. Тому важливим є посилення підходів рефлексивного управління у сфері соціально-трудова відносин з розумінням ролі регіональних ринків праці для модернізації країни та її регіонів. При цьому має бути науково обґрунтованим інструментарій не просто рефлексивного

управління, але й врахування *стратегічних перспектив розвитку регіональних ринків праці*, серед яких: 1) мотивація високопродуктивної, інноваційної праці, виключний спротив добровільному безробіттю, психологічній плинності кадрів з формальним виконанням посадових обов'язків; 2) домінування зайнятості в знаннємістких видах економічної діяльності; 3) підтримка самозайнятості, зокрема через розвиток малого і середнього бізнесу з наслідковим відображенням у створенні нових робочих місць та формуванні середнього класу; 4). створення сприятливих передумов неперервного розвитку трудовотенційних характеристик населення з відповідністю перспективам кар'єрного зростання у добросовісному конкурентному середовищі.

Місцеві органи державної влади повинні доповнювати такі положення специфічними для регіональних ринків праці та визначати прикладні аспекти їх поширення серед населення. Водночас пропагування норм, переваг та потреби відповідної економічної поведінки на ринку праці є функціональним обов'язком: 1) закладів освіти – при наданні освітніх послуг у рамках середньої, вищої чи післядипломної освіти; 2) наукових установ – при опублікуванні результатів наукової діяльності з обґрунтуванням суті затребуваної економічної поведінки; 3) громадських організацій – при організації та проведенні заходів культурно-мистецького, спортивного та іншого характеру, що впливають на подальше світоглядне бачення їх учасників; 4) церковних установ – при пропагуванні християнських чеснот серед віруючого населення.

Отже, ефективне рефлексивне управління набуває всіх ознак нової концепції маркетингу – *холістичної*, яка може реалізовуватись і на рівні регіону, зокрема в його соціально-трудовій сфері. Холістичний концепт рефлексивного управління регіонального ринку праці передбачає непрямої вплив на економічну поведінку не лише безпосередніх учасників ринку праці у визначених просторових обмеженнях, але й на систему взаємодій з суб'єктами інших ринків праці, інших сфер суспільного життя, що часто виконують посередницькі функції.

Список использованных источников:

1. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление / Д. Аакер. – 6-е изд. – СПб: Питер, 2002. – 544 с.
2. Кільницька О.С. Ідентифікація соціально-економічних чинників формування зайнятості сільського населення Західного Полісся / О. С. Кільницька, А. О. Соколова // Теоретичні та практичні аспекти розвитку підприємництва в Україні: колективна монографія. – Умань: видавець «Сочінський М.М.», 2017. – С. 124–132.

СУБЪЕКТЫ БЮДЖЕТНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Согласно действующему законодательству расходными обязательствами являются обусловленные законом, иным нормативным правовым актом, договором или соглашением обязанности публично-правового образования или действующего от его имени казенного учреждения предоставить физическому или юридическому лицу, иному публично-правовому образованию, субъекту международного права средства из соответствующего бюджета. Все расходы бюджета осуществляются в согласно закону о бюджете на очередной финансовый год и плановый период, а также выделение средств из бюджета в порядке расходов невозможно без юридической регистрации. Закон о бюджете на очередной финансовый год и плановый период установления надлежащих финансовых условий для внедрения стандартов, установленных в других нормативных актах, изданных до его принятия и обеспечения расходных обязательств юридического лица публичного права, которая предоставляет любому фонды и материальные гарантии, а также требует расходов.

К бюджетным ассигнованиям относятся ассигнования на:

оказание государственных (муниципальных) услуг (выполнение работ), включая ассигнования на закупки товаров, работ, услуг для обеспечения государственных (муниципальных) нужд;

социальное обеспечение населения;

предоставление бюджетных инвестиций юридическим лицам, не являющимся государственными (муниципальными) учреждениями и государственными (муниципальными) унитарными предприятиями;

предоставление субсидий юридическим лицам (за исключением субсидий государственным (муниципальным) учреждениям), индивидуальным предпринимателям, физическим лицам;

предоставление межбюджетных трансфертов;

предоставление платежей, взносов, безвозмездных перечислений субъектам международного права;

обслуживание государственного (муниципального) долга;

исполнение судебных актов по искам, муниципальным образованиям о возмещении вреда, причиненного гражданину или юридическому лицу в результате незаконных действий (бездействия) органов государственной власти (государственных органов), органов местного самоуправления либо должностных лиц этих органов.

Порядок доведения указанных бюджетных ассигнований и (или) лимитов бюджетных обязательств до главных распорядителей бюджетных средств устанавливается финансовым органом. До утверждения указанного порядка доведение соответствующих бюджетных ассигнований и (или) лимитов бюджетных обязательств до главных распорядителей (распорядителей) или получателей бюджетных средств не допускается. Социальное обеспечение населения может осуществляться посредством принятия публичных нормативных обязательств. Бюджетные ассигнования на исполнение указанных публичных нормативных обязательств предусматриваются отдельно по каждому виду обязательств в виде пенсий, пособий, компенсаций и других социальных выплат, а также осуществления мер социальной поддержки населения. Таким образом, государственная поддержка АПК должна обеспечивать проведение структурных преобразований в аграрном секторе, способствовать сокращению спада производства продукции растениеводства и животноводства, созданию условий для их развития и поддержки перерабатывающих отраслей промышленности, удовлетворения потребностей страны в продовольствии и сельскохозяйственном сырье, развитию сельхознауки, образования и содержанию объектов социальной сферы на селе. Сельское хозяйство играло важную роль в товарообмене между городом и деревней, используя для этой цели посредника – потребительскую кооперацию.

В настоящее время площадь мелиорированных земель в нашей стране составляет 7,9 % от площади пашни из них производится 50 % овощей, до 20 % кормов и весь рис. В 2010 году вследствие аномальных климатических условий убытки понесли 25 173 хозяйства. Гибель сельскохозяйственных культур произошла на площади более 13,3 млн. га, что составляет 29 % от площади посевов сельскохозяйственных культур в этих регионах и 17 % от общей посевной площади. Производство зерновых культур снизилось на 35 %, страна потеряла почти 15 млн. тонн зерна, 4 млн. тонн кормовых единиц кормов, 1,9 млн. тонн (20 %) овощей, на орошаемых землях урожайность снизилась лишь на 10–12 %.

Таким образом, повышение конкурентоспособности, рентабельности и устойчивости сельскохозяйственного производства возможно при комплексной мелиорации в условиях глобальных и региональных изменений климата и природных аномалий за счет реконструкции и строительства мелиоративных систем, эффективного использования природных ресурсов, повышения урожайности и расширения посевов сельскохозяйственных культур разработан проект концепции целевой программы «Развитие мелиорации земель сельскохозяйственного назначения на 2014 – 2020 годы» являющийся программным целевым инструментом решения задач развития производственного потенциала.

ІНОЗЕМНІ ТОРГОВІ МАРКИ В УКРАЇНІ: ЛІЦЕНЗУВАННЯ ТА ОХОРОНА

В умовах ринкової економіки інтелектуальна власність (в тому числі і право на використання торгової марки) є товаром так само, як речі, майнові права тощо. Споживчий ринок в умовах сьогодення – це зростаюча конкуренція між товарними знаками та торговими марками за місце у свідомості кінцевого споживача. Щорічно на ринках України з'являється велика кількість нових товарів вітчизняного та іноземного походження.

Торговельні марки як засоби індивідуалізації товарів та послуг мають тривалу історію як свого становлення і розвитку, так і розвитку їх правової охорони з метою недопущення порушення прав та законних інтересів їх власників та законних користувачів. Дослідженням теоретичних та практичних положень правового використання торгових марок займалися такі вчені як Н.П. Грешньова, Т.С. Демченко, Е.А. Зайцева, Д. Лонг, А.П. Рабець, П. Рей, Ю.С. Шемшученко, Ю.Л. Бошицький [1–4, 6–7] та ряд інших дослідників у сфері використання та правової охорони комерційних позначень.

Метою дослідження є визначення теоретичних і правових основ використання іноземних торгових марок на території України, порядок їх ліцензування та правовий захист.

Торгова марка – будь-яке позначення, що відрізняє товари і послуги одного господарюючого суб'єкта від іншого. Торгова марка, що підлягає правовій охороні, складається, як правило, зі слів, логотипів, кольорів, слоганів, тривимірних форм, власних імен, літер, цифр, графічних елементів, комбінацій кольорів тощо. У деяких країнах правовій охороні також підлягають звуки або навіть запахи, які не можна сплутати з іншими і, завдяки яким, можна визначити приналежність товарів одному господарюючому суб'єкту, навіть якщо найменування даного господарюючого суб'єкта невідоме. У першу чергу торговельна марка служить показником виробництва (походження) товару або вказує на джерело його виробництва (походження), [3, с. 256].

Торговельні марки надають також споживачам інформацію про характер товарів і/або послуг, які пропонуються. Законні торговельні марки, тобто такі, права на які зареєстровані (далі – зареєстровані торгові марки), гарантують споживачам звичайний для них рівень якості. Так, наприклад, якщо покупець купує пару кросівок, позначених торговою маркою «ADIDAS», то ці кросівки повинні мати ту саму якість і

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент М. І. Сайкевич

характеристики, що й інші фірмові кросівки з позначенням «ADIDAS». Таким чином, торговельні марки надають споживачам важливу інформацію про безпеку, якість, смак, ефективність та інші характеристики товарів і послуг, які випускаються чи надаються під цими торговельними марками. Вони також служать певними «об'єктивними символами» доброго імені або репутації, що створені господарюючим суб'єктом. Без такої ідентифікуючої функції, яку відіграють торговельні марки, покупці не мали б можливості повторно купувати товари, до яких вони звикли і які їм сподобалися.

Порядок реалізації виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності, до яких відносяться також і товарні знаки, регулюється як спеціальним законодавством у сфері інтелектуальної власності, так і загальним законодавством. У відповідності зі статтею 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (3689-12), (далі – Закон про товарні знаки) власник свідоцтва на товарний знак має право видати будь-якій особі дозвіл на використання знака на підставі ліцензійного договору. Необхідно відзначити, що в різних країнах видається безліч літератури, присвяченої ліцензійним договорам. І разом з тим питання про юридичну природу ліцензійного договору, про необхідність спеціального регулювання цього виду договорів законодавчо залишаються предметом дискусії як у вітчизняній, так і в закордонній правовій практиці. Однак багато фахівців переконані, що відсутність прямого державного регулювання ліцензійних договорів є скоріше перевагою, ніж недоліком, оскільки завдяки цьому сторонам надається найбільша воля у формуванні своїх правовідносин. Для ліцензійних договорів дійсні загальні норми цивільного права щодо зобов'язань і договорів, а також норми законодавства про охорону прав на об'єкти промислової власності.

Вимоги законодавства України у відношенні ліцензування прав на товарні знаки практично аналогічні нормам, застосовуваним в інших країнах. При цьому можна виділити деякі особливості українського законодавства, на які варто звернути увагу. Чинне законодавство в сфері інтелектуальної власності містить спеціальний порядок введення в дію ліцензійних договорів. Так, відповідно до пункту 6 статті 16 Закону про товарні знаки (3689-12) чітко розмежовуються поняття:

«дійсність ліцензійного договору»;

«дія ліцензійного договору у відношенні інших осіб».

На підставі зазначеної норми можна зробити висновок про те, що:

- 1) для сторін ліцензійний договір є дійсним з моменту фіксації його в простій письмовій формі і підписання сторонами;
- 2) для інших осіб ліцензійний договір є діючим з дати публікації зведень про видачу ліцензії в офіційному бюлетені і внесення цих зведень до державного реєстру.

Варто звернути увагу на ще одну особливість українського законодавства: на сьогоднішній день здійснюється реєстрація не самого

ліцензійного договору, а зведень, що містяться в ньому, про видачу ліцензії.

Об'єктом ліцензійного договору можуть бути заявки на реєстрацію товарних знаків, свідоцтва про реєстрації, а також міжнародні заявки про реєстрацію товарних знаків.

Український інститут інтелектуальної власності здійснює реєстрацію ліцензійних договорів відповідно до «Інструкції про подачу, розгляд, публікацію і внесенні до державного реєстру зведень про передачу права власності на знак для товарів і послуг і видачі ліцензії на використання знака (міжнародного знака) для товарів і послуг». Дійсною Інструкцією визначені тільки два види ліцензій – виняткова і невиняткова ліцензії.

Торгова марка в будь-якому бізнесі є невід'ємним атрибутом успішної діяльності, способом ідентифікації певного продукту та надання послуг. Передача в користування торгової марки сьогодні є досить поширеною. Розглянемо переваги при оформленні ліцензії на використання комерційних позначень для власника торгової марки і для отримувача прав на використання комерційного найменування у своїй діяльності.

Переваги видачі ліцензії для власника торгової марки:

- залишається власником торгової марки;
- можливість обмеження надання певних прав (по території, часу, об'єму);
- можливість видачі необмеженої кількості ліцензій на одну торгову марку;
- можливість паралельного використання торгової марки разом із ліцензіатами;
- можливість вибору оптимальної оплати за видачу ліцензії на торгову марку;

Переваги отримання ліцензії на торгову марку:

- можливість випуску продукції під вже відомою торговою маркою;
- економія коштів на розробку і виведення на ринок власної торгової марки;
- можливість видачі субліцензії на торгову марку (якщо це право надано ліцензійним договором).

Видача ліцензії на використання торгової марки здійснюється на підставі ліцензійного договору. Ліцензійний договір вважається дійсним, якщо він укладений в письмовій формі і підписаний сторонами.

Договір про передачу майнових прав на торговельну марку в користування не підлягає обов'язковій державній реєстрації. Сторони можуть зареєструвати договір за взаємною згодою.

Однак, якщо ви хочете переделегувати доменне ім'я в зоні .UA на підставі ліцензійного договору на торговельну марку, процедура державної реєстрації договору стане для вас обов'язковою. Терміни реєстрації ліцензійного договору в Державній службі інтелектуальної власності становлять близько 2 місяців. Слід також зауважити, що перед

укладанням ліцензійного договору сама торгова марка повинна пройти реєстрацію.

У ліцензійному договорі зазначають:

1. Сторони ліцензійного договору.

Сторонами договору є ліцензіар і ліцензіат, якими можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

2. Вид ліцензії:

Ліцензійний договір на торгову марку передбачає такі види ліцензій, закріплені на законодавчому рівні:

- *одиночна ліцензія* (видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері);

- *виключна ліцензія* (видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері);

- *невиключна ліцензія* (не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері).

Якщо у договорі не передбачити вид ліцензії, буде вважатись, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія.

3. Сфера використання торгової марки: конкретні права, що надаються за договором способи використання зазначеного об'єкта, територія та строк, на які надаються права.

Обов'язково також визначається номер свідоцтва (міжнародної реєстрації знака); перелік товарів і послуг із зазначенням класів МКТП, для яких передається право на використання знака (міжнародного знака);

Також, важливо наголосити на тому, що права на використання об'єкта права інтелектуальної власності та способи його використання, які не визначені у ліцензійному договорі, вважаються такими, що не надані ліцензіату. У разі відсутності в ліцензійному договорі умови про територію, на яку поширюються надані права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, дія ліцензії поширюється на територію України. Ліцензійний договір укладається на строк, встановлений договором, який повинен спливати не пізніше спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності.

У разі відсутності у ліцензійному договорі умови про строк договору він вважається укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності, але не більше ніж на п'ять років. Якщо за шість місяців до спливу зазначеного п'ятирічного строку жодна із сторін

не повідомить письмово другу сторону про відмову від договору, договір вважається продовженим на невизначений час. У цьому випадку кожна із сторін може в будь-який час відмовитися від договору, письмово повідомивши про це другу сторону за шість місяців до розірвання договору, якщо більший строк для повідомлення не встановлений за домовленістю сторін.

4. Розмір, порядок і строки виплати платні за використання торгової марки.

Суми роялті повинні бути економічно обґрунтованими, повинен простежуватися їх зв'язок з доходами компанії. У разі, якщо загальний розмір роялті одному нерезиденту за рік буде перевищувати суму 100000 євро або її еквівалент, то для здійснення переказу суми роялті за таким договором банківській установі необхідно буде надати Акт цінової експертизи Державного інформаційно-аналітичного центру моніторингу зовнішніх товарних ринків (відповідно до Постанови Правління Національного банку України від 30 грудня 2003 року №597). І в цьому випадку потрібно буде, щоб вартість роялті, встановлена в ліцензійному договорі чітко відповідала кон'юктурі ринку – саме це перевіряє Держзовнішінформ. Буває доцільним ще до подачі документів Держзовнішінформ звернутися до оцінювача у сфері інтелектуальної власності для проведення оцінки вартості роялті, та у подальшому подати звіт оцінювача Держзовнішінформ разом з іншими документами.

Також, ліцензійний договір повинен містити умову про те, що якість товарів і послуг, виготовлених чи наданих за ліцензійним договором, не буде нижчою від якості товарів і послуг власника свідоцтва (міжнародної реєстрації знака) і що останній здійснюватиме контроль за виконанням цієї умови. Ця умова договору є істотною для ліцензійного договору стосовно торговельної марки. У випадку її відсутності договір вважається неукладеним. Таким чином здійснюється захист прав споживача, для якого торговельна марка служить перш за все гарантією певної якості товару.

Якщо стороною договору є іноземна юридична особа, необхідно враховувати вимоги, які передбачені Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затвердженим наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 6 вересня 2001 р. № 201.

Потрібно також передбачити наступні умови договору:

- Форс-мажорні обставини
  - Санкції та рекламації, де встановлюється порядок застосування штрафних санкцій та відшкодування збитків та пред'явлення рекламацій
  - Врегулювання спорів
  - Місцезнаходження, поштові та банківські реквізити сторін.
- Висновки та пропозиції.

1. Володіючи нематеріальним активом у вигляді торговельної марки (знака для товарів та послуг), можна не лише використовувати його у

власній господарській діяльності, але й передавати його в користування іншим особам за договором ліцензії, отримуючи при цьому винагороду.

2. Для ліцензіата, суттєвими перевагами є можливість випуску продукції під відомою торговельною маркою, економія коштів на розробку і виведення на ринок власної торговельної марки, а також додатковий бонус з погляду оподаткування – віднесення роялті до складу валових витрат.

3. Укладенням договору правовласник посилює правову захищеність знака. Однак, слід пам'ятати про те, що правова охорона товарного знака може бути визнана недійсною у зв'язку з його невикористанням протягом певного терміну. Використання ж торгової марки особою, яка одержала на це дозвіл правовласника на підставі ліцензійного договору, визнається рівнозначним використанню торгової марки самим правовласником.

Список використаних джерел:

1. Грешнева Н. П. Выявление общеизвестных товарных знаков // Вопросы изобретательства. – 1989. – № 4. – С. 25
2. Демченко Т. С. Правова охорона загальновідомих і знаменитих знаків у міжнародній практиці та в Україні // Вісник господарського судочинства. – 2001. — № 3 – С. 198–206
3. Лонг Д. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практ. посіб. / Д. Лонг, П. Рей, В. Жаров, Т. Шевелева, І. Василенко, В. Дроб'язко. – К.: «К.І.С.», 2007. – 448 с.
4. Зайцева Е. А. Правовая охрана общеизвестных товарных знаков: Автореф. дисс.... канд. юрид. наук: 12.00.03. – М., 1998. – 23 с.
5. Порядок визнання знака добре відомим в Україні Апеляційною палатою Державного департаменту інтелектуальної власності, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 15 квітня 2005 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0471-05>
6. Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики: 3б. наук. статей/ За заг. ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 638 с.
7. Рабец А. П. О некоторых аспектах правовой охраны общеизвестных товарных знаков // Правоведение. – 2001. – № 2. – С. 112–123.

В. В. Кучевський, магістрант,
В. П. Якобчук, к.е.н., професор
Житомирський національний агроєкологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Наразі наша держава перебуває у процесі реформування та докорінних змін. Однією із них, є реформа адміністративно-територіального устрою України, яка була розпочата разом із реформою місцевого самоврядування (“децентралізація”) та утворення об'єднаних територіальних громад задля самостійності громади та підняття економіки на місцях.

Питання процесу формування бюджетів ОТГ досліджувалося такими українськими вченими: А. Мельничук, П. Остапенко, А. Ткачук, О.В. Артюх та інші.

Метою дослідження є комплексний аналіз теоретико-методологічних та практичних аспектів особливостей формувань бюджетів ОТГ в умовах децентралізації.

Фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві. Саме вони є складовою частиною економічних відносин і водночас головним інструментом реалізації основних напрямів місцевої політики соціально-економічного розвитку територій.

В умовах демократизації суспільного життя органам місцевого самоврядування новостворених об'єднаних громад як ніколи важливо знати і розуміти природу походження місцевих фінансів, розбиратися в механізмі їх функціонування, уміти аналізувати ті процеси і явища, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів, бачити ті форми, методи і засоби, за допомогою яких можна найбільш повно використовувати місцеві фінанси, як один із інструментів ефективного впливу на всі процеси соціально-економічного розвитку своєї громади. Саме через місцеві фінанси формуються певні фінансово-економічні відносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розміщені на їхній території, і населенням цієї території [1, С. 1–2]. Так, 9 квітня 2015 року був прийнятий Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Який все ж дозволив органам місцевого самоврядування об'єднуватись у територіальні громади, де-факто утворювати нові об'єднані територіальні громади (ОТГ), що потребують значного фінансового впливання. За два роки в Україні було утворено 669 ОТГ, 90 – міських, 200 селищних та 379 сільських (станом на 19.11.2017 р.), [2].

Сьогодні територіальні громади після свого створення як юридичної особи формують бюджет місцевого самоврядування і розпоряджаються цими коштами самостійно або через створений ними орган місцевого самоврядування.

До основних джерел фінансування бюджетів ОТГ належать: податкові надходження (загальнодержавні податки, які згідно із законодавством закріплені за місцевими бюджетами, місцеві податки та збори, а також відрахування від загальнодержавних податків); міжбюджетні трансферти (базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації); кошти, отримані від власних засобів муніципального утворення, які створюються за рахунок діяльності підприємств та організацій, що перебувають у власності територіальних громад; оплата за послуги, які надають органи місцевого самоврядування, а також місцеві позики; інвестиції; інші джерела надходжень [3, с. 72].

Особливості управління фінансами ОТГ зумовлена низкою важливих чинників, які виникають в умовах реформування:

по-перше, фінанси об'єднаної територіальної громади охоплюють територію декількох населених пунктів;

по-друге, в Україні відсутній досвід управління фінансами об'єднаної територіальної громади. Мінуси: обмежує підтримання високого темпу реформування місцевих фінансів та спричиняє труднощі у вирішенні поточних проблем управління фінансами ОТГ. Плюси: з'являється можливість переривання спадкових недоліків у цій сфері, в тому числі створюється сприятливе середовище для викорінення корупції у сфері місцевих фінансів;

по-третє, запроваджуються прямі міжбюджетні відносини між бюджетом об'єднаної територіальної громади та державним бюджетом;

по-четверте, відбувається концентрація значних фінансових ресурсів у бюджеті об'єднаної територіальної громади;

по-п'яте, чинне законодавство, яке регламентує функціонування об'єднаних територіальних громад, передбачає, що якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання [4, с. 41].

Отже, ОТГ на нашу думку, має низку особливостей фінансового забезпечення власного бюджету та можливості отримання ряд позитивних наслідків для управління цими фінансами, а саме:

зростає спроможність місцевого самоврядування в управлінні фінансовими ресурсами через збільшення можливостей залучати висококваліфікованих фахівців до управлінських структур;

зменшується чисельність адміністративного персоналу місцевих рад і обсяг видатків на його утримання;

підвищується конкуренція населених пунктів у межах об'єднаної територіальної громади, що стимулює дегінізацію економіки, зменшення корупції у сфері формування та використання бюджетних коштів, розподілі земельних ресурсів, управлінні комунальним майном тощо;

управлінські рішення щодо надання більшої кількості суспільних послуг ухвалює об'єднана територіальна громада, а не районна рада, що сприяє повнішому забезпеченню пріоритетів населення.

Список використаних джерел:

1. Нездойминога О.Є. Особливості формування бюджету територіальної громади // Економіка і суспільство, м. Київ, випуск №11. – 2017 р. С. 1–2.
2. Маркович Г. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад // [Електронний ресурс]/ Г. Маркович. Режим доступу: http://galinfo.com.ua/articles/v_chomu_polyagayut_osoblyvosti_formuvannya_byudzhativ_otg_249352.html.
3. Наталенко Н.В. Фінанси та бюджет об'єднаної громади (навчальний модуль) / Н. Наталенко. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 72 с.
4. Ніколенко В.Ю. Місцеві бюджети як чинник стабільності розвитку регіонів: навч. посіб. / В. Ю. Ніколенко, С. М. Свешніков, В. В. Юрченко, В. І. Крижановський. – К., 2016. – 41 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ ТОРГОВОЇ МАРКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У сучасних умовах жорсткої конкуренції, мінливих запитів споживачів та новітніх технологій успішний розвиток підприємства залежить від того наскільки уміло воно веде інноваційну діяльність, розробляє і впроваджує на ринок нові товари та послуги або реструктурує свій підхід до процесу продажу товарів. В даному дослідженні мова піде про готовність підприємства до зміни презентаційної форми товару на ринку, його ідентифікацію та унікальність серед подібних товарів: про впровадження нової торгової марки.

Торгові марки – важливі ділові інструменти, оскільки вони дозволяють компаніям встановлювати репутацію їх продукту та у разі офіційної реєстрації законно захищають підприємство від недобросовісної конкуренції. В останнє десятиліття у світі спостерігається стрімкий розвиток приватних торгових марок у більшості категорій товарів. Кількість зареєстрованих торгових марок у світі близько 30 мільйонів, а темпи зростання цього показника вельми істотні – приблизно 1 мільйон зареєстрованих знаків на рік.

Дослідженням теоретичних та практичних положень становлення та розвитку торгових марок займалися такі дослідники у сфері використання та правової охорони комерційних позначень як Т. Амблер, Г. Андрощук, В.Д. Базилевич, А.В. Міндрул, Н.М. Міроненко, Д. Романенко, О.Х. Юлдашев [1–5; 8–9] та ін.

Метою дослідження є визначення теоретичних і правових основ впровадження нової торгової марки на підприємствах України, порядок їх реєстрації та охорони.

Торгова марка – це позначення, яке служить для індивідуалізації товарів і/або послуг одних осіб від товарів і/або послуг інших осіб. Торгові марки включають слова, імена, символи і фірмові знаки. Торгова марка має також і інші найменування і синоніми: марка, товарний знак, знак для товарів і услуг, знак обслуговування, ТМ, trademark.

Сьогодні, торгова марка – це необхідний і важливий елемент товарообміну, своєрідний правовий інструмент, який певним способом регулює товарообіг. Використанням торговельної марки в господарській діяльності може вважатися лише таке використання, через яке забезпечується виконання нею своїх основних функцій: здатності індивідуалізувати товари (послуги) здатності рекламувати та функції

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент І. Л. Литвинчук

гарантії якості товару (послуги), що позначається. Зміст категорії «використання» торговельної марки чітко визначений у статті 16 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». В результаті аналізу основних аспектів даної статті Закону, можна виділити три аспекти правомірностей щодо використання торговельної марки:

- право власника марки наносити її на товарі і при наданні послуг, для яких її було зареєстровано, тару,упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, етикетку, нашивку, бирку чи інший предмет, що має відношення до товару (послуги);

- право вводити догосподарського обороту товари, послуги, позначені торговельною маркою (продаж,імпорт, експорт, зберігання з метою продажу, застосування під час пропонування для продажу товару (надання послуги), для яких було зареєстровано торговельну марку);

- право використання торговельної марки в рекламі, діловій документації чи в мережі Інтернет (в тому числі використання доменних імен тотожних чи подібних до марки настільки, що їх можна сплутати.) Як правило, фактичним використанням торговельної марки вважається нанесення її на товар, для якого її було зареєстровано,тару, упаковку тощо, а також введення позначених товарів (послуг) до господарського обороту.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», знак для товарів і послуг – позначення, за яким товари й послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. Інакше кажучи, товарний знак являє собою таке позначення,яке індивідуалізує товари даного підприємства і допомагає відрізнити їх від товарів його конкурентів. Згідно з п. 1.4. Правил складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтв України на знак для товарів і послуг об'єктом правової охорони можуть бути такі знаки:

- словесні у вигляді слів або сполучень літер;
- зображувальні у вигляді графічних композицій будь форм на площині;
- об'ємні у вигляді фігур або їх композицій у трьох вимірах;
- комбінації вищезазначених позначень [6–7].

Право власності на знак засвідчується свідоцтвом. Свідоцтво України на знак для товарів і послуг є офіційним охоронним документом, що видається від імені держави уповноваженим на це органом – Державним департаментом інтелектуальної власності України (далі – Держдепартамент).

Основні види товарних знаків:

Словесна торгова марка. Містить тільки символи і/або цифри.
Шрифтова композиція.

Приклад:

SONY

Зображувальна торгова марка. Може бути як абстрактне, так і конкретне зображення. У більшості випадків не містить словесні елементи.

Приклад:

Комбінована ТМ. Комбінований торговий знак містить елементи як словесної, так зображувальної ТМ.

Приклад:

Об'ємна або трьохмірна торгова марка. У якості трьохмірної ТМ може служити упаковка товару або сам товар.

Приклад:

Крім цього торгова марка класифікується по кольоровим особливостям:

- Чорно-білі,
- Кольорові.

Кольорові ТМ варто реєструвати у випадку, якщо колір має значення у якості відмінного ознаку продукту або компанії.

Вартість реєстрації торгової марки. Вартість реєстрації нової торгової марки в Україні починається від 1000 тис грн.(чорно-білий знак в одному класі). Якщо торгову марку підприємство бажає зареєструвати в декількох класах, то ціна реєстрації сплачується за кожен клас окремо. Наприклад, якщо ми хочемо зареєструвати вироби неметалевих пам'ятників і плануємо також реалізацію продукції не власного виробництва, але під своєю торговою маркою, то нам слід зареєструвати торгову марку у класі 19 і у класі 35 (по 1000 гривень за кожен клас). Ціна реєстрації у даному

випадку складатиме від 2000 тис грн.. Слід зазначити, що перед тим, як реєструвати торгову марку, слід скористатися послугою антиплагіату (перевірку на існування вже зареєстрованої торгової марки східну за виглядом до тієї, що підприємство планує зареєструвати. Дана послуга надається державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» і її вартість складає 850 грн.

Фінальна ціна реєстрації залежить від декількох факторів:

- Колір бажаного знака. У більшості випадків ціна реєстрації торгової марки в Ч/Б кольорах менше ніж кольорової (реєстрація кольорової торгової марки в одному класі від 1500 грн).
- Вид. Як правило, словесна ТМ є найбільш популярною і доступною за вартістю реєстрації.
- Кількість заявлених класів для товарів та послуг. В міжнародному класифікаторі товарів та послуг міститься 45 класів.
- Кількість заявників

Строки реєстрації торгового знаку. Термінова – 7–8 міс. Звичайна – 15–18 міс. Під час реєстрації товарного знаку заявник має право використовувати свій товарний знак у своїй господарській діяльності, а також попередити недобросовісних конкурентів (у разі використання ними також даного товарного знаку), що даний знак знаходиться на реєстрації і по факту отримання свідоцтва заявник має право і скористається ним при подачі до суду про неправомірне використання торгових знаків на підставі закону України «Про недобросовісну конкуренцію» (факт – «неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання»)

Висновки та пропозиції. На основі дослідження особливостей впровадження підприємствами нових торгових марок було виявлено, що сучасна ситуація в Україні є дуже сприятливою для розвитку приватних брендів. Зокрема, наголосимо на перевагах реєстрації торгових марок. Насамперед, володіння торговим знаком дозволяє Вам захищати свій бізнес, унікалізувати і захистити товар або послугу від підробок та недобросовісних конкурентів. Власник торгової марки має повні правові, фінансові та інформаційні переваги. Наприклад, власник торгового знаку має право:

- на використання торгової марки;
- дозволяти або забороняти використання торгової марки іншим особам (суб'єктам підприємницької діяльності);
- зареєструвати доменне ім'я другого рівня у доменній зоні .UA

Список використаних джерел:

1. Амблер Т. Практический маркетинг. – СПб.: Питер, 1999.
2. Андрощук Г. Рейтинг національних брендів / Г. Андрощук. Інтелектуальна власність. – 2011. – № 9. – С. 29–44.

3. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: підручник. – К.: Знання, 2008.
4. Мироненко Н. Захист прав на торговельні марки: українська практика та європейський досвід // Право України. – 2011. – № 3. – С. 30–39.
5. Міндрул А. Практичні аспекти правової охорони нетрадиційних торговельних марок // Інтелектуальна власність. – 2011. – № 9. – С. 16–28.
6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 36.
7. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельну марку) (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України): оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17.04.2006 р. № 01-8/847.
8. Романенко Д. Еволюція торговельної марки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.romanenko.biz/...articl.tm.evolution.ht>.
9. Юлдашев О. Х. Міжнародне приватне право: Академічний курс: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Ін Юре, 2004.

В. В. Лопатюк, магістрант*
Житомирський національний агроекологічний університет

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Ефективне і конкурентоспроможне функціонування кожної окремої територіальної громади є практично неможливим без якісного і економічно обґрунтованого розвитку його ресурсного потенціалу. У сучасних умовах, коли значна частина територіальних громад знаходиться у кризовому фінансовому стані, їх важливим завданням є одержання максимальних прибутків при мінімальних витратах ресурсів. Однак, на жаль, нині значна частина громад все більше втрачає можливості здійснення навіть простого відтворення свого ресурсного потенціалу. Гострий дефіцит виробничих ресурсів та їх структурна розбалансованість призводять до зниження темпів економічного розвитку аграрного сектору економіки, потенційні можливості якого використовуються не в повній мірі, що гальмує вирішення існуючих економічних, соціальних та екологічних проблем.

Проблема формування раціонального за своїм розміром та складом ресурсного потенціалу і ефективного його використання належить до числа найбільш актуальних. Тому вона досліджується значною частиною науковців, до яких відносяться В. Г. Андрійчук, В. А. Анічін, О. В. Березін, О. А. Бугуцький, Ю. В. Василенко, О.Ю. Єрмаков, М.І. Кісіль, І.І. Лукінов, П. М. Макаренко, Л.Ю. Мельник, П.О. Мосіюк, О. М. Онищенко, Б.Й. Пасхавер, П.Т. Саблук, А. Ж. Сакур, В.С. Шебанін, В.М. Яценко та ін. Проте необхідно визнати, що незважаючи на значну кількість наукових досліджень, низка питань потребує подальшого опрацювання.

Метою є дослідження організаційно-економічного механізму підвищення ефективності формування і використання ресурсного потенціалу на сільських територіях за критерієм нарощування прибутковості кожної ресурсної складової, синхронізації у часі виробничих операцій, фінансових і матеріальних потоків, оптимізації обсягів і структури матеріальних запасів та основних засобів.

Сільські території повинні органічно вписуватися в економічну, політичну, організаційну й соціальну структуру держави. Основу дії господарського механізму регулювання розвитку сільських територій становить система цілей, що передбачає максимальне забезпечення продовольчої незалежності регіону й країни, врахування економічних інтересів всіх соціальних груп населення (трудових колективів,

---

* Науковий керівник – к.е.н., професор В. П. Якобчук

підприємців, асоціацій), інтенсифікацію господарства території, прогресивну перебудову його структури, прискорення науково-технічного прогресу, розв'язання актуальних соціальних проблем.

Визнаюю, наразі, є мета адміністративно-територіальної реформи в Україні щодо розбудови сільських територіальних громад [4–10] – забезпечення сільських жителів якісними та доступними послугами, які можна одержати найближче до місця проживання, а також створення умов для появи нових осередків економічного зростання територій та надання органам місцевого самоврядування достатніх повноважень та ресурсів для організації якісних та доступних послуг. Відповідно, її суть – широка децентралізація системи виконавчої влади з перенесення частини повноважень та відповідальності з національного на регіональний рівень, з регіонального на районний рівень, з районного на рівень територіальних громад. Однак, вирішення більшості складних соціально-економічних проблем лягає на плечі органів місцевої влади. Адже, вони найбільш наближені до повсякденних клопотів людей. Зазначене вимагає подальшого провадження системних досліджень щодо розроблення та реалізації комплексу заходів і відбудови відповідних інституцій задля формування дієвих сільських територіальних громад в Україні. Однак, за останні роки на рівні науково-експертних, науково-прикладних досліджень – відповідних законопроектів у сфері децентралізації влади, місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою – було зроблено чимало. Існують концептуальні документи, а також низка законопроектів, у підготовці яких брали участь представники різних політичних сил, фахівці міністерств, незалежні українські та європейські експерти (зокрема, [4–9]). Втім, можна признати, що прийнята концепція реформ та змін в організації системи територіальної влади, хоча, і є методологічно вірним кроком, проте, спрямовує діяльність корелянтів на термінове виконання наступних завдань (деталізовано за результатами вивчення і узагальнення [1–3; 10–12]): 1) поставити «реальний діагноз» стану проблем, які пов'язуються як з територіальною організацією влади і з поділом повноважень, так із загрозами для подальшого функціонування органів місцевого самоврядування у сільській місцевості; 2) чітко визначити мету та ключові цілі реформ щодо покращення системи самоврядного управління на селі; 3) передбачити організаційне та повноважне відмежування державної адміністрації від територіального самоврядування – таким чином, щоб забезпечити як реалізацію принципу її невтручання в його повноваження, так і взаємодію в усіх заходах, які здійснюються в інтересах суспільства; 4) закласти підвалини у подальшому впровадженні реформи, опираючись на юридичне забезпечення через здійснення низки політико-правових і організаційно-розпорядчих заходів, спрямованих на формування матеріальних, фінансових, системних

і організаційних умов для удосконалення механізмів виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень.

Саме від виконання, вказаних вище, завдань, у значній мірі, залежить успіх реформи. Оскільки, європейський та світовий досвід свідчить, що місцеві проблеми можуть ефективно вирішуватися лише на місцевому рівні (макросистема не дійде до вирішення проблем кожного села чи міста). Відтак, реальні реформи на селі передбачають, насамперед, створення фінансово незалежних сільських громад, які можуть самостійно і на належному рівні освоювати територіальний потенціал, а також утримувати дитячі садки і школи, амбулаторії, будинки культури і клуби, дороги, інфраструктуру тощо. Тому, децентралізація існуючої системи владних повноважень в Україні — реальний шлях до підвищення якості повсякденного життя мешканців кожного села, селища чи міста, що сприяє формуванню справедливого суспільства – стабільного, заможного і безпечного. Добробут і справедливість — ось що необхідно Україні для того, щоб піднятися на рівень провідних економічно розвинених держав. Тим більше, що роль таких інституцій як громада, спільнота, суспільство важко переоцінити в історичному розвитку. Зрештою, децентралізація владних повноважень (в теперішній системі координат державного управління) та передача влади, як такої, на місця, є одним із ключових зобов'язань, які взяла на себе нинішня влада. І це – не повинно стати «лозунговою» політикою реалізації державного і регіонального управління.

Список використаних джерел:

1. Потенціал сталого розвитку України на шляху реалізації інтеграційного вибору держави [Монографія] / О. М. Алімов, О. В. Гребенюк, О. О. Демешок, В. В. Микитенко та ін. – Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014. – 529 с.
2. Данилишин Б. М. Як децентралізувати управління в Україні [Електронний ресурс] / Б. М. Данилишин // Економічна правда. – 2015. – 13 липня. – Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/columns/2015/07/13/55_0472/
3. Микитенко В. В. Домінанти вирішення проблем інституціоналізації міжрегіональної економічної взаємодії в Україні в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / В. В. Микитенко / Економіка, управління, інновації: Електронне наукове фахове видання. – Житомир, вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2016. – № 1 (16). – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirb.is_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=eui_2016_1_15.

4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
5. Закон України «Про органи самоорганізації населення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
6. Політика сільського розвитку на базі громад в Україні [монографія] /О. М. Бородіна, С. В. Киришок, О. Л. Попова, І. В. Прокопа та ін./ за ред. член-кор. НАН України, д.е.н., проф. О. М. Бородиної, член-кор. НАН України д.е.н., проф. І. В. Прокопи, д.е.н., проф. О. Л. Попової; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – Київ: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2015. – 70 с.
7. Демешок О. О. Геоелектронне позиціонування України: економічні інтереси в контексті сучасного класифікаційного аналізу директив ЄС та формалізації обсягів і масштабів зусиль [Текст] / О.О. Демешок, В. В. Микитенко / Економіка Криму: щоквартальний науково-практичний журнал. – Сімферополь, Вид-во ТНУ ім. В.Вернадського МОН України та Академії економічних наук України, 2014. – № 1 (46). – С. 8–13.
8. Микитенко В. В. Каскадний вектор децентралізації в Україні [есе] / В. В. Микитенко / Економіст: міжнародний науковий та громадсько-політичний журнал [Електронний ресурс] – Науково-дослідний центр інновацій та конкурентоспроможності, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – Київ: 2015. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/10117-kaskadnyy-vektor-decentralizatsiyi-v-ukrayin.html>
9. Демешок О. О. Побудова механізму розв'язання проблем управління потенціалом сталого розвитку: регулятори та закономірності руху [Текст] / О.О. Демешок // Управління розвитком складних систем: [збірник наукових праць]. Серія: «Управління розвитком в економіці». – Вип. 19. – У 2-х частинах. – Част. – 2. – Київ, Київський національний університет будівництва і архітектури МОН України, 2014. – С. 43–47.
10. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

О. Ю. Лях, магістрант*
Житомирський національний агроєкологічний університет

РОЗВИТОК ТРАНСФЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Стрімкий розвиток підприємництва в аграрному секторі України, поширення агрохолдингів, підвищена потреба в якісній науково-технічній продукції висувають нові вимоги до аграрної науки. Маючи застарілу матеріально-технічну базу, обмежене фінансування, невідповідну сучасним умовам систему відносин з суб'єктами ринку державні сільськогосподарські наукові організації не можуть запропонувати аграрним підприємствам готовий інноваційний продукт. В результаті затребуваність науки падає, сегмент української наукомісткої продукції скорочується, застарілі науково-виробничі зв'язки командно-адміністративної системи не відповідають вимогам ринку.

В умовах ринкової системи господарювання у сільськогосподарських товаровиробників виникає потреба у використанні інновацій – таких як нові сорти рослин, порід тварин і кросів птахів, нові добрива та засоби захисту рослин і тварин, форм організації та фінансування виробництва, підходи до підготовки кадрів. Поступово виникає розуміння того, що підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств на основі їх інноваційного розвитку можна досягти за рахунок використання розробок наукових установ через створення механізму впровадження новачій у виробництво за допомогою скоординованих зусиль керівників наукових організацій, виробничих підприємств і органів державної влади.

Однак необхідно відзначити, що підвищення ефективності чого б то ні було, може досягатися і за рахунок модернізації, деякі керівники сільськогосподарських підприємств називають модернізацію чимось особливим. Це призводить до появи ілюзій, що у нас йдуть інноваційні процеси, коли насправді вони псевдоінноваційні. Відмінності в рівні втягнення новачій в виробничий процес господарюючих суб'єктів, а також у масштабах і структурі їх інноваційної діяльності, рівні ресурсозабезпеченості і ефективності організаційно-економічного механізму співпраці з науковими установами обумовлюють і різні моделі їх інноваційного розвитку.

На основі дослідження інноваційного потенціалу господарюючих суб'єктів різного типу виділено п'ять моделей їх розвитку і адаптації до

---

* Науковий керівник – к.е.н., професор В. П. Якобчук

змін середовища функціонування: моделі депресивного, пасивно-адаптивного, активно-адаптивного, адаптивно-інноваційного та інноваційного розвитку на основі провайдинга. Запропоновано різні форми трансферу технологій, беручи до уваги відмінності наукових установ різних регіонів України за науковим потенціалом, а також концентрації виробництва. Встановлено залежність можливості залучення провайдерів від фінансового становища сільськогосподарських підприємств. Запропоновано алгоритм впровадження інновацій в аграрному секторі України з урахуванням різних форми провайдингових структур.

Стимулювання розвитку інноваційної діяльності на рівні підприємств, галузей економіки і національної економіки в цілому сприяє появі складних організаційних об'єктів, які можуть об'єднувати установи та підприємства різних масштабів, галузей і форм власності. Основна мета – вибрати найкращий варіант організаційної структури для здійснення інноваційної діяльності, яка може включати широкий набір функцій – від пошуку ідеї до продажу продукції кінцевого споживача.

Список використаних джерел:

1. Смирнов, С. (2013). Тільки інновації – це занадто мало // Наука і життя. №1. – 2013. – С. 47.
2. Клімов А.В. Концептуальні моделі розвитку господарюючих суб'єктів аграрної сфери / А.В. Клімов // Науково-практичний журнал «АГРОХХІ». – М.: «Видавництво Агрорус», 2011. – № 10–12. – С. 5–7.
3. Харин А.А. Формирование инновационных интегрированных структур образования, науки и бизнеса: монография / А. А. Харин. – Пенза: Изд-во Пенз.фил. ФГБОУВПО «РГУИТП», 2011. – 192 с.
4. Володін С.А. Теоретико-методологічні та організаційні засади інноваційного провайдингу на наукоємному аграрному / С.А. Володін. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2007. – С. 359–380.
5. Зінчук Т.О. Трансфер інноваційних технологій: сутність та значення у розвитку вітчизняної економіки. Зб. наук. пр. Таврійського держ. агротехнологічного ун-ту (економічні науки); за ред. М. Ф. Кропивка / Т.О. Зінчук, К.М. Кашук. – 2012. – №2 (18), т. 4. – С. 199–208.
6. Плотникова М.Ф. Инновационная модель развития сельского хозяйства на основе провайдинга / М.Ф. Плотникова М.Ф., Е.Н. Кашук // Научные труды Академии управления при Президенте Республики Беларусь / учредитель. – Академии управления при Президенте Республики Беларусь. – Вып. 15 (2013). – Минск: Академии управления при Президенте Республики Беларусь, 2013. – Вып. 1 (2001). – Вып. 15: в 2 ч. Ч. 1 Экономика. – 2013. – С. 347–357.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інвестиційна діяльність в аграрному секторі – це послідовна, цілеспрямована господарська діяльність (підприємницька та непідприємницька), пов'язана з вибором, обґрунтуванням і реалізацією всіх форм інвестування, що полягає у вкладанні грошових, майнових та нематеріальних цінностей, управлінні та контролі за даною діяльністю з метою підвищенні виробничого потенціалу підприємства та отримання прибутку або досягнення соціально-екологічного ефекту. Відповідно, інвестиції є найважливішою частиною фінансування розширеного відтворення, яка забезпечить економічне зростання в довготривалій перспективі. Вони визначають темпи розвитку сільськогосподарського виробництва, а широке їх застосування забезпечить структурні зміни, технологічне переоснащення та модернізацію, запровадження сучасних високопродуктивних і ресурсоощадних технологій, вихід на передові позиції розвитку й пріоритетності галузі.

Оцінку доцільності вкладання інвестицій здійснюють за різномунітними показниками, які дозволяють оцінити доцільність вкладання коштів як методом «прямого розрахунку» так і використовуючи методи, що ґрунтуються на дисконтованих оцінках. Зокрема визначення чистого приведенного доходу, індексу рентабельності, внутрішньої норми прибутковості, терміну окупності інвестицій, період окупності інвестицій тощо. Окрім перерахованих, часто для оцінки ефективності проектів використовується визначення безбиткового рівня виробництва.

Завдяки зміцненню фінансового стану підприємств до 2015 р. відмічалась тенденція до поліпшення інвестиційного клімату у сільському господарстві Житомирської області. Обсяги капітальних інвестицій в сільське господарство порівняно з попереднім роком у 2012 р. зросли на 83,8 %, у 2013 р. – на 4,9 %, у 2014 р. – на 6,0 %, у 2015 р. – на 61,9 %. У 2015 р. суб'єктами господарювання в аграрному секторі за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 815,4 млн гривень капітальних інвестицій, що більше від 2011 р. на 569,1 млн грн.

Протягом звітнього року наукову та науково-технічну діяльність здійснювало 28 підприємств Житомирщини, що на 41,7 % менше, ніж у 2014 р. Відповідно відбулося зменшення і обсягу наукових та науково-технічних робіт, виконаних підприємств Житомирської області у 2015 р. За даними офіційної статистики, у 2015 р. в економіці області впроваджено всього 20

---

* Науковий керівник – д.е.н., професор В. І. Ткачук

нових технологічних процесів, що у 2 рази менше ніж у 2011 р. За цей же перелік освоєних видів інноваційної продукції зменшився у 3 разів. У 2015 р. освоєно виробництво лише 13 видів інноваційної продукції.

Визначено, що головним завданням діяльності ПП «Миролюбівське» Житомирського району Житомирської області в умовах конкурентного середовища є забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції, що в свою чергу допоможе завоювати відповідну частину ринку, витримати тиск з боку конкурентів-виробників аналогічної продукції, сформувати довгострокові конкурентні переваги та, на основі цього, підвищити свої прибутки та забезпечити фінансову стійкість. Показники економічної ефективності відображають рівень і темпи розвитку ПП «Миролюбівське» Житомирського району. Загальна ефективність господарської діяльності за досліджуваний період залишається досить високою, підприємство продовжує отримувати прибутки. Рівень рентабельності в 2014 р. становив – 32,3 %, що вище, ніж в 2013 р. на 3,9 в.п., проте у 2015 р. прибутковість різко знизилась і рентабельність становила лише 4,7 %.

Визначено, що за 2013–2015 рр. на 2717,0 тис. грн. зменшилась виручка від реалізації продукції в досліджуваному сільськогосподарському підприємстві, проте одночасно на 714,0 тис. грн. знизилась собівартість виробленої та реалізованої продукції (робіт, послуг). Як наслідок у 2015 р. підприємство отримало 975,0 тис. грн. валового прибутку, це нижче аналогічного показника 2013 р. на 1550,0 тис. грн. Прибуток від операційної діяльності був збільшений на суму фінансових доходів і склав у звітному році 747,0 тис. грн. Після покриття значної суми надзвичайних витрат (загибель посівів) в розпорядженні ПП «Миролюбівське» залишилось у 2015 р. лише 95,0 тис. грн., що на 488,0 тис. грн. менше, ніж у 2013 році.

В результаті оцінки фінансової стійкості підприємства визначено, що чистий дохід ПП «Миролюбівське» у 2015 р., який забезпечує йому беззбиткову господарську діяльність становить 7155,6 тис. грн. Досліджуване підприємство працює на межі збитковості, щороку знижується сума чистого прибутку. У 2014 році було отримано від господарської діяльності 524 тис. грн. чистого прибутку, а в 2015 р. ця сума склала лише 95,0 тис. грн. Підприємство знаходиться в досить несприятливому фінансовому стані, про це свідчить коефіцієнт фінансової безпеки господарської діяльності ПП «Миролюбівське» Житомирського, який у 2015 р. становить 0,17, коли в 2014 р. це значення було 0,44. Якщо в 2017 р. спостерігатиметься зменшення грошових надходжень до попереднього періоду (2015 р.), то настане загроза кризової ситуації.

Встановлено, що основним завданням стратегічного етапу процесу управління є обґрунтування доцільності вибору інвестиційної стратегії. Прийняття інвестиційної стратегії здійснюється на вищому рівні

керівництва ПП «Миролюбівське» Вище керівництво встановлює орієнтири для керівників служб, які вони використовують для визначення локальних цілей і стратегій, приймають рішення відносно обсягу, інтенсивності роботи. На середньому рівні управлінської ієрархії приймаються рішення щодо визначення конкретних цілей поставленої інноваційної стратегії розвитку,

Нами запропоновано удосконалення процесу управління інвестиційною діяльністю в ПП «Миролюбівське» а саме удосконалення процесів регулювання виробництва продукції, підвищення ефективності використання виробничих та земельних ресурсів, розробка виробничої стратегії на засадах використання маркетингових досліджень, запровадження інноваційно-інвестиційних проєктів виробництва та бізнес-планування техніко-технологічних інновацій, покращення інформаційного забезпечення системи управління виробничою діяльністю.

Розроблений інноваційно-інвестиційний проєкт вирощування зернових в умовах ПП «Миролюбівське» дозволяє суттєво збільшити урожайність зернових культур та підвищити ефективність виробництва. Для реалізації розробленої моделі необхідно сформулювати таке середовище, яке забезпечить ефективність використання та управління ресурсним потенціалом на всіх стадіях його формування, використання та відтворення.

Список використаних джерел:

1. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств: навч. посіб. / [О. В. Скидан, Л. М. Левківська, Т. В. Швець та ін.]; за заг. ред. д. е. н. О. В. Скидана. – Житомир: Вид-во «Житомирський національний університет», 2014. – 348 с.
2. Голубенко А. А. Анализ возможностей инновационного развития в процессе формирования стратегических направлений инновационной деятельности предприятия / А. А. Голубенко // Економіка промисловості. – 2002. – № 2 (16). – С. 80–84.
3. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV в редакції закону від 05.12.2012 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
4. Кіпіоро І. М. Проблеми та перспективи інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств / І. М. Кіпіоро // Економіка аграрного сектора та управління національним господарством. – 2014. – Вип. 1 (53). – С. 120–126.
5. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер; пер. В. С. Автономова. – М.: Директмедиа Паблшинг, 2008. – 401 с.

М. К. Махмудов

Филиал Дагестанского государственного университета в г. Дербенте

БЮДЖЕТНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ КАК ФОРМА ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Бюджетная политика оказывает существенное влияние на развитие сельского хозяйства, которое в силу производственно-экономических и природно-климатических условий, сезонности производства, низкой отдачи капиталовложений не может обходиться без поддержки государства. Необходимость бюджетной поддержки сельского хозяйства обусловлена также необходимостью обеспечения продовольственной безопасности страны. В социальном и экономическом развитии любой страны важнейшую роль играет бюджет. Бюджет является одним из главных инструментов государственного регулирования экономики. Бюджет объединяет основные доходы и расходы государства. Через бюджет происходит постоянная мобилизация ресурсов и их расходов. Государственные расходы оказывают существенное влияние, как на макро-, так и микроэкономические характеристики функционирования национальной экономики. Кроме того, это имеет большое значение, не только для государственных расходов в совокупном спросе, но и то, каким образом созданы и реализованы обязательства по расходам бюджета.

Важнейшее составляющее агропромышленного комплекса – сельское хозяйство. Сельское хозяйство – необычная отрасль экономики. Здесь особенную роль играют трудовые ресурсы, которые одновременно населяют и поддерживают аграрный ландшафт. Все реформы в России не учитывали этот факт. Часто, меняя один компонент, государственные меры не затрагивали другой. В результате нарушался хрупкий баланс между технологическим, природным и человеческим капиталом, составляющий основу устойчивого развития сельского хозяйства.

Сельское хозяйство играло важную роль в товарообмене между городом и деревней, используя для этой цели посредника – потребительскую кооперацию. В связи со спецификой сельскохозяйственного производства и реструктурированием экономики неизбежно расширение ответственности государства и доли его участия в финансировании затрат на поддержку и развитие отраслей сельского хозяйства. Расходы бюджетов всех уровней направляются на содержание плодородия почв, обновление и пополнение основных производственных фондов в сельском хозяйстве. Предусматривается дальнейшее развитие лизинговой формы приобретения техники, машин и оборудования.

Расходы бюджета – это затраты, формирующиеся в связи с выполнением государством и органами местного самоуправления своих

конституционных и уставных функций. Эти расходы показывают экономические отношения, на основе которых проходит процесс использования средств централизованного фонда денежных средств государства в различных областях. Расходы бюджетов представляют собой сложившийся механизм отношений, способов и приемов, благодаря которым бюджетные средства поступают по своему назначению. Это – именно то свойство бюджетов, с помощью которого реализуются цели всей бюджетной деятельности.

Экономическая сущность расходов выражается в нескольких формах. Каждая форма расходов имеет качественные и количественные характеристики. В этом случае качественные характеристики, отражающие явления экономической природы, позволяет назначить направление расходов бюджета, количество – их стоимости. Конкретные виды расходов бюджета определяются несколькими факторами: природа и функции государства, уровень социально – экономического развития страны, ветвления отношения бюджета с народным хозяйством, административно – территориальной структуры государства, формы предоставления бюджетных средств и т.п. Сочетание этих факторов создает ту или иную систему расходов бюджета государства на определенном этапе ее социально – экономического развития.

Развитие агропромышленного комплекса – важнейшее направление развития экономики страны. Основными направлениями бюджетной поддержки АПК являются: финансирование проведения земельной реформы; финансовая поддержка развития фермерства; развитие рыночных отношений в АПК; поддержка социальной инфраструктуры села, жилищного строительства, возведение объектов здравоохранения, школ, дошкольных учреждений, строительство дорог; мелиорация земель, работы по улучшению плодородия земель; строительство и реконструкция предприятий пищевой и перерабатывающей промышленности и рыболовецкого флота; поддержка развития местных баз строительной индустрии; финансовая помощь по землеустройству, мероприятиям по защите растений от вредителей и болезней. Кроме того, существуют и другие меры поддержки АПК: развитие лизинговой формы приобретения техники, оборудования; выплаты дотаций и компенсаций сельхозтоваропроизводителям; господдержка страхования в аграрном секторе экономики; обеспечение села горюче-смазочными материалами, минеральными удобрениями и пестицидами на условиях товарного кредита; периодическое проведение списания задолженности сельскохозяйственных организаций по кредитам и процентов по ним с отнесением этих сумм на государственный внутренний долг; проведение льготной налоговой политики. Государственная поддержка сельского хозяйства должно обеспечить проведение структурных реформ в сельскохозяйствен-

ном секторе, способствовать сокращению спада производства продукции растениеводства и животноводства, создание условий для их развития и поддержки перерабатывающей промышленности, удовлетворение потребностей страны в продуктах питания и сельскохозяйственного сырья, развития из сельхознауки, образования и поддержание объектов социальной сферы в сельской местности.

Государственная поддержка сельскохозяйственного товаропроизводителя осуществляется за счет реализации следующих мероприятий: периодического списания задолженности сельскохозяйственным предприятиям по кредитам и процентам с отнесением списанных сумм на государственный внутренний долг; дотирования из бюджета стоимости средств производства, приобретаемых для села; обеспечения села ГСМ, минеральными удобрениями на условиях товарного кредита; понижения нормативных отчислений во внебюджетные фонды. Сельское хозяйство в настоящее время не в состоянии обеспечить потребление в продуктах питания на душу населения по рекомендуемым нормам и рациону. В связи со сложившейся кризисной ситуацией и введенного Россией в отношении ряда стран эмбарго и замещения ранее импортируемых товаров, в стране стали уделять больше внимания плодовоовощному производству.

Список использованных источников:

1. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление / Д. Аакер. – 6-е изд. – СПб: Питер, 2002. – 544 с.
2. Nitsenko V. Business Model For A Sea Commercial Port As A Way To Reach Sustainable Development Goals / V. Nitsenko, I. Nyenno, I. Kryukova, T. Kalyna, M. Plotnikova // Journal Of Security And Sustainability Issues. – 2017. – Volume 7, Number 1. – P. 155–166 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4\(13\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4(13)) (ISSN 2029-7017 print/ISSN 2029-7025 on-line)

І. В. Мединська, магістрант*
Житомирський національний агроекологічний університет

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ «АУДИТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» В СИСТЕМІ ДОКУМЕНТООБІГУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Оволодіння прийомами раціональної роботи з документами – найважливіший напрямок підвищення ефективності управлінської праці, який дозволяє уникнути невиправданих часових витрат, зосередити зусилля працівника на оперативному та якісному розв'язанні конкретних завдань.

Особливо актуальним є дослідження питання, пов'язаного з організацією документообігу в суді, оскільки завдяки цьому напрямку діяльності у громадськості складається уявлення та формується довіра до правосуддя. Саме завдяки останньому в кожній людині є можливість відслідковувати стан розгляду справи в суді, мати уявлення про те, які рішення приймає той чи інший суддя, про рівень його професіоналізму, уникнути часових витрат, а іноді й матеріальних, пов'язаних із наданням правових послуг щодо складання процесуальних документів, тощо.

Документообіг повинен бути належним чином організованим як із правової точки зору, так і практичної тобто бути економічно ефективним. Документообіг у судах можна розділити на дві складові: 1) документообіг, який супроводжує безпосередньо процес здійснення правосуддя – автоматизована система документообігу; 2) документообіг як складова внутрішньо організаційної діяльності, яка пов'язана з рухом документів щодо інформаційного, кадрового, матеріально-технічного характеру та стосується безпосередньої організації й функціонування судової влади. Перед органами публічної влади, в т.ч. судової, стоїть завдання оптимізації витрат особливо в частині організації діяльності. З цією метою запроваджується система електронного документообігу. Успішне запровадження електронної системи залежить від визначення економічної ефективності цього процесу.

Під економічною ефективністю використано підхід якого дотримуються представники американської неокласичної школи – Е. Долан та Д. Ліндсей і розглядають ефективність як виробництво благ з мінімальними витратами. З точки зору Е. Долана та Д. Ліндсея – це найголовніший критерій запровадження організаційно-технічних заходів, інновацій тощо, оскільки саме таке визначення рівня ефективності дає можливість як моніторити діяльність зсередини організації, так і забезпечувати об'єктивність у ході порівняння ефекту діяльності установи.

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент Л. І. Симоненко

Шведський досвід оцінювання діяльності державних органів демонструє модель (яка отримала назву аудиту адміністративної діяльності), засновану на парадигмі «внесок – продукт», яка містить три складові:

- економічність (economy) – тобто орієнтація на найменші витрати, зокрема мінімізація вартості ресурсів, спрямованих на діяльність із досягнення визначеної якості послуги з урахуванням законності використання державних фондів. Тобто встановлюється відповідність використання ресурсів потребам, належність кількості ресурсів відповідній якості у визначений час, у необхідному місці, за розумну ціну;
- ефективність (efficiency) – співвідношення між продуктом у вигляді наданих товарів (послуг) і ресурсами, використаними на їх створення. Аналізується технологія і методи роботи, співпраця підрозділів, засоби заохочення працівників до скорочення витрат робочого часу. Встановлюється практика найкращого досвіду, який орієнтовано на отримання максимуму продукту в термінах, кількості та якості, які відповідають внеску і способам діяльності;
- результативність (effectiveness) – ступінь відповідності досягнутих результатів поставленій меті – нормі. У процесі аналізу результативності оцінюється вчасність досягнення мети, ступінь задоволення людей відповідною програмою.

Висновки. Показники економічність, ефективність та результативність відповідають завданню з підвищенням ефективності системи документообігу в судових організаціях. Організація документообігу в судах – це розподіл та закріплення повноважень між працівниками апарату суддів щодо створення, обробки й руху інформації, яка закріплена на паперовому або електронному носії, що здійснюється на правовій основі, метою якої є впорядкування відносин у сфері організації діяльності судової влади в цілому та забезпечення відкритості й доступності здійснення правосуддя, а також здійснення контролю за працівниками апарату суду щодо своєчасного й належного виконання своїх функціональних обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Вступ до публічного адміністрування : навчальний посібник / Н. Л. Гавкалова, Т. А. Власенко, Л. Ю. Гордієнко та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора Н. Л. Гавкалової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 372 с.
2. Ул'яновська О.В. Організація документообігу в судах: сучасний стан та шляхи вдосконалення // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – Випуск 26. – 2014. – С.184–187.

О. Л. Оргіш, магістрант,
О. Ф. Присяжнюк, к. е. н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університету

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ ПАТ «НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД»

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Базовим чинником розвитку як суспільно-економічного сектору в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання, зокрема, є інвестиційна діяльність, в тому числі спрямована на реалізацію інвестиційних проектів як механізмів довгострокового забезпечення соціально-економічних ефектів. Вимога щодо удосконалення методики та інструментів оцінювання ефективності планів відповідно до тенденцій глобалізації економіки і децентралізації управління на місцях формує передумови оптимізації документаційного забезпечення проектної діяльності та посилення відповідальності учасників процесу щодо прийнятих ними рішень.

Окремі аспекти управління інвестиційною діяльністю як об'єктом досліджень вивчаються такими вітчизняними та зарубіжними вченими як Г. Барман, І. Бланк, В. Вітлінський, В. Гамільтон, В. Геєць, Дж. Мітчел, Н. Ордуей, П. Орлова, В. Першин, С. Петренко, Д. Рябих, М. Скроньок, С. Супрун, Д. Фрідман та інші. Однак, недостатньо вивченими є прикладні засади управління інвестиційною діяльністю окремих суб'єктів господарювання в умовах ринкових трансформацій.

Основний матеріал. Формування економічних відносин неможливе без активізації інвестиційних проектів як складових системи поліпшення якості управління інвестиційними проектами на рівні підприємств, установ та організацій, підвищення їх підприємницької активності на регіональному рівні з урахуванням політичних, соціально-економічних, техніко-технологічних та екологічних чинників. Повнота і аргументованість інвестиційного проекту дозволяють посилити інформаційну наповненість управлінських рішень, свідчать про високий рівень кваліфікації керівного складу персоналу та їх ділові якості [1–6]. Розробка інвестиційного проекту на основі аналізу та прогнозування роботи підприємства та подальше представлення управлінського рішення щодо удосконалення його діяльності у простій, стислій, перевіреній за інформацією та конкретністю тверджень формі посилює фінансову та економічну стійкість компанії [6].

ПАТ «Новоград-Волинський хлібозавод» є підприємством з більш ніж піввіковою історією, досвідом роботи як в умовах планової економіки, так і за ринкових засад підвищення конкурентоспроможності. Підприємство має хлібобулочний та булочний цехи, а також дочірнє підприємство «Торговий дім ПАТ «Новоград-Волинський хлібозавод». Враховуючи

щоденний характер споживання продукції, постійно оновлюваний асортимент та ефективну стратегію розширення ринків збуту обсяг виробництва продукції протягом 2014–2016 рр. зріс на 18 % або майже на 200 тонн. В структурі виробництва переважають хлібобулочні вироби (94 % загального обсягу виробництва), зростає кількість упакованої продукції (на 2 % щорічно). Щорічне зростання фонду оплати праці на 19 % супроводжується скороченням чисельності персоналу (на 1–2 особи) за рахунок підвищення продуктивності праці (на 19 %) та суб'єктивних причин працівників, що сприяло збільшенню виробництва товарної продукції в розрахунку на одного працюючого на 69 %. За рахунок низького рівня оновлення основних засобів коефіцієнт їх зносу зріс з 49 % у 2014 р до 54 % у 2016 р.

В структурі операційних витрат ПАТ «Новоград-Волинський хлібо завод» переважають матеріальні витрати (62 %, маючи тенденцію до зростання) та витрати на оплату праці (24 %, маючи тенденцію до зниження). Більш високі темпи зростання виробничих витрат (на 22 %) порівняно з темпами зростання цін на продукцію підприємств стали причиною скорочення рівня прибутку в розрахунку на одного працюючого протягом 2014–2016 рр. вдвічі, тоді як чистий дохід від реалізації продукції зріс на 18 %. У структурі витрат переважають собівартість реалізованої продукції (70 %) та витрати на збут (19 %).

Інвестиційна привабливість підприємства зумовлена стабільним становищем на ринку, наявним фінансовим станом, достатньою кількістю основних та оборотних засобів, залучених, головним чином за рахунок власних коштів (нерозподілений прибуток) та низькою часткою поточних зобов'язань, що зумовлює високий рівень платоспроможності підприємства, а високий попит на продукцію – формує засади її ліквідності та фінансової стійкості. Загальний рівень рентабельності власного капіталу підприємства – у 2016 р. становив 10 %.

Основними конкурентами ПАТ «Новоград-Волинський хлібо завод» є ТОВ «Бердичівський хлібо завод», ПАТ «Коростенський хлібо завод» та ТОВ «Золотий каравай». Спостерігається експансія ринку хлібобулочних виробів Житомирської області з боку виробників з інших регіонів, зокрема Львівської, Рівненської та Київської областей, що посилюють рівень галузевої конкуренції в регіоні [6, с. 44]. SWOT-аналіз діяльності ПАТ «Новоград-Волинський хлібо завод» засвідчив необхідність виходу на нові ринки з одночасної домовленості з постачальниками й сертифікації товарів; врахування таких чинників як поява нових конкурентів, скорочення доходів споживачів, розширення смакових та споживчих потреб покупців. Таким чином, стратегія розвитку підприємства передбачає створення маркетингової служби та оптимізацію розподілу функцій між працівниками. Прискорення обіговості запасів, розширення частки на

ринку, більш повне використання наявних ресурсів підвищення продуктивності праці та технологічне оновлення обладнання дозволить посилити стратегічні переваги підприємства.

Побудована матриця БКГ «зростання, конкурентоспроможність, частка продукції» засвідчили, що в асортименті ПАТ «Новоград-Волинський хлібозавод» найвищу конкурентоспроможність й темпи зростання продукції має хліб «Обідній» подовий нарізаний, водночас, саме для нього характерні найвищий рівень витрат в розрахунку на одиницю продукції, тоді як хліб пшеничний вищого ґатунку, батон «Новоградський», батон «Новоградський» нарізаний маю значно нижчий рівень витрат за порівняно незначного скорочення темпів росту продукції та її конкурентоспроможності. Оптимізація структури товарної продукції на користь виробництва батонів та хлібу пшеничного вищого ґатунку дозволить знизити виробничі витрати в розрахунку на одну умовну тону готових виробів. Тому асортиментна політика підприємства передбачає стратегію розвитку на основі диференціації, досягнення конкурентної переваги, диверсифікації та постійного впровадження інновацій як в технологічні процеси.

Інвестиційний проект з виробництва панірувальних сухарів, що передбачає залучення 120 тис. грн. інвестицій за планової ментальності 20 % та ставки дисконтування 22 % є окупним за 2,4 роки його реалізація дозволить додатково отримати 139 млн. грн. за чотири роки.

Висновки та пропозиції. Прискорення обіговості запасів, розширення частки на ринку, більш повне використання наявних ресурсів підвищення продуктивності праці та технологічне оновлення обладнання дозволить посилити стратегічні переваги підприємства, що характеризує консервативну стратегію розвитку ПАТ «Новоград-Волинський хлібозавод». Оптимізація структури товарної продукції на основі диференціації, досягнення конкурентної переваги, диверсифікації та постійного впровадження інновацій як в технологічні процеси дозволить знизити виробничі витрати і сформувати основу стратегії розвитку.

Інвестиційний проект з виробництва панірувальних сухарів, що передбачає залучення 120 тис. грн. інвестицій за планової ментальності 20 % та ставки дисконтування 22 % є окупним за 2,4 роки його реалізація дозволить додатково отримати 139 млн. грн. за чотири роки.

Список використаних джерел:

1. Плотнікова М.Ф. Особливості структуризації в хлібопродуктовому підкомплексі / М.Ф. Плотнікова // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2005. – Вип. 209. – С. 404–413.
2. Плотнікова М.Ф. Структуризація хлібопродуктового підкомплексу в контексті розвитку регіону / М.Ф. Плотнікова // Сучасний менеджмент:

- проблеми теорії та практики. Матеріали V Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, молодих вчених та спеціалістів (Кривий Ріг, 20 травня 2011 р.) / Редкол.: Л.М. Варава (гол. ред.) та ін. – Вип. 5. – Кривий Ріг: Вид-во «Діоніс» (ФОП Чернявський Д.О.), 2011. – С. 37–38.
3. Мосейчук В.В. Стратегічні орієнтації підприємств хлібопекарської промисловості / В.В. Мосейчук М.Ф. Плотнікова // Економіка АПК. – 2007. – № 12. – С. 42–48.
4. Скидан О.В. Методичні рекомендації щодо змісту і організації практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Інвестиційний менеджмент» для студентів галузі знань 0306 «Менеджмент і адміністрування» спеціальності «Менеджмент ЗЕД» ОКР «Спеціаліст» та ОКР «Магістр» / О.В. Скидан, М.Ф. Плотнікова, О.Г. Булуй, О.Ф. Присяжнюк. – Житомир: ЖНАЕУ, 2013. – 133 с.
5. Скидан О.В. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств: навч. посіб. / [О. В. Скидан, Л. М. Левківська, Т. В. Швець, О.Г. Булуй, М.А. Мартинюк, М.Ф. Плотнікова]; за заг. ред. д. е. н. О. В. Скидана. – Житомир: Вид-во «Житомирський національний університет», 2014. – 348 с.
6. Nitsenko V. Business Model For A Sea Commercial Port As A Way To Reach Sustainable Development Goals / V. Nitsenko, I. Nyenno, I. Kryukova, T. Kalyna, M. Plotnikova // Journal Of Security And Sustainability Issues. – 2017. – Volume 7, Number 1. – P. 155–166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4\(13\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4(13)) (ISSN 2029-7017 print/ISSN 2029-7025 on-line)

І. М. Папірна, магістрант*
Житомирський національний агроекологічний університету

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА

Проблема інноваційного розвитку агропромислового виробництва належить сьогодні до числа найбільш пріоритетних і привертає особливу увагу своєю складністю, різноманітністю та неоднозначністю розв'язання. Ця проблема є ключовою у царині досягання продовольчої безпеки країни, принципового оновлення ресурсної бази, поліпшення стану навколишнього середовища, вирішення соціальних питань.

Останнім часом спостерігається негативна тенденція зменшення обсягів виробництва продукції рослинництва ПП «Кам'янобрідське», що є результатом зниження технічної оснащеності, зменшення кількості внесених органічних та мінеральних добрив і застосування засобів захисту рослин, що у свою чергу викликано диспаритетом цін, кредитною і податковою політикою, які формувалися не на користь сільського господарства, і втратою ним купівельної спроможності.

ПП «Кам'янобрідське» Коростишівського району спеціалізується на вирощуванні зернових культур. Господарство має середній земельний фонд – 230 га, 100% якого складають сільськогосподарські угіддя. Підприємство протягом останніх двох років було прибутковим. Проте розмір отриманого прибутку є мінімальним. В 2012 році було вироблено товарної продукції у абсолютних показниках на 4 % менше ніж у 2010 році, а кількість виробленої товарної продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь збільшилась у 2 рази, на 1 середньорічного працівника – на 60,2 %. Фондозабезпеченість на 100 гектарів сільськогосподарських угідь на підприємстві в 2012 році склала 492,4 тис. грн., а фондоозброєність на 1 середньорічного працівника – 189,5 тис. грн. Позитивним фактором є те, що на підприємстві зменшився ступінь зносу основних виробничих фондів на 6,1 відсоткових пунктів, що свідчить про поліпшення використання основних виробничих фондів і значне зменшення кількості основної техніки.

В структурі операційних витрат ПП «Кам'янобрідське» переважають матеріальні витрати. Негативним є те, що за період 2010–2012 рр. на 26,3 % зменшилась питома вага оплати праці. Недооцінка такого фактору виробництва як трудові ресурси зумовлюю зниження продуктивності праці, а отже ефективності праці. Відсутність амортизаційних відрахувань пояснюється тим, що уся техніка відпрацювала свій ресурс. Тому для

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент М. А. Мартинюк

виконання технологічних операцій пов'язаних із виробництвом продукції підприємство змушене звертатися за необхідними послугами до сторонніх виконавців. Аналіз галузі рослинництва показав, що галузь знаходиться у кризовому стані. Майже за усіма видами зернових культур у 2012 році зменшилися посівні площі. Протягом періоду з 2010 по 2012 роки зафіксовано зменшення збитковості галузі рослинництва. Урожайність зернових і зернобобових культур в 2012 році знаходилась на рівні природної. У 2012 році вона була близькою 10 ц/га. Така ситуація пов'язана з постійним здорожчанням основних матеріальних ресурсів, які необхідно заощаджувати. Для цього потрібна нова сучасна техніка та технології вирощування зерна. Досліджуване господарство за останніх три роки, у зв'язку з дефіцитом коштів не здійснювало інноваційну діяльність.

ПП «Кам'янобрідське» не має достатньо вагомих позитивних результатів діяльності і економічних показників, хоча ці результати і незначно покращилися за звітний період. Підприємству необхідно удосконалюватись. Для кращого розвитку сільськогосподарського виробництва потрібно орієнтуватися на сучасні малозатратні інноваційні технології. А саме: забезпечення новою високопродуктивною сільськогосподарською технікою, отримання доступу до кредитних ресурсів на формування оборотного капіталу. Тільки за таких умов можна добитися підвищення врожайності зернових культур, а також відродження галузі тваринництва.

Головним стимулом для ПП «Кам'янобрідське» залишається зниження собівартості та підвищення врожайності, а також якості зерна. Уміло використовуючи цей резерв, можна підвищити ефективність зернового поля в рази. Інноваційні технології потребують жорсткого управління посівами зернових культур. Тому пропонуємо для вирощування в ПП «Кам'янобрідське» новий сорт пшениці озимої «Злука», яку занесено в Державний реєстр сортів, придатних для поширення в Україні. Сорт середньостиглий, досягає за 270–281 добу. Середня врожайність за роки проведення експертизи: в зоні Полісся – 5,6 т/га. Гарантована прибавка врожаю в зоні Полісся – 0,4 т/га.

Еко-інноваційна технологія застосування біопрепарату КЛЕПС виключає потребу в закупівлі хімічних засобів захисту рослин та стимуляторів росту. Так, для обробки 1 т насіння зернових культур потрібно (50–55) мл препарату, при цьому середня ціна гектарної норми становить (передпосівна обробка) в середньому 21 грн. Саме тому ми пропонуємо ПП «Кам'янобрідське» використовувати цей екологічний препарат, що дозволить йому збільшити врожайність при значній економії коштів, а головне отримати екологічно чисте зерно.

Технічне оснащення зерновиробництва в підприємстві не відповідає сучасним вимогам щодо виробництва зерна, зокрема дотриманню

оптимальних термінів і високої якості виконання технологічних операцій; нормам витрат технологічних матеріалів (паливно-мастильних матеріалі, запасних частин та ін.), зниження технологічного навантаження на довкілля – в першу чергу на верхній шар ґрунту) та ін.

Тому пропонуємо для ефективного ведення землеробства забезпечити підприємство сучасною технікою. Придбання ПП «Кам'янобрідське» тільки однієї сучасної зерноочисної машини ЗАВ-25 дозволяє значно удосконалити технологію виробництва продукції, що дозволить зменшити собівартість кожного центнеру зерна на 5,68 грн, що в свою чергу позитивно позначиться на результатах діяльності галузі рослинництва.

Список використаних джерел:

1. Данилишин Б. М. Регулювання розвитку інноваційного потенціалу в економіці: [монографія] / Б. М. Данилишин, М. Х. Корецький, О. І. Дацій. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 220 с.
2. Демченко Т. С. Теоретичний інструментарій фінансування інноваційних проектів агроформувань / Т. С. Демченко // Інвестиції: практика та досвід – 2011. – № 16. – С. 43–48.
3. Захарчук О. В. Сорт як інноваційна основа розвитку рослинництва / О. В. Захарчук // Агроінком. – №5. – 2009. – С. 17–22.
4. Зіновчук Н. В. Екологічна політика в АПК: економічний аспект / Н. В. Зіновчук – Львів: Львів. держ. аграр. ун-т, ННВК «АТБ», 2007. – 394 с.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ СТРАТЕГІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Інноваційна діяльність – один з основних чинників зміцнення економічної самостійності та конкурентоспроможності підприємства. Як відомо, тенденції зміни умов інноваційної активності формуються переважно під впливом нових підходів в організації управління. Завдяки впровадженню нових підходів інтелектуальна діяльність, спеціальні знання та бізнес-комунікації поступово стають основними факторами конкурентоспроможності підприємств, а інновації в галузі планування та управління – переважним джерелом доданої вартості. У стратегічному плані інноваційна активність виступає одним з найбільш ефективних способів досягнення цілей суб'єкта господарювання, забезпечуючи його конкурентні переваги за рахунок залучення нових можливостей у різних областях діяльності, і, перш за все – у сфері управління.

Питання управління інноваційними стратегіями знайшло своє відображення у дослідженнях вчених, в основному закордонні, в тому числі таких як П. Друкер, Н. Мончев, Є. Мэнсфилд, І. Перлаки, М. Портер, Й. Шумпетер і інших. Основними нормативними і законодавчими актами, які регулюють і стосуються інноваційної сфери господарювання, є Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», Господарський кодекс України», а також «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів». Загалом, нормативно-правова база, яка регулює інноваційну діяльність в Україні, містить нормативні акти, що складаються з трьох рівнів.

Підприємство, яке зробило ставку на інновації, має вдосконалювати свою виробничу базу, систему матеріально-технічного забезпечення, оптимізувати структуру збутової мережі і систему руху товарів, адаптуючи їх до змін ситуації на ринку. Одночасно з цим відбувається перебудова організаційних структур управління, здобувають досвід його робітники, фахівці і керівники, налагоджується система зв'язків з економічними контрагентами, створюється і зміцнюється імідж тощо, тобто зростає потенціал інноваційного розвитку підприємства. На цій основі розширюються його адаптаційні можливості до змін ринкового

---

* Науковий керівник – к.е.н., професор В. П. Якобчук

середовища, що дозволяє реалізувати нові ринкові можливості, проникнути в нові сфери діяльності, які раніше для нього були недоступними. Кожна наступна успішно реалізована інновація розширює можливості суб'єкта господарської діяльності (хоча, звичайно, є певна межа розвитку, наприклад, за масштабами діяльності).

Вибір (розроблення) інноваційної стратегії підприємства здійснюється на основі аналізу й оцінки відповідності внутрішніх можливостей розвитку зовнішнім, що генеруються ринком з урахуванням темпів розвитку НТН і спричинених цим змін внутрішнього і зовнішнього (макро- і мікро-) середовища.

Інноваційну стратегію можна визначити як взаємопов'язаний комплекс дій задля забезпечення умов тривалого виживання й розвитку підприємства на ринку на основі створення і впровадження інновацій, її завдання:

- ефективний розподіл і використання наявних ресурсів і можливостей, необхідних для розвитку на основі інновацій і інноваційної діяльності

- адаптація до змін умов зовнішнього середовища шляхом пошуку нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства, приведення у відповідність внутрішніх можливостей розвитку зовнішнім (ринковим).

Розроблення стратегії розпочинається з формулювання головної мети, яка повинна бути чітко сформульованою, вираженою у чисельних вимірниках (грошових, натуральних тощо), бути досяжною в принципі, обмеженою в часі. Далі виконується декомпозиція головної мети – її конкретизація, унаслідок чого формується комплекс цілей. Визначені цілі не повинні суперечити одна одній і головній меті.

Впровадження інновацій на підприємстві знаходиться в компетенції директора, він же відповідає за їх бюджетування та фінансування, хоча ініціювати інновації може, теоретично, будь-який співробітник. Важливо для інноваційного розвитку наявність особливого особистого переконання директора, що полягає в повній довірі банкам і кредитним організаціям і включає використання для інновацій позикових коштів, надаючи можливість інноваційного розвитку підприємства рамками не тільки власних вільних коштів, що спрямовуються на розвиток. Крім того, наявність спеціальної освіти директора та заступника директора підприємства створює практично сприятливі умови для впровадження інновацій в систему менеджменту, і зокрема, для використання інноваційних стратегій.

Нині реалізація інноваційної моделі розвитку економіки України, проблема підвищення ефективності інноваційної діяльності суб'єктів господарювання набуває великого значення, оскільки її вирішення дозволить здійснити технологічне переоснащення підприємств, перейти до

нового технологічного укладу, створити умови для підвищення якості життя населення.

Тому, створення інновацій, їх впровадження у нову техніку, технологію, оновлення матеріально-технічної бази виробництва є основою інноваційного розвитку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Верба І.І. Основи інтелектуальної власності [Електронний ресурс]: навч. посібн.; 2-ге вид., перероб. і доп. / І. І. Верба, В. О. Коваль; за ред. С. В. Чікін. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. – 262 с. – Режим доступу: [ttp://fel.kpi.ua/fel/dat a/news/Osnovy_intelektual_vl.pdf](http://fel.kpi.ua/fel/dat a/news/Osnovy_intelektual_vl.pdf).
2. Довженко В. А. Інтелектуальна власність: курс лекцій / В. А. Довженко. – Житомир: Вид-во ЖНАЕУ, 2015. – 140 с.
3. Економічна діагностика: навч. посіб. / О.М. Яценко, А. О. Соколова, Є.І. Ходаківський, В.І. Ткачук. – Житомир : ЖНАЕУ, 2010. – 464 с.
4. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: Навч. посібн. / Є.І. Ходаківський, В.П. Якобчук, І.Л. Литвинчук – К.: ЦУЛ, 2017.

ІННОВАЦІЙНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Визначення інноваційних ресурсів системи управління організації (бізнесу) пов'язане із з'ясуванням понятійно-категоріального апарату, визначенням та систематизацією факторів, що впливають на їх формування та використання.

Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методичних і прикладних засад управління формуванням та використанням інноваційних ресурсів в системі управління організації.

Елементами інноваційних ресурсів підприємства є: інституційні (управлінсько-організаційні) або нетехнологічні, ресурсно-технологічні, інвестиційно-фінансові та результативні. Предметом вивчення стали управлінсько-організаційні або нетехнологічні інновації.

Інституційні (управлінсько-організаційні) або нетехнологічні інновації це нові методи ведення бізнесу, спрямовані на підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок зниження адміністративних і транзакційних витрат, вдосконалення організації робочих місць (робочого часу) і тим самим зростання продуктивності праці. Нові методи ведення бізнесу включають: розробку та реалізацію нової або значно зміненої стратегії; впровадження сучасних методів управління організацією (на основі інформаційних технологій); розробку та впровадження на підприємстві нових або значно змінених організаційних структур; нововведення у використанні робочого часу; застосування сучасних систем контролю якості, сертифікації товарів, робіт, послуг; впровадження сучасних систем логістики та поставок сировини, матеріалів; створення спеціалізованих підрозділів з реалізації технологічних досягнень; реалізацію заходів з розвитку персоналу (навчання та підвищення кваліфікації персоналу); реалізацію нових форм партнерств та інших видів коопераційних зв'язків з споживачами продукції, постачальниками; передачу низки функцій і бізнес-процесів спеціалізованому підряднику (аутсорсинг).

Упродовж 2014–2016 рр. частка підприємств, які здійснювали нетехнологічні інновації склала 13,4% (8,7% – організаційні та 10,2% – маркетингові) [1]. Найвища частка нетехнологічно інноваційних підприємств була серед великих підприємств (28,1%) [там же]. Найвища частка підприємств з нетехнологічними інноваціями за видами

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент Л. І. Симоненко

економічної діяльності у фінансовій та страховій діяльності, інформації та телекомунікації, переробній промисловості.

За даними обстеження 2014–2016 рр., загальний рівень інноваційної активності на підприємствах Житомирської області склав 17,7%. Основним, на підприємствах області стали технологічні інновації а саме, придбання машин, обладнання та програмного забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг. Витрати на інновації в основному здійснювались за рахунок власних коштів. Крім упровадження технологічних інновацій, підприємства можуть бути активними в організаційних і/або маркетингових інноваціях, які підтримують продуктові й процесові інновації, підвищують якість і ефективність роботи підприємства та поліпшують обмін інформацією й використання нових знань і технологій, а також можуть впливати на продуктивність фірми, вихід на нові ринки або сегменти ринку та розроблення нових способів просування продукції.

За оцінками підприємств можливому впровадженню інновацій перешкоджають вагомі чинники у тому числі: відсутність коштів у межах підприємства, відсутність кредитів або приватного капіталу, високі витрати на інновації, відсутність кваліфікованих працівників, партнерів по співпраці, труднощі в отриманні державної допомоги або субсидій для інновацій, невизначений попит на інноваційні ідеї, тощо.

Висновки:

1. Рівень інноваційної активності українських підприємств надзвичайно низький, на самих підприємствах вважають, що немає вагомих причин здійснювати інновації.

2. Серед підприємств, що здійснювали інновації переважають нетехнологічні, в основному маркетингові.

3. Організаційні інновації підвищують продуктивність праці і можуть, в найближчій перспективі, стати вагомим чинником оптимізації діяльності господарюючих суб'єктів.

4. Умовою здійснення організаційних інновацій є «хороші ідеї», наявність відповідних кадрів, налагодження форм співпраці в інноваційній сфері.

Список використаних джерел:

1. «Обстеження інноваційної діяльності в економіці України (за міжнародною методологією)» 2014–2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/dop/11/dop_inn_2016.zip

Д. М. Прут, магістрант,
І. В. Кравець, к.е.н, доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА

Свинарство – важлива складова галузі тваринництва, яка забезпечує населення повноцінними продуктами харчування, а промисловість – сировиною. Вітчизняне свинарство досягло найбільшого розвитку наприкінці 80-х років минулого сторіччя. У 1989 році обсяг виробництва свинини становив 2145 тис. тон у живій масі по всіх категоріях господарств. Таких показників було досягнуто за рахунок спеціалізації галузі та створення відповідної матеріально-технічної бази. За роки незалежності у суспільному секторі відбулися істотні зміни, в галузі свинарства втрачено значний потенціал, так чисельність поголів'я свиней скоротилося з 19,4 млн. голів у 1990 році до 7,7 млн. голів у 2000 р., в 2016 та 2017 рр. свинопоголів'я України на кінець року становило відповідно 7,1 млн. голів 6,5 млн. голів. Наразі, коли Україна прагне інтегрувати в світове господарство і займати в ньому відповідну нішу, сільськогосподарським підприємствам необхідно ставити та послідовно вирішувати завдання інноваційного розвитку виробництва.

Дослідженню інноваційної діяльності приділено багато уваги з боку науковців різних країн світу. Значний внесок у вивчення даної проблеми економіки зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як М.В. Зубець, С.А. Володін, В.Г. Андрійчук, І.В. Кравець, О. П. Русак, В.С. Савчук, І.А. Шовкун, В. Маєвський, С. Винтер, Р. Нельсон, Й. Шумпетер та ін. На основі огляду наукових джерел стосовно вивчення інноваційної діяльності [1–7, 9] зроблено висновок, що інноваційний розвиток підприємств найбільш доцільно розглядати з точки зору економічної теорії, оскільки еволюція є однією з форм розвитку. Засновник еволюційної економічної теорії Й. Шумпетер вважав, що основним фактором виживання підприємств на ринку є інноваційна активність підприємств [2].

Одним з напрямів інноваційного розвитку галузі свинарства є його інтенсифікація. Наразі більшість свиногосподарств України характеризується низьким темпами інтенсифікації, про це свідчать: високий рівень витрат кормів на 1 ц приросту живої ваги свиней; неефективне використання свиноматок; часті випадки епізоотії на окремих фермах (значний потенціал тварин втрачено в 2016-2017 рр. із-за зараження африканською чумою); неоптимальна жива вага свиней, що реалізуються на забій; відгодівля свиней з низьким генетичним потенціалом; низький рівень запровадження сучасних технологій та інше. В загальній структурі чисельності поголів'я свиней України на кінець 2017 року господарства населення займали 46% (за даними Державної служби статистики України), а як відомо, ключові економічні параметри таких господарств є значно нижчими, ніж сільськогосподарських підприємств

всіх форм власності. Хоча, деякі позитивні зміни все ж таки відбуваються, оскільки в 2007 році цей показник становив 54%.

В сучасних умовах керівники підприємств галузі свинарства усвідомлюють важливу роль інновацій в успішній організації своєї діяльності, посиленні конкурентних переваг. Підприємства намагаються в силу своїх можливостей оновлювати основні фонди, впроваджувати нові технології у виробництво, удосконалювати систему управління організаційно-виробничими процесами, використовувати високопродуктивні генотипи свиней для подальшого відтворення поголів'я тощо. Державні органи управління України також усвідомлюють важливість інноваційної діяльності як чинника, що прискорює економічне зростання держави. Ця проблема знаходиться в сфері уваги як органів законодавчої влади (прийняті Закони України “Про інноваційну діяльність”, “Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні”), так і виконавчої влади, яка розробляє стратегії інноваційного розвитку всієї країни і окремих її регіонів.

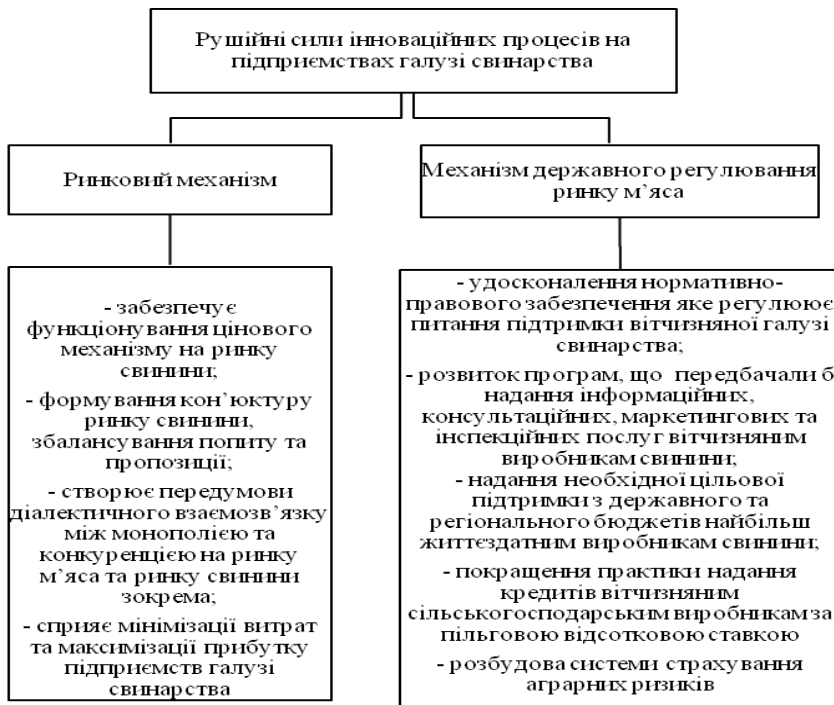
З метою удосконалення державних статистичних спостережень із статистики науки та інновацій 19 серпня 2004 року Державним комітетом статистики України відповідно до статті 14 Закону України «Про державну статистику» був виданий наказ “Про затвердження форми державного статистичного спостереження із статистики науки та інновацій”, згідно якого юридичні особи усіх форм власності та організаційно-правових форм господарювання повинні щорічно подавати «Звіт про інноваційну активність підприємства (організації)». Проте, за наявними даними Державного комітету статистики України не можливо зробити повний висновок про місце підприємств, що займаються виробництвом продуктів забою свиней, на ринку свинини в контексті інноваційного розвитку, це питання потребує доопрацювання.

В світі існує багато різних технологій та методів виробництва свинини. Головні відмінності полягають в типах відгодівлі та утриманні свиней, способах утилізації органічних стоків, тощо. Необхідно зауважити, що будь-яка виробнича система адаптується до специфічних умов країни, де вона застосовується, враховуються особливі технологічні, кліматичні економічні фактори. Беручи до уваги вище зазначене, не зовсім вірно поділяти специфічні технології за географічною ознакою, тобто пов'язувати їх з окремими країнами, виділяючи, наприклад, датську, бразильську, німецьку, італійську, фінську, канадську та інші технології.

До речі так звана “канадська технологія” була започаткована в Японії, і тільки з часом знайшла широке застосування в Канаді. Якщо говорити мовою професіоналів стосовно “датської технології”, застосування якої останніми роками є досить популярне в Україні та в Росії, то її взагалі не існує. Дана технологія – це система ведення свинарства за принципом триступінчастої піраміди (створення та розведення / нуклеус центральний – розмноження – відгодівля), яка характеризується спільними

досягненнями та чітким дотриманням дисципліни на всіх стадіях виробництва.

Ми вважаємо, що в основі дієвої, перспективної інноваційної моделі розвитку підприємств галузі свинарства (окрім застосування сучасних технічних та технологічних інновацій) є поєднання ринкового саморегулювання з одного боку та механізму державного регулювання ринку свинини з іншого боку (рис. 1).

Рис. 1. Складові елементи інноваційної моделі розвитку підприємств галузі свинарства

Джерело: адаптоване [4].

Реальні механізми стимулювання швидкого створення ефективної національної інноваційної системи безпосередньо залежать від обраної державної моделі її регулювання. Так, важливо диверсифікувати фінансові методи впливу, сполучити прямі (бюджетне інвестування науки і техніки) та непрямі (податкові кредити та пільгове оподаткування, цільова підтримка підприємств, що приймають участь у виконанні таких науково-технічних програм).

Висновки та пропозиції. В результаті аналізу стану інноваційної діяльності підприємств галузі свинарства, виявлено, що дана діяльність

розвинена в більшій мірі на великих підприємствах, які мають потужні фінансові можливості для впровадження нових науково-технічних досягнень, удосконалення системи менеджменту, використання свиней з високопродуктивним генетичним потенціалом, тощо. Тому, в основі розвитку інноваційних процесів галузі свинарства лежить: інтенсифікація виробництва на індустріальній основі, державне сприяння розвитку перспективних підприємств галузі свинарства, відродження племінної справи в Україні. За таких умов підприємства зможуть реалізувати всебічні напрями інноваційної діяльності – від застосування у виробництві найновітніших технологій до підвищення кваліфікації робітників, що працюють на всіх стадіях виробництва. Реалізація акцентованих в дослідженні напрямів інноваційної діяльності на підприємствах галузі свинарства дасть змогу стабілізувати прискорений процес виробництва, ефективно використовувати внутрішні та зовнішні інвестиції, заповнити внутрішній ринок м'яса свининою вітчизняного виробництва надати гідну пропозицію на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
2. Винарчик П. Спасение идей: Й. Шумпетер и ключевые проблемы противоборствующих экономических теорий / П. Винарчик // Вопросы экономики, 2003. – №11. – С. 15–27.
3. Володін С.А. Концептуальні положення створення високоефективної інноваційної системи створення свинарства // Економіка АПК, 2006. – № 1. – С. 72–82.
4. Кравець І. В. Основні напрями розвитку інноваційної діяльності підприємств галузі свинарства / І. В. Кравець // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економ. ун-ту. – 2008. – Вип. 2 (10). – С. 279–284.
5. Кравець І. В. Інфраструктура інноваційного розвитку підприємств галузі свинарства та необхідність її існування / І. В. Кравець // Наукове забезпечення процесів реформування соціально-економічних відносин в умовах глобалізації: Матер. III міжнар. наук.-практ. конф. (Сімферополь, 15 квітня 2009 р.). – Сімферополь: ЦРОНІ, 2009. – С. 151–153.
6. Маевский В. Эволюционная теория и технологический прогресс / В. Маевский // Вопросы экономики, 2001. – № 11. – С. 5–16.
7. Шовкун І. А. Деякі аспекти вітчизняної моделі інноваційного розвитку економіки / І.А. Шовкун // Проблеми науки, 2002. – № 9. – С. 8–17.
8. Ukraine: pigbreeding & porkmarket. 2016 Information company ProAgro. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.proagro.com.ua
9. Яcobчук В. П. Інноваційний розвиток галузі свинарства: монографія / В. П. Яcobчук, І. В. Кравець, О. П. Русак. – Житомир: Євенок О. О., 2012. – 188 с.

О. В. Саушкін, магістрант,
Л. В. Недільська, к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроєкологічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Незалежно від адміністративного устрою, політичної і правової системи чи пріоритетних напрямів розвитку, економіка кожної країни значною мірою залежить від функціонування фінансового ринку. Важливою складовою фінансового ринку є фондовий ринок. Саме завдяки фондовому ринку підприємці можуть знайти і залучити необхідний капітал шляхом емісії власних цінних паперів, а інвестори розмістити свої вільні кошти чи капітал з метою отримання прибутку. Розвинений фондовий ринок є однією із передумов сильної та розвинутої економіки країни.

Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням стану фондового ринку слід виділити: О. І. Барановського, В. М. Лютого, С. В. Онишко, В. П. Унінець-Ходаківську, В. М. Шелудько. Питання розвитку фінансового посередництва висвітлюють А. М. Єрмошенка, Л. М. Волощенко, Л. В. Козинуву, М. І. Макаренка, М. І. Савлука. Моделі формування та розвитку фінансового ринку запропоновані у публікаціях С. І. Архієєєва, Я. В. Зінченка, В. В. Корнєєва та багатьох інших [3]. Проте динамічність та мінливість ринкового середовища вимагають постійного детального аналізу стану фондового ринку з метою пошуку відповідних інструментів його розвитку.

Метою дослідження є детальна об'єктивна оцінка стану фондового ринку та рівня його розвитку. Завданням дослідження є аналіз фондового ринку України в частині інституційних учасників ринку та обсягу здійснюваних ними операцій з цінними паперами. Методологією дослідження є системний метод пізнання, зокрема методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, які були використані для становлення тенденцій фондового ринку та виявлення чинникоутворюючих складових.

Фондовий ринок традиційно забезпечує перерозподіл ресурсів і капіталу між різними галузями економіки, розподіл і перерозподіл капіталу корпорацій, залучення капіталу та забезпечення його ефективного використання тощо. Відсутність або слабкий рівень розвитку фондового ринку в значній мірі гальмує розвиток економіки країни. Для розуміння структури фондового ринку, зазначимо, що основними суб'єктами фондового ринку є: держава, інвестори, емітенти та професійні учасники. Як свідчать дослідження вітчизняних науковців сучасний фондовий ринок України характеризується такими ознаками: низька ліквідність; відсутність ефективного законодавчого регулювання; мала кількість компаній, які

проходять лістинг; слабка інформованість громадян про фондовий ринок; досить низький рівень капіталізації; нерозвиненість інфраструктури; спекулятивний характер росту; залежність від зовнішніх факторів; недостатня кількість кваліфікованих кадрів; відсутність відкритого доступу до інформації; порушення прав інвесторів [3].

В Україні донедавна функціонувало 10 фондових бірж, однак у 2017 р. Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) було прийнято рішення про припинення провадження професійної діяльності на фондовому ринку деяким біржам. Тому, станом на кінець 2017 р. в Україні діє 5 фондових бірж (табл. 1).

Таблиця 1

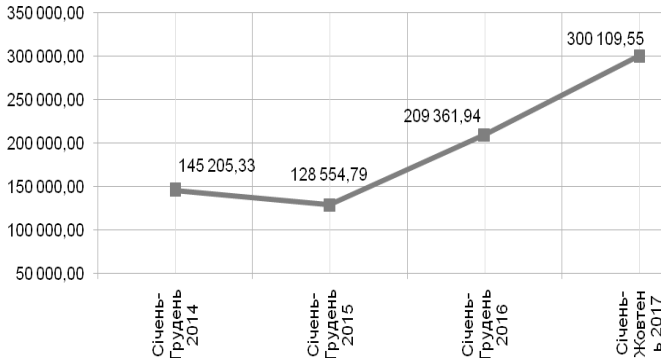
Перелік діючих фондових бірж в Україні (станом на 2.10.2017 р.)

№ з/п	Назва юридичної особи	Місцезнаходження	Дія ліцензії	
			Діє з:	Діє до:
1	ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»	м. Дніпро, вулиця Воскресенська, будинок 30	24.03.2008	24.03.2018
2	ПАТ «Фондова біржа «ІННЕКС»	03040, місто Київ, проспект Голосіївський, будинок 70, поверх 11	17.11.2009	17.11.2019
3	ПАТ «Фондова біржа ПФТС»	м. Київ, вул. Шовковична, будинок 42-44	05.03.2009	05.03.2019
4	ПАТ «Українська міжбанківська валютна біржа»	м. Київ, вул. Межигірська, 1	02.11.2009	02.11.2019
5	ПАТ «Українська біржа»	М. Київ, вулиця Шовковична, будинок 42-44	16.12.2008	16.12.2018

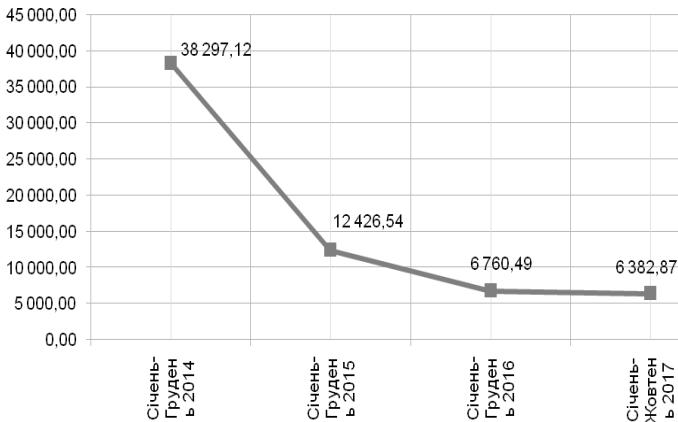
Джерело: [1].

Не зважаючи на складу економічну та політичну ситуацію в Україні, протягом 2014-2017 рр. на фондовому ринку спостерігається позитивна тенденція зміни обсягів випуску акцій, зареєстрованих НКЦПФР (рис. 1). Потрібно відмітити, що тенденція зміни обсягів випусків акцій за досліджуваний період досить інтенсивна: за 10 місяців 2017 р. обсяг емісії акцій уже в 1,5 рази перевищував загальний обсяг 2016 р. Отже, все більше підприємств застосовують механізм залучення капіталу через фондовий ринок з метою свого розвитку.

Тенденція зміни обсягів випуску облігацій, зареєстрованих НКЦПФР за період січень 2014 – жовтень 2017 (рис. 2.) відображає спадаючу тенденцію, яка можливо спричинена високою ціною за облігаційними кредитами та непривабливим інвестиційним кліматом в Україні.

Рис. 1.Обсяг випусків акцій зареєстрованих центральним апаратом НКЦПФР, млн. грн

Рис. 2.Обсяг випусків облігацій підприємств зареєстрованих центральним апаратом НКЦПФР, млн. грн

Інвестування в акції є значно привабливішим, ніж в облігації, оскільки дивіденди по акціях зазвичай вищі, ніж облігаційний відсоток. До того ж, рівень інфляції в останні роки досить високий, що робить сумнівною вигоду від придбання облігацій. Знецінення гривні може призвести до значного скорочення очікуваних прибутків від інвестування. Ще однією причиною може бути пріоритетність виплат при банкрутстві підприємства, так як спочатку виплачуються кошти власникам облігацій, а потім, за наявності залишку, відбувається розрахунок з акціонерами.

Як відомо, одним із показників успішності функціонування фондового ринку є обсяги торгів цінними паперами. Так, обсяги біржових контрактів з

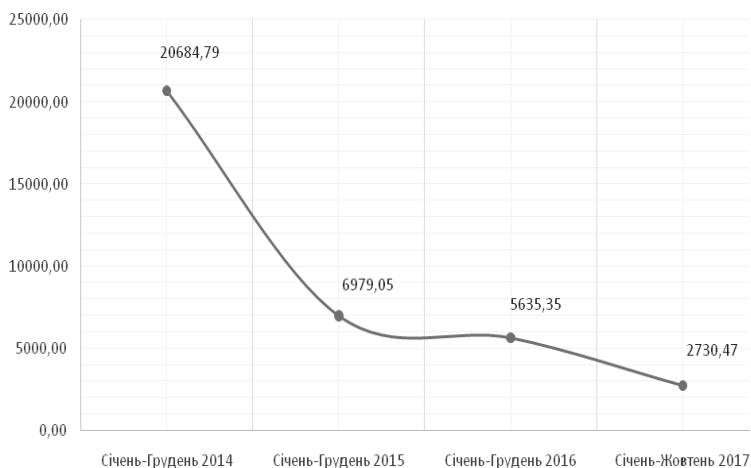
цінними паперами по організаторах торгівлі на первинному ринку (табл. 2) свідчить про значне скорочення зацікавленості інвесторів з відповідними тенденціями за здійсненими операціями.

Таблиця 2

**Обсяг біржових контрактів з цінними паперами
на первинному ринку по організаторах торгівлі, млн. грн**

Організатор торгівлі	2014 р.	2015 р.	2016 р.	січень-жовтень 2017 р.
УФБ	225,46	264,23	7,54	0,58
КМФБ	2531,91	1301,69	1 347,56	75,16
Універсальна	-	-	35,07	198,31
УМВБ	257,59	118,67	21,71	-
УМФБ	0,00	0,00	1347,56	-
СЄФБ	1198,08	1368,42	56,81	-
ПФТС	15173,45	1262,61	1929,63	1111,62
Перспектива	1090,09	2062,54	883,57	580,34
УБ	208,21	600,89	5,90	764,46
Усього	20684,79	6979,05	5635,35	2730,47

Найактивніші торги біржовими контрактами здійснювались на фондових біржах ПФТС, Перспектива та КМФБ. При цьому, на ПФТС за 9 місяців 2017 р. було укладено 40,71% біржових контрактів. В цілому протягом досліджуваного періоду обсяги біржових контрактів скоротилися у 8,7 рази (рис. 3).

**Рис. 3 Обсяг біржових контрактів з цінними паперами
на первинному ринку, млн. грн**

Особливо помітним стало скорочення обсягів торгів у 2015 р., що пояснюється кризовими явищами 2014 р. Аналогічним чином відбувалися торги з біржовими контрактами на вторинному ринку (табл. 3). При цьому найбільші обсяги біржових контрактів були здійснені на біржі Перспектива, ПФТС та Українській біржі.

Таблиця 3

**Обсяг біржових контрактів з цінними паперами
на вторинному ринку по організаторах торгівлі, млн. грн**

Організатор торгівлі	2014 р.	2015 р.	2016 р.	січень-жовтень 2017 р.
УФБ	237,62	37,75	11,39	0,58
КМФБ	7423,71	2263,62	395,75	6,59
ІННЕКС	27,32	5,09	1,98	144,79
Універсальна	-	-	217,02	200,89
ПФБ	12739,29	591,30	-	-
УМФБ	118,76	5,94	-	-
СЄФБ	51,31	44,97	2,28	-
ПФТС	84736,78	52358,79	93093,91	52793,88
Перспектива	495013,87	222392,97	135412,99	105456,93
УБ	8395,94	6091,54	3530,18	3455,90
Усього	608744,60	283791,97	232665,50	162059,56

Отже, як свідчать виявлені тенденції, фондовий ринок України є надзвичайно залежним від політичних та економічних умов, що склалися протягом останніх років. Це відобразилося у активності як інвесторів, так і емітентів, а також вплинуло на результати роботи професійних учасників фондового ринку.

Волатильність фондового ринку України не сприяє нарощенню обсягів його капіталізації та не дозволяє підвищити інвестиційну привабливість вітчизняних галузей економіки. У зв'язку з цим, суб'єкти господарювання потерпають від нестачі капіталу і змушені шукати механізми залучення іноземних інвестицій, пропонуючи за них високу ціну.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ssmsc.gov.ua/>
2. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України за період 2014, 2015, 2016 та січень – жовтень 2017 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ssmsc.gov.ua/>
3. Богач Д.С. Сучасний стан фондового ринку України / Д.С. Богач // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту, 2016. – 1(20). – С. 128–136.

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ «РОДОВА САДИБА»

Процес поступового скорочення населення продовжується насамперед через природне зменшення населення. Водночас в 2000–2016 рр. спостерігається позитивне сальдо міграції населення та незначне збільшення народжуваності. Динаміка демографічних процесів, їх якісних та кількісних змін, пов'язана із структурними змінами у зайнятості населення. В умовах перехідної економіки у районі постійно знижується рівень народжуваності населення. Зокрема, питома вага міського населення на Коростенщині досягла 69 %, тому поповнення населення міста вичерпується. Зростає кількість молоді, яка вибуває за межі міста, так як молоді люди не знаходять пристойної роботи з високим рівнем оплати та можливості самореалізації, зростає кількість безробітних на противагу потребам підприємств у заміщенні вільних робочих місць. Основу доходів становлять пенсійні та соціальні виплати. За результатами проведеного соціологічного опитування 1000 осіб за сприяння міської та районної адміністрації саме відсутність роботи (низький рівень підприємницької активності, високий рівень безробіття), низький рівень забезпеченості об'єктами виробничої (дороги і комунікації) і соціальної інфраструктури (установи культури, охорони здоров'я, освіти та ін.) і стереотипний «імідж» села, знижують привабливість сільських територій.

Стабілізація рівня народжуваності у районі є першочерговою необхідністю для формування оптимальної зайнятості, зокрема за рахунок розвитку мережі родових садиб на сільських територіях, які будуть слугувати надійним фундаментом економічної стабільності міських сімей, джерелом їх фізичного здоров'я, впевненості в гарантованому завтра і, при бажанні, джерелом екологічно чистої сільськогосподарської продукції та додатковими фінансовими ресурсами, зниження рівня урбанізації головним чином за рахунок підвищення зайнятості в селі. Реалізація концепції «Родова садиба», розробленої ВГО «Народний рух захисту Землі» спільно з ННЦ «Інститут аграрної економіки», передбачає законодавче закріплення за кожною бажаною того української сім'єю права на отримання 1 га землі для облаштування родової садиби. Такий наділ пропонується надавати безоплатно у постійне користування без права продажу з правом передачі лише у спадок. Нерухоме майно і багаторічні насадження (при їх наявності на вказаній земельній ділянці)

---

*Науковий керівник – д.е.н., професор Є. І. Ходаківський

теж включаються до складу родової садиби (Проект Закону «Про Родові садиби і Родові поселення»). В якості Родової садиби нами розглядається місце проживання сім'ї (Роду). На такій ділянці сім'я з любов'ю може побудувати свій будинок, посадити Родове дерево, ліс, сад і город, облаштувати ставок. По периметру Родової садиби захищається живоплотом з лісових культур – кедра, хвойних і листяних дерев, чагарників.

Населений пункт на 50 родових садиб забезпечує зайнятість та самозайнятість приблизно 235 осіб в рік. Поселенці освоюють традиційні народні ремесла та сучасні техніки, яким навчають як місцеве населення, так і всіх бажаючих організовуючи майстер-класи, семінари, фестивалі. Зокрема, освоєними є технології з вирізання дерев'яних ложок та інших предметів вжитку; писанкарство; вишивка; розпис на батику; плетіння з кореня сосни, лозо-, соломо- та травоплетіння; бджільництво; виготовлення ляльок-мотанок, оберегів, глиняної іграшки, гончарних та кованих виробів, ялинкових іграшок з фетру та інших матеріалів; будівництво з місцевих природних екологічних матеріалів; випічка домашнього бездріжджового хліба; збирання і лікування травами, заготівля лісових грибів, ягід; організація заходів по зеленому, екологічному і сільському туризму; відродження місцевої флори і фауни; спільні проекти з дослідницькими та освітніми інститутами установами та ін. Поселенці ведуть активну роботу по роздільному збиранню сміття, відродження родючості ґрунтів, орієнтації діяльності людей щодо забезпечення екологічних норм, очищення води і повітря; формування світогляду людей через усвідомлене ставлення до Землі як ідеального місця існування Людини, вихованню підростаючого покоління, орієнтацію освіти, культури, науки і мистецтва на пропаганду верховенства духовності в житті і діяльності людей, реалізації принципу «Здоров'я Землі – здоров'я Людини».

Проект концепції «Родова садиба» розглядався Кабінетом Міністрів України і його дорученням направлявся на розгляд 10-ти міністерствам і відомствам та національній академії аграрних наук України, які внесли в Кабінет Міністрів пропозицію застосувати дану ідею в Програмі розвитку сільських територій до 2020 року. Житомирська ОДА розглядала питання родових садиб на колегії і поставила питання про проведення інформаційної роботи по реалізації ідеї родових садиб в усіх районах області. Обласна рада підтримуючи ідею родових садиб запропонувала ЖНАЕУ вивчати це питання на території області і вносити пропозиції в обласну раду по інтенсифікації цього процесу. Доцільність використання ідеї родових садиб підтримується на всіх рівнях державних органів управління та аграрної науки. Працівники Міністерства аграрної політики України та НААНУ вивчаючи досвід створення населених пунктів на принципах родових садиб дійшли до таких висновків: реалізація Концепції

«Родова садиба» в Україні дозволить відродити 1200 населених пунктів (600 зниклих і 600 тих, які на межі зникнення); забезпечити функціонування 300 тис. жилих подвір'їв; отримати 9 млрд. грн. фінансових вкладень фізичних осіб – власників родових садиб; інвестувати 3 млрд. грн. прямого фінансування у виробництво товарів і послуг; збільшити зайнятість на 80 тис. чол. щорічно зайнятих на виробництві товарів і наданні послуг, фонд заробітної плати яких становитиме 3 млрд. грн. та 1 млрд. грн. відрахувань до Державного бюджету та Пенсійного Фонду; отримати економію державного бюджету за рахунок забезпечення самозайнятості та відсутності потреби виплат по безробіттю у сумі 935 млн. грн.; виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції на суму 6 млрд. грн.; зменшення імпоротної залежності на 7,3%, підвищенню рівня продовольчої та економічної безпеки, нарощуванню потенціалу територій. Зниження імпоротної залежності до нуля потребуватиме відродження 16,5 тисяч сільських населених пунктів; знизити середній рівень цін на продовольство на 10% за рахунок збільшення її пропозиції на ринку; отримати додаткові доходи у сумі 2 млрд. грн. спонукатимуть появу платоспроможного попиту, що частково реалізований в Родових поселеннях створить фонд заробітної плати у сумі 700 млн. грн., що виражається в зайнятості на рівні 14 тис. чол. та бюджетних надходженнях у сумі 233 млн. грн. Таким чином, бюджет отримає 1,233 млрд. грн. надходжень, 935 млн. грн. економії видатків; 300 тис. сімей збільшить свій бюджет на 6 млрд. грн./рік; буде відроджено 1200 населених пунктів; збільшиться зайнятість на 100 тис. осіб.

Список використаних джерел:

1. Плотникова М.Ф. Направлення многофункціонального розвитку сільських територій / М.Ф. Плотникова // PROGRESS. – 2013. – № 1–2. – С. 44–48.
2. Плотникова М.Ф. Каталізатори інвестиційно-інноваційного розвитку на сільських територіях / М.Ф. Плотникова // Стратегія економічного розвитку України. – 2016. – № 39. – С. 107–117.

СУТЬ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

У державної економіці найважливішою складовою у фінансово-кредитній сфері є банківська система. Запорукою для розвитку державної економіки є розвиток банківської системи, оскільки вона забезпечує стабільну та безперерйну роботу народного господарства. На сьогодні для ефективного функціонування комерційними банками має бути сформований якісний за своєю структурою банківський капітал. Власний капітал банку – це головний показник фінансової стійкості та здатності банку до розвитку у майбутньому. Отже, управління власним капіталом комерційних банків та його нарощування є досить актуальним у сучасних ринкових умовах.

Проблеми управління та формування власного капіталу банків розглядалися багатьма вченими, серед зарубіжних це: Е. Гіл, Т. Кох, Д. Полферман, Е. Рід, П. Роуз, Дж. Сінкі та ін. Вітчизняні науковці, що приділяли увагу даній проблемі це насамперед: О. Васюренко, А. Вожжова, Б. Івасів, Т. Ковальчук, С. Мочерний, А. Пересада, М. Савлук та ін. Але дана проблема має ще низьку невіршених питань, а саме стосовно формування власного капіталу комерційних банків.

Метою дослідження було зробити акцент на формуванні оптимального власного капіталу комерційних банків як основи його ефективного управління.

Власний капітал банку – це резерви та фонди, що спеціально створені та перебувають у продовж всього періоду існування банку у його користуванні. Їх призначення – забезпечувати економічну стабільність банку та погашати його можливі збитки [1, с. 184].

Для того, щоб банківська політика, що реалізовується була ефективною, а процес організації раціональним, потрібно слідувати основним принципам управління власним капіталом банку. Цими принципами є:

1. Комплексність – це дотримання тісного взаємозв'язку між інформаційно-аналітичної, контрольної та нормативно-планової підсистемами при управлінні власним капіталом.
2. Відповідність – управління власним капіталом має здійснюватися відповідно до правил та положень, що розроблені банком на основі законодавчих актів та інструктивних документів, та враховують стратегію

---

*Науковий керівник – к.е.н., доцент Ю. Ю. Сус

розвитку, масштаби діяльності, величину активів, які зважені за ступенем ризику, величину мережі філіалів та кваліфікацію персоналу.

3. Динамічність – оптимізація та збільшення обсягу власного капіталу, а також розробка ефективних управлінських рішень стосовно вибору форми залучення капіталу, що обумовлюється постійними змінами факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, особливо зміною кон'юнктури ринку капіталу.

4. Обмеженість – розмір власного капіталу обумовлює граничність розміщення в активні операції залучених депозитних ресурсів, що є джерелами збільшення обсягів операцій банку.

В своїй основі управління власним капіталом комерційного банку має протиріччя, оскільки до розміру власного капіталу банку жорстко прив'язані масштаби його діяльності, а розвиток самого банку переважно відбувається за рахунок коштів, що є залученими. Для того, щоб прийняти ефективне рішення стосовно формування власного капіталу, потрібно проаналізувати та порівняти темпи зростання величини власного капіталу, зобов'язань та ризикових активів.

До структури власного капіталу банку входять:

1. Основний капітал він є найстабільнішою частиною власного капіталу банку, до нього входять наступні складові:

- статутний капітал;
- розкриті резерви, до яких відносяться дивіденди, які спрямовані на збільшення статутного капіталу; емісійні різниці; прибуток минулих років та загальні резерви для покриття невизначених ризиків [2, с. 234].

2. Додатковий капітал – є непостійною складовою, його вартість може змінюватися. В Україні список складових додаткового капіталу та його регулювання визначає та затверджує НБУ. Додатковий капітал може включати:

- резерви під стандартну заборгованість; результати переоцінки основних засобів; прибуток поточного року; субординований капітал.

Також для додаткового капіталу є обмеження, він за своєю величиною не може перевищувати 100% основного капіталу, в свою чергу субординований капітал не може бути більшим ніж 50% основного капіталу.

Головний ризиковий актив – кредити. Для покриття можливих втрат за позиками потрібно створювати резерв(резерв покриття витрат, РВП), який би відповідав якості кредитного портфелю банку. З одного боку формування РВП захищає банк від ризику, що кредити будуть неповернені, оскільки є джерелом відшкодування втрат, з другого боку абсолютний розмір власного капіталу знижується, зменшується показник достатності капіталу, оскільки витрати на формування РВП ведуть до зменшення прибутку, або взагалі до появи збитку [3, с. 278].

Якість кредитного портфелю, що вимірюється співвідношенням РПВ до кредитного портфелю, залежить від того наскільки ефективним є управління власним капіталом банку. Збалансованість банківської політики та розвиток банку забезпечується завдяки умові тісного зв'язку між управлінням власним капіталом та керуванням операціями по кредитах та якістю кредитного портфелю.

Отже, в сучасних ринкових умовах для забезпечення фінансової стійкості банку потрібно нарощувати кредитний портфель банку тільки у відповідності до зростання власного капіталу та ліквідних активів. А також проводити постійний моніторинг за темпами росту та структури активів, що є ризиковими, зобов'язаннями та величиною власного капіталу, та слідкувати за якістю кредитного портфелю. Це допоможе виявити проблеми на ранньому етапі та підвищить ефективність управління власним капіталом банку.

Список використаних джерел:

1. Фостяк В.В. особливості побудови механізму управління капіталом банків / В.В. Фостяк // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 2. – С. 184–189.
2. Юшко С.В. , Лугова А. Критичний аналіз економічної сутності поняття «Капітал підприємства» / С.В. Юшко. А. Лугова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 36. – С. 234–238.
3. Коваленко В. Проблеми капіталізації та оцінювання достатності капіталу Банку / В. Коваленко, О. Крухмаль, Ж. Торяник // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 8(122). – С.276–285.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТОРГОВОЇ МАРКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах поглиблення ринкових реформ, глобалізації, переходу до економіки знань і посилення конкуренції на світовому та національному ринку до економічної поведінки підприємств висувуються підвищені вимоги щодо успішного функціонування. Відтак проблема конкурентоспроможності та обґрунтування напрямів її підвищення набуває особливої актуальності. Зокрема, одним з інноваційних чинників, що формує конкурентоспроможність підприємства, підтверджує високу якість продукції, підтримує високий імідж підприємства та юридично його захищає є торгова марка. Створення та розвиток торгової марки – це елемент інноваційної діяльності організацій з метою розширення споживчої аудиторії товарів (послуг) та підвищення ефективності функціонування підприємств на ринку.

Дослідження теоретичних та практичних положень становлення та розвитку торгових марок (брендінгу) знайшли своє відображення в роботах зарубіжних та українських науковців: Д. Аакера, С. Девіса, Ф. Котлера, М. Яненко [1, 4, 6, 9]. Серед вітчизняних дослідників доцільно виділити Л. Балабанову, О. Бихову, І. Василенко, С. Гаркавенко, О. Птащенко, О. Риндіну [2, 3, 5, 8] та інших дослідників.

Метою дослідження є визначення теоретичних і правових основ становлення та розвитку торгових марок, окреслення перспектив використання технології брендінгу з метою покращення функціонування підприємств на ринку.

Інноваційні рішення набувають усе більшої популярності у боротьбі за покупця, в управлінні підприємством і товаром. Усе частіше можна зустріти поняття «інноваційний менеджмент», «інноваційний маркетинг», «маркетинг інновацій». Одним зі способів досягнення новим товаром конкурентних переваг є становлення лідерства торгової марки.

Торгова марка (знак для товарів і послуг, торговельна марка, англ. trademark) – позначення, знак за яким товари та послуги одних осіб відрізняються від товарів та послуг інших осіб [7, с. 36]. Такими позначеннями можуть бути слова, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів. Торгова марка є засобом індивідуалізації товарів та учасників господарського обігу і, з законодавчої точки зору, є об'єктом права інтелектуальної власності, зокрема іноді торгову марку відносять до права промислової власності.

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент І. В. Кравець

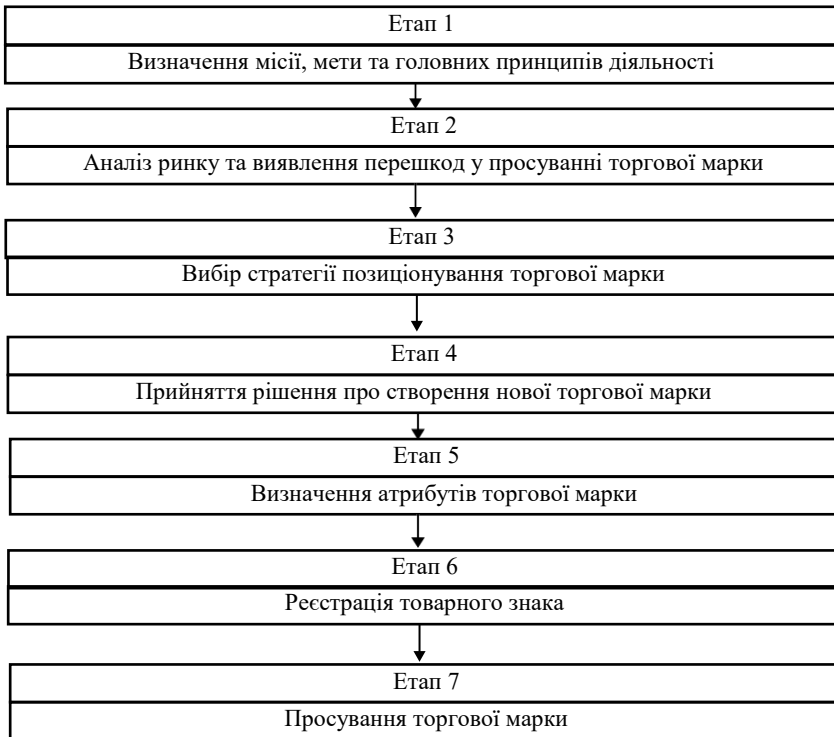
Торгова марка сьогодні – це не просто знак, логотип, що ідентифікує продукцію конкретного товаровиробника. Дане поняття є більш глибоким, передбачає увесь комплекс асоціативних уявлень і сприйняття, що виникають у споживача, пов'язаних з іменем виробника конкретного виду продукції (його торговельною маркою), і впливають на вибір споживача.

Згідно з нормами ст. 492 ЦК України торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів. В спеціальному законодавстві України з питань інтелектуальної власності, зокрема в Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», замість терміну «торговельна марка» використовується термін «знак для товарів і послуг» (норми цього закону наразі приводяться у відповідність до норм ЦК України).

В законодавстві багатьох країн світу для визначення позначення, яким позначаються товари і послуги, застосовується термін – торговельна марка (trademark). Використовуються також терміни «торгова марка», «торговельний знак», «знак обслуговування», «знак для товарів і послуг», «бренд» тощо. В Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» в редакції від 22.05.2003 р. надано таке визначення поняттю «знак». Знак – позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. Тобто знак, який використовується для позначення товарів різних виробників, і знак, призначений для вирізнення послуг різних осіб, мають однаковий правовий режим. В даному дослідженні вживається термін «торговельна марка», який за своєю суттю відповідає поняттю, що використовується у згаданому законі. Для того, щоб позначення було визнано торговельною маркою і, таким чином, стало об'єктом права інтелектуальної власності, це позначення має відповідати умовам набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку, тобто критеріям охороноздатності, встановленим у законі. Згідно з п. 2 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» об'єктом торговельної марки може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори та комбінації кольорів. Тобто словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їхні комбінації можуть визнаватись торговельною маркою [5, с. 275].

В умовах швидкого технічного та технологічного розвитку, підвищення обізнаності й вимогливості споживачів поняття «брендінг» й «інновації» можна розглядати як нероздільні: брендінг – як частину менеджменту інновацій та інновації – як фактор посилення позицій бренда. Брендінг переважно трактують як процес створення та управління маркою / брендом. Однією з рекомендованих схем для розроблення та створення бренда є наступна: дослідження ринку; створення концепції бренда; вибір

архітектури бренда; розробка дизайну бренда; забезпечення правового захисту бренда; реклама і PR-кампанія; моніторинг бренда. На рис. 1. наведені етапи впровадження нових торгових марок на підприємстві ТОВ ТК «Полісся-Продукт». На першому етапі підприємство ТОВ ТК «Полісся-Продукт» визначається з необхідністю та доцільністю створення торгової марки. Перш за все, це пов'язано з фінансовими витратами, які підприємство понесе під час процесу створення, впровадження, просування та управління торговою маркою.

Рис. 1. Етапи впровадження нових торгових марок ТОВ ТК «Полісся-Продукт»

Вихід нової торгової марки компанії на ринок завжди передбачає досить великі витрати. Але необхідним є розуміння того, що в умовах жорсткої конкуренції та глобалізації економіки саме бренд дає можливість створювати додаткові конкурентні переваги та підвищувати вартість компанії.

Торгова марка виконує також соціальну функцію, сутність якої полягає в тому, що успішні торгові марки сприяють зниженню ризиків,

пов'язаних з необхідністю придбати товар вперше, спрощують процес вибору товару, а також надають можливість скорочення транзакційних витрат.

Головна мета другого етапу впровадження торгової марки – це визначення можливостей та обмежень ринкового середовища, виявлення цільових сегментів ринку, на які буде націлена торгова марка.

На третьому етапі «позиціонування» ТОВ ТК «Полісся-Продукт» дотримувалося таких правил: Для успішного позиціонування торгової марки необхідно дотримуватись таких правил:

- позиціонування торгової марки спрямовано на унікальність та поінформованість споживачів;
- позиціонування відповідає функціональним та емоційним потребам споживачів;
- позиціонування базується на реальних фактах.

Внутрішнє позиціонування, яке спрямоване на формування стратегічної позиції торгової марки у межах самої організації відбулося на основі наступної аудиторії: керівництво; функціональні підрозділи; персонал; акціонери.

Позиціонування торгових марок ТОВ ТК «Полісся-Продукт» спрямовано на сприйняття відмінностей торгової марки, відображення її певних конкурентних переваг за допомогою інформування та переконання споживачів у тому, що торгова марка відрізняється від конкурентів. Визначення місії, мети та головних принципів діяльності – наступний етап упровадження нової торгової марки, що є необхідним для створення успішного у довгостроковій перспективі бренда. Місія визначає цілі підприємства та пояснює сенс існування компанії у соціумі, виступає міцним інструментом управління підприємством, поєднує зацікавленість співробітників та організації. Розглянемо, наприклад, назву торгової марки «Суперова» ТОВ ТК «Полісся-Продукт». Дана марка, її назва несе в собі підтекст, що і продукція гарна, і компанія – «супер» і купуючи дану продукцію споживач підсвідомо згоден, що вона є однією з найкращих.

Етап визначення атрибутів позиціонування торгової марки передбачає створення індивідуальності торгової марки, вибір цільової аудиторії, створення обіцянки торгової марки, виконання якої, у свою чергу, покликано формувати довіру споживачів.

З розвитком ринкових відносин знаки для товарів і послуг перетворюються в найбільш популярний об'єкт інтелектуальної власності. При цьому завдяки зусиллям виробника товарів або особи, що надає послуги, з просування знака для своїх товарів і послуг, він набуває репутації і стає об'єктом комерційної привабливості не тільки для споживачів, але й для недобросовісних конкурентів, які можуть його відтворювати або імітувати.

Зокрема, відомі випадки використання певними фірмами знаків відомих у світі фірм (або схожих з ними позначень), які виробляють і реалізують високоякісні товари. Тому перед початком етапу просування торгової

марки на ринку необхідно забезпечити надійну охорону прав на знак.

Охорона прав на знаки перешкоджає спробам здійснювати недобросовісну конкуренцію і дозволяє виробляти та реалізовувати товари й послуги на найбільш справедливих умовах. Споживач повинен довіряти особі, яка відповідає за якість товару або послуги, що продаються з використанням знака. Знак, який охороняється законом, захищає інтереси не тільки його власника, але й інтереси споживача і суспільства в цілому.

Висновки та пропозиції. Стратегічний підхід до управління торговими марками підприємства сприяє підвищенню ефективності функціонування та управління та розвитку підприємства в цілому. Дуже важливим є оцінка стану торгової марки підприємства, що безпосередньо впливає на процес управління торговою маркою. Саме тому використання сучасних наукових досліджень для вирішення проблем управління торговими марками підприємства сприятиме підвищенню ефективності управлінських рішень щодо брендінгу та дозволить удосконалити взаємовідносини між виробником та споживачами. Інтерес до становлення та розвитку торгових марок (брендінгу) вітчизняних підприємств та їх товарів обумовлює перспективу подальших наукових розробок стосовно створення і управління торговими марками, зокрема з використанням нових методів і підходів на кожному з етапів процесу такого створення.

Список використаних джерел:

1. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление / Д. Аакер. – 6-е изд. – СПб: Питер, 2002. – 544 с.
2. Балабанова Л.В., Риндіна О.А. Маркетингова товарна політика в системі менеджменту підприємств / Л.В.Балабанова, О.А.Риндіна. – К.: Професіонал, 2006. – 336 с.
3. Гаркавенко С.С. Маркетинг / С.С.Гаркавенко. – К.: Лібра, 2002. – 712 с.
4. Девис С.М. Управление активами торговой марки / С.М.Девис. – СПб: Питер, 2001. – 272 с.
5. Лонг Д. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посіб. / Д. Лонг, П. Рей, В.О. Жаров, Т.М. Шевелева, І.Е. Василенко, В.С. Дроб'язко. – К.: «К.І.С.», 2007. – 448 с.
6. Котлер Ф. Основы маркетинга /Ф. Котлер. – М.:Прогресс, 1999. – 1152 с.
7. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України [від 23 груд. 1993 р. № 3689-ХІІ] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, с. 36
8. Управління торговою маркою в механізмі товарної інноваційної політики підприємства: монографія / В.Г. Щербак, Г. О. Холодний, О. В. Птащенко та ін. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. – 252 с. (Укр. мов.)

Наукове видання

**СТАНОВЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ПРІОРИТЕТ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю
(м. Житомир 28 листопада 2017 р.)

Редактор: Якобчук В. П.
Технічна редакція: Плотнікова М. Ф.
Комп'ютерна верстка: Плотнікова М. Ф.
Дизайн: Пугачова Н. С.

*Віддруковано з готових оригінал-макетів
Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.
Відповідальність за оформлення та зміст матеріалів несуть автори.*

Підписано до друку 20.12.2017. Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman
Ум. друк. арк. 16,25. Наклад 300 пр. Зам. № 1052.

Видавець Житомирський національний агроекологічний університет
10008, Житомир, бульвар Старий, 7, ЖНАЕУ

Свідоцтво суб'єкта про державну реєстрацію
ДК № 3402 від 23.02.2009 р.
Житомирський національний агроекологічний університет
10008, м. Житомир, бульвар Старий, 7
тел.: (0412) 22-85-97
факс: (0412) 22-14-02